BIBLIOTHECA
SCRIPTORVM GRAECORVM ET ROMANORVM
TEVBNERIANA

A. GELLIVS
NOCTES ATTICAE

EDIDIT

C. HOSIVS

II

1385

LIPSIAE
IN AEDIBVS B.G. TEVBNERI

A. GELLII
NOCTIVM ATTICARVM
LIBRI XX

POST MARTINVM HERTZ

EDIDIT

CAROLVS HOSIVS

VOLVMEN ALTERVM

LIPSIAE
IN AEDIBVS B. G. TEVBNERI
MCMIII

LIPSIAE: TYPIS B. G. TEVBNERI

A. GELLII

NOCTIVM ATTICARVM LIBER VNDECIMVS

I

De origine vocabuli terrae Italiae; deque ea multa, quae 'suprema' appellatur deque eius nominis ratione ac de lege Aternia; et quibus verbis antiquitus multa minima dici solita sit.

Timaeus in historiis, quas oratione Graeca de 1
rebus populi Romani composuit *(FHG I 195 M.)*, et
M. Varro in antiquitatibus rerum humanarum
(X fr. 1 Mi.) terram Italiam de Graeco vocabulo ap-
pellatam scripserunt, quoniam boves Graeca vetere
lingua ἰταλοὶ vocitati sunt, quorum in Italia magna
copia fuerit, bucetaque in ea terra gigni pascique solita
sint complurima.

Coniectare autem possumus ob eandem causam, 2
quod Italia tunc esset armentosissima, multam, quae
appellatur 'suprema', institutam in dies singulos dua-
rum ovium, boum triginta, pro copia scilicet boum
proque ovium penuria. Sed cum eiusmodi multa pe-

---

6 sqq. Varro r. r. II 1, 9; 5, 3 Paul. p. 106, 7 Colum. VI pr. 7 Serv. pl. A. I 533 Gl. Reiff. 27 10 Varro l. l. V 19, 96 16 sqq. Fest. p. 213, 21; 237, 16 Paul. p. 144, 4 Dionys. Hal. X 50

---

4 paternia γ paterna **B** patīua **Z** || 11 italoe ω | sint *Lion* sunt *om.* **Z** || 16 sing. dies γ dies *del. Carrio* viros *Cuiacius* reos *Gr.*

coris armentique a magistratibus dicta erat, adige-
bantur boves ovesque alias pretii parvi, alias maioris,
eaque res faciebat inaequalem multae poenitionem.
Idcirco postea lege Aternia constituti sunt in oves
3 singulas aeris deni, in boves aeris centeni. 'Minima'
autem multa est ovis unius. 'Suprema' multa est eius
numeri, cuius diximus, ultra quem multam dicere in
dies singulos ius non est, et propterea 'suprema' ap-
pellatur, id est summa et maxima.

4 Quando igitur nunc quoque a magistratibus populi Romani more maiorum multa dicitur vel minima vel suprema, observari solet, ut oves genere virili appellentur; atque ita M. Varro verba haec legitima, quibus minima multa diceretur, concepit *(XXIII fr. 2 Mi.)*: M. Terentio, quando citatus neque respondit neque excusatus est, ego ei unum ovem multam dico; ac nisi eo genere diceretur, negaverunt iustam videri multam.

5 Vocabulum autem ipsum multae idem M. Varro
in uno vicesimo rerum humanarum *(XXI fr. 1
Mi.)* non Latinum, sed Sabinum esse dicit, idque ad
suam memoriam mansisse ait in lingua Samnitium,
qui sunt a Sabinis orti. Sed turba grammaticorum
novicia *κατὰ ἀντίφρασιν*, ut quaedam alia, hoc quoque
6 dici tradiderunt. Cum autem usus et mos sermonum
is sit, ut ita et nunc loquamur, ut plerique veterum
locuti sunt: 'multam dixit' et 'multa dicta est', non

---

4 Fest. p. 202, 11; 237, 19 Paul. p. 24, 12; 144, 5 12 sqq. Non. III p. 216, 25 Fest. p. 286, 18 Paul. p. 195, 5 19 sqq. Varro apud Fest. p. 142, 21 22 sq. Varro l. l. VII 3, 29 Fest. p. 326, 3 Strab. V 3, 1 p. 228; 4, 12 p. 250

---

1 adiebantur **δ** adiebant **Q**^{2} adigebant **X**^{2} addicebantur *Gr.* || 3 pensionem *Otho* || 4 paternia **X** || 5 (a)eris scient enim **δ** || 6 multa *alt.*] ita **δ** || 7 quam **X** | multa **δ** || 15 terentius (u *ex* a) **X** || 16 excitatus est eum ego unum *codd. Non.* || 20 undeuicesimo **X**^{2} || 25 sermonum misit **δ** || 27 sint **QBNOX**^{2}

esse abs re putavi notare, quod M. Cato aliter dixit.
Nam in quarto originum verba haec sunt *(fr. 82 P.)*:
Imperator noster, si quis extra ordinem de-
pugnatum ivit, ei multam facit. Potest autem 7
videri consulta elegantia mutasse verbum, cum in
castris et in exercitu multa fieret, non in comitio, nec
ad populum diceretur.

II

Quod 'elegantia' apud antiquiores non de amoeniore ingenio, sed de nitidiore cultu atque victu dicebatur, eaque in vitio ponebatur.

'Elegans' homo non dicebatur cum laude, set id 1
fere verbum ad aetatem M. Catonis vitii, non laudis
fuit. Est namque hoc animadvertere cum in quibus- 2
dam aliis tum in libro Catonis, qui inscriptus est
carmen de moribus. Ex quo libro verba haec sunt
(fr. 1 J. et B.): Avaritiam omnia vitia habere pu-
tabant: sumptuosus, cupidus, elegans, vitiosus,
inritus qui habebatur, is laudabatur; ex quibus 3
verbis apparet 'elegantem' dictum antiquitus non ab
ingenii elegantia, sed qui nimis lecto amoenoque cultu
victuque esset.

Postea 'elegans' reprehendi quidem desiit, sed laude 4
nulla dignabatur, nisi cuius elegantia erat moderatis-
sima. Sic M. Tullius L. Crasso et Q. Scaevolae non
meram elegantiam, sed multa parsimonia mixtam laudi
dedit *(Brut. XL 148)*: Crassus inquit erat parcissi-

---

9 sqq. Gl. Reiff. 28 12 sqq. Non. VI p. 465, 10 (Donat. Ter. Eun. III 1, 18; 5, 18 CGL VI 380) 17 cfr. Otto, Sprichw. p. 51

---

1 abs] **Q** ab ω ‖ 5 uitasse **NOX** | cum magistris **X** ‖ 17 auaritiam] **Q** *Non.* -tia ω | putant *Non.* ‖ 18 cuppes *Gr.* | vinosus *Meursius* ‖ 19 invidus *Gr.* incitus *Mdg.* inquinatus *LMueller* | qui] *v. l. in* **X** que ω | ⟨avarus⟩ laud. *LMueller* is audiebat avarus *Baehrens* ‖ 21 l(a)eto **ΠX**^{1} ‖ 26 multam ω *corr.* **O**^{2} | parsimoniam **Q**^{2}**O**^{1} | mixta **BZNOΠ**

mus elegantium, Scaevola parcorum elegantissimus.
5 Praeterea ex eodem libro Catonis haec etiam
sparsim et intercise commeminimus *(fr. 2 J. et B.)*:
Vestiri inquit in foro honeste mos erat, domi,
quod satis erat. Equos carius quam coquos
emebant. Poeticae artis honos non erat. Si
quis in ea re studebat aut sese ad convivia ad-
6 plicabat, 'crassator' vocabatur. Illa quoque ex
eodem libro praeclarae veritatis sententia est *(fr. 3 J.
et B.)*: Nam vita inquit humana prope uti ferrum
est. Si exerceas, conteritur; si non exerceas,
tamen robigo interficit. Item homines exercendo videmus conteri; si nihil exerceas, inertia atque torpedo plus detrimenti facit quam exercitio.

III

Qualis quantaque sit 'pro' particulae varietas; deque exemplis eius varietatis.

1 Quando ab arbitriis negotiisque otium est et motandi corporis gratia aut spatiamur aut vectamur, quaerere nonnumquam aput memet ipsum soleo res eiusmodi parvas quidem minutasque et hominibus non bene eruditis aspernabiles, sed ad veterum scripta penitus noscenda et ad scientiam linguae Latinae cumprimis necessarias: velut est, quod forte nuper in Praenestino recessu vespertina ambulatione solus ambulans considerabam, qualis quantaque esset particularum quarundam in oratione Latina varietas. Quod

---

6 Plin. IX 17, 67

---

8 quid **O** ***Π***[1] qui **X**[2] | quis ei re *LMueller* | ludebat *Baehrens* || 13 se/// exerc. **X** in exerc. **O** || 20 arbitris *ω praeter* **N** || 21 nectamur **O**[1] ***Π*****X**[1] || 25 ad sciendam (asc. **Q**) *δ unde* ad sciendum *Lion* || 27 secessu *Juretus*

genus est praepositio 'pro'. Aliter enim dici videbam 2
'pontifices pro conlegio decrevisse', aliter 'quempiam testem introductum pro testimonio dixisse', aliter M. Catonem in originum quarto *(fr. 91 P.)*: proelium factum depugnatumque pro castris scripsisse et item in quinto *(fr. 96 P.)*: urbes insulasque omnis pro agro Illyrio esse, aliter etiam dici 'pro aede Castoris', aliter 'pro rostris', aliter 'pro tribunali', aliter 'pro contione' atque aliter 'tribunum plebis pro
potestate intercessisse'. Sed has omnes dictiones qui 3
aut omnino similes et pares aut usquequaque diversas existimaret, errare arbitrabar; nam varietatem istam eiusdem quidem fontis et capitis, non eiusdem tamen
esse finis putabam. Quod profecto facile intelleget, 4
si quis adhibeat ad meditationem suam intentionem et habeat veteris orationis usum atque notitiam celebriorem.

IV

Quem in modum Q. Ennius versus Euripidi aemulatus sit.

Euripidis versus sunt in Hecuba verbis, sen- 1
tentia, brevitate insignes inlustresque; Hecuba est ad 2
Vlixen dicens *(v. 293)*:

τὸ δ' ἀξίωμα, κἂν κακῶς λέγῃ, τὸ σὸν
νικᾷ· λόγος γὰρ ἔκ τ' ἀδοξούντων ἰὼν
κἀκ τῶν δοκούντων αὐτὸς οὐ ταὐτὸν σθένει.

Hos versus Q. Ennius, cum eam tragoediam verteret, 3

1 sqq. Fest. p. 229, 4; 11 GLK I 234, 31; 414, 23 III 49, 5 VII 283, 3; 307, 18; 416, 23 7 l. l. Fest p. 226, 3; 246, 33 234, 10) GLK VII 417, 5; 501, 28

7 est esse **δ** | aliter — 8 tribunali *om.* **δ** ‖ 12 nam *om.* **δ** ‖ 13 eiusdemque q. **O *Π* X** eiusdem *om.* **δ** tam **BZ** 19 erupidi **OX** euripidis ***Π***[1] erupidie multatus **δ** 21 breuitates **δ** ‖ 23 KάKOC ω | TON ω | 24 NICά ***Π*X** *πείθει et πείσει codd. Eur.*

non sane incommode aemulatus est. Versus totidem Enniani hi sunt *(v. 165 R.[3])*:

haéc tu etsi pervérse dices, fácile Achivos fléxeris;
nám opulenti cúm locuntur páriter atque ignóbiles,
éadem dicta eadémque oratio aéqua non aequé valet.

4 Bene, sicuti dixi, Ennius; sed ignobiles tamen et opulenti *ἀντὶ ἀδοξούντων καὶ δοκούντων* satisfacere sententiae non videntur; nam neque omnes ignobiles *ἀδοξοῦσι*, neque omnes opulenti *εὐδοξοῦσιν*.

V

De Pyrronis philosophis quaedam deque Academicis strictim notata; deque inter eos differentia.

1 Quos Pyrronios philosophos vocamus, hi Graeco
2 cognomento *σκεπτικοὶ* appellantur; id ferme significat
3 quasi 'quaesitores' et 'consideratores'. Nihil enim decernunt, nihil constituunt, sed in quaerendo semper considerandoque sunt, quidnam sit omnium rerum, de
4 quo decerni constituique possit. Ac ne videre quoque plane quicquam neque audire sese putant, sed ita pati adficique, quasi videant vel audiant, eaque ipsa, quae adfectiones istas in sese efficiant, qualia et cuiusmodi sint, cunctantur atque insistunt, omniumque rerum fidem veritatemque mixtis confusisque signis veri atque falsi ita inprensibilem videri aiunt, ut, quisquis homo

16 sqq. Diog. L. IX 11 (61)

3 Haec tametsi **X** | 5 cum opul. *ω corr. Porson* namque op. cum *Scaliger* par. et ***Π*** ‖ 7 d. atque eadem ***Π*** | 9 dixit **B** ***Π*** ‖ 12 ∂ΔOξOYC *ω corr. ς* | neque — *εὐδ.*] *ς om. ω* ‖ 14 philosophis] **Q** -phi *ω* | 16 p(h)yrr(h)onis *s.* pirr(h)onis *ω corr. σ* ‖ 17 scepticoe **N** sceptic(a)e *ω* | 23 que *om.* **Q** | 26 uarietatemque ***Π*** | 27 inpres(s)ibilem ***δ*** inpensibilem *γ corr. Carrio*

est non praeceps neque iudicii sui prodigus, his uti
verbis debeat, quibus auctorem philosophiae istius
Pyrronem esse usum tradunt: *οὐ μᾶλλον οὕτως ἔχει
τόδε ἢ ἐκείνως ἢ οὐθετέρως.* Indicia enim rei cuius-
que et sinceras proprietates negant posse nosci et
percipi, idque ipsum docere atque ostendere multis
modis conantur. Super qua re Favorinus quoque 5
(p. 88 Ma.) subtilissime argutissimeque decem libros
composuit, quos *Πυρρωνείων τρόπων* inscribit.

Vetus autem quaestio et a multis scriptoribus 6
Graecis tractata, an quid et quantum Pyrronios et
Academicos philosophos intersit. Vtrique enim
σκεπτικοί, ἐφεκτικοί, ἀπορητικοὶ dicuntur, quoniam
utrique nihil adfirmant nihilque comprehendi putant.
Sed ex omnibus rebus proinde visa dicunt fieri, quas
φαντασίας appellant, non ut rerum ipsarum natura
est, sed ut adfectio animi corporisve est eorum, ad
quos ea visa perveniunt. Itaque omnes omnino res, 7
quae sensus hominum movent, *τῶν πρός τι* esse di-
cunt. Id verbum significat nihil esse quicquam, quod
ex sese constet, nec quod habeat vim propriam et na-
turam, sed omnia prorsum ad aliquid referri taliaque
videri, qualis sit eorum species, dum videntur, qualia-
que apud sensus nostros, quo pervenerunt, creantur,
non apud sese, unde profecta sunt. Cum haec autem 8
consimiliter tam Pyrronii dicant quam Academici,
differre tamen inter sese et propter alia quaedam et

13 Diog. L. IX 11, 8 (69) 15 sq. XIX 1, 15 Cic. acad. I 11, 40 II 6, 18 Quint. VI 2, 29 XII 10, 6 Amm. XIV 11, 18 Macr. somn. I 3, 2; 7 CGL II 209, 54

2 philosophi **OΠX** | 4 cuique **X** | 8 subtilissimeque **OX** 9 quos *om.* **δ** ΠΥΡΡΩΝΙΩΝ *ω* | 11 inquit et (et *in* ē *corr.*) **O** inquit ē et **X** ⟨inter⟩ Pyrr. *edd. vett.; mallem* Pyrr. ⟨inter⟩ 13 EΦEKTIKOY ἀΠΟΡΗΤΙΚΟΥ *fere* **OΠX** EIEKTIKOI ATIO-PHTIKOI *fere* **BZ** | 16 ut *om.* **γZ** | 19 omnium **OX** | 22 alia-que **δ** | 23 uideri esse **γ** | 24 cernantur *Sk.* | 25 se secunde **BZ** 26 pyrronis (pirr.) **BZ**

vel maxime propterea existimati sunt, quod Academici quidem ipsum illud nihil posse comprehendi quasi comprehendunt et nihil posse decerni quasi decernunt, Pyrronii ne id quidem ullo pacto verum videri dicunt, quod nihil esse verum videtur.

VI

Quod mulieres Romae per Herculem non iuraverint neque viri per Castorem.

1 In veteribus scriptis neque mulieres Romanae per
2 Herculem deiurant neque viri per Castorem. Sed cur
illae non iuraverint Herculem, non obscurum est, nam
3 Herculaneo sacrificio abstinent. Cur autem viri Ca-
storem iurantes non appellaverint, non facile dictu est.
Nusquam igitur scriptum invenire est apud idoneos
quidem scriptores aut 'mehercle' feminam dicere aut
4 'mecastor' virum; 'edepol' autem, quod iusiurandum
per Pollucem est, et viro et feminae commune est.
5 Sed M. Varro *(p. 375 Bip.)* adseverat antiquissimos
viros neque per Castorem neque per Pollucem deiurare
solitos, sed id iusiurandum fuisse tantum feminarum
6 ex initiis Eleusinis acceptum; paulatim tamen inscitia
antiquitatis viros dicere 'edepol' coepisse factumque
esse ita dicendi morem, sed 'mecastor' a viro dici in
nullo vetere scripto inveniri.

VII

Verbis antiquissimis relictisque iam et desitis minime utendum.

1 Verbis uti aut nimis obsoletis exculcatisque aut insolentibus novitatisque durae et inlepidae par esse delictum videtur. Sed molestius equidem culpatiusque

9 sq. GLK I 198, 17 Donat. Ter. Andr. III 2, 6

4 facto δ | 11 per herc. *Π* || 12 ipsi uiri **Z** || 13 dictu] **N** dictum ω || 14 est inu. **Q** | 20 solito **BZ** | 21 tamen] cum **Z**

esse arbitror verba nova, incognita, inaudita dicere
quam involgata et sordentia. Nova autem videri dico 2
etiam ea, quae sunt inusitata et desita, etsi sunt ve-
tusta. Est adeo id vitium plerumque serae eruditionis, 3
quam Graeci ὀψιμαθίαν appellant, ut, quod numquam
didiceris, diu ignoraveris, cum id scire aliquando coe-
peris, magni facias quo in loco cumque et quacumque
in re dicere. Veluti Romae nobis praesentibus vetus
celebratusque homo in causis, sed repentina et quasi
tumultuaria doctrina praeditus, cum apud praefectum
urbi verba faceret et dicere vellet inopi quendam
miseroque victu vivere et furfureum panem esitare
vinumque eructum et fetidum potare, 'hic' inquit
'eques Romanus apludam edit et flocces bibit'. Aspe- 4
xerunt omnes, qui aderant, alius alium, primo tristio-
res turbato et requirente voltu, quidnam illud utrius-
que verbi foret; post deinde, quasi nescio quid Tusce
aut Gallice dixisset, universi riserunt. Legerat autem 5
ille apludam veteres rusticos frumenti furfurem dixisse
idque a Plauto in comoedia, si ea Plauti est, quae
Astraba (*v. 14 G.*) inscripta est, positum esse. Item 6
flocces audierat prisca voce significare vini faecem e
vinaceis expressam, sicuti fraces oleis, idque aput
Caecilium in Polumenis (*v. 190 R.*[3]) legerat, eaque
sibi duo verba ad orationum ornamenta servaverat.

Alter quoque a lectionibus id genus paucis apiro- 7
calus, cum adversarius causam differri postularet: 'rogo,

19 Non. II p. 69, 24 'apludas frumenti furfures dicunt rustici veteres. hoc in antiquis invenitur, quorum in dubio est auctoritas: quamquam et Plautus eqs.' Paul. p. 10, 14 CGL VI 80 Plin. XVIII 10, 99) 22 Non. II p. 114, 14 CGL V 641, 71

2 uulgata ***Π*** ‖ 3 tametsi *γ* | sint **Z** ‖ 5 numq.] antequam *Casaubonus* ‖ 11 urbis **Q** | inopia **O** ‖ 14 aplude edit (-dae dd **B**) **QB** apludae dauit *fere ω corr.* $\mathbf{N}^2$ ‖ 15 primum **Z** ‖ 16 et turb. (esturb. **B**) et **BZ** ‖ 19 ille apud etiam **Q** | furfureum $\mathbf{Q}^1$ -rum $\mathbf{O}^1$ ‖ 22 significari **δ** e uini (*tum lac.* **Z**) expr. **δ** ‖ 23 ⟨ex⟩ ol. *Hertz* ‖ 27 aduersariis ***Π*Z**

praetor,' inquit 'subveni, succurre! quonam usque nos
bovinator hic demoratur?' atque id voce magna ter
8 quaterve inclamavit: 'bovinator est'. Commurmuratio
fieri coepta est a plerisque, qui aderant, quasi mon-
9 strum verbi admirantibus. At ille iactans et gestiens:
'non enim Lucilium' inquit 'legistis, qui tergiversa-
torem bovinatorem dicit?' Est autem in Lucili XI.
versus hic *(XI 27 M. 300 B.)*:

si tricosus bovinatorque ore improbus duro.

VIII

Quid senserit dixeritque M. Cato de Albino, qui homo Romanus Graeca oratione res Romanas venia sibi ante eius imperitiae petita composuit.

1 Iuste venusteque admodum reprehendisse dicitur
2 Aulum Albinum M. Cato. Albinus, qui cum
L. Lucullo consul fuit, res Romanas oratione Graeca
3 scriptitavit. In eius historiae principio *(fr. 1 P.)*
scriptum est ad hanc sententiam: neminem suscensere
sibi convenire, si quid in his libris parum composite
aut minus eleganter tum scriptum foret; 'nam sum'
inquit 'homo Romanus natus in Latio, Graeca oratio
a nobis alienissima est', ideoque veniam gratiamque
malae existimationis, si quid esset erratum, postulavit.
4 Ea cum legisset M. Cato: 'Ne tu,' inquit 'Aule, ni-
mium nugator es, cum maluisti culpam deprecari,

6 sqq. Non. II p. 79, 26 CGL VI 150 (Paul. p. 30, 12) 14 sqq. Macr. pr. 13 Polyb. XXXIX 12 H. Plut. Cat. 12 apophth. Cat. 29 15 Cic. Brut. XXI 81

3 Cum (Tum **X**) murm. ***ΠX*** || 7 lucilii (XI. *om.* **X**) ***ΠX*** lucilio (XI. *om.*) *δ* | 8 *sq.* hic stric(h)osus *ω corr. Lachmann* hic: sit tr. *Dziatzko* hic sitricosus *Non.* hic: est tricosus *Sk.* 9 bouiatorque *codd. Non.* || 11 dixerit **Q** || 17 primo *Macr.* || 19 in illis *Macr.* || 20 tum *om. γ Macr.* conscriptum *Halm* || 21 romanus roma **Q** roma romanus **B²Z** | in *om* **Q** | et eloquium Graecum a n. alienissimum *Macr.* || 23 erraticum **Z** || 24 Ea *Macr.* eam *ω*

quam culpa vacare. Nam petere veniam solemus, aut cum inprudentes erravimus aut cum compulsi peccavimus. † Tibi,' inquit 'oro te, quis perpulit, ut id committeres, quod, priusquam faceres, peteres, ut ignosceretur?' Scriptum hoc est in libro Corneli Nepotis de inlustribus viris XIII. *(fr. 15 P.)*. 5

IX

Historia de legatis Mileti ac Demosthene rhetore in libris Critolai reperta.

Critolaus *(FHG IV 373)* scripsit legatos Mileto publicae rei causa venisse Athenas, fortasse an dixerit auxilii petendi gratia. Tum qui pro sese verba facerent, quos visum erat advocavisse, advocatos, uti erat mandatum, verba pro Milesiis ad populum fecisse, Demosthenen Milesiorum postulatis acriter respondisse, neque Milesios auxilio dignos neque ex republica id esse contendisse. Rem in posterum diem prolatam. Legatos ad Demosthenen venisse magnoque opere orasse, uti contra ne diceret; eum pecuniam petivisse et, quantam petiverat, abstulisse. Postridie cum res agi denuo coepta esset, Demosthenen lana multa collum cervicesque circumvolutum ad populum prodisse et dixisse se synanchen pati; eo contra Milesios loqui non quire. Tum e populo unum exclamasse non synanchen, quod Demosthenes pateretur, sed argyranchen esse. 1

Ipse etiam Demosthenes, ut idem Critolaus 2

10 sqq. Plut. Dem. 25 Pollux VII 104 27 sqq. vit. Demosth. p. 848 B. = p. 289 West.)

2 aut cum noxam imperio compellentis admisimus *Macr* 3 te, i., oro quis *Macr.* Tu tibi (*sc.* veniam petis)? *Vogel; an* Dic, inquit? | 6 uiris] **N**[2] ***Π*** libris ω ***Π***[2] XIIII **X** *om.* **δ** | 8 milesia (-sii a ***Π***) dem ω *corr. Mms.* Milesis ac *Hertz* 11 fort. — gratia *del. Hertz* dixerit *del. Scaliger* | 15 respondidisse **δ** 20 Postr.] **N** post pridi(a)e ω

refert, non id postea concelavit, quin gloriae quoque hoc sibi adsignavit. Nam cum interrogasset Aristodemum, actorem fabularum, quantum mercedis, uti ageret, accepisset, et Aristodemus 'talentum' respondisset: 'at ego plus' inquit 'accepi, ut tacerem'.

X

Quod C. Gracchus in oratione sua historiam supra scriptam Demadi rhetori, non Demostheni, adtribuit; verbaque ipsius C. Gracchi relata.

1 Quod in capite superiore a Critolao scriptum esse
diximus super Demosthene, id C. Gracchus in
oratione, qua legem Aufeiam dissuasit, in De-
2 maden contulit verbis hisce *(ORF² p. 242)*: Nam vos,
Quirites, si velitis sapientia atque virtute uti,
etsi quaeritis, neminem nostrum invenietis sine
pretio huc prodire. Omnes nos, qui verba fa-
cimus, aliquid petimus, neque ullius rei causa
quisquam ad vos prodit, nisi ut aliquid auferat.
3 Ego ipse, qui aput vos verba facio, ut vecti-
galia vestra augeatis, quo facilius vestra com-
moda et rempublicam administrare possitis,
non gratis prodeo; verum peto a vobis non
pecuniam, sed bonam existimationem atque
4 honorem. Qui prodeunt dissuasuri, ne hanc
legem accipiatis, petunt non honorem a vobis,
verum a Nicomede pecuniam; qui suadent, ut
accipiatis, hi quoque petunt non a vobis bonam
existimationem, verum a Mitridate rei familiari suae pretium et praemium; qui autem ex eodem loco atque ordine tacent, hi vel acerrimi sunt; nam ab omnibus pretium accipiunt et

3 auctorem ***ΠX*** quanto **BZ** || 5 ac lego **B¹Z** || 10 superiori **B¹** 12 auferam **Q¹** aufegam **O¹ *Π*X¹** Saufeiam *Gr.* || 14 utier, si *Mdg.* || 25 suscipiatis ***Π*** || 28 rei] ei **Q** (**Z**) familiaris ω *corr. Mdg.* || 30 tacent] ς placent ω pertacent *JGr.* | sacerrimi *Bernays* || 31 non **QZ** | praemium ***Π***

omnis fallunt. Vos, cum putatis eos ab his 5
rebus remotos esse, inpertitis bonam existi-
mationem; legationes autem a regibus, cum 6
putant eos sua causa reticere, sumptus atque
pecunias maximas praebent, item uti in terra Graecia, quo in tempore Graecus tragoedus gloriae sibi ducebat talentum magnum ob unam fabulam datum esse, homo eloquentissimus civitatis suae Demades ei respondisse dicitur: 'Mirum tibi videtur, si tu loquendo talentum quaesisti? ego, ut tacerem, decem talenta a rege accepi.' Item nunc isti pretia maxima ob tacendum accipiunt.

XI

Verba P. Nigidii, quibus differre dicit 'mentiri' et 'mendacium dicere'.

Verba sunt ipsa haec P. Nigidii, hominis in 1
studiis bonarum artium praecellentis, quem M. Cicero ingenii doctrinarumque nomine summe reveritus est *(fr. 49 Sw.)*: Inter mendacium dicere et mentiri distat. Qui mentitur, ipse non fallitur, alterum fallere conatur; qui mendacium dicit, ipse fal-
litur. Item hoc addidit: Qui mentitur, inquit fallit, 2
quantum in se est; at qui mendacium dicit, ipse
non fallit, quantum in se est. Item hoc quoque 3
super eadem re dicit: Vir bonus inquit praestare debet, ne mentiatur, prudens, ne mendacium dicat; alterum incidit in hominem, alterum

17 sqq. Non. V p. 441, 11 (Gl. Reiff. 29 (Isid. diff. 220; 381)

1 computatis **O** ***Π*** **X** ‖ 2 inperitis ***δ*** ***Π*** | 3 computant **B O**[1] ***Π*** **X** | 5 item uti] ***δ*** uti ut (ut *eras.* **X**) *γ* | 6 Graecus *om.* *γ* | 12 Item (s. Idem n. isti: pr.) *Seyffert* Idem *ω* | magna **Z** | 18 artium *om.* ***δ*** | 19 summe ueritatis **B** | 21 non falsus *Non.* | 27 d. et ne *Non.* | 28 iudicet in homine *codd. Nonii*

4 non. Varie me hercule et lepide Nigidius tot sen-
tentias in eandem rem, quasi aliud atque aliud diceret,
disparavit.

XII

Quod Chrysippus philosophus omne verbum ambiguum dubiumque esse dicit, Diodorus contra nullum verbum ambiguum esse putat.

1 Chrysippus *(p. 254 Bag.)* ait omne verbum am-
biguum natura esse, quoniam ex eodem duo vel plura
2 accipi possunt. Diodorus autem, cui Crono cogno-
mentum fuit: 'nullum' inquit 'verbum est ambiguum,
nec quisquam ambiguum dicit aut sentit, nec aliud
dici videri debet, quam quod se dicere sentit is, qui
3 dicit. At cum ego' inquit 'aliud sensi, tu aliud acce-
pisti, obscure magis dictum videri potest quam am-
bigue; ambigui enim verbi natura illa esse debuit, ut,
qui id diceret, duo vel plura diceret. Nemo autem
duo vel plura dicit, qui se sensit unum dicere.'

XIII

Quid Titus Castricius de verbis deque sententia quadam C. Gracchi existimarit; quodque esse eam sine ullo sensus emolumento docuerit.

1 Apud Titum Castricium, disciplinae rhetoricae
doctorem, gravi atque firmo iudicio virum, legebatur
2 oratio C. Gracchi in P. Popilium. In eius orationis
principio conlocata verba sunt accuratius modulatius-
3 que, quam veterum oratorum consuetudo fert. Ea
verba sicuti dixi conposita haec sunt *(ORF*^{2} *p. 238)*:
Quae vos cupide per hosce annos adpetistis at-
que voluistis, ea, si temere repudiaritis, abesse

---

8 Quint. VII 9, 1

1 pnigidius **Q** || 10 cirono *δ* || 14 sensisti (ti *ex* tis **Z**) al. *δ* || 17 quid dic. **QNO**^{1}**X** || 25 P. *om.* *δ* || 26 collata **Q**

non potest, quin aut olim cupide adpetisse aut
nunc temere repudiasse dicamini.
Cursus igitur hic et sonus rotundae volubilisque 4
sententiae eximie nos et unice delectabat, tanto id
magis, quod iam tunc C. Graccho, viro inlustri et
severo, eiusmodi compositionem fuisse cordi videbamus.
Sed enim, cum eadem ipsa verba saepius petentibus 5
nobis lectitarentur, admoniti a Castricio sumus, ut
consideraremus, quae vis quodve emolumentum eius
sententiae foret, neque pateremur, ut aures nostrae
cadentis apte orationis modis eblanditae animum quo-
que nobis voluptate inani perfunderent.
Cumque nos admonitione ista adtentiores fecisset:
'inspicite' inquit 'penitus, quid efficiant verba haec,
dicatque mihi, quaeso, aliqui vestrum, an sit ulla
huiusce sententiae gravitas aut gratia: Quae vos
cupide per hosce annos adpetistis atque volu-
istis, ea, si temere repudiaritis, abesse non
potest, quin aut olim cupide adpetisse aut nunc
temere repudiasse dicamini. Cui enim omnium 6
hominum in mentem non venit id profecto usu venire,
ut, quod cupide adpetieris, cupide adpetisse et, quod
temere repudiaveris, temere repudiasse dicaris? At si, 7
opinor,' inquit 'ita scriptum esset: "Quae vos per hosce
annos adpetistis atque voluistis, ea nunc si repudia-
ritis, abesse non potest, quin aut olim cupide adpetisse
aut nunc temere repudiasse dicamini", si ita' inquit 8
'diceretur, gravior scilicet solidiorque fieret sententia
et acciperet aliquid iustae in audiendo expectationis;
nunc autem verba haec cupide et temere, in quibus 9
verbis omne momentum rei est, non in concludenda
sententia tantum dicuntur, sed supra quoque nondum
desiderata ponuntur, et quae nasci oririque ex ipsa
rei conceptione debebant, ante omnino, quam res po-

9 consideremus BZ 14 quae faciant B qui deficiant Z
15 dicantque BZ insit QBO[1] || 19 aut nunc] et quod Z

stulat, dicuntur. Nam qui ita dicit: 'si hoc feceris, cupide fecisse diceris', rem dicit sensus alicuius ratione conlectam et consertam; qui vero ita dicit: 'si cupide feceris, cupide fecisse diceris', non longe secus dicit, atque si diceret: 'si cupide feceris, cupide feceris'.
10 Haec ego' inquit 'admonui, non ut C. Graccho vitio darem — dii enim mentem meliorem mihi! nam, si quicquam in tam fortis facundiae viro vitii vel erroris esse dici potest, id omne et auctoritas eius exhausit et vetustas consumpsit —, sed uti caveretis, ne vos facile praestringeret modulatus aliqui currentis facundiae sonitus atque ut vim ipsam rerum virtutemque verborum prius pensitaretis et, si quidem gravis atque integra et sincera sententia diceretur, tum, si ita videretur, gressibus quoque ipsis orationis et gestibus plauderetis, si vero frigidi et leves et futtiles sensus in verba apte numeroseque posita includerentur, non esse id secus crederetis, quam cum homines insigni deformitate ac facie deridicula imitantur histriones et gestiunt.

XIV

Sobria et pulcherrima Romuli regis responsio circa vini usum.

1 Simplicissima suavitate et rei et orationis L. Piso Frugi usus est in primo annali, cum de Romuli
2 regis vita atque victu scriberet. Ea verba, quae scripsit, haec sunt *(fr. 8 P.)*: Eundem Romulum dicunt ad cenam vocatum ibi non multum bi-

6 (Non. I p. 39, 19 'lectum est autem et 'vitium dare' . . sed hoc in incertae auctoritatis scriptoribus invenitur')

3 consertam] **Q** consectam **Z** confectam ω || 6 uitium ς *(Non.)* 10 consumit **Z** | 11 perstringeret **B** ***Π*** | aliquis **Q O**^{2} | 12 uim in (**Q**^{1}?) **B** | iparum **Z** 13 pensitare **Q** -ita **B** | 14 dicere **δ** | cum si i. uidetur sensibus **X** || 15 oratoris *Eussner* || 19 ad facienda ridicula ω *corr. mg. cod. Thys.* || 22 *lemma om.* ω *add.* **N**^{2} | 24 de *om.* **O**^{1}***Π*X** || 25 uitam a. uictum ***Π*** uictus **X**^{2}

bisse, quia postridie negotium haberet. Ei dicunt: 'Romule, si istud omnes homines faciant, vinum vilius sit'. His respondit: 'immo vero carum, si, quantum quisque volet, bibat; nam ego bibi, quantum volui'.

XV

De 'ludibundo' et 'errabundo' atque id genus verborum productionibus; et quod Laberius sic 'amorabundam' dixit, ut dicitur 'ludibunda' et 'errabunda'; atque inibi, quod Sisenna per huiuscemodi verbum nova figura usus est.

Laberius in Lacu Averno mulierem amantem 1
verbo inusitatius ficto *(v. 57 R.*[3]*)* amorabundam dixit.
Id verbum Caesellius Vindex in commentario 2
lectionum antiquarum ea figura scriptum dixit,
qua 'ludibunda' et 'ridibunda' et 'errabunda' dicitur
ludens et ridens et errans. Terentius autem Scau- 3
rus, divi Hadriani temporibus grammaticus vel nobilissimus, inter alia, quae de Caeselli erroribus conposuit, in hoc quoque verbo errasse eum scripsit *(fr. 9 K.)*, quod idem esse putaverit 'ludens' et 'ludibunda', 'ridens' et 'ridibunda', 'errans' et 'errabunda'. Nam 'ludibunda' inquit et 'ridibunda' et 'errabunda' ea dicitur, quae ludentem vel ridentem vel errantem agit aut simulat.

Sed qua ratione Scaurus adductus sit, ut Cae- 4
sellium in eo reprehenderet, non hercle reperiebamus. Non est enim dubium, quin haec genere ipso dumtaxat idem significent, quod ea demonstrant, a quibus

15 Serv. pl. ecl. VI 58 Non. II 103, 10 = CGL V 640, 71 21 sqq. GLK I 402, 30 II 137, 16 Serv A VI 732 X 341 Isid. X 181 CGL IV 366, 13)

2 istuc γZ 3 Is **X** | 4 quis **O** bibit n. e bibam (bi ss. **X** 14 electionum δ ea] **QZ** ex ω ex ea **Q**[2] dictum scripsit *JGr.* 15 et rid.] *II om.* ω 18 alia] Z illa ω

producuntur. Quid esset autem ludentem agere vel imitari, non intellegere videri maluimus quam insimulare eum tamquam ipsum minus intellegentem.

5 Quin magis Scaurum oportuit commentaria Caeselli criminantem hoc ab eo praeteritum requirere, quod non dixerit, an quid et quantulum differret a 'ludibundo' 'ludens' et 'ridibundo' 'ridens' et 'errabundo' 'errans' ceteraque, quae horum sunt similia, an a principalibus verbis paulum aliquid distarent, et quam omnino vim haberet particula haec extrema eiusmodi

6 vocabulis addita. Hoc enim fuit potius requirendum in istiusmodi figurae tractatu, sicuti requiri solet in 'vinulento' et 'lutulento' et 'turbulento', vacuane et inanis sit istaec productio, cuiusmodi sunt, quae παραγωγὰς Graeci dicunt, an extrema illa particula habeat aliquid suae propriae significationis.

7 Cum reprehensionem autem illam Scauri notaremus, in memoriam nobis rediit, quod Sisenna in quarto historiarum *(fr. 55 P.)* eiusdem figurae verbo ita usus est. Populabundus inquit agros ad oppidum pervenit, quod scilicet significat 'cum agros popularetur', non, ut Scaurus in consimilibus verbis ait, 'cum populantem ageret' vel 'cum imitaretur'.

8 Sed inquirentibus nobis, quaenam ratio et origo esset huiuscemodi figurae 'populabundus' et 'errabundus' et 'laetabundus' et 'ludibundus' multorumque aliorum id genus verborum, εὐεπιβόλως hercle Apollinaris noster videri sibi ait particulam istam postremam, in quam verba talia exeunt, vim et copiam et

18 Non. VII p. 471, 23 'Sisenna hist. lib. IV: protinus agros populabundos ad Nuceriam ('Numeriam' codd.) convertit'

6 differet **NOX**[1] -erre **Z** || 7 et rid. rid.] **X** *om.* *ω* || 8 que *om.* **Q**[1] quae *om. rell.* | sunt *om.* **NO*Π*** || 13 et lut. *om.* ***δ*** || 14 istec **N** ista et ***δ*** ista haec **O*Π*X** | ΠΑΡΑΤΩΓΑ **BZ** | 26 multorum (et m. **Q**[2]) **Q** || 28 extremam ***Π***

quasi abundantiam rei, cuius id verbum esset, demonstrare, ut 'laetabundus' is dicatur, qui abunde laetus sit, et 'errabundus', qui longo atque abundanti errore sit, ceteraque omnia ex ea figura ita dici ostendit, ut productio haec et extremitas largam et fluentem vim et copiam declararet.

XVI

Quod Graecorum verborum quorundam difficillima est in Latinam linguam mutatio, velut quod Graece dicitur πολυπραγμοσύνη.

Adiecimus saepe animum ad vocabula rerum non 1
paucissima, quae neque singulis verbis, ut a Graecis,
neque, si maxime pluribus eas res verbis dicamus, tam
dilucide tamque apte demonstrari Latina oratione
possunt, quam Graeci ea dicunt privis vocibus. Nuper 2
etiam cum adlatus esset ad nos Plutarchi liber et
eius libri indicem legissemus, qui erat περὶ πολυ-
πραγμοσύνης, percontanti cuipiam, qui et litterarum
et vocum Graecarum expers fuit, cuiusnam liber et
qua de re scriptus esset, nomen quidem scriptoris
statim diximus, rem, de qua scriptum fuit, dicturi
haesimus. Ac tum quidem primo, quia non satis 3
commode opinabar interpretaturum esse, si dicerem
librum scriptum 'de negotiositate', aliud institui aput
me exquirere, quod, ut dicitur, verbum de verbo ex-
pressum esset. Nihil erat prorsus, quod aut memi- 4
nissem legere me aut, si etiam vellem fingere, quod
non insigniter asperum absurdumque esset, si ex multitudine et negotio verbum unum compingerem, sicuti

25 Ter Ad. prol. 11, cfr. Otto, Sprichw. p. 367

—

1 esset et **BZ** | demonstraret ut **O**[1] *Π* | 3 sit] est **B**[1] | 5 afluentem *Eussner* || 6 declaret **B** | 9 ΠΟΝΠΡΑΛΜΟCYNE **BZ** *om.* ω | 15 prius **ϭ** | 16 ablatus **Q**[1] | fuisset *Π* | 21 scriptus *JGr.* | 23 interpretatorum **BZ** | ⟨me⟩ esse *Hertz* | 28 ⟨velut⟩ si *Sk.*

'multiiuga' dicimus et 'multicolora' et 'multiformia'.
5 Sed non minus inlepide ita diceretur, quam si interpretari voce una velis *πολυφιλίαν* aut *πολυτροπίαν*
6 aut *πολυσαρκίαν*. Quamobrem, cum diutule tacitus in cogitando fuissem, respondi tandem non videri mihi significari eam rem posse uno nomine et idcirco iuncta oratione, quid vellet Graecum id verbum, pararam dicere.

'Ad multas igitur res adgressio earumque omnium rerum actio *πολυπραγμοσύνη*' inquam 'Graece dicitur, de qua hunc librum conpositum esse inscriptio ista
7 indicat.' Tum ille opicus verbis meis inchoatis et inconditis adductus virtutemque esse *πολυπραγμοσύνην* ratus: 'hortatur' inquit 'nos profecto nescio quis hic Plutarchus ad negotia capessenda et ad res obeundas plurimas cum industria et celeritate nomenque ipsius virtutis, de qua locuturus esset, libro ipsi, sicuti
8 dicis, non incommode praescripsit.' 'Minime' inquam 'vero; neque enim ista omnino virtus est, cuius Graeco nomine argumentum hoc libri demonstratur, neque id, quod tu opinare, aut ego me dicere sentio aut Plutarchus facit. Deterret enim nos hoc quidem in libro, quam potest maxime, a varia promiscaque et non necessaria rerum cuiuscemodi plurimarum et cogi-
9 tatione et petitione. Sed huius' inquam 'tui erroris culpam esse intellego in mea scilicet infacundia, qui ne pluribus quidem verbis potuerim non obscurissime dicere, quod a Graecis perfectissime verbo uno et planissime dicitur.'

---

4 Macr. VII 11, 3

4 ΠΟΛΥCAPTᴧKIᴧN **BZ** ‖ 6 et *om.* **Q** ‖ 7 parabam *Sk.* ‖ 14 ratus *Bll.* iratus **QZ** Tratus **B** *om.* *γ* ‖ orator **B** ‖ nos] *om.* **O** uos **δ** ‖ 15 ad resoluendas **B** ‖ 20 argumento (**Q**) **BZ** ‖ 23 a uaria] ς auaritia (s. -cia) *ω* ‖ 24 cuicemodi $\mathbf{X}^1$ eiuscemodi ς

XVII

Quid significet in veteribus praetorum edictis: 'qui flumina retanda publice redempta habent'.

Edicta veterum praetorum sedentibus forte 1
nobis in bibliotheca templi Traiani et aliud quid
quaerentibus cum in manus incidissent, legere atque
cognoscere libitum est. Tum in quodam edicto 2
antiquiore ita scriptum invenimus: Qui flumina
retanda publice redempta habent, si quis eorum
ad me eductus fuerit, qui dicatur, quod eum ex
lege locationis facere oportuerit, non fecisse.
Retanda igitur quid esset, quaerebatur. 3
Dixit ibi quispiam nobiscum sedens amicus meus 4
in libro se Gavi de origine vocabulorum VII.
(fr. 7 L.) legisse 'retas' vocari arbores, quae aut ripis
fluminum eminerent aut in alveis eorum extarent,
appellatasque esse a retibus, quod praetereuntes naves
inpedirent et quasi inretirent; idcircoque sese arbitrari
'retanda' flumina locari solita esse, id est purganda,
ne quid aut morae aut periculi navibus in ea virgulta
incidentibus fieret.

XVIII

Qua poena Draco Atheniensis in legibus, quas populo Atheniensi scripsit, fures adfecerit, et qua postea Solon, et qua item decemviri nostri, qui duodecim tabulas scripserunt: atque inibi adscriptum, quod aput Aegyptios furta licita et permissa sunt, aput Lacedaemonios autem cum studio quoque adfectata et pro exercitio utili celebrata; ac praeterea M. Catonis de poeniendis furtis digna memoria sententia.

Draco Atheniensis vir bonus multaque esse pruden- 1
tia existimatus est iurisque divini et humani peritus

15 Fest. p. 273, 34

2 qui *Carrio* quod ω | 3 reptanda ω *corr.* **Π**[2] | 5 qui **X** | 6 requirentibus γ | 10 fuerat **BZ** | 12 reptanda **Z** | 14 gaii **Q**[2] gabii **Π** | VII. *om.* **δ** | 15 refertas **δ** | aut *om.* **B** aut ex **NOΠX**[2] | 18 esse **δ** | 19 uocari **Q** lotam *ex* rotam **Z** | 24 et *alt.*] ei **Q**[1]**BZ** | 29 M. *om.* **δ**

2 fuit. Is Draco leges, quibus Athenienses uterentur,
3 primus omnium tulit. In illis legibus furem cuius-
modicumque furti supplicio capitis poeniendum esse
4 et alia pleraque nimis severe censuit sanxitque. Eius
igitur leges, quoniam videbantur impendio acerbiores,
non decreto iussoque, set tacito inlitteratoque Athe-
5 niensium consensu oblitteratae sunt. Postea legibus
aliis mitioribus a Solone compositis usi sunt. Is Solon
e septem illis inclutis sapientibus fuit. Is sua lege
in fures non, ut Draco antea, mortis, sed dupli poena
vindicandum existimavit.

6 Decemviri autem nostri, qui post reges exactos
leges, quibus populus Romanus uteretur, in XII tabu-
lis scripserunt, neque pari severitate in poeniendis om-
nium generum furibus neque remissa nimis lenitate
7 usi sunt. Nam *(VIII 13 sqq.)* furem, qui manifesto
furto prensus esset, tum demum occidi permiserunt,
si aut, cum faceret furtum, nox esset, aut interdiu
8 telo se, cum prenderetur, defenderet. Ex ceteris autem
manifestis furibus liberos verberari addicique iusserunt
ei, cui furtum factum esset, si modo id luci fecissent
neque se telo defendissent; servos item furti manifesti
prensos verberibus adfici et e saxo praecipitari, sed
pueros inpuberes praetoris arbitratu verberari voluerunt
9 noxiamque ab his factam sarciri. Ea quoque furta,
quae per lancem liciumque concepta essent, proinde
ac si manifesta forent, vindicaverunt.

---

2 Plut. Solon. 17 12 sqq. Gai. III 183 sqq. Paul. sent. II 31 Inst. IV 1 Dig. XLVII 2 Leg. coll. 7 (Non. IV p. 310, 10) 16 sqq. l. l. XX 1, 7 Cic. pro Tull. 47 sqq. pro Mil. III 9 Quint. V 10, 88; 14, 18 VII 6, 8 Dig. IX 2, 4, 1 19 sqq. l. l. Gai. IV 111 26 l. l. (Paul. p. 117, 2)

2 furum **OX** ‖ 5 itaque ***Π*** ‖ 8 a solonibus **X** ‖ 10 duplici **Q**² ***Π*****X**² ‖ 14 puniendis itaque omnium δ *unde* aeque (*praetulerim* adaeque) o. *Schoell* utique o. *HJMueller* ‖ 16 *malim* ⟨in⟩ man. *vel* manifesti furti ‖ 21 modum **OX** nondum **X**² | lucri **Q** ‖ 25 noxamque **QB**

Sed nunc a lege illa decemvirali discessum est. 10
Nam si qui super manifesto furto iure et ordine ex
periri velit, actio in quadruplum datur. Manifestum 11
autem furtum est, ut ait Masurius *(fr. 7 H. iur. civ.*
126 Br.), quod deprehenditur, dum fit. Faciendi
finis est, cum perlatum est, quo ferri coeperat.
Furti concepti, item oblati, tripli poena est. 12
Sed quod sit 'oblatum', quod 'conceptum' et plera-
que alia ad eam rem ex egregiis veterum moribus
accepta neque inutilia cognitu neque iniucunda, qui
legere volet, inveniet Sabini librum, cui titulus est
de furtis. In quo *(fr. 7 H. 3 5 Br.)* id quoque scrip- 13
tum est, quod volgo inopinatum est, non hominum
tantum neque rerum moventium, quae auferri occulte
et subripi possunt, sed fundi quoque et aedium fieri
furtum; condemnatum quoque furti colonum, qui fundo,
quem conduxerat, vendito possessione eius dominum
intervertisset. Atque id etiam, quod magis inopinabile 14
est, Sabinus dicit furem esse hominis iudicatum, qui,
cum fugitivus praeter oculos forte domini iret, obtentu
togae tamquam se amiciens, ne videretur a domino,
obstitisset.
Aliis deinde furtis omnibus, quae *(VIII 16)* 'nec 15
manifesta' appellantur, poenam imposuerunt dupli. Id 16
etiam memini legere me in libro Aristonis iurecon-
sulti, hautquaquam indocti viri, *(fr. 1 H. II 2 p. 393 Br.)*
aput veteres Aegyptios, quod genus hominum constat
et in artibus reperiendis sollertes extitisse et in cogni-
tione rerum indaganda sagaces, furta omnia fuisse licita
et inpunita.

1 sqq. l. l. Gai. IV 111; 173 Serv. A. VIII 205 14 sqq Gai. II 51 Dig. XLI 3, 38 27 Diod. I 80

1 decessum (dic. **Q**) **QZ** | 2 quis **O** || 6 est *alt. om.* **BZ** | 7 triplici **Q** | 9 eam] eandem **B** | 14 quo **O**[1]**X**[2] offerri **ΠX** efferri **O**[1] 20 fugitibus *ω praeter* **Q** | 22 abstitisset **δ** || 28 cogitatione **δ** || 30 poenita **N**

17 Aput Lacedaemonios quoque, sobrios illos et acres viros, cuius rei non adeo ut Aegyptiis fides longinqua est, non pauci neque ignobiles scriptores, qui de moribus legibusque eorum memorias condiderunt, ius atque usum fuisse furandi dicunt, idque a iuventute eorum non ad turpia lucra neque ad sumptum libidini praebendum comparandamve opulentiam, sed pro exercitio disciplinaque rei bellicae factitatum, quod et furandi sollertia et adsuetudo acueret firmaretque animos adulescentium et ad insidiarum astus et ad vigilandi tolerantiam et ad obrependi celeritatem.

18 Sed enim M. Cato in oratione, quam de praeda militibus dividenda scripsit, vehementibus et inlustribus verbis de inpunitate peculatus atque licentia conqueritur. Ea verba, quoniam nobis inpense placuerant, adscripsimus *(LXX 1 J.)*: Fures inquit privatorum furtorum in nervo atque in compedibus aetatem agunt, fures publici in auro atque in purpura.

19 Quam caste autem ac religiose a prudentissimis viris, quid esset 'furtum', definitum sit, praetereundum non puto, ne quis eum solum esse furem putet, qui
20 occulte tollit aut clam subripit. Verba sunt Sabini ex libro iuris civilis secundo *(fr. 2 H. 113 Br.)*: Qui alienam rem adtrectavit, cum id se invito domino facere iudicare deberet, furti tenetur.
21 Item alio capite *(fr. 3 H. 119 Br.)*: Qui alienum tacens lucri faciendi causa sustulit, furti obstringitur, sive scit, cuius sit, sive nescit.

22 Haec quidem sic in eo, quo nunc dixi, Sabinus

---

27 Dig. XLVII 2, 43, 4

---

2 aegyptiorum **X**² ‖ 6 ad *prius*] ob **O** ***Π*** **X** ‖ 7 exercitioque **X**¹ ‖ 8 et] **N**²**X** ex ω ea *Mdg.* haec *Hertz* ‖ 10 et *om.* **Q** | ad *om.* **BZ** astus] **O** (?) actus ω | 11 ad obr.] δ ob rependi **NO**² ob repetendi **O** ***Π*** **X** ‖ 15 placuerunt **OX** | 18 publice **X** *unde* rei publicae *Boot* ‖ 20 prudentibus **B** | 27 al. quid iacens *Dig.* ‖ 30 que **Z**

scripsit de rebus furti faciendi causa adtrectatis. Sed 23
meminisse debemus secundum ea, quae supra scripsi,
furtum sine ulla quoque adtrectatione fieri posse sola
mente atque animo, ut furtum fiat, adnitente. Quo 24
circa ne id quidem Sabinus *(fr. 4 H. 127 Br.)* dubi-
tare se ait, quin dominus furti sit condemnandus, qui
servo suo, uti furtum faceret, imperavit.

A. GELLII

NOCTIVM ATTICARVM LIBER DVODECIMVS

I

Dissertatio Favorini philosophi, qua suasit nobili feminae, uti liberos, quos peperisset, non nutricum adhibitarum, sed suo sibi lacte aleret.

1 Nuntiatum quondam est Favorino philosopho
nobis praesentibus uxorem auditoris sectatorisque sui
paululum ante enixam auctumque eum esse nato filio.
2 'Eamus' inquit 'et puerum visum et patri gratulatum.'
3 Is erat loci senatorii ex familia nobiliore. Imus una,
qui tum aderamus, prosecutique eum sumus ad domum,
4 quo pergebat, et cum eo simul introgressi sumus. Tum
in primis aedibus complexus hominem congratulatusque adsedit. Atque ubi percontatus est, quam diutinum puerperium et quam laboriosi nixus fuissent,
puellamque defessam labore ac vigilia somnum capere
cognovit, fabulari instituit prolixius et: 'nihil' inquit
5 'dubito, quin filium lacte suo nutritura sit.' Sed cum
mater puellae parcendum esse ei diceret adhibendasque puero nutrices, ne ad dolores, quos in enitendo
tulisset, munus quoque nutricationis grave ac difficile

3 habitarum **BZ** aliarum **Q** ‖ 4 sibi suo *δ* sibi *om.* ***Π*** ‖ 8 pueř ,,/ ,,/ **Q** puer **X**[1] puerperam **NO** ***Π*** ‖ 9 Is enim ***Π*** ‖ 13 ubi] ***Π*** *om.* **N** ibi *ω* ‖ 17 cum *om.* *δ* ‖ 20 minus **B**[1]**ZX**[1]

accederet, 'oro te,' inquit 'mulier, sine eam totam inte-
gram matrem esse filii sui. Quod est enim hoc contra 6
naturam inperfectum atque dimidiatum matris genus
peperisse ac statim a sese abiecisse? aluisse in utero
sanguine suo nescio quid, quod non videret, non alere
nunc suo lacte, quod videat, iam viventem, iam hominem,
iam matris officia inplorantem? An tu quoque' inquit 7
'putas naturam feminis mammarum ubera quasi quos-
dam venustiores naevulos non liberum alendorum, sed
ornandi pectoris causa dedisse? Sic enim, quod a 8
vobis scilicet abest, pleraeque istae prodigiosae mulieres
fontem illum sanctissimum corporis, generis humani
educatorem, arefacere et extinguere cum periculo quo-
que aversi corruptique lactis laborant, tamquam pulcri-
tudinis sibi insignia devenustet, quod quidem faciunt
eadem vecordia, qua quibusdam commenticiis fraudibus
nituntur, ut fetus quoque ipsi in corpore suo concepti
aboriantur, ne aequor illud ventris inrugetur ac de
gravitate oneris et labore partus fatiscat. Quod cum 9
sit publica detestatione communique odio dignum in
ipsis hominem primordiis, dum fingitur, dum anima-
tur, inter ipsas artificis naturae manus interfectum ire,
quantulum hinc abest iam perfectum, iam genitum,
iam filium proprii atque consueti atque cogniti san-
guinis alimonia privare?

"Sed nihil interest," — hoc enim dicitur — "dum 10
alatur et vivat, cuius id lacte fiat." Cur igitur iste, qui 11
hoc dicit, si in capessendis naturae sensibus tam obsur-
duit, non id quoque nihil interesse putat, cuius in cor-

18 Ov. am. II 14, 7 22 Ov. m. XV 218

1 accideret *δ* || 8 libera **BZ** || 9 torulos *Stephanus* || 12 frontem **X**[1] fecerunt **Q** (**B**) *om.* **Z** | sanctissimi *ω corr.* ς || 13 per.] p (*lacuna rel.* **B**) **QB** *om. lac. rel.* **Z** || 15 deueniunt **Q** de'mit (tat *ss.*) **B** de (*lac. rel.*) **Z** | 17 contempti **Z** || 18 abortiantur **B** | necor **QB** ue cor **Z** | ac ne *Mdg.* || 23 hinc ad bestiam **B**[1] || 27 et cuius **BZ** || 28 obsorduit (-buit **Z**) **BZ**

pore cuiusque ex sanguine concretus homo et coalitus
12 sit? an quia spiritu multo et calore exalbuit, non idem
13 sanguis est nunc in uberibus, qui in utero fuit? nonne
hac quoque in re sollertia naturae evidens est, quod,
postquam sanguis ille opifex in penetralibus suis omne
corpus hominis finxit, adventante iam partus tempore
in supernas se partis perfert, ad fovenda vitae atque
lucis rudimenta praesto est et recens natis notum et
14 familiarem victum offert? Quamobrem non frustra
creditum est, sicuti valeat ad fingendas corporis atque
animi similitudines vis et natura seminis, non secus
ad eandem rem lactis quoque ingenia et proprietates
15 valere. Neque in hominibus id solum, sed in pecu-
dibus quoque animadversum. Nam si ovium lacte
haedi aut caprarum agni alantur, constat ferme in his
lanam duriorem, in illis capillum gigni teneriorem.
16 In arboribus etiam et frugibus maior plerumque vis
et potestas est ad earum indolem vel detrectandam
vel augendam aquarum atque terrarum, quae alunt,
quam ipsius, quod iacitur, seminis, ac saepe videas
arborem laetam et nitentem in locum alium transpo-
17 sitam deterioris terrae suco deperisse. Quae, malum,
igitur ratio est nobilitatem istam nati modo hominis
corpusque et animum bene ingeniatis primordiis in-
choatum insitivo degenerique alimento lactis alieni
corrumpere? praesertim si ista, quam ad praebendum
lactem adhibebitis, aut serva aut servilis est et, ut
plerumque solet, externae et barbarae nationis est, si
inproba, si informis, si inpudica, si temulenta est;
nam plerumque sine discrimine, quaecumque id tem-
18 poris lactans est, adhiberi solet. Patiemurne igitur

3 sqq. Macr. V 11, 14 sqq. 22 sq. XIII 12, 8 XV 31, 4 Cic. off. II 15, 53 Liv. V 54, 6 24 Plaut. Mil. 731

1 quo alitus *δ* || 5 penetrabilibus **Z** || 6 effinxit atque aluit *Macr.* | 7 profert **BOΠX** | et ad **QZ** || 27 lac tunc **N**[2] lacte *Ritschl* || 30 pleraque **X**[1] || 31 lactens **ZONX**

infantem hunc nostrum pernicioso contagio infici et
spiritum ducere in animum atque in corpus suum ex
corpore et animo deterrimo? Id hercle ipsum est, 19
quod saepenumero miramur, quosdam pudicarum mu-
lierum liberos parentum suorum neque corporibus
neque animis similes existere. Scite igitur et perite 20
noster Maro, quod, cum versus illos Homeri *(Il.
XVI 33)* consectaretur:

οὐκ ἄρα σοί γε πατὴρ ἦν ἱππότα Πηλεύς,
οὐδὲ Θέτις μήτηρ· γλαυκὴ δέ σε τίκτε θάλασσα
πέτραι τ᾽ ἠλίβατοι, ὅτι τοι νόος ἐστὶν ἀπηνής,

non partionem solam tamquam ille, quem sequebatur,
sed alituram quoque feram et saevam criminatus est;
addidit enim hoc de suo *(A. IV 367)*:

Hyrcanaeque admorunt ubera tigres,

quoniam videlicet in moribus inolescendis magnam
fere partem ingenium altricis et natura lactis tenet,
quae iam a principio imbuta paterni seminis concre-
tione ex matris etiam corpore et animo recentem in-
dolem configurat.

Et praeter haec autem, quis illud etiam neglegere 21
aspernarique possit, quod, quae partus suos deserunt
ablegantque a sese et aliis nutriendos dedunt, vinculum
illud coagulumque animi atque amoris, quo parentes
cum filiis natura consociat, interscindunt aut certe
quidem diluunt deteruntque? Nam ubi infantis alior- 22
sum dati facta ex oculis amolitiost, vigor ille maternae
flagrantiae sensim atque paulatim restinguitur, omnis-

1 et *om.* **Q** | 8 consectaret ***II*** | 9 *πηλεὺς οὐκ* *Macr.* 12 *ἐστὶν*] ΕΤ **BZ** ΕΠΝ **N *II* X** | 13 parti.ionem **O**[1] ***II* X**[1] | sicut ille *Macr.* | 16 hyrcan a e ca eque **ZO *II*** | 17 q. scilicet **Q** | 18 nutricis ing *Macr.* | naturam ***δ*** | 19 imbutam *Mdg.* | 21 configurant ***II*** | 23 deserant **Q** | 24 ded'unt **Q** | 26 naturam **X** | consociant **O *II* Z** sociant **X** | 27 deseruntque **B**[1] | 29 restringuitur **Z**

que inpatientissimae sollicitudinis strepitus consilescit,
neque multo minor amendati ad nutricem aliam filii
23 quam morte amissi obliviost. Ipsius quoque infantis
adfectio animi, amoris, consuetudinis in ea sola, unde
alitur, occupatur et proinde, ut in expositis usu venit,
matris, quae genuit, neque sensum ullum neque desi-
derium capit. Ac propterea oblitteratis et abolitis
nativae pietatis elementis, quicquid ita educati liberi
amare patrem atque matrem videntur, magnam fere
partem non naturalis ille amor est, sed civilis et opi-
nabilis.'

24 Haec Favorinum dicentem audivi Graeca oratione. Cuius sententias communis utilitatis gratia, quantum meminisse potui, rettuli, amoenitates vero et copias ubertatesque verborum Latina omnis facundia vix quadam indipisci potuerit, mea tenuitas nequaquam.

II

Quod Annaeus Seneca iudicans de Q. Ennio deque M. Tullio levi futtilique iudicio fuit.

1 De Annaeo Seneca partim existimant ut de scriptore minime utili, cuius libros adtingere nullum pretium operae sit, quod oratio eius vulgaria videatur et protrita, res atque sententiae aut inepto inanique impetu sint aut levi et quasi dicaci argutia, eruditio autem vernacula et plebeia nihilque ex veterum scriptis habens neque gratiae neque dignitatis. Alii vero elegantiae quidem in verbis parum esse non infitias

20 sqq. Fronto p. 155 sq.; 224 N. 26 sqq. Quint. X 1, 128 sqq.

2 amendatio **O**[1] commendati **X** a commendati **QZB**[2] || 4 amoris consuetudine *Eussner* || 10 iciuilis **Z** | inopinabilis **QZ** || 16 quaedam ω *corr. Eussner* quidem σ || 22 uulgarias **BZ** uulgaris ω *corr. JGr.* || 23 protracta (ct *ex* t) **Q** || 24 aut σ aut ut ω q. dicacis **X** causidicali *Vogel* | argutie **BZ**

eunt, sed et rerum, quas dicat, scientiam doctrinamque ei non deesse dicunt et in vitiis morum obiurgandis severitatem gravitatemque non invenustam.
Mihi de omni eius ingenio deque omni scripto iudi- 2
cium censuramque facere non necessum est; sed quod de M. Cicerone et Q. Ennio et P. Vergilio iudicavit, ea res cuiusmodi sit, ad considerandum ponemus.
In libro enim vicesimo secundo epistularum 3
moralium, quas ad Lucilium conposuit *(p. 600 sq. H.)*, deridiculos versus Q. Ennium de Cetego antiquo viro fecisse hos dicit *(351 M. 222 B.)*:

is dictust ollis popularibus olim,
qui tum vivebant homines atque aevum agitabant,
flos delibatus populi Suada⟨eque⟩ medulla.

Ac deinde scripsit de isdem versibus verba haec: Ad- 4
miror eloquentissimos viros et deditos Ennio pro optimis ridicula laudasse. Cicero certe
inter bonos eius versus et hos refert. Atque id 5
etiam de Cicerone dicit: Non miror inquit fuisse, qui hos versus scriberet, cum fuerit, qui laudaret; nisi forte Cicero summus orator agebat causam suam et volebat hos versus videri bo-
nos. Postea hoc etiam addidit insulsissime: Aput 6
ipsum quoque inquit Ciceronem invenies etiam in prosa oratione quaedam, ex quibus intellegas illum non perdidisse operam, quod Ennium
legit. Ponit deinde, quae apud Ciceronem repre- 7
hendat quasi Enniana, quod ita scripserit in libris de republica *(V 9, 11)*: ut Menelao Laconi quae-

1 dicat] asserit ***Π*** ‖ 6 marco **OQX** | 7 cuimodi *γ***Z** ‖ 12 dictus tollis (tolleres **X**) *ω* dictus *Cic. Brut.* XV 58 | 13 agebant *codd. Cic.* ‖ 15 Suadaeque *Cic. l. l.* (*Cat. XIV 50 Quint. II 15, 4*) suada *ω* | 16 scribit *γ* ‖ 17 sed *Sk.* ‖ 23 et] cum *Haase; fortasse post* bonos *excidit* et suos; suos *pro* hos *Sk.* | 29 qui ita scripserat **X** | 30 de re pro menelao **Q** libro de re p. V: Menelao *Sk*

dam fuit suaviloquens iucunditas, et quod alio
in loco dixerit *(ibd.)*: breviloquentiam in dicendo
8 colat. Atque ibi homo nugator Ciceronis errores
deprecatur et: non fuit inquit Ciceronis hoc vitium,
sed temporis; necesse erat haec dici, cum illa
9 legerentur. Deinde adscribit Ciceronem haec ipsa
interposuisse ad effugiendam infamiam nimis lascivae
orationis et nitidae.

10 De Vergilio quoque eodem in loco verba haec
ponit: Vergilius quoque noster non ex alia causa
duros quosdam versus et enormes et aliquid
supra mensuram trahentis interposuit, quam
ut Ennianus populus adgnosceret in novo car-
mine aliquid antiquitatis.

11 Sed iam verborum Senecae piget; haec tamen
inepti et insubidi hominis ioca non praeteribo: Qui-
dam sunt inquit tam magni sensus Q. Ennii,
ut, licet scripti sint inter hircosos, possint
tamen inter unguentatos placere; et, cum repre
hendisset versus, quos supra de Cetego posuimus: qui
huiuscemodi inquit versus amant, liqueat tibi
eosdem admirari et Soterici lectos.

12 Dignus sane Seneca videatur lectione ac studio
adulescentium, qui honorem coloremque veteris oratio-
nis Soterici lectis compararit quasi minimae scilicet
13 gratiae et relictis iam contemptisque. Audias tamen
commemorari ac referri pauca quaedam, quae idem
ipse Seneca bene dixerit, quale est illud, quod in
hominem avarum et avidum et pecuniae sitientem
dixit: Quid enim refert, quantum habeas? multo
14 illud plus est, quod non habes. Benene hoc?
bene sane; sed adulescentium indolem non tam iuvant,
quae bene dicta sunt, quam inficiunt, quae pessime,

18 ut *om.* δ 19 tamen ⟨et⟩ *Hense* | reprehendissent **BZ**
21 liqueant δ**X** sibi ω *corr. Gr.* || 23 Indignus *Sk.* | sane *om.* δ
31 Benene] **B** bene neque **Z** bene ω | 32 bene sane] **B** sane bene ω
33 pess.] sepissime δ

multoque tanto magis, si et plura sunt, quae deteriora sunt, et quaedam in his non pro enthymemate aliquo rei parvae ac simplicis, sed in re ancipiti pro consilio dicuntur.

III

Lictoris vocabulum qua ratione conceptum ortumque sit; et super eo diversae sententiae Valgi Rufi et Tulli Tironis.

Valgius Rufus in secundo librorum, quos in- 1
scripsit de rebus per epistulam quaesitis *(p. 163 U.)*, 'lictorem' dicit a 'ligando' appellatum esse, quod, cum magistratus populi Romani virgis quempiam verberari iussissent, crura eius et manus ligari vincirique a viatore solita sint, isque, qui ex conlegio viatorum officium ligandi haberet, 'lictor' sit appellatus; utiturque ad eam rem testimonio M. Tulli verbaque eius refert ex oratione, quae dicta est pro C. Rabirio
(IV 13): Lictor, inquit conliga manus. Haec ita 2
Valgius.

Et nos sane cum illo sentimus; sed Tiro Tullius, 3
M. Ciceronis libertus, 'lictorem' vel a 'limo' vel a 'licio' dictum scripsit *(p. 8 L.)*: Licio enim transverso, quod 'limum' appellatur, qui magistratibus inquit praeministrabant, cincti erant.

Si quis autem est, qui propterea putat probabilius 4
esse, quod Tiro dixit, quoniam prima syllaba in 'lictore', sicuti in 'licio', producta est et in eo verbo, quod est 'ligo', correpta est, nihil ad rem istud per-

10 sqq. Non. I p. 51, 26 'lictoris proprietatem a ligando dictam vetustas putat eqs.' Paul. p. 115, 16 Gl. Reiff. 30
21 sqq. Grom. lat. I p. 29, 15; 167, 18; 366, 18 L. Serv. A. XII 120 Isid. XV 14, 2 XIX 22, 26; 33, 4

2 ENΘYΛIEMATE **BZ** -MHMATA *fere* **NO**(**X**) ethimemata ***II*** | aliquid ***δ*** ‖ 7 Tironis *Btl.* ciceronis **O²X** ciceronis uersus accepti (*ex lemm. sq.*) ω | 12 uinciri ***II*** ‖ 13 is qui ***δ*** ⟨et inde⟩ is *Mms.* ‖ 27 rem istuc **BNO** ***II*** istem rem **X**

tinet. Nam sicut a 'ligando' 'lictor', et a 'legendo' 'lector' et a 'viendo' 'vitor' et 'tuendo' 'tutor' et 'struendo' 'structor' productis, quae corripiebantur, vocalibus dicta sunt.

IV

Versus accepti ex Q. Ennii septimo annalium, quibus depingitur finiturque ingenium comitasque hominis minoris erga amicum superiorem.

1 Descriptum definitumque est a Quinto Ennio in
annali septimo graphice admodum sciteque sub
historia Gemini Servili, viri nobilis, quo ingenio, qua
comitate, qua modestia, qua fide, qua linguae parsi-
monia, qua loquendi oportunitate, quanta rerum anti-
quarum morumque veterum ac novorum scientia
quantaque servandi tuendique secreti religione, quali-
bus denique ad muniendas vitae molestias fomentis,
levamentis, solaciis amicum esse conveniat hominis
2 genere et fortuna superioris. Eos ego versus non
minus frequenti adsiduoque memoratu dignos puto
3 quam philosophorum de officiis decreta. Ad hoc color
quidam vetustatis in his versibus tam reverendus est,
suavitas tam inpromisca tamque a fuco omni remota
est, ut mea quidem sententia pro antiquis sacratisque
amicitiae legibus observandi, tenendi colendique sint.
4 Quapropter adscribendos eos existimavi, si quis iam
statim desideraret *(294 M. 194 B.)*:

haece locutus vocat, quocum bene saepe libenter

3 (Serv. A. I 704 GLK VI 493, 2)

1 sic a l. l., ut a σ || 2 uiuendo uictor ω *corr. Lachmann, cfr. GLK VI 56, 17* uincendo uictor ς || 7 fingiturque **B** | 9 diff. δ || 10 VIII. *Hug* | gratifice **Q** || 16 minuenda ς || 22 que *om.* **Q**^{1} || 27 h(a)ec elocutus ω *corr.* **B**^{2} | quocum] **TY** quodcum (quod eum **Q**) ω

mensam sermonesque suos rerumque suarum
comiter inpertit, magnam cum lassus diei
partem fuisset de summis rebus regundis
consilio indu foro lato sanctoque senatu;
cui res audacter magnas parvasque iocumque
eloqueretur et † cuncta malaque et bona dictu
evomeret, si qui vellet, tutoque locaret,
quocum multa volup ⟨ac⟩ gaudia clamque palamque;
ingenium, cui nulla malum sententia suadet
ut faceret facinus levis aut malus; doctus, fidelis,
suavis homo, facundus, suo contentus, beatus,
scitus, secunda loquens in tempore, commodus, verbum
paucum, multa tenens antiqua sepulta, vetustas
quem facit et mores veteresque novosque tenentem,
multorum veterum leges divumque hominumque;
prudenter qui dicta loquive tacereve posset:
hunc inter pugnas conpellat Servilius sic.

2 comitum **Z** | impartit *Π* congeriem partit *Vahlen* | die *δ* 3 parte *γ* | recundis **QB** fecundis **Z** | 6 cuncta malusque (cunctam aliisque **N**) *γ* cuncta ⟨ei⟩ *Vahlen* c. ⟨simul⟩ *Hug* nec (et haud *Bergk*) cunctans *Marx, D. Litt.-Zt. 1888, 1367* el. cui iuxta *Maehly; scribendum puto* eloqueretur sed (= sine *cfr. Paul. p. 336, 4 Neue, Form. II³ p. 904*) cura ‖ 9 volup ac g. *σ* uoluptate gaudia **QX²** uolup gaudia *γ et spatio ante* g. *rel.* **B** gaudia **Z** volutat g. *Bergk* volup sibi fecit el. *Vahlen* ‖ 11 suasset *Vahlen* | 12 ut] ne **Z¹** | aut] **X** haut **QB** haud *ω* ‖ 18 paucorum *ω corr. Turnebus* | venustas *Maehly* ‖ 20 quem *Gr.* quae *ω* quae fecit mores v. n. tenentum *Ellis* | 22 maiorum *Vahlen* | 24 prudentem *ω corr. Vahlen* | tacereue] **B** tacereque *γ* tacere **QZ** | 25 Serv. sic comp. *Dousa* | sic t. aelium **NOΠ** sic aelium **QB** si celum **Z**

5 L. Aelium Stilonem *(p. 37, 24 Me.)* dicere solitum ferunt Q. Ennium de semet ipso haec scripsisse picturamque istam morum et ingenii ipsius Q. Ennii factam esse.

V

Sermo Tauri philosophi de modo atque ratione tolerandi doloris secundum Stoicorum decreta.

1 Cum Delphos ad Pythia conventumque totius ferme
Graeciae visendum philosophus Taurus iret nosque
ei comites essemus inque eo itinere Lebadiam venis-
semus, quod est oppidum anticum in terra Boeotia,
adfertur ibi ad Taurum amicum eius quempiam,
nobilem in Stoica disciplina philosophum, aegra vali-
2 tudine oppressum decumbere. Tunc omisso itinere,
quod alioquin maturandum erat, et relictis vehiculis
pergit eum propere videre, nosque de more, quem in
locum cumque iret, secuti sumus. Et ubi ad aedes,
in quis ille aegrotus erat, pervenimus, videmus hominem doloribus cruciatibusque alvi, quod Graeci *κόλον* dicunt, et febri simul rapida adflictari gemitusque ex eo conpressos erumpere spiritusque et anhelitus e pectore eius evadere non dolorem magis indicantes quam pugnam adversum dolorem.

3 Post deinde, cum Taurus et medicos accersisset conlocutusque de facienda medela esset et eum ipsum ad retinendam patientiam testimonio tolerantiae, quam videbat, perhibito stabilisset egressique inde ad vehicula et ad comites rediremus: 'vidistis' inquit Taurus 'non sane iucundum spectaculum, sed cognitu tamen utile, congredientes conpugnantesque philoso-

20 XVIII 10, 2 XX 1, 26 Amm. XXVI 4, 4

1—4 *om.* **X** ‖ 11 atticum *γ* ‖ 16 visere *Thysius* ‖ 17 iret, ⟨sectandi⟩ sec. *Eussner* ‖ 21 complexos (os *ex* us) **N** ‖ 28 ueniremus ***Π***

phum et dolorem. Faciebat vis illa et natura morbi, quod erat suum, distractionem cruciatumque membrorum, faciebat contra ratio et natura animi, quod erat aeque suum: perpetiebatur et cohibebat coercebatque infra sese violentias effrenati doloris. Nullos eiulatus, nullas conplorationes, ne ullas quidem voces indecoras edebat, signa tamen quaedam, sicut vidistis, existebant virtutis et corporis de possessione hominis pugnantium.'

Tum e sectatoribus Tauri iuvenis in disciplinis 4 philosophiae non ignavus: 'si tanta' inquit 'doloris acerbitas est, ut contra voluntatem contraque iudicium animi nitatur invitumque hominem cogat ad gemendum confitendumque de malo morbi saevientis, cur dolor aput Stoicos indifferens esse dicitur, non malum? cur deinde aut stoicus homo cogi aliquid potest aut dolor cogere, cum et dolorem Stoici nihil cogere et sapientem nihil cogi posse dicant?'

Ad ea Taurus vultu iam propemodum laetiore — 5 delectatus enim videbatur inlecebra quaestionis —: 'si iam amicus' inquit 'hic noster melius valeret, gemitus eiusmodi necessarios a calumnia defendisset et hanc, opinor, tibi quaestionem dissolvisset, me autem scis cum Stoicis non bene convenire vel cum Stoica potius; est enim pleraque et sibi et nobis incongruens, sicut libro, quem super illa re composuimus, declaratur. Sed ut tibi a me mos geratur, dicam ego indoctius, 6 ut aiunt, et apertius, quae fuisse dicturum puto sinuosius atque sollertius, si quis nunc adesset Stoicorum; nosti enim, credo, verbum illud vetus et pervolgatum *(Arist. ran. 1445)*:

ἀμαθέστερόν πως εἰπὲ καὶ σαφέστερον λέγε.

26 cfr. Otto, Sprichw. p. 174

5 intra $\mathbf{O}^1\boldsymbol{\Pi}$ || 8 et doloris *Cramer* || 23 Stoa *Thysius; coniciebam* Stoica p. ⟨porticu⟩ *ut p. 39, 28 vel* ⟨secta⟩, *sed cf. Porph. Hor. ep. I 1, 16; 17* || 25 supra $\boldsymbol{\delta}\mathbf{O}^1\boldsymbol{\Pi}$ ea $\mathbf{B}\gamma$ || 31 *λέγε non habet Arist.*

Atque hinc exorsus de dolore atque de gemitu
7 Stoici aegrotantis ita disseruit: 'Natura' inquit 'om-
nium rerum, quae nos genuit, induit nobis inolevitque
in ipsis statim principiis, quibus nati sumus, amorem
nostri et caritatem ita prorsus, ut nihil quicquam
esset carius pensiusque nobis quam nosmet ipsi, atque
hoc esse fundamentum ratast conservandae hominum
perpetuitatis, si unusquisque nostrum, simul atque
editus in lucem foret, harum prius rerum sensum ad-
fectionemque caperet, quae a veteribus philosophis *τὰ
πρῶτα κατὰ φύσιν* appellata sunt: ut omnibus scilicet
corporis sui commodis gauderet, ab incommodis om-
nibus abhorreret. Postea per incrementa aetatis exorta
e seminibus suis ratiost et utendi consilii reputatio et
honestatis utilitatisque verae contemplatio subtiliorque
et exploratior commodorum ⟨incommodorum⟩que di-
lectus; atque ita prae ceteris omnibus enituit et prae-
fulsit decori et honesti dignitas ac, si ei retinendae
obtinendaeve incommodum extrinsecus aliquod obstaret,
contemptum est; neque aliud esse vere et simpliciter
bonum nisi honestum, aliud quicquam malum, nisi
quod turpe esset, existimatum est. Reliqua omnia,
quae in medio forent ac neque honesta essent neque
turpia, neque bona esse neque mala decretum est.
Productiones tamen et relationes suis quaeque momen-
tis distinctae divisaeque sunt, quae *προηγμένα* et *ἀπο-
προηγμένα* ipsi vocant. Propterea voluptas quoque
et dolor, quod ad finem ipsum bene beateque vivendi
pertinet, et in mediis relicta et neque in bonis neque
8 in malis iudicata sunt. Sed enim quoniam his primis

26 Cic. fin. III 15, 51; 16, 52 IV 26, 72

1 de *prius*] et Q[1] *om.* XZ || 7 esse] est Q esse quod X | f. rata(e)st] QBNO[2] f. rata Z fundata(e)st OΠX || 16 exploratio X *suppl. Btl.* || 22 quod et OX || 25 relaxiones B reiectiones *Stephanus* || 26 ΠΡΟΗΓΟΥΜΕΝΑ ET (KAI *fere* γ) ΑΠΟΠΡΟΗΓΟΥΜΕΝΑ *fere* ω *corr.* ς || 29 pertinent X[2] || 30 q. in X quom *ut semper* N quod Q

sensibus doloris voluptatisque ante consilii et rationis exortum recens natus homo inbutus est et voluptati quidem a natura conciliatus, a dolore autem quasi a gravi quodam inimico abiunctus alienatusque est, idcirco adfectiones istas primitus penitusque inditas ratio post addita convellere ab stirpe atque extinguere vix potest. Pugnat autem cum his semper et exultantis eas opprimit obteritque et parere sibi atque oboedire cogit. Itaque vidistis philosophum ratione decreti sui 9 nixum cum petulantia morbi dolorisque exultantia conluctantem, nihil cedentem, nihil confitentem neque, ut plerique dolentes solent, heiulantem atque lamentantem ac miserum sese et infelicem appellantem, sed acres tantum anhelitus et robustos gemitus edentem, signa atque indicia non victi nec obpressi a dolore, sed vincere eum atque obprimere enitentis.

Sed haut scio,' inquit 'an dicat aliquis, ipsum illud, 10 quod pugnat, quod gemit, si malum dolor non est, cur necesse est gemere et pugnare? Quia enim omnia, quae non sunt mala, molestia quoque omni non carent, sed sunt pleraque noxa quidem magna et pernicie privata, quia non sunt turpia, contra naturae tamen mansuetudinem lenitatemque opposita sunt et infesta per obscuram quandam et necessariam ipsius naturae consequentiam. Haec ergo vir sapiens tolerare et exanclare potest, non admittere omnino in sensum sui non potest; ἀναλγησία enim atque ἀπάθεια non meo tantum,' inquit 'sed quorundam etiam ex eadem porticu prudentiorum hominum, sicuti iudicio Panaetii, gravis atque docti viri, *(fr. 14 F.)* inprobata abiectaque **est.**

3 a *primum om.* γ ‖ 4 quodam *om.* ***Π*** quod **BZ** quo **Q** | inimico *om.* **δ** ‖ 6 post] ipsi **δ** ipsi post *Hertz* uis γ | 7 is **X** ‖ 9 decretis uti **O*Π*** ‖ 11 edentem **Q** ‖ 14 agres **BZ** egros **Q** | anhelitu **δ** ‖ 18 gemit, ⟨ostendere dolorem malum esse⟩, si *Neubauer* ‖ 23 consuetudinem $\mathbf{N}^1$ ‖ 26 exanclare *scripsi* cun(c)tari ω eluctari *Mdg.* ‖ 31 que *om.* **Q**

11 Sed cur contra voluntatem suam gemitus facere
cogitur philosophus Stoicus, quem nihil cogi posse
dicunt? Nihil sane potest cogi vir sapiens, cum est
rationi obtinendae locus: cum vero natura cogit, ratio
quoque a natura data cogitur. Quaere etiam, si vide-
tur, cur manu alicuius ob oculos suos repente agitata
invitus coniveat, cur fulgente caelo a luminis iactu
non sua sponte et caput et oculos declinet, cur toni-
tru vehementius facto pavescat, cur sternumentis
quatiatur, cur aut in ardoribus solis aestuet aut in
12 pruinis inmanibus obrigescat. Haec enim et pleraque
alia non voluntas nec consilium nec ratio moderatur,
set naturae necessitatisque decreta sunt.
13 Fortitudo autem non east, quae contra naturam
monstri vicem nititur ultraque modum eius egreditur
aut stupore animi aut inmanitate aut quadam misera
et necessaria in perpetiendis doloribus exercitatione,
qualem fuisse accepimus ferum quendam in ludo Cae-
saris gladiatorem, qui, cum vulnera eius a medicis
exsecabantur, ridere solitus fuit; sed ea vera et proba
fortitudost, quam maiores nostri scientiam esse dixe-
14 runt rerum tolerandarum et non tolerandarum. Per
quod apparet esse quaedam intolerabilia, a quibus
fortes viri aut obeundis abhorreant aut sustinendis.'
15 Cum haec Taurus dixisset videreturque in eandem
rem plura etiam dicturus, perventum est ad vehicula,
et conscendimus.

---

21 Cic. Tusc. IV 24, 53 Iamblich. vit. Pyth. 31 (190)

---

5 quare **BZOΠX** ‖ 6 ab **O** ad **NO**^{2}**ΠX** ‖ 7 fulgentem **δ** ‖ 9 facto] **Q** factum **Q**^{2} factor sim **BZ** facto sensim γ *unde* impavescat (*ut* intremesco) *Sk.* ‖ 10 ardore **Π** ‖ 11 aut inmanibus **Z** | etenim **O**^{1}**Π** ‖ 15 uice **OΠ** *om.* **Q** ‖ 18 ⟨C.⟩ Caesaris *opinor* ‖ 22 et non t. *om.* **δ** ‖ 23 tol(l)erabilia **δ** | a *om.* γ ‖ 25 uidisset sustinetur quę **X**

VI

De aenigmate.

Quae Graeci dicunt 'aenigmata', hoc genus quidam 1
ex nostris veteribus 'scirpos' appellaverunt. Quale est,
quod nuper invenimus per hercle anticum, perquam
lepidum, tribus versibus senariis compositum aenigma,
quod reliquimus inenarratum, ut legentium coniecturas
in requirendo acueremus. Versus tres hi sunt: 2

semel minusne an bis minus sit, nescio,
an utrumque eorum; ut quondam audivi dicier,
ipsi Iovi regi noluit concedere.

Hoc qui nolit diutius aput sese quaerere, inveniet, quid 3
sit, in M. Varronis de sermone Latino ad Marcellum libro secundo *(fr. 54 W.)*.

VII

Quam ob causam Cn. Dolabella proconsul ream mulierem veneficii confitentemque ad Ariopagitas reiecerit.

Ad Cn. Dolabellam proconsulari imperio provin- 1
ciam Asiam obtinentem deducta mulier Smyrnaea est.
Eadem mulier virum et filium eodem tempore venenis 2
clam datis vita interfecerat atque id fecisse se confitebatur dicebatque habuisse se faciendi causam, quoniam idem illi maritus et filius alterum filium mulieris

11 Cato or. fr. 23 J. Liv. I 55 Ov. f. II 668 Lact. inst. I 20, 38 Serv. A. IX 446 August. civ. dei IV 23 etc. 18 sqq. Amm. XXIX 2, 19 21 Plaut. Truc. 518

5 perque **Π** perquem **O**[1] | 6 senariis] **X** senatoris ω ‖ 9 minusque **B**[1] minus **Z** | sit nescio *Freinsheim* non sit (fit **Z**) sed (sat γ) scio ω non sit, non *Buecheler* sat scio **X**? *Gr.* ‖ 10 At *Hertz* | ut q.] quod **X** | ipsi dicier ioui ω *transp. Buecheler* dicier Iovi ipsi σ ‖ 12 noluit δ nolet γ *corr. Hertz* | quaereret **QB** 18 Cn.] P. *Val. Max.* ‖ 21 uita *om.* **Q** una *HJMueller* | atque — dicebat *post* idem *in v. 23 posuit, tum* et filius (*v. 23*) — maritus (*42, 6*) *om.* δ

ex viro priore genitum, adulescentem optimum et in-
nocentissimum, exceptum insidiis occidissent. Idque
3 ita esse factum controversia non erat. Dolabella re-
4 tulit ad consilium. Nemo quisquam ex consilio sen-
tentiam ferre in causa tam ancipiti audebat, quod et
confessum veneficium, quo maritus et filius necati
forent, non admittendum inpunitum videbatur et digna
tamen poena in homines sceleratos vindicatum fuisset.
5 Dolabella eam rem Athenas ad Ariopagitas ut ad
6 iudices graviores exercitatioresque reiecit. Ariopagitae
cognita causa accusatorem mulieris et ipsam, quae
7 accusabatur, centesimo anno adesse iusserunt. Sic
neque absolutum mulieris veneficium est, quod per
leges non licuit, neque nocens damnata poenitaque,
8 quae digna venia fuit. Scripta haec historiast in
libro Valerii Maximi factorum et dictorum me-
morabilium nono *(VIII 1 amb. 2)*.

VIII

Reditiones in gratiam nobilium virorum memoratu dignae.

1 P. Africanus superior et Tiberius Gracchus, Tiberii
et C. Gracchorum pater, rerum gestarum magnitudine
et honorum atque vitae dignitate inlustres viri, dissen-
serunt saepenumero de republica et ea sive qua alia
2 re non amici fuerunt. Ea simultas cum diu mansisset
et sollemni die epulum Iovi libaretur atque ob id
sacrificium senatus in Capitolio epularetur, fors fuit,
ut aput eandem mensam duo illi iunctim locarentur.
3 Tum quasi diis inmortalibus arbitris in convivio Iovis
optimi maximi dexteras eorum conducentibus repente

---

20 sqq. Liv. XXXVIII 57 Val. Max. IV 2, 3 Plut. Ti. Gracch. 4 Dio fr. 62 M. (Cic. de inv. I 49, 91 Sen. contr. V 2, 3) 27 Amm. XX 3, 4

---

17 nono *om.* **B** VIII. *Kempf* ‖ 23 ea si *Vassis* | quam **NOX** (*in ras.*) ‖ 24 diuinasset **Z**

amicissimi facti. Neque solum amicitia incepta, sed
adfinitas simul instituta; nam P. Scipio filiam virginem 4
habens iam viro maturam ibi tunc eodem in loco
despondit eam Tiberio Graccho, quem probaverat ele-
geratque exploratissimo iudicii tempore, dum inimi-
cus esset.

Aemilius quoque Lepidus et Fulvius Flaccus nobili 5
genere amplissimisque honoribus ac summo loco in
civitate praediti odio inter sese gravi et simultate
diutina conflictati sunt. Postea populus eos simul 6
censores facit. Atque illi, ubi voce praeconis renun-
tiati sunt, ibidem in campo statim nondum dimissa
contione ultro uterque et pari voluntate coniuncti
complexique sunt exque eo die et in ipsa censura et
postea iugi concordia fidissime amicissimeque vixerunt.

IX

Quae dicantur vocabula ancipitia; et quod 'honoris' quoque vocabulum ancipiti sententia fuerit.

Est plurifariam videre atque animadvertere in 1
veteribus scriptis pleraque vocabula, quae nunc in
sermonibus vulgi unam certamque rem demonstrent,
ita fuisse media et communia, ut significare et capere
possent duas inter se res contrarias. Ex quibus quae-
dam satis nota sunt, ut 'tempestas', 'valitudo', 'facinus',

7 sqq. Cic. de prov. cons. IX 20 Liv. XL 45 Val. Max. IV 2, 1 Fest. p. 285, 2 (Varro) 24 Serv. A. III 528 IX 19 Paul. p. 110, 20; 362, 6 Non. IV p. 407, 31 GLK VII 275, 5; CGL VII 392; Serv. A. I 51 Suet. rell. p. 291 R. Non. IV p. 309, 28 GLK VII 273, 28 Anecd. H. 279, 17 schol. Bemb. Ter. Eun. IV 3, 2 schol. Ter. Phorm. V 6, 30 p. 139 Schl. CGL VI 430

2 insecuta **X**[2] || 6 esset] **Q** est *ω* || 8 ac] **Q** ad **BZ** et *γ* || 11 fecit **X**[2] || 13 utro ut. **BZ** ultra utraque **Q**[1] || 14 complexi ***Π*** ex quo **O**[1] || 22 et incommunia *ω corr. σ ubi et* in communi

2 'dolus', 'gratia', 'industria'. Haec enim fere iam vul-
gatum est ancipitia esse et utroqueversus dici posse.
'Periculum' etiam et 'venenum' et 'contagium' non,
uti nunc dicuntur, pro malis tantum dicta esse mul-
3 tum exemplorum huiusmodi reperias. Sed 'honorem'
quoque mediam vocem fuisse et ita appellatum, ut
etiam malus honos diceretur et significaret iniuriam,
4 id profecto rarissimum. Quintus autem Metellus
Numidicus in oratione, quam de triumpho suo
dixit, his verbis usus est *(ORF² p. 275)*: Qua in re
quanto universi me unum antistatis, tanto
vobis quam mihi maiorem iniuriam atque con-
tumeliam facit, Quirites, et quanto probi in-
iuriam facilius accipiunt, quam alteri tradunt,
tanto ille vobis quam mihi peiorem honorem
habuit; nam me iniuriam ferre, vos facere vult,
Quirites, ut hic conquestio, istic vituperatio
5 relinquatur. Honorem inquit peiorem vobis
habuit quam mihi; cuius verbi sententia est, quam
ipse quoque supra dicit: 'maiore vos adfecit iniuria
et contumelia quam me'.

6 Praeter huius autem verbi notionem adscribendam
esse hanc sententiam ex oratione Quinti Metelli
existimavi, ut definiremus Socratis esse decretum
(Plat. Gorg. p. 473 A; 489 A; 508 B): *κάκιον εἶναι τὸ
ἀδικεῖν ἢ τὸ ἀδικεῖσθαι.*

---

1 Don. Ter. Eun. III 3, 9 Paul. p. 69, 10 Dig. IV 3, 1, 3; Serv. A. II 537 GLK VII 119, 15 CGL IV 598, 41 V 459, 8 3 Serv. A. I 51 XI 458 Dig. L 16, 236 5 sqq. (Non. IV p. 319, 39) 25 cfr. Otto, Sprichw. p. 175

---

5 eiusmodi **BZN** | repperies **Q²*Π*** || 6 media in **Q** | uoce **QZB²** *om.* **B** || 8 rar.] **Q** rar. est *ω* || 11 antistat (-ant **Q**) ***δ*** || 13 facitis ***Π*** || 17 ut] uel ***δ*** | illic **B** isti **X²** || 19 quam gratiam (gr. *del. Carrio*) mihi *ω* || 24 desineremus *ω corr.* ς designaremus (esse *del.*) *Vogel*

X

Quod 'aeditumus' verbum Latinum sit.

'Aeditimus' verbum Latinum est et vetus ea forma 1
dictum, qua 'finitimus' et 'legitimus'. Sed pro eo a 2
plerisque nunc 'aedituus' dicitur nova et commenticia
usurpatione quasi a tuendis aedibus appellatus. Satis 3
hoc esse potuit admonendi gratia dixisse *** propter
agrestes quosdam et indomitos certatores, qui nisi
auctoritatibus adhibitis non comprimuntur.

M. Varro in libro secundo ad Marcellum de 4
Latino sermone *(fr. 54 W.)* 'aeditumum' dici oportere censet magis quam 'aedituum', quod alterum sit
recenti novitate fictum, alterum antiqua origine incorruptum. Laevius quoque, ut opinor, in Prote- 5
silaodamia *(fr. 16 B.)* claustritumum dixit, qui
claustris ianuae praeesset, eadem scilicet figura, qua
'aeditumum' dici videbat, qui aedibus praeest. In ‹IV 6
in› Verrem M. Tullii in exemplaribus fidelissimis
ita inveni scriptum *(44, 96)*: Aeditumi custodesque mature sentiunt, in libris autem hoc vulgariis
aeditui scriptum est. Pomponii fabula atellania 7
est, quae ita scripta est: Aeditumus. In qua hic
versus est *(v. 2 R.³)*:

quí postquam tibi appáreo atque aedítumor
in tempó tuo.

Titus autem Lucretius in carmine suo *(VI 1273)* 8
pro 'aedituis' aedituentes appellat.

---

3 sqq. Varro l. l. VII 2, 12 VIII 33, 61 r. r. I 2, 1 Cic. top. VIII 36 Paul p. 13, 6 GLK I 75, 18 Anecd. H. 214, 17 Dig. XXVI 1, 1, 1 CGL V 497, 52 VI 31 21 Non. II p. 75, 14

4 Sed *om.* **Q** || 6 appellatis *δ* || 7 *lacunam statuit Hertz*, praeter **X** || 14 liuius **X²** || 15 quid **O¹** quod *Π* || 17 IV in *add. Vogel* || 22 inscripta ς | Pomponius Aedituo *Non.* || 24 ubi *Non.* aedituor i. t. (tuo *om.*) *Non.*

XI

Errare istos, qui spe et fiducia latendi peccent, cum latebra peccati perpetua nulla sit; et super ea re Peregrini philosophi sermo et Sophocli poetae sententia.

1 Philosophum nomine Peregrinum, cui postea co-
gnomentum Proteus factum est, virum gravem atque
constantem, vidimus, cum Athenis essemus, deversantem
in quodam tugurio extra urbem. Cumque ad eum
frequenter ventitaremus, multa hercle dicere eum uti-
liter et honeste audivimus. In quibus id fuit, quod
praecipuum auditu meminimus.
2 Virum quidem sapientem non peccaturum esse dice-
bat, etiamsi peccasse eum dii atque homines ignoraturi
3 forent. Non enim poenae aut infamiae metu non esse
peccandum censebat, sed iusti honestique studio et of-
4 ficio. Si qui tamen non essent tali vel ingenio vel
disciplina praediti, uti se vi sua ac sua sponte facile
a peccando tenerent, eos omnis tunc peccare proclivius
existimabat, cum latere posse id peccatum putarent
5 inpunitatemque ex ea latebra sperarent; 'at si sciant'
inquit 'homines nihil omnium rerum diutius posse
6 celari, repressius pudentiusque peccabitur'. Propterea
versus istos Sophocli, prudentissimi poetarum, in
ore esse habendos dicebat *(fr. 280 N.^{2})*:

πρὸς ταῦτα κρύπτε μηδέν, ὡς ἅπανθ' ὁρῶν
καὶ πάντ' ἀκούων πάντ' ἀναπτύσσει χρόνος.

7 Alius quidam veterum poetarum, cuius nomen mihi
nunc memoriae non est, Veritatem Temporis filiam
esse dixit.

---

12 sq. Cic. off. III 8, 37 14 sq. Hor. ep. I 16, 52 sq. 22 Amm. XXIX 2, 12 25 sqq. cfr. Otto, Sprichw. 343

---

10 honesta δ || 11 auditu] **TO**^{2} auditum ω || 13 ignoturi orent **Q** || 17 sua *alt. om.* γ || 22 celerari **Q**^{1} || 25 ὁ πάνθ' *Clem. Alex. strom. VI 2, 10 p. 742 P.* (*Stob. ecl. phys. I 8, 17*)

XII

Faceta responsio M. Ciceronis amolientis a se crimen manifesti mendacii.

Haec quoque disciplina rhetorica est callide et 1
cum astu res criminosas citra periculum confiteri, ut,
si obiectum sit turpe aliquid, quod negari non queat,
responsione ioculari eludas et rem facias risu magis
dignam quam crimine, sicut fecisse Ciceronem scrip-
tum est, cum id, quod infitiari non poterat, urbano
facetoque dicto diluit. Nam cum emere vellet in 2
Palatio domum et pecuniam in praesens non haberet,
a P. Sulla, qui tum reus erat, mutua sestertium viciens
tacita accepit. Ea res tamen, priusquam emeret, pro- 3
dita est et in vulgus exivit, obiectumque ei est, quod
pecuniam domus emendae causa a reo accepisset. Tum 4
Cicero inopinata obprobratione permotus accepisse se
negavit ac domum quoque se empturum negavit atque:
'adeo' inquit 'verum sit accepisse me pecuniam, si
domum emero'. Sed cum postea emisset et hoc men-
dacium in senatu ei ab amicis obiceretur, risit satis
atque inter ridendum: 'ἀκοινονόητοι' inquit 'homines
estis, cum ignoratis prudentis et cauti patrisfamilias
esse, quod emere velit, empturum sese negare propter
competitores emptionis'.

XIII

'Intra Kalendas' cum dicitur, quid significet, utrum 'ante Kalendas' an 'Kalendis' an utrumque; atque inibi, quid sit in oratione M. Tulli 'intra oceanum' et 'intra montem Taurum' et in quadam epistula 'intra modum'.

Cum Romae a consulibus iudex extra ordinem datus 1
pronuntiare 'intra Kalendas' iussus essem, Sulpicium

4 Amm. XV 5, 5

4 Hoc q. disciplinae rhetoricae *Nettl.* | 6 nequeat **Z** (**B** | 12 mutuo ***Π***[1] | 13 tacite ς || 16 obprobatione **ZO*Π*** | 20 inimicis *γ* | 21 AKOINONHTOI ***Π*** || 24 competitiones **Z** -tntiores **B**

Apollinarem, doctum hominem, percontatus sum, an
his verbis 'intra Kalendas' ipsae quoque Kalendae
tenerentur, dixique ei me videlicet datum Kalendasque
2 mihi prodictas, ut intra eum diem pronuntiarem. 'Cur'
inquit 'hoc me potius rogas quam ex istis aliquem
peritis studiosisque iuris, quos adhibere in consilium
3 iudicaturi soletis?' Tum illi ego ita respondi: 'Si aut
de vetere' inquam 'iure et recepto aut controverso et
ambiguo aut novo et constituto discendum esset, issem
4 plane sciscitatum ad istos, quos dicis; sed cum verbo-
rum Latinorum sententia, usus, ratio exploranda sit,
scaevus profecto et caecus animi forem, si, cum
haberem tui copiam, issem magis ad alium quam ad
5 te.' 'Audi igitur,' inquit 'de ratione verbi quid existi-
mem, sed eo tamen pacto, ut id facias, non quod ego
de proprietate vocis disseruero, sed quod in ea re
omnium pluriumve consensu observari cognoveris; non
enim verborum tantum communium verae atque pro-
priae significationes longiore usu mutantur, sed legum
quoque ipsarum iussa consensu tacito oblitterantur.'

6 Tum deinde disseruit me et plerisque aliis audien-
tibus in hunc ferme modum: 'Cum dies' inquit 'ita
praefinita est, ut iudex 'intra Kalendas' pronuntiet,
occupavit iam haec omnes opinio non esse dubium,
quin ante Kalendas iure pronuntietur, et id tantum
ambigi video, quod tu quaeris, an Kalendis quoque
7 iure pronuntietur. Ipsum autem verbum sic procul
dubio natum est atque ita sese habet, ut, cum dicitur
'intra Kalendas', non alius accipi dies debeat, quam
solae Kalendae. Nam tres istae voces 'intra, citra,
ultra', quibus certi locorum fines demonstrantur, singu-

2 Dig. XXXVIII 9, 1, 9 (L 16, 133) 22 sqq. Non. XII p. 530, 10

3 me *om.* **Q** me ⟨iudicem⟩ *Hertz* (**N**[2]) ‖ 4 predictas **Q**[2] ‖ 8 et (ac *Vassis*) rec. *scripsi* aut rec. *ω* ‖ 9 dicendum esset se in planum **Z** ‖ 16 uocis *om.* *γ* ‖ 19 uitantur **Q** ‖ 29 incipi **BZ**

laribus apud veteres syllabis appellabantur 'in, cis,
uls'. Haec deinde particulae quoniam parvo exiguo- 8
que sonitu obscurius promebantur, addita est tribus
omnibus eadem syllaba, et quod dicebatur 'cis Tiberim'
et 'uls Tiberim', dici coeptum est 'citra Tiberim' et
'ultra Tiberim'; item quod erat 'in', accedente eadem
syllaba 'intra' factum est. Sunt ergo haec omnia quasi 9
contermina iunctis inter se finibus cohaerentia: 'intra
oppidum', 'ultra oppidum', 'citra oppidum', ex quibus
'intra', sicuti dixi, 'in' significat; nam qui dicit 'intra 10
oppidum', 'intra cubiculum', 'intra ferias', non dicit
aliud quam 'in oppido', 'in cubiculo', 'in feriis'. 'Intra 11
Kalendas' igitur non 'ante Kalendas' est, sed 'in
Kalendis', id est eo ipso die, quo Kalendae sunt. Ita- 12
que secundum verbi ipsius rationem, qui iussus est
'intra Kalendas' pronuntiare, nisi Kalendis pronuntiet,
contra iussum vocis facit; nam si ante id fiat, non 13
'intra' pronuntiat, sed 'citra'. Nescio quo autem pacto 14
recepta vulgo interpretatio est absurdissima, ut 'intra
Kalendas' significare videatur etiam 'citra Kalendas'
vel 'ante Kalendas'; nihil enim ferme interest. Atque 15
insuper dubitatur, an Kalendis quoque pronuntiari
possit, quando neque ultra neque citra, set, quod inter
haec medium est, 'intra Kalendas', id est Kalendis,
pronuntiandum sit. Sed nimirum consuetudo vicit, 16
quae cum omnium domina rerum, tum maxime ver-
borum est.'

Ea omnia cum Apollinaris scite perquam atque 17
enucleate disputavisset, tum ego haec dixi: 'Cordi' in-

1 sqq. Paul. p. 42, 12 (; 379, 3) GLK (I 17, 3) III 40, 25; 42, 28; 43, 15; 72, 23 CGL VI 216   12 Gl. Reiff. 31

3 premebantur *edd. rett.* || 5 ul **BZ** ultra **Q** || 7 fractum **BZ** || 13 est *om.* **OΠX** || 21 nihil] nisi **Z** || *§ 15 non suo loco stare putat Sk.* || 22 . an . **N** ante **OΠX** anne *Mdg.* an ante Kalendas *Carrio* || 24 est *om.* **Q** | kalende (kel. **B**) **BZ** | id est (esto **N**) Kal s. Kal˜) γ si kalendis (kal. **Z**) δ *del. Hertz* || 25 pr. est **Π**[1] | nimium **Π** | 29 enucleatī (ī *ex* itert) **X**

quam 'mihi fuit, priusquam ad te irem, quaerere explorareque, quonam modo veteres nostri particula ista, qua de agitur, usi sint, atque ita invenimus Tullium in tertia in Verrem *(89, 207)* scripsisse istoc modo: Locus intra oceanum iam nullus est neque tam longincus neque tam reconditus, quo non per haec tempora nostrorum hominum libido ini-
18 quitasque pervaserit. Intra oceanum dicit contra rationem tuam; non enim vult, opinor, dicere 'in oceano'; terras enim demonstrat omnis, quae oceano ambiuntur, ad quas a nostris hominibus adiri potest: quae sunt 'citra oceanum', non 'in oceano'; neque enim videri potest insulas significare nescio quas, quae penitus esse intra aequora ipsa oceani dicuntur.'

19 Tunc Sulpicius Apollinaris renidens: 'non me hercule inargute' inquit 'nec incallide opposuisti hoc Tullianum; sed Cicero intra oceanum non, ut
20 tu interpretare, 'citra oceanum' dixit. Quid enim potest dici 'citra oceanum' esse, cum undique oceanus circumscribat omnis terras et ambiat? Nam 'citra' quod est, id extra est; qui autem potest 'intra' esse dici, quod extra est? Sed si ex una tantum parte orbis oceanus foret, tum, quae terra ad eam partem foret, 'citra oceanum' esse dici posset vel 'ante oceanum'; cum vero omnis terras omnifariam et undiqueversum circumfluat, nihil citra eum est, sed undarum illius ambitu terris omnibus convallatis in medio eius sunt omnia, quae intra oras eius inclusa sunt, sicuti hercle sol non citra caelum vertitur, sed in caelo et intra caelum.'

Haec tunc Apollinaris scite acuteque dicere visus
21 est. Set postea in libro M. Tullii epistularum ad Servium Sulpicium sic dictum esse invenimus

---

4 isto **Q** est aut (autem **X**) γ ‖ 16 callide δ ‖ 19 intra **Q** | esse *om.* **Q** ‖ 23 tum — foret] *om.* **N *Π* Z** et **O** ‖ 25 undique uersu (-sus *m. 2*) **Q** ‖ 26 contra **O *Π* X**[1] ‖ 27 circumvallatis *Mdg.* ‖ 28 horas δ ‖ 33 sicut **O *Π* X**[1] | ē ēē **Q**

intra modum, ut 'intra Kalendas' dicunt, qui dicere
'citra Kalendas' volunt. Verba haec Ciceronis sunt, 22
quae adposui *(ad fam. IV 4, 4)*: Sed tamen, quoniam effugi eius offensionem, qui fortasse arbitraretur me hanc rem publicam non putare, si perpetuo tacerem, modice hoc faciam aut etiam intra modum, ut et illius voluntati et meis
studiis serviam. Modice dixerat hoc ⟨faciam⟩, 23
id est cum modo aequo et pari; deinde, quasi hoc 24
displiceret et corrigere id vellet, addit: aut etiam intra modum, per quod ostendit minus sese id facturum esse, quam quod fieri modice videretur, id est non ad ipsum modum, set retro paululum et citra modum.

In oratione etiam, quam pro P. Sestio scripsit, 25
intra montem Taurum sic dicit, ut non significet 'in monte Tauro', sed 'usque ad montem cum ipso
monte'. Verba sunt haec ipsius M. Tullii ex ea, qua 26
dixi, oratione *(XXVII 58)*: Antiochum Magnum illum maiores nostri magna belli contentione terra marique superatum intra montem Taurum regnare iusserunt; Asiam, qua illum multarunt,
Attalo, ut is in ea regnaret, condonarunt. Intra 27
montem inquit Taurum regnare iusserunt, quod non proinde est, ut 'intra cubiculum' dicimus, nisi videri potest id esse intra montem, quod est intra
regiones, quae Tauri montis obiectu separantur. Nam 28
sicuti qui intra cubiculum est, is non in cubiculi parietibus, sed intra parietes est, quibus cubiculum includitur, qui tamen ipsi quoque parietes in cubiculo

8 Non. IV p. 342, 18

1 ut *om.* **QO**[1] ***Π*** || 4 offensionem *Cic.* occasionem ω || 5 rem publicam *Cic.* rem imperite (impertire **Q**) ω || 6 p. non tacerem **Z** || 8 faciam *om.* ω (*etiam* hoc **O**) || 11 sese σ s(a)epe ω || 12 quod *om.* **B** || 18 quam **Q** qu(a)e **OZ** || 20 illo δ illa **Q**[2] || 22 que *ex* quam **Q**

sunt, ita, qui regnat intra montem Taurum, non solum in monte Tauro regnat, sed in his etiam regionibus, quae Tauro monte clauduntur.

29 Num igitur secundum istam verborum M. Tullii similitudinem, qui iubetur 'intra Kalendas' pronuntiare, is et ante Kalendas et ipsis Kalendis iure pronuntiare potest? Neque id fit quasi privilegio quodam inscitae consuetudinis, sed certa rationis observatione, quoniam omne tempus, quod Kalendarum die includitur, 'intra Kalendas' esse recte dicitur.

XIV

'Saltem' particula quam vim habeat et quam originem.

1 'Saltem' particula quam haberet principem signi-
ficationem quaeque vocis istius origo esset, quaere-
2 bamus. Ita enim primitus factam esse apparet, ut
non videatur, sicuti quaedam supplementa orationis,
3 temere et incondite adsumpta. Atque erat, qui diceret
legisse se in grammaticis commentariis P. Nigidii
(p. 19; 66 Sw.) 'saltem' ex eo dictum, quod esset 'si
aliter', idque ipsum dici solitum per defectionem, nam
4 plenam esse sententiam: 'si aliter non potest'. Sed
id nos in isdem commentariis P. Nigidii, cum eos
non, opinor, incuriose legissemus, nusquam invenimus.
5 Videntur autem verba ista 'si aliter non potest'
a significatione quidem voculae huius, de qua quaeri-
mus, non abhorrere. Set tot verba tamen in paucis-
simas litteras cludere inprobae cuiusdam subtilitatis

13 sqq. Serv. A. IV 327 Don. Ter. Andr. II 1, 13 Ad. II 2, 41 Anecd. H. 263, 22 adn.

4 Nam **Q** Non **X** ‖ 5 iube (t *add. m. 2*) **Q** ‖ 6 et in ipsis ***Π*** ‖ 7 potest? ⟨potest,⟩ neque *Eussner* | insitae **O *Π* X** ‖ 8 certae *Cramer* ‖ 10 recte *om.* **BZ** ‖ 13 principe **BZ** ‖ 18 se *om.* **QX** | grammatis **Q** ‖ 21 sent.] orationem ***Π*** ‖ 22 hi(i)sdem ***δ* N O *Π*** | P. *om.* *γ* ‖ 26 aberrare **X** ‖ 27 ducere **B**

est. Fuit etiam, qui diceret, homo in libris atque in 6
litteris adsiduus, 'saltem' sibi dictum videri u littera media extrita; 'salutem' enim ante dictum, quod nos 'saltem' diceremus. 'Nam cum alia quaedam petita et non impetrata sunt, tum solemus' inquit 'quasi extremum aliquid petituri, quod negari minime debeat, dicere 'hoc saltem fieri aut dari oportere', tamquam salutem postremo petentes, quam impetrari certe et obtineri sit aequissimum.' Sed hoc itidem non in- 7
lepide quidem fictum nimis tamen esse videtur commenticium. Censuimus igitur amplius quaerendum.

XV

Quod Sisenna in libris historiarum adverbiis huiuscemodi saepenumero usus est: 'celatim', 'vellicatim', 'saltuatim'.

Cum lectitaremus historiam Sisennae adsidue, 1
huiuscemodi figurae adverbia in oratione eius animadvertimus, cuimodi sunt haec: 'cursim', 'properatim', 'celatim', 'vellicatim', 'saltuatim'. Ex quibus duo 2
prima, quia sunt notiora, exemplis non indigebant; reliqua in historiarum sexto sic scripta sunt *(fr. 126 P.)*: Quam maxime celatim poterat, in insidiis suos disponit. Item alio in loco *(fr. 127 P.)*: Nos una aestate in Asia et Graecia gesta litteris idcirco continentia mandavimus, ne vellicatim aut saltuatim scribendo lectorum animos impediremus.

17 Non. II p. 153, 12 20 Non. II p. 87, 1 'celeratim id est celeriter Sisenna historiarum lib V: quo magis celeratim poterant, insidiis s. d.' 22 sqq. Non. II p. 168, 7; 187, 28

6 negare **BZ** | 14 uellatim **O** ***Π*** || 15 (h istorias (*ex* -ia **X**) ***Π*** **X** || 17 cuiusmodi ***Π*** | c. sint **NO** cui modis in h. ***δ*** || 20 lib. V *Non. quem cd. supra* || 21 qua *L Mueller* | poterant **N**[1] *Non.* || 22 libro I *Non. II p. 168, 7* || 23 etate **Q** *Non. l. l.* || 24 continenter *Bongars.* 25 ac *Non.* | salutatim **BZ**

A. GELLII

NOCTIVM ATTICARVM LIBER TERTIVS DECIMVS

I

Inquisitio verborum istorum M. Tullii curiosior, quae fuit in primo Antonianarum libro 'multa autem inpendere videntur praeter naturam etiam praeterque fatum'; tractatumque, an idem duo ista significent 'fatum' atque 'natura', an diversum.

1 Marcus Cicero in primo Antonianarum ita scriptum reliquit *(Phil. I 5, 10)*: Hunc igitur ut sequerer, properavi, quem praesentes non sunt secuti; non ut proficerem aliquid, neque enim sperabam id nec praestare poteram, sed ut, si quid mihi humanitus accidisset, multa autem inpendere videntur praeter naturam etiam praeterque fatum, huius diei vocem testem reipublicae relinquerem meae perpetuae erga se
2 voluntatis. Praeter naturam inquit praeterque fatum. An utrumque idem valere voluerit fatum atque naturam et duas res *καθ' ἑνὸς ὑποκειμένου* posuerit, an vero diviserit separaritque, ut alios casus natura ferre videatur, alios fatum, considerandum equi-

---

c. 1 — *c.* 4 *desunt in* **B** || 6 *et* 9 antoniarum ***Π*** || 7 praeter fatum **Q** || 14 enim ***Π*** || 15 etiam *om. Cic. codd. plurimi* || 16 praeter f. *Lact. Stat. Th. III 205* || 20 KaTa *γ* || 21 an] tam ***δ***

dem puto atque id maxime requirendum, qua ratione
dixerit accidere multa humanitus posse praeter fatum,
quando sic ratio et ordo et insuperabilis quaedam
necessitas fati constituitur, ut omnia intra fatum clau-
denda sint, nisi illud sane Homeri secutus est *(Il.
XX 336)*:

μὴ καὶ ὑπὲρ μοῖραν δόμον Ἄιδος εἰσαφίκηαι

Nihil autem dubium est, quin violentam et inopinatam 3
mortem significaverit, quae quidem potest recte videri
accidere praeter naturam.

Sed cur id quoque genus mortis extra fatum posu- 4
erit, neque operis huius est explorare neque tempo-
ris. Illud tamen non praetermittendum est, quod 5
Vergilius quoque id ipsum, quod Cicero, de fato
opinatus est, cum hoc in quarto libro dixit de Elissa,
quae mortem per vim potita est *(A. IV 696)*:

nam quia nec fato merita nec morte peribat,

tamquam in faciendo fine vitae, quae violenta sunt,
non videantur e fato venire. Demosthenis autem, 6
viri prudentia pari atque facundia praediti, verba idem
fere significantia de natura atque fato M. Cicero se-
cutus videtur. Ita enim scriptum est in oratione illa
egregia, cui titulus est *ὑπὲρ στεφάνου (205 p. 296)*:
*Ὁ μὲν τοῖς γονεῦσι νομίζων μόνον γεγενῆσθαι
τὸν τῆς εἱμαρμένης καὶ τὸν αὐτόματον θάνατον
περιμένει· ὁ δὲ καὶ τῇ πατρίδι ὑπὲρ τοῦ μὴ
ταύτην ἐπιδεῖν δουλεύουσαν ἀποθνήσκειν βου-
λεύσεται.* Quod Cicero fatum atque naturam 7
videtur dixisse, id multo ante Demosthenes *τὴν*

16 carm. epigr. ed. Buech. 97, 8   20 Fronto p. 115, 7 N.

1 admaxime *δ* ‖ 24 ΝΟΜΙΖω ω ‖ 26 *τῇ*] ΤΙ *γ* ‖ 27 ΒΟΥΛΕΙ-CΕΤαΙ Ζ *ἐθελήσει Dem., unde fort. hic scr. βουλήσεται*

πεπρωμένην et *τὸν αὐτόματον θάνατον* appellavit.
8 *Αὐτόματος* enim *θάνατος* quasi naturalis et fatalis
nulla extrinsecus vi coactus venit.

II

Super poetarum Pacuvii et Accii conloquio familiari in oppido Tarentino.

1 Quibus otium et studium fuit vitas atque aetates
doctorum hominum quaerere ac memoriae tradere, de
M. Pacuvio et L. Accio tragicis poetis historiam
scripserunt huiuscemodi: 'Cum Pacuvius' inquiunt
'grandi iam aetate et morbo corporis diutino adfectus
Tarentum ex urbe Roma concessisset, Accius tunc
haut parvo iunior proficiscens in Asiam, cum in oppidum
venisset, devertit ad Pacuvium comiterque
invitatus plusculisque ab eo diebus retentus tragoediam
suam, cui Atreus nomen est, desideranti legit.
3 Tum Pacuvium dixisse aiunt sonora quidem esse,
quae scripsisset, et grandia, sed videri tamen ea sibi
4 duriora paulum et acerbiora. 'Ita est,' inquit Accius
'uti dicis; neque id me sane paenitet; meliora enim
5 fore spero, quae deinceps scribam. Nam quod in pomis,
itidem' inquit 'esse aiunt in ingeniis; quae dura
et acerba nascuntur, post fiunt mitia et iucunda; sed
quae gignuntur statim vieta et mollia atque in principio
sunt uvida, non matura mox fiunt, sed putria.
6 Relinquendum igitur visum est in ingenio, quod dies
atque aetas mitificet.'

10 sqq. Suet. fr. 13 R.

1 *εἱμαρμένην Hertz ex Dem.* | et] **Z** Kꝺl (Kꝺ**T** **X**) ω ‖ 6 terentino **Q**[1]**Z** ‖ 9 L. *om* **δ** | p(h)enis **δ** ‖ 19 paululum ***Π*** ‖ 20 molliora *Oiselius* ‖ 21 pomis est **O *Π* X Z** ‖ 25 sunt *om.* **Q** ‖ 27 mitificaret *Jensen*

III

An vocabula haec 'necessitudo' et 'necessitas' differenti significatione sint.

Risu prorsus atque ludo res digna est, cum plèri- 1
que grammaticorum adseverant 'necessitudinem' et
'necessitatem' mutare longe differreque, ideo quod
necessitas sit vis quaepiam premens et cogens, necessi-
tudo autem dicatur ius quoddam et vinculum religiosae
coniunctionis idque unum solitarium significet. Sicut 2
autem nihil quicquam interest, 'suavitudo' dicas an
'suavitas', 'sanctitudo' an 'sanctitas', 'acerbitudo' an
'acerbitas', 'acritudo' an, quod Accius in Neopto-
lemo *(v. 467 R.³)* scripsit, acritas, ita nihil rationis
dici potest, qui 'necessitudo' et 'necessitas' separentur.
Itaque in libris veterum vulgo reperias necessitudinem 3
dici pro eo, quod necessum est. Sed necessitas sane 4
pro iure officioque observantiae adfinitatisve infrequens
est, quamquam, qui ob hoc ipsum ius adfinitatis fa-
miliaritatisque coniuncti sunt, 'necessarii' dicuntur.
Repperi tamen in oratione C. Caesaris, qua Plau- 5
tiam rogationem suasit *(II p. 121 Di. ORF² p. 412)*,
'necessitatem' dictam pro 'necessitudine', id est iure
adfinitatis. Verba haec sunt: Equidem mihi videor
pro nostra necessitate non labore, non opera,
non industria defuisse.

Hoc ego scripsi de utriusque vocabuli indifferentia 6
admonitus forte verbi istius, cum legerem Sempronii

5 sqq. Non. IV p. 354, 6 GLK I 99, 22 VII 529, 22 Isid. diff. 383   10 Non. II p. 173, 1   11 Non. II p. 173, 26   12 Non. VIII p. 493, 12   16 sqq. Non. IV p. 354, 7   18 l. l. (Fest. p. 162, 9)

3 sint et descripta alexandri ω *vd. c. 4* | 4 est et **N *Π* X**¹ 5 necessitat rem et innecessitatem multa re **Q** ‖ 14 quinecess. **O X** quin necess. ω **O**² **X**² | 18 familiaritatisue γ | 19 sunt *om.* **Q** 23 et quidem m. videtur pro necess. *Non.*

Asellionis, veteris scriptoris, quartum ex historia librum, in quo de P. Africano, Pauli filio, ita scriptum est *(fr. 5 P.)*: Nam se patrem suum audisse dicere L. Aemilium Paulum nimis bonum imperatorem signis conlatis non decertare, nisi summa necessitudo aut summa occasio data esset.

IV

Descripta Alexandri ***

1 In plerisque monumentis rerum ab Alexandro ge-
starum et paulo ante in libro M. Varronis, qui
inscriptus est Orestes vel de insania *(p. 255 R.)*,
Olympiadem Philippi uxorem festivissime rescripsisse
2 legimus Alexandro filio. Nam cum is ad matrem ita
scripsisset: Rex Alexander, Iovis Hammonis filius,
Olympiadi matri salutem dicit, Olympias ei re-
scripsit ad hanc sententiam: Amabo, inquit mi fili,
quiescas neque deferas me neque criminere
adversum Iunonem; malum mihi prorsus illa
magnum dabit, cum tu me litteris tuis paeli-
3 cem esse illi confiteris. Ea mulieris scitae atque
prudentis erga ferocem filium comitas sensim et comiter
admonuisse eum visa est deponendam esse opinionem
vanam, quam ille ingentibus victoriis et adulantium
blandimentis et rebus supra fidem prosperis inbiberat,
genitum esse sese de Iove.

---

3 cfr. Val. Max. VII 2, 2 Appian. Hiber. 87 Veget. III 26

---

2 qua **δ** ‖ 4 L. A. P. *glossam puto etiam propter locum* | non *omisso* (*vd. v. seq.*) neminem *Gr.* numquam *Lion* minime *ego* ‖ 5 non *supra* signis *ss.* **Q**[2] *om.* ω | summa ei **δ** ‖ 8 *vd. ad p. 57, 3* ‖ 13 his **Q**[1] his et **X** isset **O** ‖ 14 rescripsisset ω ‖ 16 ad *om.* **Q** ‖ 18 prorsum **Z**γ

V

De Aristotele et Theophrasto et Eudemo philosophis; deque eleganti verecundia Aristotelis successorem diatribae suae eligentis.

Aristoteles philosophus annos iam fere natus 1
duo et sexaginta corpore aegro adfectoque ac spe
vitae tenui fuit. Tunc omnis eius sectatorum cohors 2
ad eum accedit orantes obsecrantesque, ut ipse deligeret loci sui et magisterii successorem, quo post summum eius diem proinde ut ipso uterentur ad studia doctrinarum conplenda excolendaque, quibus ab eo
inbuti fuissent. Erant tunc in eius ludo boni multi, 3
sed praecipui duo, Theophrastus et Eudemus.
Ingenio hi atque doctrinis ceteros praestabant; alter
ex insula Lesbo fuit, Eudemus autem Rhodo. Ari- 4
stoteles respondit facturum esse, quod vellent, cum id sibi foret tempestivum.

Postea brevi tempore cum idem illi, qui de ma- 5
gistro destinando petierant, praesentes essent, vinum ait, quod tum biberet, non esse id ex valitudine sua, sed insalubre esse atque asperum ac propterea quaeri debere exoticum vel Rhodium aliquod vel Lesbium.
Id sibi utrumque ut curarent, petivit usurumque eo 6
dixit, quod sese magis iuvisset. Eunt, quaerunt, in- 7
veniunt, adferunt. Tum Aristoteles Rhodium petit, 8
degustat: 'firmum' inquit 'hercle vinum et iucundum'.
Petit mox Lesbium. Quo item degustato: 'utrumque' 9
inquit 'oppido bonum, sed ἡδίων ὁ Λέσβιος'. Id ubi 10
dixit, nemini fuit dubium, quin lepide simul et verecunde successorem illa voce sibi, non vinum delegisset.
Is erat e Lesbo Theophrastus, suavitate homo in- 11

2 menedemo *ω* ‖ 5—60, 3 *etiam in* **B** | annis **B** ‖ 8 diligeret **δX** | 11 contemplanda **B** | 12 errant **BZ** ‖ 13 praecipue **O**[1]***Π*** -uam **X** | eudemus] **Y** *et v. l. in* **T** menedemus *ω***T** ‖ 15 eudemus] *v. l. in* **T** menedemus *ω* | 17 *et* 23 cibi **O*Π*X** ‖ 24 esse **O*Π*X** | quaerunt] ς curant *ω* | 28 ΗΔΕΙΩΝ (-ON ***Π***) *ω* | ΛΈC. (*sic*) *γ*

12 signi linguae pariter atque vitae. Itaque non diu post
Aristotele vita defuncto ad Theophrastum omnes
concesserunt.

VI

Quid veteres Latini dixerint, quas Graeci προσῳδίας appellant; item quod vocabulum 'barbarismi' non usurpaverint neque Romani antiquiores neque Attici.

1 Quas Graeci προσῳδίας dicunt, eas veteres docti
tum 'notas vocum', tum 'moderamenta', tum 'accen-
2 tiunculas', tum 'voculationes' appellabant; quod nunc
autem 'barbare' quem loqui dicimus, id vitium ser-
monis non barbarum esse, sed 'rusticum' et cum eo
3 vitio loquentes 'rustice' loqui dictitabant. P. Nigi-
dius in commentariis grammaticis *(fr. 39 Sw.)*:
rusticus fit sermo, inquit si adspires perperam.
4 Itaque id vocabulum, quod dicitur vulgo 'barbarismus',
qui ante divi Augusti aetatem pure atque integre
locuti sunt, an dixerint, nondum equidem inveni.

VII

Diversum de natura leonum dixisse Homerum in carminibus et Herodotum in historiis.

1 Leaenas inter omnem vitam semel parere eoque
uno partu numquam edere plures quam unum Hero-
2 dotus in tertia historia scriptum reliquit. Verba
ex eo libro haec sunt *(III 108)*: Ἡ δὲ δὴ λέαινα
ἐὸν ἰσχυρὸν καὶ θρασύτατον ἅπαξ ἐν τῷ βίῳ

8 XIII 26, 3 Quint. I 5, 22 Mart. Cap. III 273 GLK I 431, 1 IV 426, 7 V 125, 36 VI 43, 26 VII 329, 12; 377, 6; 539, 17 Rhet. lat. min. 19. 5 H. Isid. I 17 CGL VI 12 Schoell, acta soc. ph. Lips. VI p. 89

---

6 et item γ || 7 Rom.] per omnia δ || 9 modulamenta *Benloew* || 13 P. *om.* δ || 18 dixerunt δ || 22 eo quod δ || 24 reliq̃rit δ || 26 ἰσχυρότατον *Her.*

*τίκτει ἕν· τίκτουσα γὰρ συνεκβάλλει τῷ τέκνῳ
τὰς μήτρας.* Homerus autem leones — sic enim 3
feminas quoque virili genere appellat, quod gramma-
tici *ἐπίκοινον* vocant — pluris gignere atque educare
catulos dicit. Versus, quibus hoc aperte demonstrat, 4
hi sunt *(Il. XVII 133)*:

εἱστήκει ὥς τίς τε λέων περὶ οἷσι τέκεσσιν,
ᾧ ῥά τε νήπι' ἄγοντι συναντήσωνται ἐν ὕλῃ
ἄνδρες ἐπακτῆρες.

Item alio in loco idem significat *(XVIII 318)*: 5

πυκνὰ μάλα στενάχων· ὥς τε λὶς ἠυγένειος,
ᾧ ῥά θ' ὑπὸ σκύμνους ἐλαφηβόλος ἁρπάσῃ ἀνὴρ
ὕλης ἐκ πυκινῆς.

Ea nos dissensio atque diversitas cum agitaret inclu- 6
tissimi poetarum et historicorum nobilissimi, placuit
libros Aristotelis philosophi inspici, quos de ani-
malibus exquisitissime composuit. In quibus, quod
super ista re scriptum invenerimus, cum ipsius Ari-
stotelis verbis in his commentariis scribemus.

VIII

Quod Afranius poeta prudenter et lepide Sapientiam filiam esse Vsus et Memoriae dixit.

Eximie hoc atque verissime Afranius poeta de 1
gignenda conparandaque sapientia opinatus est, quod
eam filiam esse Vsus et Memoriae dixit. Eo namque 2
argumento demonstrat, qui sapiens rerum esse huma-
narum velit, non libris solis neque disciplinis rheto-

25 sq Eustath. Hom Il. I 250 p. 96, 44

5 ait **Π** || 7 ΙCΤΗΚΕΙ (-ΗΕΙ **X**) *γ* ΙCΤΗΚΛΕΙ **Z** || 9 ΕΠΑΚΤΗΕC *γ* || 11 ΛΕΙC *ω* || 19 istarum scr. **O**[1]**Π** | inueniemus (-imus **X**) *γ***Z** || 20 *Verba Aristotelis hist. an. VI 31 p. 579 addunt σ* || 25 est *om.* **Q** || 28 ⟨ei⟩, non *HJMueller*

ricis dialecticisque opus esse, sed oportere eum versari quoque exercerique in rebus comminus noscendis periclitandisque eaque omnia acta et eventa firmiter meminisse et proinde sapere atque consulere ex his, quae pericula ipsa rerum docuerint, non quae libri tantum aut magistri per quasdam inanitates verborum et imaginum tamquam in mimo aut in somnio deleraverint.
3 Versus Afrani sunt in togata, cui Sellae nomen est *(v. 298 $R.^3$)*:

Vsús me genuit, máter peperit Mémoria,
Sophiám vocant me Grái, vos Sapiéntiam.

4 Item versus est in eandem ferme sententiam Pacuvii, quem Macedo philosophus, vir bonus, familiaris meus, scribi debere censebat pro foribus omnium templorum *(v. 348 $R.^3$)*:

ego odi homines ígnava opera et phílosopha senténtia.

5 Nihil enim fieri posse indignius neque intolerantius dicebat, quam quod homines ignavi ac desides operti barba et pallio mores et emolumenta philosophiae in linguae verborumque artes converterent et vitia facundissime accusarent intercutibus ipsi vitiis madentes.

IX

Quid Tullius Tiro in commentariis scripserit de suculis et hyadibus, quae sunt stellarum vocabula.

1 Tullius Tiro M. Ciceronis alumnus et libertus
2 adiutorque in litteris studiorum eius fuit. Is libros

---

16 Eurip. fr. 61 $N.^2$

---

1 que *om.* **Q** || 2 com(m)unis δ -ibus Q^2 | periclitantisque **O Π X** || 3 atque *Siesbye* | uenta Q^1 auenta **Z** || 7 delectauerint ω *corr. Ott* deblateraverint *Hertz* dictitaverint *Carrio* delibaverint *tentavi* || 10 mater me **Π** || 13 me cedo **Q** medio **Z** || 16 ergo *s.* odi ego *Bothe*

compluris de usu atque ratione linguae Latinae, item de variis atque promiscis quaestionibus composuit. In his esse praecipui videntur, quos Graeco 3
titulo *πανδέκτας* inscripsit, tamquam omne rerum atque doctrinarum genus continentis. Ibi de his 4
stellis, quae appellantur 'suculae', hoc scriptum est *(p. 7; 9 L.)*: Adeo inquit veteres Romani litteras Graecas nesciverunt et rudes Graecae linguae fuerunt, ut stellas, quae in capite tauri sunt, propterea 'suculas' appellarint, quod eas Graeci *ὑάδας* vocant, tamquam id verbum Latinum Graeci verbi interpretamentum sit, quia Graece *ὕες*, 'sues' Latine dicantur. Sed *ὑάδες* inquit *οὐκ ἀπὸ τῶν ὑῶν*, id est non a subus, ita ut nostri opici putaverunt, sed ab eo, quod est *ὕειν*, appellantur; nam et cum oriuntur et cum occidunt, tempestates pluvias largosque imbres cient. Pluere autem Graeca lingua *ὕειν* dicitur.

Haec quidem Tiro in pandectis. Sed enim ve- 5
teres nostri non usque eo rupices et agrestes fuerunt, ut stellas hyadas idcirco 'suculas' nominarent, quod *ὕες* Latine 'sues' dicantur; sed ut, quod Graeci *ὑπέρ*, nos 'super' dicimus, quod illi *ὕπτιος*, nos 'supinus', quod illi *ὑφορβός*, nos 'subulcus', quod item illi *ὕπνος*, nos primo 'sypnus', deinde per y Graecae Latinaeque ⟨o⟩ litterae cognationem 'somnus': sic, quod ab illis

4 (GLK VII 306, 16) 7 sqq. Cic. Arat. fr. 26 nat. d. II 43, 111 Serv. g. I 138 A. I 744 (= Isid. III 70, 12) Fest. p. 301, 33 sqq. Ov. f. V 166 VI 197 Plin. II 39, 106 XVIII 26, 247 Ampel. 3 schol. German. Arat. p. 396, 17 sqq. Eyss. CGL VII 311 23 sqq. Varro l. l. V 18, 96 Fest. p. 290, 6 CGL VII 322; 317; 320; 279

3 iis **QX** ‖ 10 appellari **O**[1] ***Π*** | 12 quia ⟨quae⟩ *Sk.* | 14 subus] **Z** suibus ω id — subus *del. Ald.* ‖ 18 enim ***Π*** ‖ 25 illi *om. γ* ΥΦΟΒΡΟϹ *sic fere* **O**[1] ***Π*X** (**Z**) ‖ 26 sypnus *Ald.* somnus ω symnus **O**[3] | y *om.* **Z** ‖ 27 o *add. ς* litterae ⟨cum o littera⟩ *Hertz*

ὑάδες, a nobis primo 'syades', deinde 'suculae' appellatae.

6 Stellae autem istae non in capite tauri sunt, ut Tiro dicit — nullum enim videtur praeter eas stellas tauri caput —, set hae ita circulo, qui zodiacus dicitur, sitae locataeque sunt, ut ex earum positu species quaedam et simulacrum esse videatur tauri capitis, sicuti ceterae partes et reliqua imago tauri conformata et quasi depicta est locis regionibusque earum stellarum, quas Graeci *πλειάδας*, nos 'vergilias' vocamus.

X

Quid 'sororis' *ἔτυμον* esse dixerit Labeo Antistius et quid 'fratris' P. Nigidius.

1 Labeo Antistius iuris quidem civilis disciplinam principali studio exercuit et consulentibus de iure publice responsitavit; ceterarum quoque bonarum artium non expers fuit et in grammaticam sese atque dialecticam litterasque antiquiores altioresque penetraverat Latinarumque vocum origines rationesque percalluerat eaque praecipue scientia ad enodandos plerosque iuris laqueos utebatur. 2 Sunt adeo libri post mortem eius editi, qui posteriores inscribuntur, quorum librorum tres continui, tricesimus octavus et tricesimus nonus et quadragesimus, pleni sunt id genus rerum ad enarrandam et inlustrandam linguam Latinam conducentium. 3 Praeterea in libris, quos ad praetoris edictum scripsit, multa posuit partim lepide atque argute reperta. Sicuti hoc est, quod in quarto ad edictum libro scriptum legimus *(fr. 26 H. 2 Br.)*: 'Soror' inquit appellata est, quod quasi

10 cfr. ad III 10, 2 28 sqq. Non. I p. 52, 1 Gl. Reiff. 42

5 e(a)e **ZO**² aeae **N** eadem **O*Π*** || 12 Quid] **Z** quod *ω* | quod *ω* || 13 p **Q** *om. ω* || 16 resp.; ⟨set⟩ *Hertz* || 22 eius *om. γ* || 23 oct. et *om.* **Q** || 27 partem **X**¹ perquam *conieceram ex XII 13, 17 VII 9, 1*

seorsum nascitur separaturque ab ea domo, in qua nata est, et in aliam familiam transgreditur.

'Fratris' autem vocabulum P. Nigidius, homo 4
inpense doctus, non minus arguto subtilique ἐτύμῳ interpretatur *(fr. 50 Sw.)*: Frater inquit est dictus quasi fere alter.

XI

Quem M. Varro aptum iustumque esse numerum convivarum existimarit; ac de mensis secundis et de bellariis.

Lepidissimus liber est M. Varronis ex satiris 1
Menippeis, qui inscribitur: nescis, quid vesper serus vehat, in quo disserit de apto convivarum numero deque ipsius convivii habitu cultuque. Dicit 2
autem *(fr. 333 B.)* convivarum numerum incipere oportere a Gratiarum numero et progredi ad Musarum, id est proficisci a tribus et consistere in novem, ut, cum paucissimi convivae sunt, non pauciores sint quam tres, cum plurimi, non plures quam novem. Nam 3
multos inquit esse non convenit, quod turba plerumque est turbulenta et Romae quidem constat, sedet Athenis, nusquam autem cubat. Ipsum deinde convivium constat inquit ex rebus quattuor et tum denique omnibus suis numeris absolutum est, si belli homunculi conlecti sunt, si electus locus, si tempus lectum, si apparatus non neglectus. Nec loquaces autem inquit con-

4 sqq. Fest. p. 90, 7 Non. I p. 35, 32 Anecd. H. 238, 28 CGL V 650, 47 Gl. Reiff. 43 [Isid. IX 6, 5] cfr. Macr. I 17, 65 11 sqq. Macr. I 7, 12 12 cfr. Otto, Sprichw. p. 369 15 ibid. p. 91

1 que *om.* **O Π X** ‖ 6 ductus **Q** ‖ 9 M *om.* **δ** ‖ 10 existimaret **δ** 13 dixerit **O¹ Π** 18 sint] sunt **δ** 21 quidem] inquit **O Π X** 22 stat *Hertz* concio stat *Boot* | sed et ω *praeter* **Π** | athenisanisquam **Q** | 25 uelli **δ O X** uel ii **Π** ‖ 26 si lectus **O¹ Π**

vivas nec mutos legere oportet, quia eloquentia in foro et aput subsellia, silentium vero non in convivio, set in cubiculo esse debet.
4 Sermones igitur id temporis habendos censet non super rebus anxiis aut tortuosis, sed iucundos atque invitabiles et cum quadam inlecebra et voluptate utiles, ex quibus ingenium nostrum venustius fiat et amoenius.
5 Quod profecto inquit eveniet, si de id genus rebus ad communem vitae usum pertinentibus confabulemur, de quibus in foro atque in negotiis agendi non est otium. Dominum autem inquit convivii esse oportet non tam lautum quam sine sordibus, et: In convivio legi non omnia debent, sed ea potissimum, quae simul sint *βιωφελῆ* et delectent.

6 Neque non de secundis quoque mensis, cuiusmodi esse eas oporteat, praecipit. His enim verbis utitur: Bellaria inquit ea maxime sunt mellita, quae mellita non sunt; *πέμμασιν* enim cum *πέψει* societas infida.

7 Quod Varro hoc in loco dixit bellaria, ne quis forte in ista voce haereat, significat id vocabulum omne mensae secundae genus. Nam quae *πέμματα* Graeci aut *τραγήματα* dixerunt, ea veteres nostri 'bellaria' appellaverunt. Vina quoque dulciora est invenire in comoediis antiquioribus *(p. 144, 65 R.³)* hoc nomine appellata dictaque esse ea Liberi bellaria.

16 sqq. Macr. II 8, 2 sq. 23 l. l. GLK III 497, 1 VII 173, 13 Anecd. H. 236, 16 CGL VI 134 (Paul. p. 35, 10 Donat. Ter. Ad. IV 2, 51)

1 multos **O¹ΠX** ‖ 6 et inlecebre (-bra **Q²**) uoluptate **δ** | uoluptati **ΠX** | et **TY** ‖ 11 agendis loqui *γ* ‖ 12 conuiuiis **Z** ‖ 13 et in conv. — delectent *del. Oehler ut ex I 22, 5 huc translata* | nec *Gell. I 22, 5* ‖ 14 et *Gell. ibd.* ‖ 19 *πέμμ.*] dulcibus *Macr.* ‖ 21 in *om.* **Π¹** | bellare ante **Q¹Z** ‖ 24 graece **Q**

XII

Tribunos plebis prensionem habere, vocationem non habere.

In quadam epistula Atei Capitonis *(fr. 19 H. 1*
II p. 287 Br.) scriptum legimus Labeonem Anti-
stium legum atque morum populi Romani iurisque
civilis doctum adprime fuisse. Sed agitabat inquit 2
hominem libertas quaedam nimia atque vecors
usque eo, ut divo Augusto iam principe et
rempublicam obtinente ratum tamen pensum-
que nihil haberet, nisi quod iussum sanctum
que esse in Romanis antiquitatibus legisset,
ac deinde narrat, quid idem Labeo per viatorem a 3
tribunis plebi vocatus responderit: Cum a muliere 4
inquit quadam tribuni plebis adversum eum
aditi ‹in› Gallianum ad eum misissent, ut ve
niret et mulieri responderet, iussit eum, qui
missus erat, redire et tribunis dicere ius eos
non habere neque se neque alium quemquam
vocandi, quoniam moribus maiorum tribuni
plebis prensionem haberent, vocationem non
haberent; posse igitur eos venire et prendi se
iubere, sed vocandi absentem ius non habere.
Cum hoc in ea Capitonis epistula legissemus, 5
id ipsum postea in M. Varronis rerum humanarum
uno et vicesimo libro enarratius scriptum inveni-
mus, verbaque ipsa super ea re Varronis adscripsimus
(fr. 2 Mi.): In magistratu inquit habent alii vo- 6
cationem, alii prensionem, alii neutrum: voca-
tionem, ut consules et ceteri, qui habent im-
perium; prensionem, ut tribuni plebis et alii,
qui habent viatorem; neque vocationem neque

---

6 prime **O**[1] ***Π*** | 7 uecor st̃ que eorum **δ** uecors tamquam eorum *Btl.* | 10 iustum ω *corr. Btl.* ‖ 12 quidem **δ** | 15 ad intelligellianum **Z** aditi gellianum (e *ex* a **O**[2]) ω *corr. Hertz* 21 prendisse **δ O**[1] ***Π* X**

prensionem, ut quaestores et ceteri, qui neque lictorem habent neque viatorem. Qui vocationem habent, idem prendere, tenere, abducere possunt, et haec omnia, sive adsunt, quos vocant, sive acciri iusserunt. Tribuni plebis vocationem habent nullam, neque minus multi imperiti, proinde atque haberent, ea sunt usi; nam quidam non modo privatum, sed etiam consulem in rostra vocari iusserunt. Ego triumvirum vocatus a Porcio tribuno plebis non ivi auctoribus principibus et vetus ius tenui. Item tribunus cum essem, vocari neminem iussi nec vocatum a conlega parere invitum.

7 Huius ego iuris, quod M. Varro tradit, Labeonem
arbitror vana tunc fiducia, cum privatus esset, voca-
8 tum a tribunis non isse. Quae, malum, autem ratio
fuit vocantibus nolle obsequi, quos confiteare ius habere
prendendi? Nam qui iure prendi potest, et in vin-
9 cula duci potest. Sed quaerentibus nobis, quam ob
causam tribuni, qui haberent summam coercendi pote-
statem, ius vocandi non habuerint ***, quod tribuni
plebis antiquitus creati videntur non iuri dicundo nec
causis querelisque de absentibus noscendis, sed inter-
cessionibus faciendis, quibus usus praesens fuisset, ut
iniuria, quae coram fieret, arceretur; ac propterea ius
abnoctandi ademptum, quoniam, ut vim fieri vetarent,
adsiduitate eorum et praesentium oculis opus erat.

---

6 neque ⟨eo⟩ m. *Gr.* || 8 quidem **O**^{1} ***Π*** || 9 triumuir/// **O** || 10 a p. porcio **N** apportio **OX** || 11 auctoris **Z** actoris **Q** || 18 et] etiam *γ* || 21 habuerunt **Q** | illud (id **O**^{3}) occurrit, quod **O**^{3} *σ* quod *del. Gr.* habuerint, cuius usus praesens fuisset, respondebitur, quod *deletis illis verbis in v. 24 Boot* || 24 usus *add.* **O**^{2} *om. ω* | in praesens *Mdg.* | fuisse **X** || 26 adnoctandi (-dum **Z**) **O**^{1}***Π*Z** abnotandi **X** aduocandi **Q**

XIII

Quod in libris humanarum M. Varronis scriptum est aediles et quaestores populi Romani in ius a privato ad praetorem vocari posse.

Cum ex angulis secretisque librorum ac magistro- 1
rum in medium iam hominum et in lucem fori prod-
issem, quaesitum esse memini in plerisque Romae
stationibus ius publice docentium aut respondentium,
an quaestor populi Romani a praetore in ius vocari
posset. Id autem non ex otiosa quaestione agitabatur, 2
sed usus forte natae rei ita erat, ut vocandus esset
in ius quaestor. Non pauci igitur existimabant ius 3
vocationis in eum praetori non esse, quoniam magi-
stratus populi Romani procul dubio esset et neque
vocari neque, si venire nollet, capi atque prendi salva
ipsius magistratus maiestate posset. Sed ego, qui tum 4
adsiduus in libris M. Varronis fui, cum hoc quaeri
dubitarique animadvertissem, protuli unum et vice-
simum rerum humanarum, in quo ita scriptum
fuit *(fr. 3 Mi.)*: Qui potestatem neque vocationis
populi viritim habent neque prensionis, eos
magistratus a privato in ius quoque vocari est
potestas. M. Laevinus aedilis curulis a privato
ad praetorem in ius est eductus; nunc stipati
servis publicis non modo prendi non possunt,
sed etiam ultro submovent populum.

Hoc Varro in ea libri parte de aedilibus, supra 5
(c. 12, 6) autem in eodem libro quaestores neque voca-
tionem habere neque prensionem dicit. Vtraque igitur 6
libri parte recitata in Varronis omnes sententiam
concesserunt, quaestorque in ius ad praetorem voca-
tus est.

3 in iussa (iussu **Q**) pr. a pretore **δ** | 5 ludorum *Eussner* | 9 ad praetorem **γ** | 12 ex. iussu **X** | 14 non esset **Z** | 19 r. h. rerum (librum Q^2) **Q** librum ss. X^2 | 22 uacari **QO**X^1 | 24 et praetore **δ** de praetorem X^1 | stipatis O^1**Π** | 31 cum cesserunt **Q**

XIV

Quid sit pomerium.

1 'Pomerium' quid esset, augures populi Romani,
qui libros de auspiciis scripserunt, istiusmodi
sententia definierunt: Pomerium est locus intra
agrum effatum per totius urbis circuitum pone
muros regionibus certeis determinatus, qui
2 facit finem urbani auspicii. Antiquissimum autem
pomerium, quod a Romulo institutum est, Palatini
montis radicibus terminabatur. Sed id pomerium pro
incrementis reipublicae aliquotiens prolatum est et
3 multos editosque collis circumplexum est. Habebat
autem ius proferendi pomerii, qui populum Romanum
agro de hostibus capto auxerat.

4 Propterea quaesitum est ac nunc etiam in quaestione est, quam ob causam ex septem urbis montibus, cum ceteri sex intra pomerium sint, Aventinus solum, quae pars non longinqua nec infrequens est, extra pomerium sit, neque id Servius Tullius rex neque Sulla, qui proferundi pomerii titulum quaesivit, neque postea divus Iulius, cum pomerium proferret, intra effatos urbi fines incluserint.

5 Huius rei Messala *(fr. 3 H. et Br.)* aliquot causas videri scripsit, sed praeter eas omnis ipse unam probat, quod in eo monte Remus urbis condendae gratia auspicaverit avesque inritas habuerit superatusque in

5 sqq. Liv. I 44, 3 sqq. Fest. p. 249, 28 Serv. A. VI 197 Plut. Romul. 11 CGL VII 104 (Varro l. l. V 32, 143 schol. Luc. I 594) 13 Sen. dial. X 13, 8 Tac. a. XII 23 Vopisc. Aurelian XXI 10

2 Q. s. p.] ***Π*** *om.* ω ‖ 7 certe is **NO**[2] (**X**) certe his **OΠ** certa his **δ** ‖ 9 palati γ**Z** ‖ 11 perlatum **O**[1]***Π*** ‖ 12 multos ⟨montes⟩ *Eussner* ‖ 17 intraque **Z** ‖ 18 longinquo **X** ‖ 20 profundi **Q** proferendi ω ‖ 22 urbi *Hertz* libri **δ** urbis γ | incluserunt **X**[1]**Z** ‖ 24 scribit **OΠ** ‖ 26 auspicauit **Q** | abesque **O** habesque **Q**[1]**Z** alesque **X**[1]

auspicio a Romulo sit: Idcirco inquit omnes, qui 6
pomerium protulerunt, montem istum excluserunt quasi avibus obscenis ominosum.
Sed de Aventino monte praetermittendum non 7
putavi, quod non pridem ego in † Elydis, grammatici veteris, commentario offendi, in quo scriptum erat Aventinum antea, sicuti diximus, extra pomerium exclusum, post auctore divo Claudio receptum et intra pomerii fines observatum.

XV

Verba ex libro Messalae auguris, quibus docet, qui sint minores magistratus et consulem praetoremque conlegas esse; et quaedam alia de auspiciis.

In edicto consulum, quo edicunt, quis dies comitiis 1
centuriatis futurus sit, scribitur ex vetere forma perpetua: ne quis magistratus minor de caelo servasse velit. Quaeri igitur solet, qui sint magistratus mi- 2
nores. Super hac re meis verbis nil opus fuit, quon- 3
iam liber M. Messalae auguris de auspiciis primus, cum hoc scriberemus, forte adfuit. Propterea 4
ex eo libro verba ipsius Messalae subscripsimus (*fr. 1 H. 1^a Br.*): Patriciorum auspicia in duas sunt divisa potestates. Maxima sunt consulum, praetorum, censorum. Neque tamen eorum omnium inter se eadem aut eiusdem potestatis, ideo quod conlegae non sunt censores consulum aut praetorum, praetores consulum sunt. Ideo neque consules aut praetores censoribus neque censores consulibus aut praetoribus turbant aut retinent auspicia; at censores inter

22 sqq. Fest. p. 157, 21

3 omnino sum **δ O** | 5 elidis **Z** Felicis *Mercklin* Heraclidis *Hertz* Epelydis *Bergk* Aeliorum *nescio quem hic latere suspicor* | 8 actore **Q** | 15 scriptum **Q** scripturus **Z** || 23 maxime **Q** || 30 at] aut **δ**

se, rursus praetores consulesque inter se et vitiant et obtinent. Praetor, etsi conlega consulis est, neque praetorem neque consulem iure rogare potest, ut quidem nos a superioribus accepimus aut ante haec tempora servatum est et ut in commentario tertio decimo C. Tuditani *(fr. 8 P. 2 H. et Br.)* patet, quia imperium minus praetor, maius habet consul, et a minore imperio maius aut maior ⟨a minore⟩ conlega rogari iure non potest. Nos his temporibus praetore praetores creante veterum auctoritatem sumus secuti neque his comitiis in auspicio fuimus. Censores aeque non eodem rogantur auspicio atque consules et praetores. Reliquorum magistratuum minora sunt auspicia. Ideo illi minores, hi maiores magistratus appellantur. Minoribus creatis magistratibus tributis comitiis magistratus, sed iustus curiata datur lege; maiores centuriatis comitiis fiunt.

5 Ex his omnibus verbis Messalae manifestum fit, et qui sint magistratus minores et quamobrem mino-
6 res appellentur. Sed et conlegam esse praetorem
7 consuli docet, quod eodem auspicio creantur. Maiora
autem dicuntur auspicia habere, quia eorum auspicia magis rata sunt quam aliorum.

9 Cic. ad Att. IX 9, 3; 15, 2

5 aut] et *Scioppius* ‖ 9 maior a minore *Hertz* (*Pighius*) maiore (-rem **Z**) ω maior *Gr.* maiori (*s.* -re) *Mms.* maioris *Huschke* | rogare γ ‖ 13 atque δ aequo, non *Vassis* ‖ 18 sed *del. Huschke* m. ⟨ratus⟩ et i. *Buettner-Wobst* | ius iis *Ouwens* ius eius *Niebuhr* ius tum *Hertz* mag. est iustus, curiata d. l. maioribus, ⟨censores⟩ centuriatis *Kan* ‖ 23 ap(p)ellantur **ZO*II*X**

XVI (XV extr.)

Item verba eiusdem Messalae disserentis aliud esse ad populum loqui, aliud cum populo agere; et qui magistratus a quibus avocent comitiatum.

Idem Messala in eodem libro de minoribus 1 (xv 8)
magistratibus ita scripsit *(fr. 2 H. et Br.)*: Consul ab omnibus magistratibus et comitiatum et contionem avocare potest. Praetor et comitiatum et contionem usquequaque avocare potest nisi a consule. Minores magistratus nusquam nec comitiatum nec contionem avocare possunt. Ea re, qui eorum primus vocat ad comitiatum, is recte agit, quia bifariam cum populo agi non potest nec avocare alius alii potest. Set si contionem habere volunt, uti ne cum populo agant, quamvis multi magistratus simul contionem habere possunt. Ex his verbis Messalae 2 (9)
manifestum est aliud esse 'cum populo agere', aliud 'contionem habere'. Nam 'cum populo agere' est 3 (10)
rogare quid populum, quod suffragiis suis aut iubeat aut vetet, 'contionem' autem 'habere' est verba facere ad populum sine ulla rogatione.

XVII (XVI)

Humanitatem non significare id, quod volgus putat, sed eo vocabulo, qui sinceriter locuti sunt, magis proprie esse usos.

Qui verba Latina fecerunt quique his probe usi 1
sunt, 'humanitatem' non id esse voluerunt, quod volgus existimat quodque a Graecis φιλανθρωπία dicitur et significat dexteritatem quandam benivolentiamque

26 sqq. Non. I p. 52, 7 28 CGL VI 529

5 messal a'e **QX**[1] ‖ 14 alius] illius **O**[1]***Π*** alius alio possit, si *Roensch* aliis alii possunt, si sic *Huschke* potest. Sed *Mms.* posset (-ent ***Π***) ω potest *Mdg.*

erga omnis homines promiscam, sed 'humanitatem' appellaverunt id propemodum, quod Graeci παιδείαν vocant, nos eruditionem institutionemque in bonas artis dicimus. Quas qui sinceriter percupiunt adpetuntque, hi sunt vel maxime humanissimi. Huius enim scientiae cura et disciplina ex universis animantibus uni homini data est idcircoque 'humanitas' appellata est.

2 Sic igitur eo verbo veteres esse usos et cumprimis M. Varronem Marcumque Tullium *(de orat. I 16, 71 II 17, 72 al.)* omnes ferme libri declarant. Quamobrem satis habui unum interim exemplum promere.
3 Itaque verba posui Varronis e libro rerum humanarum primo, cuius principium hoc est *(fr. 1 Mi.)*: Praxiteles, qui propter artificium egregium nemini est paulum modo humaniori ignotus.
4 Humaniori inquit non ita, ut vulgo dicitur, facili et tractabili et benivolo, tametsi rudis litterarum sit — hoc enim cum sententia nequaquam convenit —, sed eruditiori doctiorique, qui Praxitelem, quid fuerit, et ex libris et ex historia cognoverit.

XVIII (XVII)

Quid aput M. Catonem significent verba haec 'inter os atque offam'.

1 Oratio est M. Catonis Censorii de aedilibus vitio creatis. Ex ea oratione verba haec sunt *(LXV 1 J.)*: Nunc ita aiunt in segetibus, in herbis bona frumenta esse. Nolite ibi nimiam spem habere. Saepe audivi inter os atque offam

2 Gl. Reiff. 33 CGL VI 399 26 cfr. Otto, Sprichw. p. 161
28 ibid. p. 259

2 ΠΑΤΔΕΙΑΜ **Z** ΠΑΙΔΕΙΑ *fere* ω ‖ 4 perc.] **Q** cupiunt ω percipiunt **Q**² ‖ 5 ii **ON*Π*** ‖ 15 paululum m. humanior (ign. *om.*) *Non.* ‖ 16 ita ut *om.* δ ‖ 19 doctorique **Q**¹**Z** ‖ 20 ex hiis libris **Z** ex litteris *Eussner* ‖ 26 agunt δ

multa intervenire posse: verumvero inter offam
atque herbam ibi vero longum intervallum est.
Erucius Clarus, qui praefectus urbi et bis consul 2
fuit, vir morum et litterarum veterum studiosissimus,
ad Sulpicium Apollinarem scripsit, hominem me-
moriae nostrae doctissimum, quaerere sese et petere,
uti sibi rescriberet, quaenam esset eorum verborum
sententia. Tum Apollinaris nobis praesentibus — 3
nam id temporis ego adulescens Romae sectabar eum
discendi gratia — rescripsit Claro ut viro erudito
brevissime vetus esse proverbium 'inter os et offam'
idem significans, quod Graecus ille παροιμιώδης versus:

πολλὰ μεταξὺ πέλει κύλικος καὶ χείλεος ἄκρου.

XIX (XVIII)

⟨Platonem tribuere Euripidi Sophocli versum; et similia quaedam alia.⟩

Versus est notae vetustatis senarius: 1

σοφοὶ τύραννοι τῶν σοφῶν ξυνουσίᾳ.

Eum versum Plato in Theaeteto *(immo in Theag. 6* 2
p. 125 B) Euripidi esse dicit. Quod quidem nos
admodum miramur; nam scriptum eum legimus in
tragoedia Sophocli, quae inscripta est *Αἴας Λοκρός*
(fr. 13 N.[2]*)*; prior autem natus fuit Sophocles quam
Euripides.

Sed etiam ille versus non minus notus: 3

γέρων γέροντα παιδαγωγήσω σ' ἐγώ.

5 sq V 4, 1 VII 10, 1 XVI 10, 9 XVIII 4, 1 Amm. XXIX 1, 37
13 Zenob. V 71 Apostol. XIV 46 ibique Leutsch-Schneid.
17 sqq cfr Nauck ad hunc l

3 eruditius (-cius **Z** **δ**) || 11 proverbium *om.* **Q** || 12 grecis **X** ||
15 *lemma om.* ω || 17 uenustatis **O X** || 18 COΦOYTYPANNOY-TON **O Π X** || 19 theaeto **δ** || 20 aeuripidis **Q** || 22 sofali **δ** ||
23 natu *Salmas.*

et in tragoedia Sophocli scriptus est, cui titulus est *Φθιώτιδες (fr. 633 N.²)*, et in Bacchis Euripidi *(v. 193)*.

4 Id quoque animadvertimus aput Aeschylum *ἐν τῷ πυρφόρῳ Προμηθεῖ* et aput Euripidem in tragoedia, quae inscripta est *Ἰνώ*, eundem esse versum absque paucis syllabis. Aeschylus sic *(fr. 208 N.² [Choeph. 576])*:

σιγῶν θ' ὅπου δεῖ καὶ λέγων τὰ καίρια,

Euripides ita *(fr. 413 N.²)*:

σιγᾶν θ' ὅπου δεῖ καὶ λέγειν ἵν' ἀσφαλές.

Fuit autem Aeschylus non brevi antiquior.

XX (XIX)

De genere atque nominibus familiae Porciae.

1 Cum in domus Tiberianae bibliotheca sederemus ego et Apollinaris Sulpicius et quidam alii mihi aut illi familiares, prolatus forte liber est ita inscrip-
2 tus: M. Catonis Nepotis. Tum quaeri coeptum est,
3 quisnam is fuisset M. Cato Nepos. Atque ibi adulescens quispiam, quod ex eius sermonibus coniectare potui, non abhorrens a litteris: 'hic' inquit 'est M. Cato, non cognomento Nepos, sed M. Catonis Censorii ex filio nepos, qui pater fuit M. Catonis, praetorii viri, qui bello civili Vticae necem sibi gladio manu sua conscivit, de cuius vita liber est M. Ciceronis, qui inscribitur laus Catonis, quem in eodem libro *(fr. 1 p. 987 Or.²)* idem Cicero pronepotem fuisse dicit M.

9 Aesch. Sept. 619

1 scriptum *ω* ‖ 2 ΦΙΛΟΤΙΔΕC *fere ω corr. Casaubonus* | 6 scripta **Z** | ΕΙΝΩ *ω* ‖ 9 CΕΙΓΩΝ *γ* (**Z**) ΤΕ *γ* ΓΕ **Z** ‖ 11 CΕΙΓΑΝΤΕ *fere ω* | ΟΠΙ **X** ‖ 15 bibli(o)thecae **N O *Π*** ‖ 17 scriptus **X** ‖ 22 non *om.* **Q** ‖ 26 laudes **T Y**

Catonis Censorii. Eius igitur, quem Cicero laudavit, 4
pater hic fuit M. Cato, cuius orationes feruntur in-
scriptae: M. Catonis Nepotis.'

Tum Apollinaris, ut mos eius in reprehen- 5
dendo fuit, placide admodum leniterque: 'laudo' in-
quit 'te, mi fili, quod in tantula aetate, etiamsi hunc
M. Catonem, de quo nunc quaeritur, quis fuerit, igno-
ras, auditiuncula tamen quadam de Catonis familia
aspersus es. Non unus autem, sed conplures M. illius 6
Catonis Censorii nepotes fuerunt geniti non eodem
patre; duos enim M. ille Cato, qui et orator et cen- 7
sor fuit, filios habuit et matribus diversos et aetatibus
longe dispares. Nam iam adulescente altero matre 8
eius amissa ipse quoque iam multum senex Saloni
clientis sui filiam virginem duxit in matrimonium, ex
qua natus est ei M. Cato Salonianus; hoc enim illi
cognomentum fuit a Salonio, patre matris, datum.
Ex maiore autem Catonis filio, qui praetor designatus 9
patre vivo mortuus est et egregios de iuris disci-
plina libros reliquit, nascitur hic, de quo quaeritur,
M. Cato M. filius M. nepos. Is satis vehemens orator 10
fuit multasque orationes ad exemplum avi scriptas
reliquit et consul cum Q. Marcio Rege fuit inque eo
consulatu in Africam profectus in ea provincia mortem
obit. Sed is non, ita ut dixisti, M. Catonis, praetorii 11
viri, qui se Vticae occidit et quem Cicero laudavit,
pater fuit, nec, quia hic nepos Catonis Censorii, ille
autem pronepos fuit, propterea necessum est patrem
hunc ei fuisse. Hic enim nepos, cuius haec modo 12

13 Plin. VII 12, 61 Plut. Cato 24 Solin. I 59 Aur. Vict. v. ill. 47 — 18 Cic. Tusc. III 28, 70 Liv. epit. 48 — 19 Dig. I 2, 2, 38

5 leuiterque **Z** || 10 eadem parte **Q** || 12 et *alt. om.* **δ** || 14 salonis **Q**[1]**Z** soloni(-is *Π*) γ solonii **X**[2] || 16 solonianus u *ex* i **O** ω || 17 salono **Q**[2] solonio *Π***Z** || 22 avi] aliis **δ** || 24 af frica **O***Π***X** || 25 obiit **QX**[2]

prolata oratio est, filium quidem M. Catonem habuit:
sed non eum, qui Vticae perit, sed qui, cum aedilis
curulis et praetor fuisset, in Galliam Narbonensem
13 profectus ibi vita functus est. Ex altero autem illo
Censorii filio longe natu minore, quem Salonianum
esse appellatum dixi, duo nati sunt L. Cato et M. Cato.
14 Is M. Cato tribunus plebis fuit et praeturam petens
mortem obiit, ex eoque natus est M. Cato praetorius,
qui se bello civili Vticae interemit, de cuius vita laudi-
busque cum M. Tullius scriberet, pronepotem eum
15 Catonis Censorii dixit fuisse. Videtis igitur hanc
partem familiae, quae ex minore Catonis filio pro-
genita est, non solum generis ipsius tramitibus, sed
temporum quoque spatio differre; nam quia ille Salo-
nianus in extrema patris aetate, sicuti dixi, natus fuit,
prognati quoque ab eo aliquanto posteriores fuerunt,
16 quam qui a maiore fratre eius geniti erant. Hanc
temporum differentiam facile animadvertetis ex hac
ipsa oratione, cum eam legetis.'

17 Haec Sulpicius Apollinaris audientibus nobis
dixit. Quae postea ita esse, uti dixerat, cognovimus,
cum et laudationes funebres et librum commen-
tarium de familia Porcia legeremus.

XXI (XX)

Quod a scriptoribus elegantissimis maior ratio habita sit sonitus vocum atque verborum iucundioris, quae a Graecis εὐφωνία dicitur, quam regulae disciplinaeque, quae a grammaticis reperta est.

1 Interrogatus est Probus Valerius, quod ex fami-
liari eius quodam conperi, 'has'ne 'urbis' an 'has

8 [Plut. Cato mai. 27] 26 GLK IV 379, 2 V 354, 17; 29; 517, 2; 47, 12 al. CGL VI 402

1 M.] *Hertz* maiorem ω || 2 periit **Q²N¹ΠX²** || 4 illo] **Q** iro **Z** uiro ω || 5 solon. **X** || 7 cato marcus **O¹Π** cato *om.* **X** || 17 quam] nam **ONΠZ** || 22 librum *del. Mms.* || 23 forcia **Q¹** fortia **Z** || 27 a *om.* **Q** || 30 quondam σ

urbes' et 'hanc turrim' an 'hanc turrem' dici oporteret.
'Si aut versum' inquit 'pangis aut orationem solutam
struis atque ea tibi verba dicenda sunt, non finitiones
illas praerancidas neque fetutinas grammaticas specta-
veris, sed aurem tuam interroga, quo quid loco con
veniat dicere; quod illa suaserit, id profecto erit rectis-
simum.' Tum is, qui quaesierat: 'quonam modo' inquit 2
'vis aurem meam interrogem?' Et Probum ait re- 3
spondisse: 'Quo suam Vergilius percontatus est, qui
diversis in locis urbis et urbes dixit arbitrio consilio-
que usus auris. Nam in primo georgicon, quem 4
ego' inquit 'librum manu ipsius correctum legi, urbis
per i litteram scripsit. Verba e versibus eius haec
sunt *(g. I 25)*:

> urbisne invisere, Caesar,
> terrarumque velis curam.

Verte enim et muta, ut 'urbes' dicas: insubidius nescio
quid facies et pinguius. Contra in tertio Aeneidis 5
(v. 106) urbes dixit per e litteram:

> centum urbes habitant magnas.

Hic item muta, ut 'urbis' dicas: nimis exilis vox erit
et exanguis; tanta quippe iuncturae differentia est in
consonantia vocum proximarum. Praeterea idem Ver- 6
gilius turrim dixit, non 'turrem', et securim, non
'securem' *(A. II 460)*:

> turrim in praecipiti stantem

et *(A. II 224)*:

> incertam excussit cervice securim.

24 GLK II 329, 6; 336, 21, contra I 39, 18; 544, 14
28 GLK II 329, 10

1 turrem an h. turrim γ | hunc δ || 2 rationem δ || 3 ea uerba tui **X** | 6 profectum **OX** | 9 quid d. δ | 12 collectum ω *corr.* σ | 19 urbis $\mathbf{Q}^1$**Z** || 21 erit (erat **Q**) et sanguis (anguis **O**) δ$\mathbf{O}^1$

Quae sunt, opinor, iucundioris gracilitatis, quam si
7 suo utrumque loco per e litteram dicas.' At ille, qui
interrogaverat, rudis profecto et aure agresti homo:
'cur' inquit 'aliud alio in loco potius rectiusque esse
8 dicas, non sane intellego.' Tum Probus iam com-
motior: 'noli' inquit 'igitur laborare, utrum istorum
debeas dicere, 'urbis' an 'urbes'. Nam cum id genus
sis, quod video, ut sine iactura tua pecces, nihil perdes,
utrum dixeris.'

9 His tum verbis Probus et hac fini hominem dimi-
sit, ut mos eius fuit erga indociles, prope inclementer.
10 Nos autem aliud quoque postea consimiliter a Vergilio
duplici modo scriptum invenimus. Nam et tres et
tris posuit eodem in loco ea iudicii subtilitate, ut
si aliter dixeris mutaverisque et aliquid tamen auris
11 habeas, sentias suavitatem sonitus claudere. Versus
ex decimo *(v. 350)* hi sunt:

> tres quoque Threicios Boreae de gente suprema
> et tris, quos Idas pater et patria Ismara mittit.

Tres illic, tris hic; pensicula utrumque modulareque:
12 reperies suo quidque in loco sonare aptissime. Sed in
illo quoque itidem Vergilii versu *(A. II 554)*:

> haec finis Priami fatorum,

si mutes haec et 'hic finis' dicas, durum atque absonum erit, respuentque aures, quod mutaveris. Sicut illud contra eiusdem Vergilii insuavius facias, si mutes *(A. I 241)*:

> quem das finem, rex magne, laborum?

25 sqq. (Non. III p. 205, 5)

8 tua] δ tui γ ‖ 13 iuuemus Q[1] ‖ 14 iudiciis Q[1] iudicis Z ‖ 15 mutarisque Q ‖ 16 sentencias δ ‖ 18 treicias Q ‖ 22 tris (i *ex* e) Q ‖ 25 hec (e *ex* o) Q ‖ 26 mutes hec et Q simul ut et γ si mutes lutet Z mutes, ut *Mercerus* ‖ 30 sex δ

Nam si ita dicas: 'quam das finem', iniucundum ne
scio quo pacto et laxiorem vocis sonum feceris.
Ennius item rectos cupressos dixit contra re- 13
ceptum vocabuli genus hoc versu *(267 M. 374 B.)*:

capitibus nutantis pinos rectosque cupressos.

Firmior ei, credo, et viridior sonus esse vocis visus
est rectos dicere cupressos quam 'rectas'. Contra 14
vero idem Ennius in annali duodevicesimo *(495 M.
308 B.)* aere fulva dixit, non 'fulvo', non ob id solum,
quod Homerus *(Il. XX 446 XXI 6)* ἠέρα βαθεῖαν
dicit, sed quod hic sonus, opinor, vocabilior visus et
amoenior.
Sicuti Marco etiam Ciceroni mollius teretiusque 15
visum in quinta in Verrem *(V 66, 169)* fretu scri-
bere quam 'freto': Perangusto inquit fretu divisa.
Erat enim crassius iam vetustiusque 'perangusto freto'
dicere. Itidem in secunda simili usus modulamine 16
manifesto peccatu inquit, non 'peccato'; hoc enim
scriptum in uno atque in altero antiquissimae fidei
libro Tironiano repperi. Verba sunt Ciceronis 17
haec *(II 78, 191)*: Nemo ita vivebat, ut nulla eius
vitae pars summae turpitudinis esset expers,
nemo ita in manifesto peccatu tenebatur, ut,
cum inpudens fuisset in facto, tum inpudentior
videretur, si negaret.
Huius autem vocis cum elegantior hoc in loco 18
sonus est, tum ratio certa et probata est. 'Hic' enim 19
'peccatus', quasi 'peccatio', recte Latineque dicitur,

---

3 sqq. Non. III p. 195, 21 13 GLK I 129, 8 II 27, 4; 170, 3; 264, 4 (Non. III p. 205, 23)

5 captibus *Schneider* cautibus *Stowasser* vertice *Onions* nutantibus **X**[1] *Non.* || 6 uiuidior ς || 9 ob *om.* **δ** || 11 hoc abilior **OX** | est uisus **NOX** || 16 iam] **Q** quam **Z** *om.* γ | invenustiusque *Wakefield* | 18 peccato **Z** | inquit peccatu **Q**, *unde possis* pro 'peccato' || 24 esset **Q** | imprudentior **Z**

sicut 'hic incestus' non qui admisit, sed quod admis-
sum est, et 'hic tributus', quod 'tributum' nos dicimus,
a plerisque veterum dicta sunt. 'Hic' quoque 'ad-
legatus' et 'hic arbitratus' pro ⟨'adlegatione' proque⟩
'arbitratione' dicuntur, qua ratione servata 'arbitratu'
20 et 'adlegatu meo' dicimus. Sic igitur in manifesto
peccatu dixit, ut 'in manifesto incestu' veteres dixe-
runt, non quin Latinum esset 'peccato' dicere, sed quia
in loco isto positum subtilius ad aurem molliusque est.
21 Lucretius aeque auribus inserviens funem femi-
nino genere appellavit in hisce versibus *(II 1153)*:

haut, ⟨ut⟩ opinor, enim mortalia saecla superne
aurea de caelo demisit funis in arva,

cum dicere usitatius manente numero posset:

aureus e caelo demisit funis in arva.

22 Sacerdotes quoque feminas M. Cicero antistitas
dicit, non secundum grammaticam legem 'antistites'.
Nam cum insolentias verborum a veteribus dictorum
plerumque respueret, huius tamen verbi in ea parte
sonitu delectatus *(Verr. IV 45, 99)*: Sacerdotes inquit
23 Cereris atque illius fani antistitae. Vsque adeo
in quibusdam neque rationem verbi neque consuetudi-
nem, sed solam aurem secuti sunt suis verba modulis
24 pensitantem. Quod qui non sentiunt, inquit idem
ipse M. Cicero *(or. L 168)*, cum de numerosa et apta
oratione dissereret, quas auris habeant aut quid
in his hominis simile sit, nescio.

2 (Non. III p. 229, 8) 4 (Non. III p. 190, 14) 5 Plaut. Trin. 990; 1142 10 Non. III p. 205, 21 17 sqq. GLK I 100, 23 II 157, 11 Anecd. H. 116, 34 (Non. VIII p. 487, 19)

1 sic hic **Q** ‖ 3 adnegatus **O**[1] ***Π*** ‖ 4 *suppl.* *σ* ‖ 6 ablegatu **O *Π* X** ‖ 12 ut *add.* ς ‖ 22 cetis *δ* celeris **O *Π* X** ‖ 27 an quid **Z**

Illud vero cumprimis apud Homerum veteres grammatici adnotaverunt, quod, cum dixisset quodam in loco *(Il. XVI 583)* *κολοιούς τε ψῆράς τε*, alio in loco *(Il. XVII 755)* non *ψηρῶν τε*, set *ψαρῶν* dixit:

τῶν δ' ὥς τε ψαρῶν νέφος ἔρχεται ἠὲ κολοιῶν,

secutus non communem, sed propriam in quoque vocis situ iucunditatem; nam si alterum in alterius loco ponas, utrumque feceris sonitu insuave.

XXII (XXI)

Verba Titi Castricii rhetoris ad discipulos adulescentes de vestitu atque calciatu non decoro.

T. Castricius, rhetoricae disciplinae doctor, qui habuit Romae locum principem declamandi ac docendi, summa vir auctoritate gravitateque et a divo Hadriano in mores atque litteras spectatus, cum me forte praesente — usus enim sum eo magistro — discipulos quosdam suos senatores vidisset die feriato tunicis et lacernis indutos et gallicis calciatos: 'equidem' inquit 'maluissem vos togatos esse; ⟨si⟩ pigitum est, cinctos saltem esse et paenulatos. Sed si hic vester huiuscemodi vestitus de multo iam usu ignoscibilis est, soleatos tamen vos, populi Romani senatores, per urbis vias ingredi nequaquam decorum est, non hercle vobis minus, quam illi tum fuit, cui hoc M. Tullius pro turpi crimine obiectavit.' 1

Haec me audiente Castricius et quaedam alia ad eam rem conducentia Romane et severe dixit. 2
Plerique autem ex his, qui audierant, requirebant, cur soleatos dixisset, qui gallicas, non soleas, haberent. 3

7 quocunque **NX** || 8 in altero **Q** || 16 expectatus **δ** | forte *om.* γ || 18 sectatores X^2 || 19 callicis **Z** caligis **Q** || 20 maluisse nos **Z** | si *add. Dziatzko* | cunctos Q^2**Z** cultos **Q** || 21 huiusmodi **δ** || 24 nobis **Z**

4 Sed Castricius profecto scite atque incorrupte locu-
5 tus est: omnia enim ferme id genus, quibus plantarum
calces tantum infimae teguntur, cetera prope nuda
et teretibus habenis vincta sunt, soleas dixerunt,
6 nonnumquam voce Graeca crepidulas. 'Gallicas'
autem verbum esse opinor novum non diu ante aeta-
tem M. Ciceronis usurpari coeptum, itaque ab eo
ipso positum est in secunda Antonianarum *(Phil.*
II 30, 76): Cum gallicis inquit et lacerna cucur-
7 risti. Neque in ea significatione id apud quemquam
alium scriptum lego gravioris dumtaxat auctoritatis
scriptorem; sed, ut dixi, crepidas et crepidulas prima
syllaba correpta id genus calciamentum appellaverunt,
quod Graeci *κρηπῖδας* vocant, eiusque calciamenti
8 sutores crepidarios dixerunt. Sempronius Asellio
in libro rerum gestarum XIV *(fr. 11 P.)*: Crepi-
darium inquit cultellum rogavit a crepidario
sutore.

XXIII (XXII)

⟨De Neriene Martis in antiquis conprecationibus.⟩

1 Conprecationes deum inmortalium, quae ritu Ro-
mano fiunt, expositae sunt in libris sacerdotum
populi Romani et in plerisque antiquis orationi-
2 bus. In his scriptum est: Luam Saturni, Sala
ciam Neptuni, Horam Quirini, Virites Quirini,
Maiam Volcani, Heriem Iunonis, Moles Martis
3 Nerienemque Martis. Ex quibus id, quod postre-
mum posui, sic plerosque dicere audio, ut primam in
eo syllabam producant, quo Graeci modo dicunt *Νη-*
ρεΐδας. Sed qui proprie locuti sunt, primam correp-

6 est **Z** ‖ 9 caligis *fere codd. Cic.* ‖ 12 auctorem **Q** ‖ 13 calciamenti **Q**[2]**ZNX** ‖ 14 ΚΡΗΠΕΙΔdC *fere ω* | eius **Q** ‖ 16 XIII **X** ‖ 20 *lemma hic et p. 87, 9 om. ω; inepta finxerunt ς; quae posui, Hertzii sunt* ‖ 22 libro **Z** ‖ 24 lucam **O**[1]***Π*** | solaciam **Q** ‖ 25 iurites *γ* Curitis *Turnebus* | quiritu **QX** quiritii **O**[1]***Π*** ‖ 26 molas **O*Π*X** ‖ 27 que *om.* **N** ‖ 30 prope **Z** probe **N*Π*X**

tam dixerunt, tertiam produxerunt. Est enim rectus 4
casus vocabuli, sicut in libris veterum scriptum
est, 'Nerio', quamquam M. Varro in satura Menippea, quae inscribitur *Σκιομαχία*, non 'Nerio', sed
Nerienes vocative dicit in his versibus *(fr. 506 B.)*:

te Anna ác Peranna, Pánda Cela, té Pales,
Neriénes <et> Minérva, Fortuna ác Ceres.

Ex quo nominandi quoque casum eundem fieri neces- 5
sum est. Sed Nerio a veteribus sic declinabatur 6
quasi Anio: nam perinde ut 'Anienem', sic 'Nerienem'
dixerunt tertia syllaba producta. Id autem, sive 'Nerio' 7
sive 'Nerienes' est, Sabinum verbum est, eoque significatur virtus et fortitudo. Itaque ex Claudiis, quos 8
a Sabinis oriundos accepimus, qui erat egregia atque
praestanti fortitudine, 'Nero' appellatus est. Sed id 9
Sabini accepisse a Graecis videntur, qui vincula et
firmamenta membrorum *νεῦρα* dicunt, unde nos quo
que Latine 'nervos' appellamus. Nerio igitur Martis 10
vis et potentia et maiestas quaedam esse Martis demonstratur.

Plautus autem in Truculento coniugem esse 11
Nerienem Martis dicit, atque id sub persona militis
in hoc versu *(v. 515)*:

Márs peregre adveniéns salutat Nérienem
uxorém suam.

Super ea re audivi non incelebrem hominem dicere 12
nimis comice Plautum inperito et incondito militi
falsam novamque opinionem tribuisse, ut Nerienem

12 sqq. Suet. Tib. 1 Lydus mens. IV 42 (60), mag. I 23 CGL VI 736 17 Isid. XI 1, 83

1 duxerunt *Π* ‖ 2 casus eius **Z** ‖ 4 scribitur **δ** ‖ 6 panda te lato ω Panda Celato ς *corr. Mms.* Panda te lito *Hertz* ‖ 7 Nerienis *Buecheler* | et *add. edd. rett.* | mineruam **δX** ‖ 9 declinabitur **δ** -natur ς *corr. Lion* ‖ 11 producta *om.* **δ** ‖ 14 quis **Q** quisquis *CFWMueller* ‖ 15 nerio **Q** ‖ 24 salutauit **Q** salutati **Z**

13 coniugem esse Martis putaret. Sed id perite magis
quam comice dictum intelleget, qui leget Cn. Gellii
annalem tertium, in quo scriptum est Hersiliam,
cum apud T. Tatium verba faceret pacemque oraret,
ita precatam esse *(fr. 15 P.)*: Neria Martis, te ob-
secro, pacem da, te, uti liceat nuptiis propriis
et prosperis uti, quod de tui coniugis consilio
contigit, uti nos itidem integras raperent, unde
liberos sibi et suis, posteros patriae pararent.
14 De tui inquit coniugis consilio Martem scilicet
significans; per quod apparet non esse id poetice a
Plauto dictum, sed eam quoque traditionem fuisse,
ut Nerio a quibusdam uxor esse Martis diceretur.
15 Inibi autem animadvertendum est, quod Gellius Neria
dicit per a litteram, non 'Nerio' neque 'Nerienes'.
16 Praeter Plautum etiam praeterque Gellium Licinius
Imbrex, vetus comoediarum scriptor, in fabula, quae
Neaera inscripta est, ita scripsit *(p. 39 R.³)*:

> nolo égo Neaeram té vocent, set Nérienem,
> cum quidém Mavorti es ín conubiúm data.

17 Ita autem se numerus huiusce versus habet, ut tertia
in eo nomine syllaba contra quam supra dictum est
corripienda sit; cuius sonitus quanta aput veteres in-
differentia sit, notius est, quam ut plura in id verba
18 sumenda sint. Ennius autem in primo annali in
hoc versu *(112 M. 70 B.)*:

> Nerienem Mavortis et Herem,

si, quod minime solet, numerum servavit, primam
syllabam intendit, tertiam corripuit.

---

2 quis **Z** ‖ 6 da te *Hertz* date ω dato *Boot* dare σ | propitiis *Meursius* ‖ 7 prosperiis **Q¹ZNΠ** ‖ 8 ut î nos **δ** ‖ 9 suis posteris ω *corr. Boot* ‖ 18 nerea **Z** ueara **Q** | scripta **δ** ‖ 19 neaerem **Z** -re **Q** -ra **Π** ‖ 20 quandoquidem *Bothe* quoniam quidem *Fleckeisen* | Mavorti *Ribb.* marti ω | est **ΠX** ‖ 21 eiusce **Z** | 22 syll. producatur **Π** ‖ 25 primo] principio **Z** ‖ 27 Herem *Meursius* erdem **X** herdem ω

Ac ne id quidem praetermittendum puto, cuius- 19
modi est, quod in commentario quodam Servii Claudii *(p. 15 F.)* scriptum invenimus, 'Nerio' dictum quasi 'Neirio', hoc est sine ira et cum placiditate, ut eo nomine mitem tranquillumque fieri Martem precemur; 'ne' enim particula, ut apud Graecos, ita plerumque in Latina quoque lingua privativa est.

XXIV (XXIII)

⟨Verba M. Catonis egere se multis rebus et nihil tamen cupere dicentis.⟩

M. Cato consularis et censorius publicis iam 1
privatisque opulentis rebus villas suas inexcultas et rudes ne tectorio quidem praelitas fuisse dicit ad annum usque aetatis suae septuagesimum. Atque ibi postea his verbis utitur *(ORF² p. 146)*: Neque mihi inquit aedificatio neque vasum neque vestimentum ullum est manupretiosum neque pretiosus servus neque ancilla. Si quid est, inquit quod utar, utor; si non est, egeo. Suum cuique per me uti atque frui licet. Tum deinde addit: Vitio vertunt, quia multa egeo; at ego illis, quia nequeunt egere. Haec mera veritas Tusculani hominis 2
egere se multis rebus et nihil tamen cupere dicentis plus hercle promovet ad exhortandam parsimoniam sustinendamque inopiam quam Graecae istorum praestigiae philosophari sese dicentium umbrasque verborum inanes fingentium, qui se nihil habere et nihil tamen egere ac nihil cupere dicunt, cum et habendo et egendo et cupiendo ardeant.

---

6 Lydus mag. I 42

1 id] hic **Π** | cuimodi **XZ** cuicuimodi **NOΠ** || 2 quedam **X** *om.* **δ** || 6 ut] ait **δ** || 11 publicus **δ** || 12 opulentus *edd. vett.* 17 neque *om.* **δ** || 19 est *om.* **Z** | ego sum ω *corr. Stephanus* || 25 Graecorum *Hertz* Graeculorum pr. *Boot* || 27 fugientium **Z** || 28 tam **Q** | et habeant *Eussner, del. Hertz*

XXV (XXIV)

Quaesitum tractatumque, quid sint 'manubiae'; atque inibi dicta quaedam de ratione utendi verbis pluribus idem significantibus.

1 In fastigiis fori Traiani simulacra sunt sita circum-
undique inaurata equorum atque signorum militarium,
2 subscriptumque est: ex manubiis. Quaerebat Favo-
rinus, cum in area fori ambularet et amicum suum
consulem opperiretur causas pro tribunali cognoscen-
tem nosque tunc eum sectaremur, quaerebat, inquam,
quid nobis videretur significare proprie 'manubiarum'
3 illa inscriptio. Tum quispiam, qui cum eo erat, homo
in studiis doctrinae multi atque celebrati nominis: 'ex
manubiis' inquit 'significat 'ex praeda'; manubiae
4 enim dicuntur praeda, quae manu capta est.' 'Etiam-
si' inquit Favorinus 'opera mihi princeps et prope
omnis in litteris disciplinisque Graecis sumpta est, non
usque eo tamen infrequens sum vocum Latinarum,
quas subsicivo aut tumultuario studio colo, ut hanc
ignorem manubiarum interpretationem vulgariam, quod
esse dicantur manubiae praeda. Sed quaero, an
M. Tullius, verborum homo diligentissimus, in ora-
tione, quam dixit de lege agraria Kalendis Ia-
nuariis contra Rullum, inani et inlepida gemina-
tione iunxerit 'manubias' et 'praedam', si duo haec
verba idem significant neque ulla re aliqua dissident?'
5 Atque, ut erat Favorinus egregia vel divina quadam
6 memoria, verba ipsa M. Tulli statim dixit. Ea nos
hic adscripsimus *(de leg. agr. I p. 601 Or.[2])*: Praedam,
manubias, sectionem, castra denique Cn. Pom-

---

15 GLK I 98, 1 Gl. Reiff. 34 (Ascon. Cic. Verr. I 59, 154 p. 199 Or. Isid. XVIII 2, 8) CGL VI 678 19 Amm. XVII 1, 11 cfr. Otto, Sprichw. p. 256 22 sq. 29 sqq. Non. V p. 432, 25

---

7 manibus *saepius* **QZ** *unde* manibiis *Hertz* ‖ 20 manub. *om.* γ ‖ 28 M. *om.* **Z** (**Q**) ‖ 29 a(d)scribimus γ ‖ 30 sectiles *codd. Non.*

pei sedente imperatore decemviri vendent; et infra itidem duo haec simul iunctim posita dixit *(II 22, 59)*: Ex praeda, ex manubiis, ex auro coronario. Ac deinde ad eum convertit, qui manubias 7 esse praedam dixerat, et: 'videturne tibi' inquit 'utroque in loco M. Cicero duobus verbis idem, sicuti tu putas, significantibus inepte et frigide esse usus ac tali ioco dignus, quali apud Aristophanen, facetissimum comicorum, Euripides Aeschylum insectatus est, cum ait *(ran. 1154; 1156 sqq.)*:

δὶς ταὐτὸν ἡμῖν εἶπεν ὁ σοφὸς Αἰσχύλος.
ἥκω γὰρ εἰς γῆν, φησί, καὶ κατέρχομαι·
ἥκω δὲ ταὐτόν ἐστι τῷ κατέρχομαι.
νὴ τὸν Δί', ὥσπερ γ' εἴ τις εἴποι γείτονι·
χρῆσον σὺ μάκτραν, εἰ δὲ βούλει, κάρδοπον?'

'Nequaquam vero' inquit ille 'talia videntur, quale 8 est *μάκτρα* et *κάρδοπος*, quae vel a poetis vel oratoribus Graecis nostrisque celebrandae et ornandae rei gratia duobus eadem pluribusve nominibus frequentantur.'

'Quid igitur' inquit Favorinus 'valet haec repetitio 9 instauratioque eiusdem rei sub alio nomine in 'manubiis' et in 'praeda'? num ornat, ut alioqui solet, orationem? num eam modulatiorem aptioremque reddit? num onerandi vel exprobrandi criminis causa exaggerationem aliquam speciosam facit? sicut in libro eiusdem M. Tulli, qui de constituendo accusatore est, una eademque res pluribus verbis vehementer atque atrociter dicitur *(div. in Caec. V 19)*: Sicilia tota, si una voce loqueretur, hoc diceret: quod auri, quod argenti, quod ornamentorum in meis urbibus, sedibus, delubris fuit. Nam cum urbes semel totas dixisset, sedes delubraque addidit, quae

1 d. v.] censores *Non.* ‖ 8 loco **δ O** ‖ 13 *ἥκειν Arist.* ‖ 14 ΔΗ γ' ἀΗ **Z** ‖ 17 uel *prius om.* **N O Π** ‖ 18 cel.] uenerande **Q** ‖ 25 exaggeneracionem **Q** *et ut vid.* **X**[1]

10 sunt ipsa quoque in urbibus. Item in eodem libro
simili modo *(IV 11)*: Siciliam inquit provinciam
C. Verres per triennium depopulatus esse, Si-
culorum civitates vastasse, domos exinanisse,
11 fana spoliasse dicitur. Ecquid videtur, cum Sici-
liam provinciam dixerit atque insuper etiam civitates
addiderit, domos etiam et fana, quae infra posuit,
conprehendisse? Verba haec item multa atque varia:
depopulatus esse, vastasse, exinanisse, spo-
liasse, nonne unam et eandem vim in sese habent?
Sane. Sed quia cum dignitate orationis et cum gravi
verborum copia dicuntur, quamquam eadem fere sint
et ex una sententia cooriantur, plura tamen esse existi-
mantur, quoniam et aures et animum saepius feriunt.
12 Hoc ornatus genus in crimine uno vocibus multis
atque saevis extruendo ille iam tunc M. Cato anti-
quissimus in orationibus suis celebravit, sicuti in
illa, quae inscripta est de decem hominibus, cum
Thermum accusavit, quod decem liberos homines
eodem tempore interfecisset, hisce verbis eandem om-
nibus rem significantibus usus est, quae quoniam sunt
eloquentiae Latinae tunc primum exorientis lumina
quaedam sublustria, libitum est ea mihi *ἀπομνημο-
νεύειν (VIII 1 J.)*: Tuum nefarium facinus peiore
facinore operire postulas, succidias humanas
facis, tantam trucidationem facis, decem funera
facis, decem capita libera interficis, decem ho-
minibus vitam eripis indicta causa, iniudica-
13 tis, incondemnatis. Item M. Cato in orationis
principio, quam dixit in senatu pro Rodiensibus,
cum vellet res nimis prosperas dicere, tribus voca-
14 bulis idem sentientibus dixit. Verba eius haec sunt

5 Haec quid (*ex* qui **X**) ω *corr. Ald.* || 8 comprehendisset γ | 9 uastasse ex. *om.* δ || 22 lumine δ || 23 quidem **Π** || 25 facinore *om.* **Q** || 26 tant. truc. facis *om.* **NOΠ** tantas trucidationes **X** | 28 ind.] indicat **Π** indici **X** in iudicata **Z** || 29 inc.] **Q** indem(p)natis ω || 32 sent. uerba eius dixit . hec δ

(V 1 J.): Scio solere plerisque hominibus in
rebus secundis atque prolixis atque prosperis
animum excellere atque superbiam atque fero-
ciam augescere. Itidem Cato ex originum VII. 15
(fr. 108 P.) in oratione, quam contra Servium
Galbam dixit, conpluribus vocabulis super eadem re
usus est *(ORF² p. 123)*: Multa me dehortata sunt
huc prodire, anni, aetas, vox, vires, senectus;
verum enimvero cum tantam rem peragier ar-
bitrarer, ***.

Sed ante omnis apud Homerum eiusdem rei atque 16
sententiae luculenta exaggeratio est *(Il. XI 163)*:

Ἕκτορα δ' ἐκ βελέων ὕπαγε Ζεὺς ἔκ τε κονίης
ἔκ τ' ἀνδροκτασίης ἔκ θ' αἵματος ἔκ τε κυδοιμοῦ.

Item alio in versu *(Od. XI 612)*:

ὑσμῖναί τε μάχαι τε φόνοι τ' ἀνδροκτασίαι τε.

Nam cum omnia ista utrobique multa et cognominia 17
nihil plus demonstrent quam proelium, huius tamen
rei varia facies delectabiliter ac decore multis variis-
que verbis depicta est. Neque non illa quoque aput 18
eundem poetam una in duobus verbis sententia cum
egregia ratione repetita est: Idaeus enim, cum inter
Aiacem et Hectorem decertantes armis intercederet,
his ad eos usus est *(Il. VII 279)*:

μηκέτι, παῖδε φίλω, πολεμίζετε μηδὲ μάχεσθε,

in quo versu non oportet videri alterum verbum idem, 19

7 Sall. Iug. XXXI 1 Anth. lat. 485 (= Rhet. lat. min. 68 H.), 140

8 etas uxor uires *in ras.* **Z²** ‖ 9 rem p. agier **NO** | arbitraret **Z** -retur **Q** ‖ 19 cognomina **Q** connoīa **Z** continua nomina γ *corr. Hertz* ‖ 24 es (est **Q**) tideus **δ** ‖ 26 eos] **Q** eos uerbis ω

quod superius, significans supplendi numeri causa ex-
trinsecus additum et consarcinatum. Est enim hoc
inane admodum et futtile. Sed cum in iuvenibus
gloriae studio flagrantibus pervicaciam ferociamque et
cupidinem pugnae leniter tamen ac placide obiurgaret,
atrocitatem rei et culpam perseverandi bis idem di-
cendo alio atque alio verbo auxit inculcavitque, duplex-
que eadem conpellatio admonitionem facit instantiorem.
20 Ne illa quidem significationis eiusdem repetitio ignava
et frigida videri debet *(Od. XX 241)*:

μνηστῆρες δ' ἄρα Τηλεμάχῳ θάνατόν τε μόρον τε
ἤρτυον,

quod bis idem: *θάνατον* et *μόρον* dixerit; indignitas
enim moliendae tam acerbae tamque iniustae necis
21 miranda mortis iteratione defleta est. Ceterum quis
tam obtunso ingeniost, quin intellegat *(Il. II 8)*:

βάσκ' ἴθι, οὖλε Ὄνειρε,

et *(Il. VIII 399)*:

βάσκ' ἴθι, Ἶρι ταχεῖα,

verba idem duo significantia non frustra posita esse
ἐκ παραλλήλων, ut quidam putant, sed hortamentum
esse acre imperatae celeritatis?
22 Verba quoque illa M. Ciceronis in L. Pisonem
trigemina, etiamsi durae auris hominibus non placent,
non venustatem modo numeris quaesiverunt, sed figu-
ram simulationemque oris pluribus simul vocibus ever-
23 beraverunt *(in Pis. I 1)*: Vultus denique inquit

17 Amm. XXI 16, 4

4 fl. peruicaciamque et c. *δ* || 5 placide *om.* **X** (*qui* hac) blande ***Π*** || 14 ΘΑΝΑΤΟΚΑΙ (-ΟCΑΙ ***Π*X**) *γ* || 16 miseranda *Btl.* | 17 ingenio sit (si **Z**) *δ* ***Π*X** || 19 ΚΑΙ *γ* | 22 ΠΑΡΑΛΛΗΛΩ **N *Π*X** || 26 figuram, sim. *dist. Vogel* || 27 uerberauerunt *γ*

totus, qui sermo quidam tacitus mentis est,
hic in fraudem homines impulit, hic eos, qui-
bus erat ignotus, decepit, fefellit, induxit. Quid 24
igitur? 'Simile est' inquit 'apud eundem in 'praeda'
et 'manubiis'? Nihil profecto istiusmodi est. Nam 25
neque ornatius fit additis manubiis neque exaggeratius
modulatiusve; sed aliud omnino 'praeda' est, ut in
libris rerum verborumque veterum scriptum est,
aliud 'manubiae'. Nam praeda dicitur corpora ipsa 26
rerum, quae capta sunt, manubiae vero appellatae sunt
pecunia a quaestore ex venditione praedae redacta.
Vtrumque ergo dixit M. Tullius cumulandae invidiae 27
gratia decemviros ablaturos persecuturosque: et prae-
dam, quae nondum esset venundata, et pecuniam, quae
ex venditione praedae percepta esset.

Itaque haec inscriptio, quam videtis: ex manubiis, 28
non res corporaque ipsa praedae demonstrat — nihil
enim captum est horum a Traiano ex hostibus —, sed
facta esse haec conparataque 'ex manubiis', id est ex
pecunia praedaticia, declarat. Manubiae enim sunt, 29
sicuti iam dixi, non praeda, sed pecunia per quaesto-
rem populi Romani ex praeda vendita contracta. Quod 30
'per quaestorem' autem dixi, intellegi nunc oportet
praefectum aerario significari. Nam cura aerarii a
quaestoribus ad praefectos translata est. Est tamen 31
nonnusquam invenire ita scripsisse quosdam non igno-
biles scriptores, ut aut temere aut incuriose 'praedam'
pro 'manubiis' et 'manubias' pro 'praeda' posuerint
aut tropica quadam figura mutationem vocabuli fece-
rint, quod facere concessum est scite id periteque

---

9 sqq. Non. V p 432, 26 Gl. Reiff. 33 CGL VI 679

2 fraude *δ* ‖ 5 est *om.* *γ* ‖ 6 ornatus *γ* ‖ 10 appellata **Q**^{1}**Z** 13 persecutoresque *δ* ‖ 15 praecepta *δ* ‖ 20 predantia *δ* ‖ 22 Quod] sed *δ* ‖ 28 apposuerint ***Π***

32 facientibus. Sed enim, qui proprie atque signate
locuti sunt, sicut hoc in loco M. Tullius, manubias
pecuniam dixerunt.'

XXVI (XXV)

Verba P. Nigidii, quibus dicit in nomine Valeri in casu vocandi primam syllabam acuendam esse; et item alia ex eiusdem verbis ad rectam scripturam pertinentia.

1 P. Nigidii verba sunt ex commentariorum
grammaticorum vicesimo quarto, hominis in di-
sciplinis doctrinarum omnium praecellentis *(fr. 35 Sw.)*:
Deinde inquit voculatio qui poterit servari, si
non sciemus in nominibus, ut Valeri, utrum
interrogandi sint an vocandi? Nam inter-
rogandi secunda syllaba superiore tonost quam
prima, deinde novissima deicitur; at in casu
vocandi summo tonost prima, deinde gradatim
2 descendunt. Sic quidem Nigidius dici praecipit.
Sed si quis nunc Valerium appellans in casu vocandi
secundum id praeceptum Nigidii acuerit primam, non
3 aberit, quin rideatur. 'Summum' autem 'tonum' προσ-
ῳδίαν acutam dicit et, quem accentum nos dicimus,
'voculationem' appellat et 'casum interrogandi' eum
dicit, quem nunc nos genetivum dicimus.
4 Id quoque in eodem libro Nigidiano animad-
vertimus *(fr. 36 Sw.)*: Si 'huius' inquit 'amici' vel
'huius magni' scribas, unum i facito extremum;
sin vero 'hii magnii', 'hii amicii' casu multi-

8 sqq. cfr. Schoell, acta soc. ph. Lips. VI p. 58; 140 Lucil. fr. 261 B. GLK I 78, 4, vd. Swoboda 20 cfr. ad XIII 6, 1 Schoell l. l. p. 89 25 sqq. Lucil. fr. 262 B. Varro fr. 44 W. GLK VI 17, 21

2 sicuti γ ‖ 3 pecunias **X**[1] ‖ 5 ualerii ***δΠ*X** ‖ 12 ualerii ω ‖ 14 si interiore **X** | sonost **N**[1] ‖ 27 si ***Π*** sui **Q** | hi **QNO** | magni **Q** magnei **O*Π*X** | hi **NO** | amicei **O*Π*X** | causa **Q**

tudinis recto, tum ⟨i⟩ ante i scribendum erit, atque id ipsum facies in similibus. Item *(fr. 37 Sw.)*: si 'huius terrai' scribas, î littera sit extrema, si 'huic terrae', per e scribendum est. Item *(fr. 38 Sw.)*: 'mi' qui scribit in casu interrogandi, velut cum dicimus 'mi studiosus', per i unum scribat, non per e; at cum 'mei', tum per e et i scribendum est, quia dandi casus est. Haec nos auctoritate doctissimi hominis adducti 5
propter eos, qui harum quoque rerum scientiam quaerunt, non praetermittenda existimavimus.

XXVII (XXVI)

De versibus, quos Vergilius sectatus videtur, Homeri ac Partheni.

Partheni poetae versus est *(anal. Alex. p. 285 fr. 33* 1
Mein.):

Γλαύκῳ καὶ Νηρεῖ καὶ εἰναλίῳ Μελικέρτῃ.

Eum versum Vergilius aemulatus est itaque fecit 2
duobus vocabulis venuste inmutatis parem *(g. I 437)*:

Glauco et Panopeae et Inoo Melicertae.

Sed illi Homerico non sane re parem neque similem 3
fecit; esse enim videtur Homeri *(Il. XI 728)* simplicior et sincerior, Vergilii *(A. III 119)* autem νεωτερικώτερος et quodam quasi ferumine inmisso fucatior:

Ταῦρον δ' Ἀλφειῷ, ταῦρον δὲ Ποσειδάωνι.
Taurum Neptuno, taurum tibi, pulcher Apollo.

2 sqq. Lucil. fr. 258 B. GLK VII 24, 10; (57, 21;) 158, 10
14 sqq. Macr. V 17, 18

1 i *hic add. Eussner, inter* i *et* scribendum *Hertz* alterum i *Vassis* | erit] **Q** erit e ω || 3 terr(a)e ω || 5 *et* 6 mi *edd. vett.* mei ω || 6 studiosis δ || 7 ac δ**NO**^{1} | mei] γ miei δ || 18 uenustatem mutatis **Q** || 20 rem **Z** rerū (ū *ex* ē) **Q** || 23 immisto *Triller*

XXVIII (XXVII)

De sententia Panaetii philosophi, quam scripsit in libro de officiis secundo, qua hortatur, ut homines ad cavendas iniurias in omni loco intenti paratique sint.

1 Legebatur Panaetii philosophi liber de officiis
secundus ex tribus illis inclitis libris, quos M. Tul-
lius magno cum studio maximoque opere aemulatus
2 est. Ibi scriptum est cum multa alia ad bonam
frugem ducentia, tum vel maxime, quod esse haerere-
3 que in animo debet. Id autem est ad hanc ferme
sententiam *(fr. 8 F.)*: 'Vita' inquit 'hominum, qui
aetatem in medio rerum agunt ac sibi suisque esse
usui volunt, negotia periculaque ex inproviso adsidua
et prope cotidiana fert. Ad ea cavenda atque decli-
nanda perinde esse oportet animo prompto semper
atque intento, ut sunt athletarum, qui pancratiastae
4 vocantur. Nam sicut illi ad certandum vocati pro-
iectis alte brachiis consistunt caputque et os suum manibus oppositis quasi vallo praemuniunt membraque eorum omnia, priusquam pugna mota est, aut ad vitandos ictus cauta sunt aut ad faciendos parata: ita animus atque mens viri prudentis adversus vim et petulantias iniuriarum omni in loco atque in tempore prospiciens esse debet, erecta, ardua, saepta solide, expedita in sollicitis, numquam conivens, nusquam aciem suam flectens, consilia cogitationesque contra fortunae verbera contraque insidias iniquorum quasi brachia et manus protendens, ne qua in re adversa et repentina incursio inparatis inprotectisque nobis oboriatur.'

8 cfr. Otto, Sprichw. p. 147

3 quo X que **Z** ‖ 10 fere **δ** ‖ 11 quia etate **δ** ‖ 16 athl. ⟨animi⟩ *Sk.* | pancratiae (-cie **Q**) **δN** pangratiae **OΠX** *corr. Iunt.* ‖ 23 omnis **Z** ‖ 24 prospiciens] iam sollicitis prospiciens **Q**^{1} | soli **Π** ‖ 25 expetita **NOΠ** | in soll.] **X** (?) *Gr.* iam sollicitis **δ** *om.* **ONΠ** etiam in s. *Hertz* | expedita, in s. n. *dist. plerique* ‖ 29 et inrepentina *ω corr.* ς

XXIX (XXVIII)

Quod Quadrigarius 'cum multis mortalibus' dixit; an quid et quantum differret, si dixisset 'cum multis hominibus'.

Verba sunt Claudii Quadrigarii ex annalium 1
eius XIII *(fr. 76 P.)*: Contione dimissa Metellus
in Capitolium venit cum mortalibus multis;
inde domum proficiscitur, tota civitas eum re-
duxit. Cum is liber eaque verba M. Frontoni nobis 2
ei ac plerisque aliis adsidentibus legerentur et cuidam
haut sane viro indocto videretur mortalibus multis
pro 'hominibus multis' inepte frigideque in historia
nimisque id poetice dixisse, tum Fronto illi, cui hoc
videbatur: 'ain tu,' inquit 'aliarum homo rerum iudicii
elegantissimi, mortalibus multis ineptum tibi videri
et frigidum, nil autem arbitrare causae fuisse, quod vir
modesti atque puri ac prope cotidiani sermonis mor-
talibus maluit quam 'hominibus' dicere, eandemque
credis futuram fuisse multitudinis demonstrationem,
si 'cum multis hominibus' ac non cum multis mor-
talibus diceret? Ego quidem' inquit 'sic existimo, 3
nisi si me scriptoris istius omnisque antiquae orationis
amor atque veneratio caeco esse iudicio facit, longe
longeque esse amplius, prolixius, fusius in significanda
totius prope civitatis multitudine mortales quam
'homines' dixisse. Namque 'multorum hominum' ap- 4
pellatio intra modicum quoque numerum cohiberi
atque includi potest, 'multi' autem 'mortales' nescio
quo pacto et quodam sensu inenarrabili omne fere
genus, quod in civitate est et ordinum et aetatum et
sexus conprehendunt; quod scilicet Quadrigarius,
ita ut res erat, ingentem atque promiscam multitudi-
nem volens ostendere cum multis mortalibus Me-

---

8 M] an **Q** *om.* **Z** a frontone $\mathbf{Q}^2$ ‖ 9 et a *ex* etac **Q** ‖ 13 an $\mathbf{NOQ}^2$ ait **X** ‖ 16 modestus *γ* ‖ 22 longe lateque $\mathbf{N}^2\mathbf{O}^2$ longe atque **O*Π*X** l. atque lateque **N** ‖ 23 fustius **O*Π*X**

tellum in Capitolium venisse dixit ἐμφατικώτερον, quam si 'cum multis hominibus' dixisset.

5 Ea nos omnia, quae Fronto dixit, cum ita, ut par erat, non adprobantes tantum, sed admirantes quoque audiremus: 'videte tamen,' ⟨inquit⟩ 'ne existimetis semper atque in omni loco 'mortales multos' pro 'multis hominibus' dicendum, ne plane fiat Graecum illud de Varronis satura *(p. 219 B.)* proverbium τὸ
6 ἐπὶ τῇ φακῇ μύρον.' Hoc iudicium Frontonis etiam ⟨in⟩ parvis minutisque vocabulis non praetermittendum putavi, ne nos forte fugeret lateretque subtilior huiuscemodi verborum consideratio.

XXX (XXIX)

Non hactenus esse faciem, qua volgo dicitur.

1 Animadvertere est pleraque verborum Latinorum ex ea significatione, de qua nata sunt, decessisse vel in aliam longe vel in proximam eamque decessionem factam esse consuetudine et inscitia temere dicentium,
2 quae, cuimodi sint, non didicerint. Sicuti quidam faciem esse hominis putant os tantum et oculos et genas, quod Graeci πρόσωπον dicunt, quando facies sit forma omnis et modus et factura quaedam corporis totius a faciendo dicta, ut ab aspectu species
3 et a fingendo figura. Itaque Pacuvius in tragoedia, quae Niptra inscribitur, faciem dixit hominis pro corporis longitudine *(v. 253 R.³)*:

aetate inquit íntegra,
feróci ingenio, fácie procerá virum.

---

19 sqq. Non. I p. 52, 20 (= CGL V 649, 18) V p. 426, 30 Isid. XI 1, 33 diff. 589 Gl. Reiff. 35 21 sqq. Donat. Ter. Eun. II 3, 5 Serv. A. pl. VIII 194 (VI 104 VIII 298)

---

3 omnes **Q** omni **Z** ‖ 5 inquit *add.* σ ‖ 10 in *add.* σ ‖ 14 quam **QX** ‖ 16 in qua γ ‖ 19 cuiusmodi **Q** | quidem δ ‖ 20 tamen et **Q¹Z** | 23 a specto *gl. Reiff.* a spectu *Bothe* ‖ 25 nupta *Non.* | scribitur **ZQ²** scribuntur **Q** ‖ 28 feroces **Q**

Non solum autem in hominum corporibus, sed 4
etiam in rerum cuiusquemodi aliarum 'facies' dicitur.
Nam montis et caeli et maris facies, si tempestive
dicatur, probe dicitur. Sallustii verba sunt ex 5
historia secunda *(fr. II 2 M.)*: Sardinia in Africo
mari facie vestigii humani in orientem quam
in occidentem latior prominet. Ecce autem id 6
quoque in mentem venit, quod etiam Plautus in
Poenulo faciem pro totius corporis colorisque habitu
dixit. Verba Plauti haec sunt *(v. 1111)*:

set eárum nutrix quá sit facie, mi éxpedi. —
statúra non magna, corpore aquilost. — ípsa
east. —
specié venusta, ore atque oculis pérnigris. —
formám quidem hercle vérbis depinxtí probe!

Praeterea memini Quadrigarium in undevicesimo 7
(fr. 86 P.) faciem pro statura totiusque corporis figura
dixisse.

XXXI (XXX)

Quid sit in satura M. Varronis 'caninum prandium'.

Laudabat venditabatque se nuper quispiam in libra- 1
ria sedens homo inepte gloriosus, tamquam unus esset
in omni caelo saturarum M. Varronis enarrator,
quas partim Cynicas, alii Menippeas appellant. Et
iaciebat inde quaedam non admodum difficilia, ad quae
conicienda adspirare posse neminem dicebat. Tum 2
forte ego eum librum ex isdem saturis ferebam, qui

3 Serv. A. V 768 VI 560 5 Isid. XIV 6, 39; 7, 1 Plin. III 7, 85 Mart. Cap. VI 645 24 II 18, 7

6 occid. q. in orientem *Non.* || 7 in *om.* δ || 11 mihi ω *Non* | 12 non *om.* **Π^1** hau(d) *Plaut.* aquilo *codd. Plaut.* aquilino *Non.* | ipsa (e)st ω *Non.* || 14 uenustast *CFWMueller* | crine *Btl.* || 15 depinxit ω || 16 undecimo **Z** || 22 ineptus **δ**, *sed cf. Plaut. Most. 495* | t. in unum **δ** | 25 atque **δ O^1 Π^1**

3 *Ὑδροκύων* inscriptus est. Propius igitur accessi et:
'nosti,' inquam 'magister, verbum illud scilicet e
Graecia vetus musicam, quae sit abscondita, eam esse
nulli rei? oro ergo te, legas hos versus pauculos et
proverbii istius, quod in his versibus est, sententiam
4 dicas mihi.' 'Lege' inquit 'tu mihi potius, quae non
5 intellegis, ut ea tibi ego enarrem.' 'Quonam' inquam
'pacto legere ego possum, quae non adsequor? in-
distincta namque et confusa fient, quae legero, et tuam
quoque impedient intentionem.'
6 Tunc aliis etiam, qui ibi aderant, compluribus idem
comprobantibus desiderantibusque accipit a me librum
7 fidei veterem spectatae luculente scriptum. Accipit
8 autem inconstantissimo vultu et maestissimo. Sed
quid deinde dicam? non audeo hercle postulare, ut id
9 credatur mihi. Pueri in ludo rudes, si eum librum
accepissent, non hi magis in legendo deridiculi fuissent;
ita et sententias intercidebat et verba corrupte pro-
10 nuntiabat. Reddit igitur mihi librum multis iam ri-
dentibus et: 'vides' inquit 'oculos meos aegros adsi-
duisque lucubrationibus prope iam perditos; vix ipsos
litterarum apices potui conprehendere; cum valebo ab
oculis, revise ad me et librum istum tibi totum legam.'
11.12 'Recte' inquam 'sit oculis, magister, tuis; sed, in quo
illis nihil opus est, id, rogo te, dicas mihi: caninum
prandium in hoc loco, quem legisti, quid significat?'
13 Atque ille egregius nebulo quasi difficili quaestione
proterritus exurgit statim et abiens: 'non' inquit 'par-
vam rem quaeris; talia ego gratis non doceo.'
14 Eius autem loci, in quo id proverbium est, verba
haec sunt *(fr. 575 B.)*: Non vides apud Mnesitheum

3 Suet. Ner 20, cfr. Otto, Sprichw. p. 236 31 sqq. Athen. I 59 p. 32[d]

1 ΥΔΡΟΚΡΥΩΝ **NO** ‖ 2 nostri **Q**[1]**Z** | egregia (-iae **X**) *γ* | 11 et qui **Z** ‖ 12 approbantibus **Z** comprecantibus *Vassis* ‖ 20 egressos **Z** ‖ 23 ad *del.* **X**[2] ‖ 31 in uestheum **Q** mnestheum *fere ω*

scribi tria genera esse vini, nigrum, album,
medium, quod vocant *κιρρόν*, et novum, vetus,
medium? et efficere nigrum virus, album uri-
nam, medium *πέψιν*? novum refrigerare, vetus
calefacere, medium esse prandium caninum?
Quid significet prandium caninum, rem leviculam 15
diu et anxie quaesivimus. Prandium autem abstemium, 16
in quo nihil vini potatur, caninum dicitur, quoniam
canis vino caret. Cum igitur medium vinum appel- 17
lasset, quod neque novum esset neque vetus, et plerum-
que homines ita loquantur, ut omne vinum aut novum
esse dicant aut vetus, nullam vim habere significavit
neque novi neque veteris, quod medium esset, et id-
circo pro vino non habendum, quia neque refrigeraret
neque calefaceret. Refrigerare id dicit, quod Graece
ψύχειν dicitur.

---

6 cfr. Otto, Sprichw. p. 72 7 CGL VI 9

---

2 ΚΙΡΡΟΝΕΙ γ || 3 uiris δ || 4 ΠΕΥΕΙΝ γ ΠΕΥΕΙΝ **Z** || 8 uinum **O**[1] *om.* **Q** || 13 et *om.* γ || 16 ΥΥΧΕΙΝ **Z** *om.* ω

A. GELLII
NOCTIVM ATTICARVM LIBER QVARTVS DECIMVS

I

Dissertatio Favorini philosophi adversus eos, qui Chaldaei appellantur et ex coetu motibusque siderum et stellarum fata hominum dicturos pollicentur.

1 Adversum istos, qui sese Chaldaeos seu genethliacos appellant ac de motu deque positu stellarum dicere posse, quae futura sunt, profitentur, audivimus quondam Favorinum philosophum Romae Graece disse-
2 rentem egregia atque inlustri oratione; exercendi autem, non ostentandi gratia ingenii, an quod ita serio iudicatoque existimaret, non habeo dicere. Capita autem locorum argumentorumque, quibus usus est, quod eius meminisse potui, egressus ibi ex auditione propere adnotavi, eaque fuerunt ad hanc ferme sententiam *(p. 44 Ma.)*: disciplinam istam Chaldaeorum tantae vetustatis non esse, quantae videri volunt, neque eos principes eius auctoresque esse, quos ipsi ferant, sed id praestigiarum atque offuciarum genus commentos esse homines aeruscatores et cibum quaestumque

3 cotu **Q** coitu (*saepius*) **Q**² | facta γ || 10 autem non] **Q** aut ne (nē **Z**) **OΠZ** ne aut **N** autanne **X** an ne **O**² || 11 secto *ex* serto **Q** || 13 quot *et* quoad ς sibi δ || 16 uenustatis **O**

ex mendaciis captantes. Atque eos, quoniam viderent 3
terrena quaedam inter homines sita caelestium rerum sensu atque ductu moveri, quale est, quod oceanus quasi lunae comes cum ea simul senescit adolescitque, hinc videlicet sibi argumentum ad suadendum paravisse, ut crederemus omnia rerum humanarum et parva et maxima tamquam stellis atque sideribus evincta duci et regi. Esse autem nimis quam ineptum 4
absurdumque, ut, quoniam aestus oceani cum lunae curriculo congruit, negotium quoque alicuius, quod ei forte de aquae ductu cum rivalibus aut de communi pariete cum vicino apud iudicem est, ut existimemus id negotium quasi habena quadam de caelo vinctum gubernari. Quod etsi vi et ratione quapiam divina 5
fieri potest, nequaquam id tamen censebat in tam brevi exiguoque vitae spatio quantovis hominis ingenio conprehendi posse et percipi, set coniectari pauca quaedam, ut verbo ipsius utar, *παχυμερέστερον* nullo scientiae fundo concepto, sed fusa et vaga et arbitraria, qualis longinqua oculorum acies est per intervalla media caligantium; tolli enim, quod maxime inter 6
deos atque homines differt, si homines quoque res omnis post futuras praenoscerent. Ipsam deinde side- 7
rum stellarumque observationem, quam esse originem scientiae suae praedicarent, hautquaquam putabat liquide consistere. 'Nam si principes Chaldaei, qui in 8
patentibus campis colebant, stellarum motus et vias et discessiones et coetus intuentes, quid ex his efficeretur, observaverunt, procedat' inquit 'haec sane disciplina, set sub ea modo inclinatione caeli, sub qua

4 Amm. XXVII 8, 4

3 censu *Scaliger* ductu] ***Π*** dictu *ω* ‖ 5 ad persuadendum **NOΠZ** | 6 credamus a *ex* e) **Q** ‖ 9 oc.] doceam **Q** 12 uicino iudice inest ***δ*** ‖ 13 q. h. quasi **Q** ‖ 14 quadam ***Π*** qua **Q** ‖ 18 ut] **Q** *om.* *ω* ‖ 19 concepto] **Z** ceptos **Q** concepta *γ* ‖ 22 quique **Q** ‖ 26 considere **X** consentire **Z** | 28 dissensiones ***Π***

tunc Chaldaei fuerunt; non enim potest' inquit 'ratio
Chaldaeorum observationis manere, si quis ea uti velit
sub diversis caeli regionibus. Nam quanta' inquit
'partium circulorumque caeli ex devergentia et con-
9 vexionibus mundi varietas sit, quis non videt? Eae-
dem igitur stellae, per quas omnia divina humanaque
fieri contendunt, sicuti non usquequaque pruinas aut
calores cient, sed mutant et variant tempestatesque
eodem in tempore alibi placidas, alibi violentas mo-
vent, cur non eventa quoque rerum ac negotiorum
alia efficiunt in Chaldaeis, alia in Gaetulis, alia aput
10 Danuvium, alia aput Nilum? Per autem' inquit 'in-
consequens ipsum quidem corpus et habitum tam pro-
fundi aeris sub alio atque alio caeli curvamine non
eundem manere, in hominum autem negotiis stellas
istas opinari idem semper ostendere, si eas ex qua-
11 cumque terra conspexeris.' Praeterea mirabatur id
cuiquam pro percepto liquere stellas istas, quas a
Chaldaeis et Babyloniis sive Aegyptiis observatas ferunt,
quas multi 'erraticas', Nigidius *(fr. 87 Sw.)* errones
12 vocat, non esse plures quam volgo dicerentur; posse
enim fieri existimabat, ut et alii quidam planetes pari
potestate essent, sine quibus recta atque perpetua ob-
servatio perfici non quiret, neque eos tamen cernere
homines possent propter exuperantiam vel splendoris
13 vel altitudinis. 'Nam et quaedam' inquit 'sidera a
quibusdam terris conspiciuntur earumque terrarum
hominibus nota sunt; sed eadem ipsa ex alia omni
terra non videntur et sunt aliis omnino ignarissima.
14 Atque uti demus' inquit 'et has tantummodo stellas et

---

20 III 10, 2

---

4 conuexationibus **δ** || 8 uaricant **Z** || 12 autem enim **Q** enim *Hertz* || 16 opinaris **Z** | sic eas ex **N *Π*** sic eas si **δ** || 17 Propterea ***Π*X** || 18 pro] ex **OX** || 20 errores **δ** || 21 uocant **Q** || 22 planetae ς || 25 possint ω || 26 a] e γ || 29 ignorissima **NOX** ignotissima **N**^{2} ***Π*** || 30 ut uidemus ω *corr. JGr.* | et *alt. om.* **δ *Π***

ex una parte terrae observari debuisse, quae tandem
finis observationis istius fuit et quae tempora satis
esse visa sunt ad percipiendum, quid praemonstraret
aut coetus stellarum aut circuitus aut transitus? Nam 15
si isto modo coepta fieri observatio est, ut animadverteretur, quo habitu quaque forma quaque positura stellarum aliquis nasceretur, tum deinceps ab ineunte vita fortuna eius et mores et ingenium et circumstantia rerum negotiorumque et ad postremum finis etiam vitae spectaretur eaque omnia, ut usu venerant, litteris mandarentur ac postea longis temporibus, cum ipsae illae eodem in loco eodemque habitu forent, eadem ceteris quoque eventura existimarentur, qui
eodem illo tempore nati fuissent; si isto' inquit 'modo 16
observari coeptum et ex ea observatione conposita quaedam disciplina est, nullo id pacto potest procedere.
Dicant enim, quot tandem annis vel potius quot sae- 17
culis orbis hic observationis perfici quiverit.' Constare 18
quippe inter astrologos dicebat stellas istas, quas erraticas dicerent, quae esse omnium rerum fatales viderentur, infinito prope et innumerabili numero annorum ad eundem locum cum eodem habitu simul omnes ‹reverti, unde› profectae sunt, ut neque ullus observationis tenor neque memoriae ulla effigies litterarum
tanto aevo potuerint edurare. Atque illud etiam, cui- 19
modi esset, considerandum putabat, quod aliud stellarum agmen foret, quo primum tempore conciperetur homo in utero matris, aliud postea, cum in decem mensibus proximis in lucem ederetur, quaerebatque,

3 Amm. XXX 4, 11

4 tr. aut nam **δ** ‖ 10 expectaretur **OX** | usum **Z** ‖ 14 eodem *del. Sk.* ‖ 15 et *JGr.* est ω est et **X**[2] | 16 id *del. Eussner* 18 hic] **Q**[2] hoc ω | perfici uelit ***Π*** ‖ 21 vid.] dicerentur **NO** ‖ 22 cum *del. Vogel* quo e. abitu s. o. pr. *Triller* l., cum e. abitu s. o. pr. sint, rev., ut *Hertz* ‖ 23 unde *add. Vogel* reverti (redire *sim.*) *post* sunt *add. Gr. al.* ‹rev., unde olim omnes› *Sk.* ‖ 24 litt. *del. Sk.* ‖ 25 cuiusmodi **Q**

qui conveniret diversam super eodem fieri demonstrationem, si, ut ipsi putarent, alius atque alius earundem stellarum situs atque ductus alias atque alias
20 fortunas daret. Sed et nuptiarum tempore, ex quibus liberi quaererentur, atque ipso etiam illo maris et feminae iam declarari coitu oportere dicebat certo quodam et necessario stellarum ordine, quales qualique fortuna homines gignerentur, ac multo etiam ante, cum pater ipse atque mater nascerentur, ex eorum genitura debuisse iam tunc prospici, quinam olim futuri essent, quos hi creaturi forent, et supra longe atque longe per infinitum, ut, si disciplina ista fundamento aliquo veritatis nixa est, centesimo usque abhinc saeculo vel magis primo caeli atque mundi exordio atque inde iam deinceps continua significatione, quotiens generis auctores eiusdem homines nascerentur, stellae istae praemonstrare debuerint, qualis qualique fato
21 futurus sit, quisquis hodie natus est. 'Quo autem' inquit 'pacto credi potest uniuscuiusque stellarum formae et positionis sortem atque fortunam uni omnino homini certam destinatamque esse eamque formam post longissima saeculorum spatia restitui, si vitae fortunarumque eiusdem hominis indicia in tam brevibus intervallis per singulos maiorum eius gradus perque infinitum successionum ordinem tam saepe ac tam multipliciter eadem ipsa non eadem stellarum facie
22 denotantur? Quod si id fieri potest eaque diversitas atque varietas admittitur per omnis antiquitatis gradus ad significanda eorum hominum, qui post nascentur, exordia, imparilitas haec turbat observationem, omnis-
23 que ratio disciplinae confunditur.' Iam vero id minime ferundum censebat, quod non modo casus et eventa, quae evenirent extrinsecus, sed consilia quoque ipsa

---

1 ⟨non⟩ conveniret *Mdg.* ‖ 5 et] **δ** ac **OΠ** atque **NX** ‖ 6 c. iam decl. *γ* ‖ 8 ante, cum *Hertz* antequam *ω* ‖ 11 hii **δΠX**[2] ii **NO** *om.* **X** ‖ 16 hominis *γ***Q** ‖ 31 Nam **Z** ‖ 32 et *om.* **X** est **O**[1]**Π**

hominum et arbitria et varias voluntates adpetitiones-
que et declinationes et fortuitos repentinosque in le-
vissimis rebus animorum impetus recessusque moveri
agitarique desuper e caelo putarent: tamquam quod
forte ire in balneas volueris ac deinde nolueris atque
id rursus volueris, non ex aliqua dispari variaque
animi agitatione, sed ex necessaria quadam errantium
siderum reciprocatione contigerit, ut plane homines
non, quod dicitur, *λογικὰ ζῷα*, sed ludicra et ridenda
quaedam neurospasta esse videantur, si nihil sua sponte,
nihil arbitratu suo faciunt, sed ducentibus stellis et
aurigantibus. 'Ac si' inquit 'potuisse praedici adfir- 24
mant, Pyrrusne rex an Manius Curius proelio victurus
esset, cur tandem non de alea quoque ac de calculis
et alveolo audent dicere, quisnam ibi ludentium vincat?
an videlicet magna sciunt, parva nesciunt, et minora
maioribus inperceptiora sunt? Sed si magnitudines 25
rerum sibi vindicant magisque esse perspicuas et faci-
lius comprehendi posse dicunt, volo' inquit 'mihi
respondeant, quid in hac totius mundi contemplatione
prae tantis naturae operibus in tam parvis atque brevi-
bus negotiis fortunisque hominum magnum putent?
atque id velim etiam,' inquit 'ut respondeant: si tam 26
parvum atque rapidum est momentum temporis, in
quo homo nascens fatum accipit, ut in eodem illo
puncto sub eodem circulo caeli plures simul ad eandem
competentiam nasci non queant, et si idcirco gemini
quoque non eadem vitae sorte sunt, quoniam non eodem
temporis puncto editi sunt, peto' inquit 'respondeant,
cursum illum temporis transvolantis, qui vix cogita-

13 Non. II p. 188, 3 'Victurus victoriam potiturus auctoritas prudentium putat esse: Pyrrhusne — victurus esset'

1 arbitraria (-ias **Q**) **δ O** *quo servato* et *prius del. Hertz* 2 et declinationesque **δ** || 5 fore **Z** fere **Q** || 6 rursum *γ* || 12 potuisset *ω corr. Beroaldus* || 13 uictus **Q Π** || 16 an *del. Vogel* scient **Q** || 21 praestantis *ω corr. Vogel*

tione animi conprehendi potest, quonam pacto aut
consulto adsequi queant aut ipsi perspicere et repre-
hendere, cum in tam praecipiti dierum noctiumque
vertigine minima momenta ingentes facere dicant
27 mutationes?' Ad postremum autem et quid esset, quod
adversum hoc dici posset, requirebat, quod homines
utriusque sexus, omnium aetatum, diversis stellarum
motibus in vitam editi, regionibus, sub quibus geniti
sunt, longe distantibus, omnes tamen isti aut hianti-
bus terris aut labentibus tectis aut oppidorum expu-
gnationibus aut eadem in navi fluctu obruti eodem
genere mortis eodemque ictu temporis universi simul
28 interirent. 'Quod scilicet' inquit 'numquam eveniret,
si momenta nascendi singulis adtributa suas unum-
29 quidque leges haberent. Quod si quaedam' inquit 'in
hominum morte atque vita etiam diversis temporibus
editorum per stellarum pares quosdam postea conventus
paria nonnulla et consimilia posse dicunt optingere,
cur non aliquando possint omnia quoque paria usu
venire, ut existant per huiuscemodi stellarum concur-
siones et similitudines Socratae simul et Antisthenae
et Platones multi genere, forma, ingenio, moribus, vita
omni et morte pari? quod nequaquam' inquit 'prorsus
30 fieri potest. Non igitur hac causa probe uti queunt
adversum hominum impares ortus, interitus pares.'
31 Illud autem condonare se his dicebat, quod non id
quoque requireret, si vitae mortisque hominum rerum-
que humanarum omnium tempus et ratio et causa in
caelo et apud stellas foret, quid de muscis aut vermi-
culis aut echinis, multis aliis minutissimis terra mari-
que animantibus dicerent? an ista quoque isdem,

12 Amm. XVIII 8, 12 XXI 9, 4

2 deprehendere **X**[2] || 8 q. nati ***Π*** || 12 un. simul *om.* *γ* || 18 quo (que **Q**) similia ***δ*** || 21 socrates s. et antisthenes et platone **Q** || 30 multis *om.* **Q** || 31 iste ***δ*** istaec *Hertz*

quibus homines, legibus nascerentur isdemque itidem extinguerentur? ut aut ranunculis quoque et culicibus nascendi fata sint de caelestium siderum motibus adtributa aut, si id non putarent, nulla ratio videretur, cur ea siderum vis in hominibus valeret, deficeret in ceteris.

Haec nos sicca et incondita et propemodum ieiuna 32 oratione adtingimus. Set Favorinus, ut hominis ingenium fuit utque est Graecae facundiae copia simul et venustas, latius ea et amoenius et splendidius et profluentius exequebatur atque identidem commonebat, ut caveremus, ne qua nobis isti sycophantae ad faciendam fidem inreperent, quod viderentur quaedam interdum vera effutire aut spargere. 'Non enim compre- 33 hensa' inquit 'neque definita neque percepta dicunt, sed lubrica atque ambagiosa coniectatione nitentes inter falsa atque vera pedetemptim quasi per tenebras ingredientes eunt et aut multa temptando incidunt repente inprudentes in veritatem aut ipsorum, qui eos consulunt, multa credulitate ducente perveniunt callide ad ea, quae vera sunt, et idcirco videntur in praeteritis rebus quam in futuris veritatem facilius imitari. Ista tamen omnia, quae aut temere aut astute vera dicunt, prae ceteris,' inquit 'quae mentiuntur, pars ea non sit millesima.'

Praeter haec autem, quae dicentem Favorinum 34 audivimus, multa etiam memini poetarum veterum testimonia, quibus huiuscemodi ambages fallaciosae confutantur. Ex quibus est Pacuvianum illud (*v.* *407 R.*[3]):

nám si, quae eventúra sunt, provídeant, aequiperént Iovi,

---

7 una **QOΠ** una in **Z** | 8 adtigimus *Sk.* | set] et *γ* ‖ 9 est *om.* *γ* ‖ 15 diffinita *δ* | precepta **Z** | 20 incredulitate ducentes *δ* ‖ 24 dicuntur *δ* | 26 Praeter *om.* *γ* ‖ 28 a quibus **Q** | 31 quae *om.* **Z** aequiperem *Vossius*

item Accianum illud *(v. 169 R.³)*:

nihil inquit crédo auguribus, qui aúres verbis dívitant
aliénas, suas ut aúro locupletént domus.

35 Idem Favorinus deterrere volens ac depellere adulescentes a genethliacis istis et quibusdam aliis id genus, qui prodigiosis artibus futura omnia dicturos pollicentur, nullo pacto adeundos eos esse consulen-
36 dosque huiuscemodi argumentis concludebat: 'Aut adversa' inquit 'eventura dicunt aut prospera. Si dicunt prospera et fallunt, miser fies frustra expectando; si adversa dicunt et mentiuntur, miser fies frustra timendo; sin vera respondent eaque sunt non prospera, iam inde ex animo miser fies, antequam e fato fias; si felicia promittunt eaque eventura sunt, tum plane duo erunt incommoda: et expectatio te spei suspensum fatigabit, et futurum gaudii fructum spes tibi iam praefloraverit. Nullo igitur pacto utendum est istiusmodi hominibus res futuras praesagientibus.'

II

Quem in modum disseruerit Favorinus consultus a me super officio iudicis.

1 Quo primum tempore a praetoribus lectus in iudices sum, ut iudicia, quae appellantur privata, susciperem, libros utriusque linguae de officio iudicis scriptos conquisivi, ut homo adulescens a poetarum fabulis et a rhetorum epilogis ad iudicandas lites vocatus rem iudiciariam, quoniam vocis, ut dicitur, vivae penuria erat, ex mutis, quod aiunt, magistris cognoscerem.

---

27 Cic. or. XVIII 57 28 sq. cfr. Otto, Sprichw. p. 378; 192

---

2 nil *Bothe* ‖ 3 ditant **X²** ‖ 4 domos **N¹** ***Π*** *Non. II p. 95, 7* ‖ 8 eos *om.* *γ* ‖ 10 euentura adiciunt **Z** ‖ 16 inc. et (s)pectatio ***δ*** | expectationis spes ***Π*** | spe *ex* spi **X** ‖ 23 iudice (-ē **Q**) ***δ***

Atque in dierum quidem diffissionibus conperendinationibusque et aliis quibusdam legitimis ritibus ex ipsa lege Iulia et ex Sabini Masurii *(iur. civ. III 3 Br.)* et quorundam aliorum iurisperitorum *(II 2 p. 567 Br.)* commentariis commoniti et adminiculati sumus. In his autem, quae existere solent, negotiorum 2 ambagibus et in ancipiti rationum diversarum circumstantia nihil quicquam nos huiuscemodi libri iuverunt. Nam etsi consilia iudicibus ex praesentium causarum 3 statu capienda sunt, generalia tamen quaedam praemonita et praecepta sunt, quibus ante causam praemuniri iudex praepararique ad incertos casus futurarum difficultatum debeat, sicut illa mihi tunc accidit inexplicabilis reperiendae sententiae ambiguitas.

Petebatur apud me pecunia, quae dicebatur data 4 numerataque; sed qui petebat, neque tabulis neque testibus id factum docebat et argumentis admodum exilibus nitebatur. Sed eum constabat virum esse 5 firme bonum notaeque et expertae fidei et vitae inculpatissimae, multaque et inlustria exempla probitatis sinceritatisque eius expromebantur; illum autem, unde 6 petebatur, hominem esse non bonae rei vitaque turpi et sordida convictumque volgo in mendaciis plenumque esse perfidiarum et fraudum ostendebatur. Is 7 tamen cum suis multis patronis clamitabat probari apud me debere pecuniam datam consuetis modis: expensi latione, mensae rationibus, chirographi exhibitione, tabularum obsignatione, testium intercessione; ex quibus omnibus si nulla re probaretur, dimitti iam 8 se sane oportere et adversarium de calumnia damnari; quod de utriusque autem vita atque factis diceretur, frustra id fieri atque dici; rem enim de petenda pe-

1 in rerum q. diffisionibus (*ex* diffusionibus **O** difis. **X** diffinitionibus **Q** *ubi* quidem *om.*) ω *corr. Politianus* | conprehendin. **X** | 12 figurarum **X** | 19 firme *Falster* ferme ω fama *Oiselius* | 23 coniunctumque **XZ** | 30 se sane *Lion* se δ sane γ

cunia apud iudicem privatum agi, non apud censores
de moribus.

9 Tunc ibi amici mei, quos rogaveram in consilium,
viri exercitati atque in patrociniis et in operis fori
celebres semperque se circumundique distrahentibus
causis festinantes, non sedendum diutius ac nihil esse
dubium dicebant, quin absolvendus foret, quem acce-
pisse pecuniam nulla probatione sollemni docebatur.
10 Sed enim ego homines cum considerabam, alterum
fidei, alterum probri plenum spurcissimaeque vitae ac
defamatissimae, nequaquam adduci potui ad absolven-
11 dum. Iussi igitur diem diffindi atque inde a subselliis
pergo ire ad Favorinum philosophum, quem in eo
tempore Romae plurimum sectabar, atque ei de causa
ac de hominibus quae apud me dicta fuerant, uti res
erat, narro omnia et peto, ut et ipsum illud, in quo
haerebam, et cetera etiam, quae observanda mihi forent
in officio iudicis, faceret me, ut earum rerum essem
prudentior.

12 Tum Favorinus religione illa cunctationis et
sollicitudinis nostrae conprobata: 'id quidem,' inquit
'super quo nunc deliberas, videri potest specie tenui
parvaque esse. Sed si de omni quoque officio iudicis
praeire tibi me vis, nequaquam est vel loci huius vel
13 temporis; est enim disceptatio ista multiiugae et si-
nuosae quaestionis multaque et anxia cura et circum-
14 spicientia indigens. Namque ut pauca tibi nunc quae-
stionum capita adtingam, iam omnium primum hoc
de iudicis officio quaeritur: si iudex forte id sciat,
super qua re apud eum litigatur, eaque res uni ei,
priusquam agi coepta aut in iudicium deducta sit, ex
alio quodam negotio casuque aliquo cognita liquido et

12 Dig. II 11, 2, 3

4 iure (*ex* iur) excitati **Q** || 13 in meo **Q** || 14 atque — causa *om.* γ || 15 omnibus σ || 16 ac peto γ || 20 religione regione **Q**¹ || 32 casuve *Cramer* | alio quo **δ O**¹ ***Π***

comperta sit neque id tamen in agenda causa probe-
tur, oporteatne eum secundum ea, quae sciens venit,
iudicare an secundum ea, quae aguntur? Id etiam' 15
inquit 'quaeri solet, an deceat atque conveniat iudici
causa iam cognita, si facultas esse videatur conponendi
negotii, officio paulisper iudicis dilato communis ami-
citiae et quasi pacificatoris partes recipere? Atque 16
illud amplius ambigi ac dubitari scio, debeatne iudex
inter cognoscendum ea, quae dicto quaesitoque opus
est, dicere et quaerere, etiamsi, cuius ea dici quaeri-
que interest, neque dicat neque postulet? Patrocinari
enim prorsus hoc esse aiunt, non iudicare.

Praeter haec super ea quoque re dissentitur, an 17
ex usu exque officio sit iudicis rem causamque, de
qua cognoscit, interlocutionibus suis ita exprimere
consignareque, ut ante sententiae tempus ex iis, quae
apud eum in praesens confuse varieque dicuntur, pro
inde, ut quoquo in loco ac tempore movetur, signa et
indicia faciat motus atque sensus sui. Nam qui iudices' 18
inquit 'acres atque celeres videntur, non aliter existi-
mant rem, qua de agitur, indagari conprehendique
posse, nisi is, qui iudicat, crebris interrogationibus
necessariisque interlocutionibus et suos sensus aperiat
et litigantium deprehendat. Contra autem, qui seda- 19
tiores et graviores putantur, negant iudicem debere
ante sententiam, dum causa utrimque agitatur, quotiens
aliqua re proposita motus est, totiens significare, quid
sentiat. Eventurum enim aiunt, ut, quia pro varietate
propositionum argumentorumque alius atque alius
motus animi patiendus est, aliter atque aliter eadem
in causa eodemque in tempore sentire et interloqui
videantur.

Sed de his' inquit 'et ceteris huiuscemodi iudicialis 20

1 probatur ω *corr. Mdg.* ‖ 9 qu aestioque **N O *Π*** quaesitu-
que **O**[2] quae quesituque questioque **X** ‖ 10 et *om.* **Q** ‖ 16 hi(u)s
N O *Π* Z ‖ 30 aliter *prius om.* **δ** ‖ 33 huismodi γ

officii tractatibus et nos posthac, cum erit otium, dicere, quid sentiamus, conabimur et praecepta Aelii Tuberonis super officio iudicis, quae nuperrime legi,
21 recensebimus. Quod autem ad pecuniam pertinet, quam apud iudicem peti dixisti, suadeo hercle tibi, utare M. Catonis, prudentissimi viri, consilio, qui in oratione, quam pro L. Turio contra Cn. Gellium dixit *(LI J.)*, ita esse a maioribus traditum observatumque ait, ut si, quod inter duos actum est, neque tabulis neque testibus planum fieri possit, tum apud iudicem, qui de ea re cognosceret, uter ex his vir melior esset, quaereretur et, si pares essent seu boni pariter seu mali, tum illi, unde petitur, crederetur ac
22 secundum eum iudicaretur. In hac autem causa, de qua tu ambigis, optimus est, qui petit, unde petitur, deterrimus, et res est inter duos acta sine testibus.
23 Eas igitur et credas ei, qui petit, condemnesque eum, de quo petitur, quoniam, sicuti dicis, duo pares non sunt et, qui petit, melior est.'

24 Hoc quidem mihi tum Favorinus, ut virum
25 philosophum decuit, suasit. Sed maius ego altiusque id esse existimavi, quam quod meae aetati et mediocritati conveniret, ut cognovisse et condemnasse de moribus, non de probationibus rei gestae viderer; ut absolverem tamen, inducere in animum non quivi et propterea iuravi mihi non liquere atque ita iudicatu illo solutus sum.

26 Verba ex oratione M. Catonis, cuius commeminit Favorinus, haec sunt: Atque ego a maioribus memoria sic accepi: si quis quid alter ab altero peterent, si ambo pares essent, sive boni sive mali essent, quod duo res gessissent,

7 Turio *om.* **δ** ‖ 8 a maioribus maiorum ω a moribus maiorum (**X**²) *et* a maioribus memoriae ς ‖ 19 peti **δ** ‖ 21 magis ***Π*X** ‖ 23 cognouisset **δ** | et cond. *om.* **Q** | commendasset **Z** ‖ 24 uideret **Q** ‖ 31 si] sive *Salmas* ‖ 32 rei *Rutgers.* pares *Sk.*

uti testes non interessent, illi, unde petitur, ei potius credendum esse. Nunc si sponsionem fecissent Gellius cum Turio, ni vir melior esset Gellius quam Turius, nemo, opinor, tam insanus esset, qui iudicaret meliorem esse Gellium quam Turium: si non melior Gellius est Turio, potius oportet credi, unde petitur.

III

An aemuli offensique inter sese fuerint Xenophon et Plato.

Qui de Xenophontis Platonisque vita et mo- 1
ribus pleraque omnia exquisitissime scripsere, non
afuisse ab eis motus quosdam tacitos et occultos simul-
tatis aemulationisque mutuae putaverunt et eius rei
argumenta quaedam coniectaria ex eorum scriptis pro-
tulerunt. Ea sunt profecto huiuscemodi: quod neque 2
a Platone in tot numero libris mentio usquam facta
sit Xenophontis neque item contra ab eo in suis
libris Platonis, quamquam uterque ac maxime Plato
complurium Socratis sectatorum in sermonibus,
quos scripsit, commeminerit. Id etiam esse non sin- 3
cerae neque amicae voluntatis indicium crediderunt,
quod Xenophon inclito illi operi Platonos, quod
de optimo statu reipublicae civitatisque ad-
ministrandae scriptum est, lectis ex eo duobus fere
libris, qui primi in volgus exierant, opposuit contra
conscripsitque diversum regiae administrationis genus,
quod *παιδείας Κύρου* inscriptum est. Eo facto 4
scriptoque eius usque adeo permotum esse Platonem
ferunt, ut quodam in libro mentione Cyri regis habita

10 sqq. Diog. L. II 6, 14 (57) III 24 (34) Athen. XI 112 p. 504[f]

1 ubi *Salmas.* || 3 fecisset **NO** | tyrio nec *ex* tyrone **Q** || 7 et **δ** || 13 mute **Q**[2]**Z** || 14 coniectatoria **N** -i a e **O*Π*X** || 21 neque *om.* **Q** || 22 illo **ω** | operi platonis **Q**[2]***Π*X** periplatonos **NOZ** || 29 habitaret paciandi (,) p. **Q**, **δ**

retractandi levandique eius operis gratia virum qui-
dem Cyrum gnavum et strenuum fuisse dixerit *(de
legg. III 12 p. 694 C)*, παιδείας δὲ οὐκ ὀρθῶς ἧφθαι τὸ
παράπαν; haec enim verba sunt de Cyro Platonis.
5 Praeterea putant id quoque ad ista, quae dixi,
accedere, quod Xenophon in libris, quos dictorum
atque factorum Socratis commentarios compo-
suit, *(mem. I 1, 11)* negat Socraten de caeli atque
naturae causis rationibusque umquam disputavisse, ac
ne disciplinas quidem ceteras, quae μαθήματα Graeci
appellant, quae ad bene beateque vivendum non per-
gerent, aut attigisse aut comprobasse, idcircoque tur-
piter eos mentiri dicit, qui dissertationes istiusmodi
6 Socrati adtribuerent. 'Hoc autem' inquiunt 'Xeno-
phon cum scripsit, Platonem videlicet notat, in
cuius libris Socrates physica et musica et geometrica
7 disserit.' Sed enim de viris optimis et gravissimis si
credendum hoc aut suspicandum fuit, causam equidem
esse arbitror non obtrectationis nec invidiae neque de
gloria maiore parienda certationis; haec enim procul
a moribus philosophiae absunt, in quibus illi duo
omnium iudicio excelluerunt. Quae igitur est opinionis
8 istius ratio? Haec profecto est: aequiperatio ipsa
plerumque et parilitas virtutum inter sese consimilium,
etiamsi contentionis studium et voluntas abest, speciem
9 tamen aemulationis creat. Nam cum ingenia quaedam
magna duorum pluriumve in eiusdem rei studio in-
lustrium aut pari sunt fama aut proxima, oritur apud
diversos favisores eorum industriae laudisque aestu-
10 mandae contentio. Tum postea ex alieno certamine
ad eos quoque ipsos contagium certationis adspirat,

---

10 I 9, 6

---

1 *fort.* detractandi elevandique | gratis δ || 2 naue Q[1] | et fuisse δ || 11 pertingerent *Triller* || 14 inquit Q || 16 de physica γ 17 deuictis Q[1]Z || 21 a maioribus δOX || 22 excelluerint Z || 29 *an* inlustriae?

cursusque eorum ad eandem virtutis calcem pergen-
tium, quando est compar vel ambiguus, in aemulandi
suspiciones non suo, sed faventium studio delabitur.
Proinde igitur et Xenophon et Plato, Socraticae 11
amoenitatis duo lumina, certare aemularique inter sese
existimati sunt, quia de his apud alios, uter esset
exuperantior, certabatur et quia duae eminentiae, cum
simul iunctae in arduum nituntur, simulacrum quod-
dam contentionis aemulae pariunt.

IV

Quod apte Chrysippus et graphice imaginem Iustitiae modulis coloribusque verborum depinxit.

Condigne mehercule et condecore Chrysippus in 1
librorum, qui inscribuntur *περὶ καλοῦ καὶ ἡδονῆς*,
primo (*p. 264 Bag.*) os et oculos Iustitiae vultumque
eius severis atque venerandis verborum coloribus de-
pinxit. Facit quippe imaginem Iustitiae fierique soli- 2
tam esse dicit a pictoribus rhetoribusque antiquioribus
ad hunc ferme modum: 'forma atque filo virginali,
aspectu vehementi et formidabili, luminibus oculorum
acribus, neque humilis neque atrocis, sed reverendae
cuiusdam tristitiae dignitate'. Ex imaginis autem 3
istius significatione intellegi voluit iudicem, qui Iusti-
tiae antistes est, oportere esse gravem, sanctum, se-
verum, incorruptum, inadulabilem contraque improbos
nocentesque inmisericordem atque inexorabilem erec-
tumque et arduum ac potentem, vi et maiestate aequi-
tatis veritatisque terrificum. Verba ipsa Chrysippi 4
de Iustitia scripta haec sunt: *Παρθένος δὲ εἶναι
λέγεται κατὰ σύμβολον τοῦ ἀδιάφθορος εἶναι
καὶ μηδαμῶς ἐνδιδόναι τοῖς κακούργοις μηδὲ*

15 cfr. Otto, Sprichw. p. 180

5 certari **Z** || 8 nitantur ***Π*** || 13 cum decore ***δ*** || 19 filio ***δ*** **X**[1] || 21 uerecunde **Z** || 27 potentem sui *Eussner*

προσίεσθαι μήτε τοὺς ἐπιεικεῖς λόγους μήτε παραίτησιν καὶ δέησιν μήτε κολακείαν μήτε ἄλλο μηδὲν τῶν τοιούτων· οἷς ἀκολούθως καὶ σκυθρωπὴ γράφεται καὶ συνεστηκὸς ἔχουσα τὸ πρόσωπον καὶ ἔντονον καὶ δεδορκὸς βλέπουσα, ὥστε τοῖς μὲν ἀδίκοις φόβον ἐμποιεῖν, τοῖς δὲ δικαίοις θάρσος, τοῖς μὲν προσφιλοῦς ὄντος τοῦ τοιούτου προσώπου, τοῖς δὲ ἑτέροις προσάντους.

5 Haec verba Chrysippi eo etiam magis ponenda existimavi, ut prompta ad considerandum iudicandumque sint, quoniam legentibus ea nobis delicatiorum quidam disciplinarum philosophi Saevitiae imaginem istam esse, non Iustitiae, dixerunt.

V

Lis atque contentio grammaticorum Romae inlustrium enarrata super casu vocativo vocabuli, quod est 'egregius'.

1 Defessus ego quondam diutina commentatione laxandi levandique animi gratia in Agrippae campo deambulabam. Atque ibi duos forte grammaticos conspicatus non parvi in urbe Roma nominis certationi eorum acerrimae adfui, cum alter in casu vocativo 'vir egregi' dicendum contenderet, alter 'vir egregie'.

2 Ratio autem eius, qui 'egregi' oportere dici censebat, huiuscemodi fuit: 'Quaecumque' inquit 'nomina

23 sqq. Serv. A. VIII 77 GLK IV 8, 37; 19, 6; 105, 13; 194, 36; 409, 10; 496, 34 VI 474, 2 VII 541, 15 I 23, 19; 24, 31; 159, 19; 331, 14; 540, 24; 561, 6 II 301, 17; 454, 29 III 487, 10; 511, 20 V 556, 10 VII (22, 9; 251, 19;) 278, 7; 304, 21

1 ΠΡΟCΕΙΕCΘαΙ *fere γ* ΠΡΟCΕΤΕCΤαΙ **Z** || 3 αΚΟΙΤωC **Z** || 6 ΕΝΠΟΙΕΙΝ *fere ω* || 8 ΕΤαΙΡΟΙC *ω* | ΠΡΟCαΝΤΟΙC **OΠZ** || 11 ad *om.* **Z** || 12 delicatiores (delig. **Π**[1]**Z**) *ω corr. Stephanus* delicatioris q. disciplinae *Gr.* || 13 sentencie **Q** || 23 *et* 25 egregii **δ**

seu vocabula recto casu numero singulari us syllaba finiuntur, in quibus ante ultimam syllabam posita est i littera, ea omnia casu vocativo i littera terminantur, ut 'Caelius Caeli', 'modius modi', 'tertius terti', 'Accius Acci', 'Titius Titi' et similia omnia; sic igitur 'egregius', quoniam us syllaba in casu nominandi finitur eamque syllabam praecedit i littera, habere debebit in casu vocandi i litteram extremam, et idcirco 'egregi', non 'egregie', rectius dicetur. Nam 'divus' et 'rivus' et 'clivus' non us syllaba terminantur, sed ea, quae per duo u scribenda est, propter cuius syllabae sonum declarandum reperta erat nova littera, quae digamma appellabatur.'

3 Hoc ubi ille alter audivit: 'o' inquit 'egregie grammatice vel, si id mavis, egregissime, dic, oro te, 'inscius' et 'impius' et 'sobrius' et 'ebrius' et 'proprius' et 'propitius' et 'anxius' et 'contrarius', quae us syllaba finiuntur, in quibus ante ultimam syllabam i littera est, quem casum vocandi habent? me enim pudor et verecundia tenent pronuntiare ea secundum tuam definitionem.' 4 Sed cum ille paulisper opposita horum vocabulorum commotus reticuisset et mox tamen se conlegisset eandemque illam, quam definierat, regulam retineret et propugnaret diceretque et 'proprium' et 'propitium' et 'anxium' et 'contrarium' itidem in casu vocativo dicendum, ut 'adversarius' et 'extrarius' diceretur, 'inscium' quoque et 'impium' et 'ebrium' et 'sobrium' insolentius quidem paulo, sed rectius per i litteram, non per e, in eodem casu pronuntiandum

10 sqq. GLK I 422, 21: 425, 32 IV 367, 18; 476, 13 VII 17, 5: 148, 5; 161, 4 Anecd. H. 223, 31 Quint. I 4, 8 Donat. Ter. Andr. I 2, 2 III 4 init.

1 us *om.* **Q**[1]**Z** | 3 ea *om.* ***δ*** || 6 ut quoniam ***δ*** | 10 us] um **Z** u **N** ɔ **Q** || 13 appellatur **Z** || 15 egregiissime *σ* || 16 ut imp. **Q**[1] propius ***δ*** | 19 me e. p. *om.* **Q** | 20 tenet ***γ*** || 21 diffinitionem ***δ*** | opposito **Z** -itione ***Π***

eaque inter eos contentio longius duceretur, non arbitratus ego operae pretium esse eadem istaec diutius audire clamantes conpugnantesque illos reliqui.

VI

Cuimodi sint, quae speciem doctrinarum habeant, sed neque delectent neque utilia sint; atque inibi de vocabulis singularum urbium regionumque inmutatis.

1 Homo nobis familiaris, in litterarum cultu non ignobilis magnamque aetatis partem in libris versatus: 'adiutum' inquit 'ornatumque volo ire noctes tuas' et simul dat mihi librum grandi volumine doctrinae omnigenus, ut ipse dicebat, praescatentem, quem sibi elaboratum esse ait ex multis et variis et remotis lectionibus, ut ex eo sumerem, quantum liberet rerum
2 memoria dignarum. Accipio cupidus et libens, tamquam si Copiae cornum nactus essem, et recondo me penitus, ut sine arbitris legam.

3 At quae ibi scripta erant, pro Iuppiter, mera miracula! quo nomine fuerit, qui primus 'grammaticus' appellatus est; et quot fuerint Pythagorae nobiles, quot Hippocratae; et cuiusmodi fuisse Homerus *(Od. XXII 128; 137)* dicat in Vlixis domo *λαύρην*; et quam ob causam *(Od. XV 44)* Telemachus cubans iunctim sibi cubantem Pisistratum non manu adtigerit, sed pedis ictu excitarit; et *(Od. I 441)* Euryclia Tele-

13 Amm. XXX 4, 12 16 cfr. Otto, Sprichw. p. 94 20 Diog. L. VIII 1, 25 (46) Plin. XXXIV 8, 59 22 sqq. schol. et Eustath. ad Hom. l. l.

1 diceretur *γ corr.* **X**² || 2 ista h(a)ec (et **TY**) *ω corr. Hertz* || 10 adiutumque **N** || 11 set **δ** | doctrinis omnigenis *γ* || 12 ut omni genus ipse **Z** || 15 tamquam] quoniam **δ** || 16 cornu natus ***Π*** cornum actus **δ** || 18 atque *γ***Z** | ibi *om.* **NOX** || 21 fuisse *om. γ* || 22 *λαύρην* et *Hertz* ΛΔΙΡΗΝΕΟ (-EC *m. 2*) **X** ὰΔΥΡΗΝΕC (ΔὰΥΡ. **Y**) *fere ω Σειρῆνες σ μνηστῆρας Scioppius* || 24 iunctum *ω corr. Carrio* | pisistrantem **δ**

machum quo genere claustri incluserit; et quapropter idem poeta rosam non norit, oleum ex rosa norit *(Il. XXIII 186)*. Atque illud etiam scriptum fuit, quae nomina fuerint sociorum Vlixis, qui a Scylla rapti laceratique sunt *(Od. XII 245)*; utrum ἐν τῇ ἔσω θαλάσσῃ Vlixes erraverit κατ' Ἀρίσταρχον *(p. 244 Lehrs.)* an ἐν τῇ ἔξω κατὰ Κράτητα. Item etiam 4
istic scriptum fuit, qui sint apud Homerum versus isopsephi; et quorum ibi nominum παραστιχὶς reperiatur; et quis adeo versus sit, qui per singula vocabula singulis syllabis increscat *(Il. III 182)*; ac deinde qua ratione dixerit *(Od. IV 86)* singulas pecudes in singulos annos terna parere; et *(Il. XX 269)* ex quinque operimentis, quibus Achillis clipeus munitus est, quod factum ex auro est, summum sit an medium; et praeterea quibus urbibus regionibusque vocabula iam mutata sint, quod Boeotia ante appellata fuerit 'Aonia', quod Aegyptus 'Aeria', quod Creta quoque eodem nomine 'Aeria' dicta sit, quod Attice Ἀκτή, quod Corinthus 'Ephyre', quod Macedonis Ἠμαθία, quod Thessalia Αἱμονία, quod Tyros 'Sarra', quod Thracia ante 'Sithon' dicta sit, quod Paestum Ποσει-

---

5 sqq. Sen. ep. LXXXVIII 7 schol. Hom. Od. XI 11 9 Eustath. Hom. Il. XXIV 1 p. 1335, 29 12 Eustath. Hom. Od. IV 86 p. 1485, 16 17 Serv. ecl. VI 64 X 12 g. III 11 Isid. XIV 4, 11 etc. 18 Hesych. et Steph. Byz. s. v. Ἀερία et Αἴγυπτος Isid. XIV 3, 27 Eustath. Dionys. per. 239 18 sq. Plin. IV 12, 58 Hesych. et Steph. Byz. s. v. Ἀερία et Κρήτη 19 Strab. IX 1, 3 p. 391 Plin. IV 7, 23 Favorin. fr. 56 Ma. apud Steph. Byz. s. v. Ἀκτή Mart. Cap. VI 653 20 Plin. IV 4, 11 Serv. g. II 464 Hom. Il. VI 152 etc. — Plin. IV 10, 33 Mart. Cap. VI 655 21 Strab. IX 5, 23 p. 443 Plin. IV 7, 28 etc. — Serv. g. II 506 Isid. XII 6, 38 22 sq. Strab. V 9, 13 p. 251 Plin. III 5, 71 Serv. pl. g. IV 119 etc.

---

7 idem ω | et **Q** | 9 iosephi et q. i. non sinum **δ** || 17 app. sit fuerit **Q**[1]**Z** | 19 sit *Nietzsche* est ω | 20 EMdΘId *fere* ω || 22 Sithonia *Hertz* | a estum ω *corr. Cramer* | ΠΟ(C)CIΔΟΝΙΟΝ *fere* ω

5 *δώνιον.* Haec item atque alia multa istiusmodi scripta in eo libro fuerunt.

Quem cum statim properans redderem: *ὄναιό σου*, inquam 'doctissime virorum, *ταύτης τῆς πολυμαθίας* et librum hunc opulentissimum recipe nil prosus ad nostras paupertinas litteras congruentem. Nam meae noctes, quas instructum ornatumque isti, de uno maxime illo versu Homeri quaerunt, quem Socrates prae omnibus semper rebus sibi esse cordi dicebat *(Od. IV 392)*:

ὅττι τοι ἐν μεγάροισι κακόν τ' ἀγαθόν τε τέτυκται.'

VII

Quod M. Varro Cn. Pompeio, consuli primum designato, commentarium dedit, quem appellavit ipse *εἰσαγωγικόν*, de officio senatus habendi.

1 Gnaeo Pompeio consulatus primus cum M. Crasso
2 designatus est. Eum magistratum Pompeius cum initurus foret, quoniam per militiae tempora senatus habendi consulendique, rerum expers urbanarum fuit, M. Varronem familiarem suum rogavit, uti commentarium faceret *εἰσαγωγικόν* — sic enim Varro ipse appellat —, ex quo disceret, quid facere dicereque
3 deberet, cum senatum consuleret. Eum librum commentarium, quem super ea re Pompeio fecerat, perisse Varro ait in litteris, quas ad Oppianum dedit, quae sunt in libro epistolicarum quaestionum quarto *(p. 195 Bip.)*, in quibus litteris, quoniam, quae

1 atque item **NOX** itaque itemque ***Π*** ‖ 3 qu(a)e **NZ** ‖ 5 *et* 6 nil *et* nostras *om.* **𝔡** ‖ 8 qu(a)e **𝔡** ‖ 9 pro **𝔡** ‖ 11 *τ'* *om.* **O*Π*X** | *τε* *om.* *γ* ‖ 15 ΙCꓒΓΟΓΙΚΟΥ **X** isagogicum *ω* ‖ 16 habendi *om.* **𝔡** ‖ 17 M. *om.* **𝔡** ‖ 18 dignatus **𝔡** ‖ 19 sen. h. c. *del.* *CFWMueller* ⟨reliquarumque⟩ rerum *Mms.* ⟨omninoque⟩ r. *Machly* ‖ 22 (E)ΙCꓒΓΩΓΙΚΟΥ *sic fere* *ω* ‖ 25 eam rem **𝔡** ‖ 26 opinum **X**

ante scripserat, non comparebant, docet rursum multa
ad eam rem ducentia *(I p. 125 Br.)*.

Primum ibi ponit, qui fuerint, per quos more maio- 4
rum senatus haberi soleret, eosque nominat: dictatorem,
consules, praetores, tribunos plebi, interregem, prae-
fectum urbi; neque alii praeter hos ius fuisse dixit
facere senatusconsultum, quotiensque usus venisset, ut
omnes isti magistratus eodem tempore Romae essent,
tum quo supra ordine scripti essent, qui eorum prior
aliis esset, ei potissimum senatus consulendi ius fuisse
ait, deinde extraordinario iure tribunos quoque militares, 5
qui pro consulibus fuissent, item decemviros, quibus
imperium consulare tum esset, item triumviros reipu-
blicae constituendae causa creatos ius consulendi sena-
tum habuisse.

Postea scripsit de intercessionibus dixitque inter- 6
cedendi, ne senatusconsultum fieret, ius fuisse iis solis,
qui eadem potestate, qua ii, qui senatusconsultum fa-
cere vellent, maioreve essent.

Tum adscripsit de locis, in quibus senatusconsultum 7
fieri iure posset, docuitque confirmavitque, nisi in loco
per augurem constituto, quod 'templum' appellaretur,
senatusconsultum factum esset, iustum id non fuisse.
Propterea et in curia Hostilia et in Pompeia et post
in Iulia, cum profana ea loca fuissent, templa esse
per augures constituta, ut in iis senatusconsulta more
maiorum iusta fieri possent. Inter quae id quoque

21 sqq. Varro l. l. VII 2, 8; 10 Serv. (pl.) A. I 446 VII 153 XI 235 XII 120 (GLK VII 523, 27 Liv. I 30, 2

2 conducentia **O**[2]**X** || 4 dictatores **Q** | 5 trib. regi *δ* | 7 usu *γ* 11 ait] **Q** addit *ω* | iure trib. *om.* *δ* || 13 datum e s. c. fuisset *Mms.* 14 const.] **TYX**[2] reconstituend a(e *ω* rei pop. Rom. const. *Niebuhr* | cretos **Z** *om.* **Q** | senatus *CFWMueller* || 17 hi(i)s *δ Π* 18 hi(i) **Q** *Π* || 19 maioreque **Q**[1] || 22 augure **Z** augures *γ* || 25 iulianum pr. **Q** (**Z**) || 26 in hi(i)s *δ Π* intus **TY**

scriptum reliquit non omnes aedes sacras templa esse
ac ne aedem quidem Vestae templum esse.

8 Post haec deinceps dicit senatusconsultum ante
exortum aut post occasum solem factum ratum non
fuisse; opus etiam censorium fecisse existimatos, per
quos eo tempore senatusconsultum factum esset.

9 Docet deinde inibi multa: quibus diebus habere
senatum ius non sit; immolareque hostiam prius au-
spicarique debere, qui senatum habiturus esset, de
rebusque divinis prius quam humanis ad senatum
referendum esse; tum porro referri oportere aut in-
finite de republica aut de singulis rebus finite; senatus-
que consultum fieri duobus modis, aut per discessionem,
si consentiretur, aut, si res dubia esset, per singulorum
sententias exquisitas; singulos autem debere consuli
gradatim incipique a consulari gradu. Ex quo gradu
semper quidem antea primum rogari solitum, qui prin-
ceps in senatum lectus esset; tum autem, cum haec
scriberet, novum morem institutum refert per ambi-
tionem gratiamque, ut is primus rogaretur, quem
rogare vellet, qui haberet senatum, dum is tamen ex
10 gradu consulari esset. Praeter haec de pignore quo-
que capiendo disserit deque multa dicenda senatori,
qui, cum in senatum venire deberet, non adesset.
11 Haec et alia quaedam id genus in libro, quo supra
dixi, M. Varro epistula ad Oppianum scripta
executus est.

12 Sed quod ait senatusconsultum duobus modis fieri
solere aut conquisitis sententiis aut per discessionem,
parum convenire videtur cum eo, quod Ateius Capito
13 in coniectaneis scriptum reliquit. Nam in libro VIIII.

2 Serv. (pl.) A. VII 153 IX 4 15 sqq. IV 10

4 solis **Π** || 7 haberi **NOZ** || 15 singulas **Z** || 24 ven.] dicere **Z** nam deesset **Π** || 31 collectaneis **TY** || 31 *et* 125, 17 VIIII. *Hertz* COlVIIII. **Q** CClVIIII **ZQ**[2] CCLVIIII (*s.* — IX) *γ*

(fr. 3 H. 5 Br.) Tuberonem *(fr. 1 H. de off. sen. 1 Br.)* dicere ait nullum senatusconsultum fieri posse non discessione facta, quia in omnibus senatusconsultis, etiam in iis, quae per relationem fierent, discessio esset necessaria, idque ipse Capito verum esse adfirmat. Sed de hac omni re alio in loco *(III 18)* plenius accuratiusque nos memini scribere.

VIII

Quaesitum esse dissensumque, an praefectus Latinarum causa creatus ius senatus convocandi consulendique habeat.

Praefectum urbi Latinarum causa relictum senatum 1
habere posse Iunius *(fr. 10 H. et Br.)* negat, quoniam ne senator quidem sit neque ius habeat sententiae dicendae, cum ex ea aetate praefectus fiat, quae non sit senatoria. M. autem Varro in IIII. epistolica- 2
rum quaestionum *(p. 196 Bip.)* et Ateius Capito in coniectaneorum VIIII. *(fr. 4 H. et Br.)* ius esse praefecto senatus habendi dicunt; deque ea re adsensum esse Capito ⟨Varro⟩nem Tuberoni *(de off. sen. 2 Br.)* contra sententiam Iunii refert: Nam et tribunis inquit plebis senatus habendi ius erat, quamquam senatores non essent ante Atinium plebiscitum.

4 his **Q** ***Π*** | per elationem γ per lationem **δ** *corr.* **O**[2] perlatione *s.* perrogatione *Mms.* per rogationem *Vassis* | 10 creatus] relictus *Lion* ‖ 12 Mutius σ ‖ 15 in *om.* **Z** ‖ 17 *vd. 124, 31* ‖ 19 Capito Varronem *Hertz* capitonem ω ads. esse ⟨se⟩ (ads. sese *Boot*) Capito Tuberoni *Wesseling* ‖ 20 tribunus (-os **Q**) **δX**

A. GELLII
NOCTIVM ATTICARVM LIBER QVINTVS DECIMVS

I

Quod in Quinti Claudii annalibus scriptum est lignum alumine oblitum non ardere.

1 Declamaverat Antonius Iulianus rhetor praeter-
quam semper alias, tum vero nimium quantum de-
lectabiliter et feliciter. Sunt enim ferme scholasticae
istae declamationes eiusdem hominis eiusdemque fa-
2 cundiae, non eiusdem tamen cotidie felicitatis. Nos
ergo familiares eius circumfusi undique eum proseque-
bamur domum, cum inde subeuntes montem Cispium
conspicimus insulam quandam occupatam igni multis
arduisque tabulatis editam et propinqua iam omnia
3 flagrare vasto incendio. Tum quispiam ibi ex comi-
tibus Iuliani: 'magni' inquit 'reditus urbanorum prae-
diorum, sed pericula sunt longe maxima. Si quid
autem posset remedii fore, ut ne tam adsidue domus
Romae arderent, venum hercle dedissem res rusticas
4 et urbicas emissem.' Atque illi Iulianus laeta, ut
mos eius fuit, inter fabulandum venustate: 'si anna-

---

7 factum die δ || 8 Nos *om.* **Q** | 9 prosequebantur **X**[1] | 10 deinde γ caspium ω *corr. Beroaldus* || 16 ferri *Rubenius* || 19 interfabulatur **Q** -tus *JGr.*

lem' inquit 'undevicensimum Q. Claudii legisses, optumi et sincerissimi scriptoris, docuisset te profecto Archelaus, regis Mithridati praefectus, qua medela quaque sollertia ignem defenderes, ut ne ulla tua aedificatio e ligno correpta atque insinuata flammis arderet.'

Percontatus ego sum, quid esset illud mirum 5
Quadrigarii. Repetit: 'In eo igitur libro scriptum 6
inveni, cum obpugnaret L. Sulla in terra Attica Piraeum et contra Archelaus regis Mithridati praefectus ex eo oppido propugnaret, turrim ligneam defendendi gratia structam, cum ex omni latere circumplexa igni foret, ardere non quisse, quod alumine ab Archelao oblita fuisset.'

Verba Quadrigarii ex eo libro haec sunt *(fr. 81 P.)*: 7
Cum Sulla conatus esset tempore magno, eduxit copias, ut Archelai turrim unam, quam ille interposuit, ligneam incenderet. Venit, accessit, ligna subdidit, submovit Graecos, ignem admovit; satis sunt diu conati, numquam quiverunt incendere; ita Archelaus omnem materiam obleverat alumine. Quod Sulla atque milites mirabantur, et postquam non succendit, reduxit copias.

II

Quod Plato in libris, quos de legibus composuit, largiores laetioresque in conviviis invitatiunculas vini non inutiles esse existimavit.

Ex insula Creta quispiam aetatem Athenis agens 1
Platonicum sese philosophum dicebat et viderier ge-

13 (Amm. XX 11, 13)

11 ligne ac **Z** ligneam ac **Q** || 12 cum *om.* **δ** | 16 Cum] **δ** tum **γ** | *an* cunctatus? | esset] **Q** est et **ω** | opere *Lipsius* 18 imposuit ***Π*** | 21 Item **Q** idem *Salmas.* | 26 scripsit ***Π*** || 30 sese] esse ***Π*Z** esse se **N**(**O**) gestiebat **QC**[3] gestabat **Z**

2 stibat. Erat autem nihili homo et nugator atque in
Graecae facundiae gloria iactabundus et praeterea vini
3 libidine adusque ludibria ebriosus. Is in conviviis
iuvenum, quae agitare Athenis hebdomadibus lunae
sollemne nobis fuit, simulatque modus epulis factus
et utiles delectabilesque sermones coeperant, tum
silentio ad audiendum petito loqui coeptabat atque id
genus vili et incondita verborum caterva hortabatur
omnes ad bibendum idque se facere ex decreto Pla-
tonico praedicabat, tamquam Plato in libris, quos de
legibus composuit, laudes ebrietatis copiosissime
scripsisset utilemque esse eam bonis ac fortibus viris
censuisset; ac simul inter eiusmodi orationem crebris
et ingentibus poculis ingenium omne ingurgitabat
fomitem esse quendam dicens et incitabulum ingenii
virtutisque, si mens et corpus hominis vino flagraret.
4 Sed enim Plato in primo *(9 p. 637 A 14 p. 647 E)* et secundo *(9 p. 666 A 12 p. 671 B)* de
legibus non, ut ille nebulo opinabatur, ebrietatem
istam turpissimam, quae labefacere et inminuere ho-
minum mentes solet, laudavit, sed hanc largiorem paulo
iucundioremque vini invitationem, quae fieret sub qui-
busdam quasi arbitris et magistris conviviorum sobriis,
5 non inprobavit. Nam et modicis honestisque inter
bibendum remissionibus refici integrarique animos ad
instauranda sobrietatis officia existumavit reddique
eos sensim laetiores atque ad intentiones rursum ca-
piendas fieri habiliores, et simul, si qui penitus in his
adfectionum cupiditatumque errores inessent, quos
aliqui pudor reverens concelaret, ea omnia sine gravi
periculo libertate per vinum data detegi et ad corri-
gendum medendumque fieri oportuniora.

9 sqq. Macr. II 8, 4 sqq. (Galen. IV 808 K.)

---

1 autem] enim **ΠX** | in *om.* **X** || 13 eius moderationem **ΠZ** || 15 ignitabulum *Macr.* || 21 largiciorem **δ** | poculo **Π** || 27 lectiores **Z** || 30 aliquis **Q** alioquin *Macr.* | c(a)elaret **O** *Macr.*

Atque hoc etiam Plato ibidem dicit non defu- 6
giendas esse neque respuendas huiuscemodi exercitationes adversum propulsandam vini violentiam neque ullum umquam continentem prorsum ac temperantem satis fideliter visum esse, cuius vita victusque non inter ipsa errorum pericula et in mediis voluptatum inlecebris explorata sit. Nam cui libentiae gratiaeque 7
omnes conviviorum incognitae sint quique illarum omnino expers sit, si eum forte ad participandas eiusmodi voluptates aut voluntas tulerit aut casus induxerit aut necessitas compulerit, deleniri plerumque et capi neque mentem animumque eius consistere, sed vi quadam nova ictum labascere. Congrediendum 8
igitur censuit et tamquam in acie quadam cum voluptariis rebus cumque ista vini licentia comminus decernendum, ut adversum eas non fuga simus tuti nec absentia, sed vigore animi et constanti praesentia, moderatoque usu temperantiam continentiamque tueamur et calefacto simul refotoque animo, si quid in eo vel frigidae tristitiae vel torpentis verecundiae fuerit, deluamus.

III

Quid M. Cicero de particula ista senserit scripseritque, quae praeposita est verbis 'aufugio' et 'aufero'; et an in verbo 'autumo' eadem istaec praepositio esse videri debeat.

Legimus librum M. Ciceronis, qui inscriptus est 1
orator. In eo libro *(XLVII 158)* Cicero, cum di- 2
xisset verba haec 'aufugio' et 'aufero' composita quidem esse ex praepositione 'ab' et ex verbis 'fugio' et

26 sqq. GLK V 600, 17; 632, 6; 637, 20 cfr. VII 60, 7 II 18, 14; 39, 3; 46, 16 al. VII 161, 22 Anecd. H. 295, 24 Quint. I 5, 69

5 cui *Macr.* | vita] uisum ipsa **Q** | 11 impulerit mox deleniri et *Macr.* ‖ 16 dec. ait; adu. **X** ‖ 19 et] te. Et **Q** | refectoque (ec *ex* e) **Q** | 21 diluamus ***Π*** *Macr.* deluamur **N** ‖ 24 est] sunt est **Q** | 25 ista ***Π*** ista ha(e)c *ω corr. Hertz* | 26 M. *om.* *γ* ‖ 29 praecessione **Q**

'fero', sed eam praepositionem, quo fieret vox pronun-
tiatu audituque lenior, versam mutatamque esse in 'au'
syllabam coeptumque esse dici 'aufugio' et 'aufero'
3 pro 'abfugio' et 'abfero', cum haec, inquam, ita dixisset,
tum postea ibidem super eadem particula ita scripsit:
Haec inquit praepositio praeter haec duo verba
nullo alio in verbo reperietur.
4 Invenimus autem in commentario Nigidiano
(fr. 51 Sw.) verbum 'autumo' compositum ex 'ab'
praepositione et verbo 'aestumo' dictumque intercise
'autumo' quasi 'abaestumo', quod significaret 'totum
5 aestumo' tamquam 'abnumero'. Sed, quod sit cum
honore multo dictum P. Nigidii, hominis eruditissimi,
audacius hoc argutiusque esse videtur quam verius.
6 'Autumo' enim non id solum significat 'aestumo', sed
et 'dico' et 'opinor' et 'censeo', cum quibus verbis
praepositio ista neque cohaerentia vocis neque signifi-
7 catione sententiae convenit. Praeterea vir acerrimae
in studio litterarum diligentiae M. Tullius non sola
esse haec duo verba dixisset, si reperiri posset ullum
8 tertium. Sed illud magis inspici quaerique dignum
est, versane sit et mutata 'ab' praepositio in 'au'
syllabam propter lenitatem vocis, an potius 'au' par-
ticula sua sit propria origine et proinde, ut pleraeque
aliae praepositiones a Graecis, ita haec quoque inde
accepta sit; sicuti est in illo versu Homeri *(Il. I 459)*:

αὐέρυσαν μὲν πρῶτα καὶ ἔσφαξαν καὶ ἔδειραν,

et *(Il. XIII 41)*:

ἄβρομοι, αὐίαχοι.

---

15 sq. Non. IV p. 237, 3 CGL VI 119

---

6 Quae *Cic.* || 9 ab *σ* eau **N** au **N**[2] *ω* || 12 sicut abnumero idem est et (esse quod *p. 637, 20*) numero *GLK V 600, 17; 637, 20 (Macr.)*; idem est quod n. *fort. textui addendam esse opinatur Hertz* || 13 onere ***Π*** || 15 aestumo *om. γ* || 19 licentiae *ω* *corr. Acidalius* scientiae *Scriverius* || 28 ET **Z** Καὶ **N *Π* X**

IV

Historia de Ventidio Basso, ignobili homine, quem primum de Parthis triumphasse memoriae traditum est.

In sermonibus nuper fuit seniorum hominum et 1
eruditorum multos in vetere memoria altissimum dignitatis gradum ascendisse ignobilissimos prius homines
et despicatissimos. Nihil adeo de quoquam tantae ad- 2
mirationi fuit, quantae fuerunt, quae de Ventidio Basso
scripta sunt: eum Picentem fuisse genere et loco humili, 3
et matrem eius a Pompeio Strabone, Pompei Magni patre, bello sociali, quo Asculanos subegit, captam cum ipso esse; mox triumphante Pompeio Strabone eum quoque puerum inter ceteros ante currum imperatoris sinu matris vectum esse; post, cum adolevisset, victum sibi aegre quaesisse eumque sordide invenisse comparandis mulis et vehiculis, quae magistratibus, qui sortiti provincias forent, praebenda publice conduxisset. In isto quaestu notum esse coepisse C. Caesari et cum eo profectum esse in Gallias; tum, quia in ea provincia satis naviter versatus esset et deinceps civili bello mandata sibi pleraque inpigre et strenue fecisset, non modo in amicitiam Caesaris, sed ex ea in amplissimum quoque ordinem pervenisse; mox tribunum quoque plebi ac deinde praetorem creatum atque in eo tempore iudicatum esse a senatu hostem cum M. Antonio; post vero coniunctis partibus non pristinam tantum dignitatem reciperasse, sed pontificatum ac deinde con-

8 sqq. Val. Max. VI 9, 9 Vell. II 65, 3 Plin. VII 43, 135 Plut. Ant. 33 sq. Dio Cass. XLIII 51, 5 XLIX 21, 3 schol. Iuv. VII 199 Verg. catal. 10

2 ignobile **δ** | 11 (a)esculanos ω *praeter* **X** ‖ 15 conprandis **Q**[1]**X**[1] curandis *Scriverius* | 16 quae *om.* γ ‖ 17 cum dixisset **δ** conduxisse ***Π*X**[2] **Q**[2]), *quo servato* uehicula mag. *Scriverius* | 18 C. *om.* **X** ‖ 19 esse *om.* **Q** ‖ 25 M. *om.* **X** | 26 iunctis **X** | patribus ω *corr.* ς coniunctum patribus *Hertz*

sulatum quoque adeptum esse, eamque rem tam intoleranter tulisse populum Romanum, qui Ventidium Bassum meminerat curandis mulis victitasse, ut vulgo per vias urbis versiculi proscriberentur *(p. 331, 7 B.)*:

concúrrite omnes aúgures, harúspices!
porténtum inusitátum conflatúm est recens:
nam múlas qui fricábat, consul fáctus est.

4 Eundem Bassum Suetonius Tranquillus *(fr. 210 R.)* praepositum esse a M. Antonio provinciis orientalibus Parthosque in Syriam introrumpentis tribus ab eo proelis fusos scribit eumque primum omnium de Parthis triumphasse et morte obita publico funere sepultum esse.

V

Verbum 'profligo' a plerisque dici inproprie insciteque.

1 Sicut alia verba pleraque ignoratione et inscitia improbe dicentium, quae non intellegant, deflexa ac depravata sunt a ratione recta et consuetudine, ita huius quoque verbi, quod est 'profligo', significatio
2 versa et corrupta est. Nam cum ab adfligendo et ad perniciem interitumque deducendo inclinatum id tractumque sit semperque eo verbo, qui diligenter locuti sunt, ita usi sint, ut 'profligare' dicerent 'prodigere' et 'deperdere' 'profligatasque' res quasi 'proflictas' et 'perditas' appellarent, nunc audio aedificia et templa et alia fere multa, quae prope absoluta adfectaque sunt, 'in profligato' esse dici ipsaque esse iam 'pro-

---

8 sqq. l. l. Liv. epit. 127 sq. Flor. II 19, 5 Iustin. XLII 4, 7 Eutr. VII 5 Sext. Ruf. 18   19 sqq. Non. II p. 160, 24 Gl. Reiff. 36 CGL VII 138 supra III 16, 19

---

6 invisitatum *Broukhusius* ‖ 7 mulas] Q mulos ω ‖ 20 ab *om.* Z ab fligendo id est *Sk.* ‖ 23 profligere *Ott* ‖ 24 perdere **Π**[1] | quasi proflicta deperdita perditas Q q. proflicta profligata deperdita sed perditas Z deperditas *Ott, sed non Non.* ‖ 26 ferme Z

fligata'. Quapropter urbanissime respondisse praetorem, 3
non indoctum virum, barbasculo cuidam ex advocatorum turba Sulpicius Apollinaris in quadam
epistula scriptum reliquit. Nam cum ille inquit 4
rabula audaculus ita postulasset verbaque ita fecisset: 'Omnia, vir clarissime, negotia, de quibus te cogniturum esse hodie dixisti, diligentia et velocitate tua profligata sunt; unum id solum relictum est, de quo rogo audias', tum praetor satis ridicule: 'An illa negotia, de quibus iam cognovisse me dicis, profligata sint, equidem nescio; hoc autem negotium, quod in te incidit, procul dubio, sive id audiam sive non audiam, profligatum est'.

Quod significare autem volunt, qui 'profligatum' 5
dicunt, hi, qui Latine locuti sunt, non 'profligatum', sed 'adfectum' dixerunt, sicuti M. Cicero in oratione,
quam habuit de provinciis consularibus. Eius 6
verba haec sunt *(VIII 19)*: Bellum adfectum
videmus et, vere ut dicam, paene confectum. Item 7
infra *(XII 29)*: Nam ipse Caesar quid est, quod in ea provincia commorari velit, nisi ut ea, quae per eum adfecta sunt, perfecta reipubli-
cae tradat? Idem Cicero in oeconomico *(fr. 21* 8
p. 978 Or.[2]*)*: Cum vero adfecta iam prope aestate uvas a sole mitescere tempus est.

VI

In libro M. Ciceronis de gloria secundo manifestum erratum in ea parte, in qua scriptum est super Hectore et Aiace.

In libro M. Tullii, qui est secundus de gloria, 1
manifestus error est non magnae rei, quem errorem

---

2 baruasculo ω barbatulo ς barbariusculo *Mdg.* ‖ 5 audaculum (-bulum **Z** sita **δ** ‖ 6 omniaque **δ** ‖ 12 eq. inte nescio **Z** ‖ 15 qui] quod **Z** ‖ 21 est cur *Cic.* ‖ 22 ea *om. Cic.* mea ***Π*** ‖ 25 aetate *Non.* ‖ 26 uvas a] σ uasa ω *om. Non.* ‖ 28 secundo *om.* **δ** erat ut **δ** ‖ 29 in *alt. om.* **Q** ‖ super] de ***Π***

esse possit cognoscere non aliquis eruditorum, sed qui
2 tantum legerit Ὁμήρου τὸ Η'. Quamobrem non tam id mirabamur errasse in ea re M. Tullium, quam non esse animadversum hoc postea correctumque vel ab ipso vel a Tirone, liberto eius, diligentissimo
3 homine et librorum patroni sui studiosissimo. Ita enim scriptum in eo libro est *(II fr. I p. 989 Or.² p. 307, 24 B.)*: Apud eundem poetam *(Il. VII 89)* Aiax cum Hectore congrediens depugnandi causa agit, ut sepeliatur, si sit forte victus, declaratque se velle, ut suum tumulum multis etiam post saeculis praetereuntes sic loquantur:

hic situs est vitae iampridem lumina linquens,
qui quondam Hectoreo perculsus concidit ense.
fabitur haec aliquis, mea semper gloria vivet.

4 Huius autem sententiae versus, quos Cicero in linguam Latinam vertit, non Aiax apud Homerum dicit, neque Aiax agit, ut sepeliatur, sed Hector dicit, et Hector de sepultura agit, priusquam sciat, an Aiax secum depugnandi causa congressurus sit.

VII

Observatum esse in senibus, quod annum fere aetatis tertium et sexagesimum agant aut laboribus aut interitu aut clade aliqua insignitum; atque inibi super eadem observatione exemplum adpositum epistulae divi Augusti ad Gaium filium.

1 Observatum in multa hominum memoria expertumque est senioribus plerisque omnibus sexagesimum tertium vitae annum cum periculo et clade aliqua venire aut corporis morbique gravioris aut vitae in-

---

28 sqq. Lydus mens. III 6 (9), cfr. Salmas. de annis climact.

---

2 TOH Z TON **N** *Π* **X**² | tam admirabimur **Z** || 4 correptumque **N** || 24 aetate **Q**¹ || 29 plerumque **X** || 31 morbi *Mdg.*

teritus aut animi aegritudinis. Propterea, qui rerum 2
verborumque istiusmodi studio tenentur, eum aetatis annum appellant *κλιμακτηρικόν*.

Nocte quoque ista proxima superiore, cum librum 3
epistularum divi Augusti, quas ad Gaium nepotem suum scripsit, legeremus duceremurque elegantia orationis neque morosa neque anxia, sed facili hercle et simplici, id ipsum in quadam epistula super eodem anno scriptum offendimus; eiusque epistulae exemplum hoc est *(p. 155, 18 W.)*:

IX. Kal. Octobris.

Ave, mi Gai, meus asellus iucundissimus, quem semper medius fidius desidero, cum a me abes. Set praecipue diebus talibus, qualis est hodiernus, oculi mei requirunt meum Gaium, quem, ubicumque hoc die fuisti, spero laetum et bene valentem celebrasse quartum et sexagesimum natalem meum. Nam, ut vides, *κλιμακτῆρα* communem seniorum omnium tertium et sexagesimum annum evasimus. Deos autem oro, ut, mihi quantumcumque superest temporis, id salvis nobis traducere liceat in statu reipublicae felicissimo *ἀνδραγαθούντων ὑμῶν καὶ διαδεχομένων* stationem meam.

VIII

Locus ex oratione Favoni, veteris oratoris, de cenarum atque luxuriae obprobratione, qua usus est, cum legem Liciniam de sumptu minuendo suasit.

Cum legeremus orationem veterem Favoni, non 1
indiserti viri, qua oratione *** totum, ut meminisse

2 sq. III 10, 9 Censor. XIV 14

3 ΚΛΕΙΜ. *fere* ω ‖ 12 assellus ***ΠX*** ocellus *Beroaldus* ‖ 21 mihi *om.* ***δ*** ‖ 22 uobis **NO*Π*** ‖ 26 *et* 29 *et* 136, 3 fauorini ω *corr. v. d. apud JGr.* Fannii *Pithoeus* ‖ 27 cum *om.* ***δ*** ‖ 30 *lacunam indicant Hertz al.*

possemus odio esse hercle istiusmodi sumptus atque
2 victus, perdidicimus. Verba haec, quae adposuimus, Favoni sunt *(ORF² p. 207)*: Praefecti popinae atque luxuriae negant cenam lautam esse, nisi, cum lubentissime edis, tum auferatur et alia esca melior atque amplior succenturietur. Is nunc flos cenae habetur inter istos, quibus sumptus et fastidium pro facetiis procedit, qui negant ullam avem praeter ficedulam totam comesse oportere; ceterarum avium atque altilium nisi tantum adponatur, ut a cluniculis inferiore parte saturi fiant, convivium putant inopia sordere, superiorem partem avium atque altilium qui edint, eos palatum * habere. Si proportione pergit luxuria crescere, quid relinquitur, nisi ut delibari sibi cenas iubeant, ne edendo defetigentur, quando stratus auro, argento, purpura amplior aliquot hominibus quam dis inmortalibus adornatur?

IX

Quod Caecilius poeta 'frontem' genere virili non poetice, sed cum probatione et cum analogia appellavit.

1 Vere ac diserte Caecilius hoc in Subditivo scripsit *(v. 79 R.³)*:

nam hi súnt inimici péssumi, fronte hílaro, corde trísti,
quos néque ut adprendas néque uti dimittás scias.

---

23 sqq. Non. III p. 204, 33   27 Ter. Phorm. 176; 507; cfr. Otto, Sprichw. p. 199

---

2 metus **Q** || 4 nisi si **Q**² || 14 edunt **QX**² | palatim **Z** | *possis* ⟨hebetatum⟩ *s.* ⟨hebes⟩ habere; ⟨parum delicatum⟩ *Hertz* ⟨non⟩ habere σ eis p. hebere *Gr.* || 15 proportionem δ | pergit] crescit γ || 16 uti **OXZ** | deliberari δ delibrari γ *corr.* **Q**² || 17 stratus ⟨lectus⟩ *Sk.* || 23 ac *om.* **Q** | in *om.* γ || 27 ad prebendas **Z** adprehendas ω | ut (aut **X**²) mittas ω (ut) vitare *codd. Non. corr. Spengel ex cod. Monac.* (*ubi* ut)

Hos ego versus, cum de quodam istiusmodi homine 2
sermones essent, in circulo forte iuvenum eruditiorum
dixi. Tum de grammaticorum volgo quispiam nobis- 3
cum ibi adsistens non sane ignobilis: 'quanta' inquit
'licentia audaciaque Caecilius hic fuit, cum fronte
hilaro, non 'fronte hilara' dixit et tam inmanem
soloecismum nihil veritus est?' 'Immo' inquam 'potius 4
nos et quam audaces et quam licentes sumus, qui
'frontem' inprobe indocteque non virili genere dicimus,
cum et ratio proportionis, quae 'analogia' appellatur,
et veterum auctoritates non 'hanc', sed 'hunc frontem'
debere dici suadeant. Quippe M. Cato in quinto 5
originum ita scripsit *(fr. 99 P.)*: Postridie signis
conlatis, aequo fronte, peditatu, equitibus at-
que alis cum hostium legionibus pugnavimus.
Recto quoque fronte idem Cato in libro eodem
(fr. 100 P.) dicit.'

At ille semidoctus grammaticus: 'missas' inquit 6
'auctoritates facias, quas quidem ut habeas, posse fieri
puto, sed rationem dic, quam non habes'. Atque ego 7
his eius verbis, ut tum ferebat aetas, inritatior: 'audi,'
inquam 'mi magister, rationem falsam quidem, sed
quam redarguere falsam esse tu non queas. Omnia' 8
inquam 'vocabula tribus litteris finita, quibus 'frons'
finitur, generis masculini sunt, si in genetivo quoque
casu eadem syllaba finiantur, ut 'mons', 'fons', 'pons',
'frons'.' At ille contra renidens: 'audi,' inquit 'disci- 9
pule, plura alia consimilia, quae non sint generis
masculini'. Petebant ibi omnes, ut vel unum statim 10

---

2 IV 1, 1 9 sqq. Non. l. l. Fest. p. 150, 26; 286, 13 Paul. p. 60, 8; 90, 8 GLK II 169, 12

10 pro portione *Sk. coll. Varr. l. l.* X 3, 37 | 11 auctoritas **NOX** | 12 quinto] **Π X** (quinta **NO** *unde* origine *JGr.*) primo **δ** | 14 equit.] peditibus **Q** velitibus *JGr.* | 15 aliis **δ** | pugnauit **γ** | 21 his] usus **Z** | 26 fons] **Π** *om.* **ω** | 27 renitens **Q²T** | aut **Q¹Z** | 28 sunt **ΠZ**

diceret. Sed cum homo voltum intorqueret et non hisceret et colores mutaret, tum ego intercessi et: 'vade' inquam 'nunc et habeto ad requirendum triginta
11 dies; postquam inveneris, repetes nos'. Atque ita hominem nulli rei ad indagandum vocabulum, quo rescinderet finitionem fictam, dimisimus.

X

De voluntario et admirando interitu virginum Milesiarum.

1 Plutarchus in librorum, quos περὶ ψυχῆς inscripsit, primo *(VII p. 20 Bern.)*, cum de morbis dissereret in animos hominum incidentibus, virgines dixit Milesii nominis fere quot tum in ea civitate erant, repente sine ulla evidenti causa voluntatem cepisse obeundae mortis ac deinde plurimas vitam
2 suspendio amisisse. Id cum accideret in dies crebrius neque animis earum mori perseverantium medicina adhiberi quiret, decrevisse Milesios, ut virgines, quae corporibus suspensis demortuae forent, ut hae omnes nudae cum eodem laqueo, quo essent praevinctae, efferentur. Post id decretum virgines voluntariam mortem non petisse pudore solo deterritas tam inhonesti funeris.

XI

Verba senatusconsulti de exigendis urbe Roma philosophis; item verba edicti censorum, quo inprobati et coerciti sunt, qui disciplinam rhetoricam instituere et exercere Romae coeperant.

1 C. Fannio Strabone M. Valerio Messala coss. senatusconsultum de philosophis et de rhetoribus La-

9 sqq. Plut. mulier. virt. p. 249 B 27 Suet. rhet. 1 p. 119 R.

11 uirginem δ virginum *Hertz* || 17 quisisset **Q** cui res **Z** || 19 quo] **T** *om.* **Q** qui ω *an recte?* | praecinctae (ae *ex* o) **Q** || 24 inprobantur ***Π*** || 25 et *om.* **Q** || 28 Latinis *del. Pighius coll. Suet.*

tinis factum est *(FIR p. 157)*: M. Pomponius praetor
senatum consuluit. Quod verba facta sunt de
philosophis et de rhetoribus, de ea re ita cen-
suerunt, ut M. Pomponius praetor animadver-
teret curaretque, uti ei e republica fideque sua
videretur, uti Romae ne essent.

Aliquot deinde annis post id senatusconsultum Cn. 2
Domitius Ahenobarbus et L. Licinius Crassus censores
de coercendis rhetoribus Latinis ita edixerunt *(FIR
p. 215)*: Renuntiatum est nobis esse homines,
qui novum genus disciplinae instituerunt, ad
quos iuventus in ludum conveniat; eos sibi
nomen inposuisse Latinos rhetoras; ibi homines
adulescentulos dies totos desidere. Maiores
nostri, quae liberos suos discere et quos in
ludos itare vellent, instituerunt. Haec nova,
quae praeter consuetudinem ac morem maiorum
fiunt, neque placent neque recta videntur. Qua
propter et his, qui eos ludos habent, et his, qui
eo venire consuerunt, visum est faciundum, ut
ostenderemus nostram sententiam nobis non
placere.

Neque illis solum temporibus nimis rudibus necdum 3
Graeca disciplina expolitis philosophi ex urbe Roma
pulsi sunt, verum etiam Domitiano imperante senatus- 4
consulto eiecti atque urbe et Italia interdicti sunt.
Qua tempestate Epictetus quoque philosophus prop- 5
ter id senatusconsultum Nicopolim Roma decessit.

---

7 sqq. Suet. rhet. 1 p. 120 R. (Cic. de or. III 24, 93 Tac. dial. 35)
24 Amm. XXX 4, 2 25 sq. Tac. Agr. 2 Suet. Dom. 10 Dio
Cass. LXVII 13 Hieron. ad a. Abr. 2105; 2111

---

5 ut si ei *Suet* || 9 dixerunt **ΠQ** || 14 desire **δ** || 17 maio-
rem **OZ** || 24 et ex **δ** || 28 meopolim **Q** neapolim **Q**²

XII

Locus ex oratione Gracchi de parsimonia ac de pudicitia sua memoratissimus.

1 C. Gracchus, cum ex Sardinia rediit, oratio-
2 nem ad populum in contione habuit. Ea verba
haec sunt *(ORF² p. 231)*: Versatus sum inquit in
provincia, quomodo ex usu vestro existimabam
esse, non quomodo ambitioni meae conducere
arbitrabar. Nulla apud me fuit popina, neque
pueri eximia facie stabant, et in convivio liberi
vestri modestius erant quam apud principia.
3 Post deinde haec dicit: Ita versatus sum in pro-
vincia, uti nemo posset vere dicere assem aut
eo plus in muneribus me accepisse aut mea
opera quemquam sumptum fecisse. Biennium
fui in provincia; si ulla meretrix domum meam
introivit aut cuiusquam servulus propter me
sollicitatus est, omnium nationum postremis-
simum nequissimumque existimatote. Cum a
servis eorum tam caste me habuerim, inde po-
teritis considerare, quomodo me putetis cum
4 liberis vestris vixisse. Atque ibi ex intervallo:
Itaque, inquit Quirites, cum Romam profectus
sum, zonas, quas plenas argenti extuli, eas ex
provincia inanes retuli; alii vini amphoras
quas plenas tulerunt, eas argento repletas
domum reportaverunt.

---

4 sqq. Plut. C. Gracch. 2

---

4 C. *om.* **Q** ‖ 5 contionem δ ‖ 7 nostro **Z** ‖ 10 et *om.* **Π** sed **N** 15 triennium *Lipsius* ‖ 18 sollicitatus] **Q** sol(l)icitus ω | natorum *Lipsius* latronum *JGr.* raponum *Nettl.* nebulonum *Vliet* ‖ 19 ⟨me⟩ neq. *HJMueller* ‖ 24 ex] in **Q** ‖ 25 prouincias **X¹ZQ²** ‖ 26 argenti **TY** | plenas γ

XIII

De verbis inopinatis, quae utroqueversum dicuntur et a grammaticis 'communia' vocantur.

'Vtor' et 'vereor' et 'hortor' et 'consolor' com- 1
munia verba sunt ac dici utroqueversus possunt:
'vereor te' et 'vereor abs te', id est 'tu me vereris';
'utor te' et 'utor abs te', id est 'tu me uteris'; 'hortor
te' et 'hortor abs te', id est 'tu me hortaris'; 'con-
solor te' et 'consolor abs te', id est 'tu me consolaris';
'testor' quoque et 'interpretor' significatione reciproca
dicuntur. Sunt autem verba haec omnia ex altera 2
parte inusitata et, an dicta sint in eam quoque partem,
quaeri solet.

Afranius in Consobrinis *(v. 33 $R.^3$)*: 3

em istó parentum est víta vilis líberis,
ubi málunt metui, quám vereri se áb suis.

Hic vereri ex ea parte dictum est, quae est non usi-
tatior. Novius in Lignaria verbum, quod est uti- 4
tur, ex contraria parte dicit *(v. 43 $R.^3$)*:

quía supellex múlta, quae non útitur, emitúr tamen,

id est 'quae usui non est'. M. Cato in quinta ori- 5
gine *(fr. 101 P.)*: exercitum inquit suum pransum,
paratum, cohortatum eduxit foras atque in-

4 sqq. GLK I 165, 4; (377, 16;) 400, 15; 562, 11 II 379, 2; 384, 1; 392, 8; 396, 10 III 200, 5; 270, 7 IV 548, 33 V 56, 22; (233, 34;) 367, 17; 30; 551, 19 VI 198, 10 VII 346, 12 Anecd H. 51, 3 CGL VI 528; 596

7 id — uteris *σ* id (pro id **Q**) factum *ω* || 14 consolobrinis **NOX** || 15 uitabilis *ω corr. Lipsius* || 16 a **Z** || 17 patria edictum **Z** quae] ***Π*** qua *ω unde* usitatum *Ribb.* || 18 in ligatarc(h)a **NO*Π*** in ligot tarca **X** in ligat archiam archa iam **Z** in lignariam ***δ*** *corr. Lambecius* || 22 quinto originum ***Π*** || 24 paratumque ***Π*** cohortauit ***Π*** et hortatum **Q**

6 struxit. Consolor quoque in partem alteram,
praeterquam dici solitum est, scriptum invenimus in
epistula Q. Metelli, quam, cum in exilio esset, ad
Cn. et ad L. Domitios dedit. At cum animum
inquit vestrum erga me video, vehementer con-
solor, et fides virtusque vestra mihi ante ocu-
7 los versatur. Testata itidem et interpretata
eadem ratione dixit M. Tullius in primo libro de
divinatione *(40, 87; 25, 53)*, ut 'testor' 'interpretor'-
8 que verba communia videri debeant. Sallustius
quoque eodem modo *(hist. fr. I 49 M.)* dilargitis
proscriptorum bonis dicit, tamquam verbum 'largior'
sit ex verbis communibus.

9 Veritum autem, sicut 'puditum' et 'pigitum', non
personaliter per infinitum modum dictum esse non a
vetustioribus tantum videmus, sed a M. quoque Tullio
in secundo de finibus *(13, 39)*. Primum inquit
Aristippi Cyrenaicorumque omnium, quos non
est veritum in ea voluptate, quae maxima dul-
cedine sensum moveret, summum bonum ponere.

10 'Dignor' quoque et 'veneror' et 'confiteor' et 'testor'
habita sunt in verbis communibus. Sic illa in Vergilio
dicta sunt *(A. III 475)*:

coniugio, Anchisa, Veneris dignate superbo,

et *(A. III 460)*:

cursusque dabit venerata secundos.

11 Confessi autem aeris, de quo facta confessio est, in
XII tabulis scriptum est his verbis *(III 1)*: Aeris

---

10 sqq. GLK II 392, 21 14 sqq. GLK (I 167, 5; 253, 16; 398, 14) V (Macr.) 648, 5 21 sqq. Serv. (pl.) A. I 335 III 475 XI 169 Non. IV p. 281, 1; 286, 28 VII p. 470, 22 II p. 98, 12 26 Serv. pl. A. III 460 GLK II 387, 14 Non. II p. 188, 9 28 XX 1, 42

---

2 scr. invenimus *om.* **N *Π* X** || 3 quamquam in **δ** || 12 uerbis bonis **Q** urbis b. *JGr.* || 27 est *om.* **δ**

confessi rebusque ⟨iure⟩ iudicatis XXX dies iusti sunto. Item ex isdem tabulis id quoque est *(VIII 22)*: Qui se sierit testarier libripensve fuerit, ni testimonium fariatur, inprobus intestabilisque esto.

XIV

Quod Metellus Numidicus figuram orationis novam ex orationibus Graecis mutuatus est.

Aput Q. Metellum Numidicum in libro accusa- 1
tionis in Valerium Messalam tertio nove dictum
esse adnotavimus. Verba ex oratione eius haec sunt 2
(ORF[2] p. 276): Cum sese sciret in tantum crimen
venisse atque socios ad senatum questum flentes venisse sese pecunias maximas exactos esse.
⟨Sese⟩ pecunias inquit ⟨maximas⟩ exactos esse 3
pro eo, quod est: 'pecunias a se esse maximas exactas'.
Id nobis videbatur Graeca figura dictum; Graeci 4
enim dicunt: *εἰσεπράξατό με ἀργύριον*, id significat
'exegit me pecuniam'. Quod si id dici potest, etiam
'exactus esse aliqui pecuniam' dici potest, Caecilius- 5
que eadem figura in Hypobolimaeo Aeschino usus videtur *(v. 92 R.[3])*:

ego illúd minus nihilo éxigor portórium,

id est 'nihilominus exigitur de me portorium'.

---

3 GLK II 382, 2 19 sqq. Non. II p. 106, 19

---

1 iure] *XX 1, 45, hic om.* ω ‖ 2 hisdem **QN** ***Π*** | 3 qui secierit **Q** ‖ 4 fatiatur *Schoell* | 9 Q] . p. **Q** | 12 se sciret **O** resciret **X** ‖ 14 pec. — sese *om.* **Q** max. — a se esse *om.* **Z** exactas **NX**[2] ‖ 15 pec. — quod est *om.* γ | Sese *add. Hertz* | maximas *add. Carrio* ‖ 16 a se esse *Hertz* esse **Q** a se ω ‖ 20 aliquis **Q** -quid **X**[1] ‖ 21 aeschinon **Z** ad eschiñ **Q** excino (hyp. *om.*) *libri Non.* ‖ 23 nic(h)il ***Π*****X** nilo *Fleckeisen* ‖ 24 exigitur *om.* δ

XV

'Passis velis' et 'passis manibus' dixisse veteres non a verbo suo, quod est 'patior', sed ab alieno, quod est 'pando'.

1 Ab eo, quod est 'pando', 'passum' veteres dixerunt, non 'pansum', et cum 'ex' praepositione 'expassum', non
2 'expansum'. Caecilius in Synaristosis *(v. 197 R.[3])*:

heri véro prospexísse eum se ex tégulis,
haec núntiasse et flámmeum expassúm domi.

3 'Capillo' quoque esse mulier 'passo' dicitur quasi porrecto et expanso, et 'passis manibus' et 'velis passis' dicimus, quod significat diductis atque distentis.
4 Itaque Plautus in Milite glorioso a littera in e mutata per compositi vocabuli morem dispessis dicit pro eo, quod est 'dispassis' *(v. 359)*:

credo égo istoc exempló tibi esse eundum extra pórtam,
dispéssis manibus pátibulum cum habébis.

XVI

De novo genere interitus Crotoniensis Milonis.

1 Milo Crotoniensis, athleta inlustris, quem in chronicis scriptum est Olympiade ⟨LXII.⟩ primum coronatum esse, exitum habuit e vita miserandum et miran-
2 dum. Cum iam natu grandis artem athleticam desisset iterque faceret forte solus in locis Italiae silvestribus, quercum vidit proxime viam patulis in parte media

---

4 Serv. A. I 480 GLK I 247, 29; 377, 22 II (485, 11;) 519, 22 III 504, 21 V (Macr.) 607, 2 Anecd. H. 255, 11 adn. Non. IV p. 370, 12; 16 20 sqq. Val. Max. IX 12 ext. 9 Strab. VI 1, 12 p. 263 Paus. VI 14, 3 (= Suid. s. v.) schol. Theocr. IV 6 Ov. Ib. 607

---

5 ex] **Q** *om.* ω || 7 eumpse *Bergk* | se — flammeum *om. Non.* 8 ecnunt. *Ribb.* | nuntiasset fl. ω *corr.* σ | dñi (= domini) **Q[1]Z** || 11 deductis δ || 14 eo *om.* δ || 15 pereundum *recte in Plauto edd. ex cod. A* eundum actutum si *fere codd. Pal.* || 21 ⟨LXII⟩ primum *Luebbert* prima ω quinquagesima *Salmas.* || 22 e *om.* γ | uitae **ΠX[2]**

rimis hiantem. Tum experiri, credo, etiam tunc volens, 3
an ullae sibi reliquae vires adessent, immissis in cavernas arboris digitis diducere et rescindere quercum conatus est. Ac mediam quidem partem discidit
divellitque; quercus autem in duas diducta partis, cum 4
ille quasi perfecto, quod erat conixus, manus laxasset, cessante vi rediit in naturam manibusque eius retentis inclusisque stricta denuo et cohaesa dilacerandum hominem feris praebuit.

XVII

Quam ob causam nobiles pueri Atheniensium tibiis canere desierint, cum patrium istum morem canendi haberent.

Alcibiades Atheniensis, cum apud avunculum Pe- 1
riclen puer artibus ac disciplinis liberalibus erudiretur et arcessi Pericles Antigenidam tibicinem iussisset, ut eum canere tibiis, quod honestissimum tum videbatur, doceret, traditas sibi tibias, cum ad os adhibuisset inflassetque, pudefactus oris deformitate abiecit in-
fregitque. Ea res cum percrebuisset, omnium tum 2
Atheniensium consensu disciplina tibiis canendi desita
est. Scriptum hoc est in commentario Pamphilae 3
nono et vicesimo *(FHG III 521, 9)*.

XVIII

Quod pugna belli civilis victoriaque Gai Caesaris, quam vicit in Pharsaliis campis, nuntiata praedictaque est per cuiuspiam † remigis vaticinium eodem ipso die in Italia Patavi.

Quo C. Caesar et Cn. Pompeius die per civile bellum 1
signis conlatis in Thessalia conflixerunt, res accidit

13 Plut. Alcib. 2 Plato Alcib. I 3 p. 106 E 27 sqq. Liv. apud Plut. Caes. 47 Luc. (cum comm. et schol.) VII 192 Dio Cass. XLI 61, 4 Obseq. 125 Sidon. Ap. c. IX 194

1 ramis ω *corr. Ranchinus* | 2 in *om.* **Z** | cauernis **δ** || 3 reducere **δ** || 4 partem *del Ranchinus* || 7 eui (cessante *om.*) **Q** || 21 est *om.* **Q** || 24 qua ***II*** | 26 remigis (-giis O) ω Romani auguris *Lion* sacerdotis σ praesagi *vel* sagacis *cfr. Or. m. V 146* *coniciebam*

2 Patavi in transpadana Italia memorari digna. Corne-
lius quidam sacerdos et loco nobilis et sacerdotii re-
ligionibus venerandus et castitate vitae sanctus repente
mota mente conspicere se procul dixit pugnam acer-
rimam pugnari ac deinde alios cedere, alios urgere,
caedem, fugam, tela volantia, instaurationem pugnae,
inpressionem, gemitus, vulnera, proinde ut si ipse in
proelio versaretur, coram videre sese vociferatus est
3 ac postea subito exclamavit Caesarem vicisse. Ea
Cornelii sacerdotis hariolatio levis tum quidem visa est
et vecors; magnae mox admirationi fuit, quod non
modo pugnae dies, quae in Thessalia pugnata est,
neque proelii exitus, qui erat praedictus, idem fuit,
sed omnes quoque pugnandi reciprocae vices et ipsa
exercituum duorum conflictatio vaticinantis motu atque
verbis repraesentata est.

XIX

Verba M. Varronis memoria digna ex satura, quae inscribitur *περὶ ἐδεσμάτων*.

1 Non paucissimi sunt, in quos potest convenire id,
quod M. Varro dicit in satura, quae inscribitur
2 *περὶ ἐδεσμάτων*. Verba haec sunt *(fr. 404 B.)*: Si,
quantum operae sumpsisti, ut tuus pistor bonum
faceret panem, eius duodecimam philosophiae
dedisses, ipse bonus iampridem esses factus.
Nunc illum, qui norunt, volunt emere milibus
centum, te, qui novit, nemo centussis.

---

1 memora // Z^1 memoria *γ* || 2 loco *om.* *δ* || 9 Ea] **TY** a **Z** et **Q** At *γ*Q^2 || 10 est *om.* **Y** et *om.* ***Π*** || 11 quod non] **TY** quo non *γ* que non **Z** quonam **Q** *unde* quoniam non *Hertz* || 12 qua **O** ***Π*** | pugnatum O^2**X** || 23 ut] ait Q^1

XX

Notata quaedam de Euripidis poetae genere, vita, moribus; deque eiusdem fine vitae.

Euripidi poetae matrem Theopompus *(FHG* 1
I 294) agrestia olera vendentem victum quaesisse dicit.
Patri autem eius nato illo responsum est a Chaldaeis 2
eum puerum, cum adolevisset, victorem in certamini-
bus fore; id ei puero fatum esse. Pater interpretatus 3
athletam debere esse roborato exercitatoque filii sui
corpore Olympiam certaturum eum inter athletas
pueros deduxit. Ac primo quidem in certamen per
ambiguam aetatem receptus non est, post Eleusino et
Theseo certamine pugnavit et coronatus est. Mox a 4
corporis cura ad excolendi animi studium transgressus
auditor fuit physici Anaxagorae et Prodici rheto-
ris, in morali autem philosophia Socratis. Tragoe-
diam scribere natus annos duodeviginti adortus est.
Philochorus *(FHG I 412)* refert in insula Salamine 5
speluncam esse taetram et horridam, quam nos vidimus,
in qua Euripides tragoedias scriptitarit.

Mulieres fere omnes in maiorem modum exosus 6
fuisse dicitur, sive quod natura abhorruit a mulierum
coetu sive quod duas simul uxores habuerat, cum id
decreto ab Atheniensibus facto ius esset, quarum
matrimonii pertaedebat. Eius odii in mulieres Aristo- 7
phanes quoque meminit ἐν ταῖς προτέραις Θεσμο-
φοριαζούσαις in his versibus *(v. 453)*:

4 sqq. vit. Eurip. schol. Arist. eq. 19 al. Suid. s. v. Εὐρ. Val. Max. III 4 ext. 2 Plin. XXII 22, 80 Hesych. et Suid. s. v. σκάνδιξ 6 sqq. l. l. Euseb. praep. ev. V 33

16 isocratis Q¹ | 19 quam nos vid. *om.* δ | 20 in quam Q quam Z | 20 Eur. trag. *om.* δ | 22 naturam abhorruea abhorruit Q²) mul. (coetu *om.*) Q

νῦν οὖν ἁπάσαισιν παραινῶ καὶ λέγω
τοῦτον κολάσαι τὸν ἄνδρα πολλῶν οὕνεκα.
ἄγρια γὰρ ἡμᾶς, ὦ γυναῖκες, δρᾷ κακὰ
ἅτ' ἐν ἀγρίοισι τοῖς λαχάνοις αὐτὸς τραφείς.

8 Alexander autem Aetolus hos de Euripide versus composuit *(anal. Alex. p. 247 Mein.)*:

ὁ δ' Ἀναξαγόρου τρόφιμος χαιοῦ στριφνὸς
μὲν ἔμοιγε προσειπεῖν
καὶ μισογέλως καὶ τωθάζειν οὐδὲ παρ' οἶνον
μεμαθηκώς,
ἀλλ' ὅ τι γράψαι, τοῦτ' ἂν μέλιτος καὶ Σειρή-
νων ἐτετεύχει.

9 Is, cum in Macedonia apud Archelaum regem esset utereturque eo rex familiariter, rediens nocte ab eius cena canibus a quodam aemulo inmissis dilaceratus 10 est, et ex his vulneribus mors secuta est. Sepulchrum autem eius et memoriam Macedones eo dignati sunt honore, ut in gloriae quoque loco praedicarent: *οὔποτε σὸν μνῆμα, Εὐρίπιδες, ὄλοιτό που*, quod egregius poeta morte obita sepultus in eorum terra foret. Quamobrem cum legati ad eos ab Atheniensibus missi petissent, ut ossa Athenas in terram illius patriam permitterent transferri, maximo consensu Macedones in ea re deneganda perstiterunt.

---

13 sqq. vit. Eurip. Diod. XIII 103 Ov. Ib. 593 Hygin. f. 247 Val. Max. IX 12 ext. 4 Anth. Pal. VII 44; 51 Diogenian. VII 52 ibique Leutsch-Schneid. Steph. Byz. s. v. *Βορμίσκος* p. 176, 1 Suid. s. v. *Εὐριπ.* et *Προμέρου κύνες*

---

3 ΤΙΝΑC ω ‖ 3 sq. ΚΑΑΛΛΑΓΕΕΝ (-ΤΕΕΝ **Π**) *sic fere* **N O Π** ΚΑΔΑΜΤΕΕΝ **X** ‖ 4 ΑΓΡΙΟΙC **O Π Z** ΑΤΡΙΟ'C **X** ΑΓΙΟΙC **N** | *τοῖς om. codd. Ar.* ‖ 7 ΟΔΕ *fere* ω | *χαιοῦ Valckenaer* ΑΡΧΙΑΥΟΙ **X** ΑΡΧΑΙΟΥ ω | CΤΡΕΙΦΝΟC ω *στρυφνὸς vita Eurip. p. 5 Schw.* ‖ 8 ΕΜΟΠΕ γ ‖ 9 ΜΕΙCΟΤΕΑΩΤΑΖΕΙΝCΥΑΕΠΡΑΡΟΙΝΝΟΝ **Z** *οἴνῳ Wilamowitz* ‖ 17 macedones (es *ex* is) condignati **Q** ‖ 18 honore *om.* **Z** ‖ 20 obitus **δ**

XXI

Quod a poetis Iovis filii prudentissimi humanissimique, Neptuni autem ferocissimi et inhumanissimi traduntur.

Praestantissimos virtute, prudentia, viribus Iovis filios poetae appellaverunt, ut Aeacum et Minoa et Sarpedona; ferocissimos et inmanes et alienos ab omni humanitate tamquam e mari genitos Neptuni filios dixerunt, Cyclopa et Cercyona et Scirona et Laestrygonas.

XXII

Historia de Sertorio, egregio duce, deque astu eius commenticiisque simulamentis, quibus ad barbaros milites continendos conciliandosque sibi utebatur.

Sertorius, vir acer egregiusque dux, et utendi re- 1
gendique exercitus peritus fuit. Is in temporibus 2
difficillimis et mentiebatur ad milites, si mendacium prodesset, et litteras compositas pro veris legebat et somnium simulabat et falsas religiones conferebat, si quid istae res eum apud militum animos adiutabant. Illud adeo Sertorii nobile est: Cerva alba eximiae 3.4
pulchritudinis et vivacissimae celeritatis a Lusitano ei quodam dono data est. Hanc sibi oblatam divinitus et 5
instinctam Dianae numine conloqui secum monereque et docere, quae utilia factu essent, persuadere omnibus instituit ac, si quid durius videbatur, quod imperandum militibus foret, a cerva sese monitum praedicabat. Id cum dixerat, universi tamquam si deo libentes pare-

6 sqq. Cornut. 22 Cic. nat. d. I 23, 63 Serv. A. III 241) 14 sqq. Val. Max. I 2, 4 Plin. VIII 32, 117 Frontin. I 11, 13 Plut. Sert. 11; 20 Appian. b. c. I 110 Polyaen. VIII 22

8 cyclo **Q** cyclopas et cercyonas et scironas **T** | et Sc. *om.* **NΠX** ‖ 14 agere **Q¹Z** | dux educendi **TY** *tum mallem* exacuendi, excitandi *sim.* ‖ 16 diff. ementiebatur **TY** ‖ 18 si quid] sicut **δ** ‖ 19 adiuuabant **Q** | 23 me numine **Q¹Z** ‖ 25 instituit **NOX** ‖ 27 si *om.* **Π**, tum quasi *Salmas.*

6 bant. Ea cerva quodam die, cum incursio esset hostium
nuntiata, festinatione ac tumultu consternata in fugam
se prorupit atque in palude proxima delituit et postea
7 requisita perisse credita est. Neque multis diebus
8 post inventam esse cervam Sertorio nuntiatur. Tum,
qui nuntiaverat, iussit tacere ac, ne cui palam diceret,
interminatus est praecepitque, ut eam postero die re-
pente in eum locum, in qno ipse cum amicis esset,
inmitteret. Admissis deinde amicis postridie visum
sibi esse ait in quiete cervam, quae perisset, ad se
reverti et, ut prius consuerat, quod opus esset facto,
9 praedicere; tum servo, quod imperaverat, significat,
cerva emissa in cubiculum Sertorii introrupit, clamor
factus et orta admiratio est.

Eaque hominum barbarorum credulitas Sertorio in
10 magnis rebus magno usui fuit. Memoria prodita est
ex his nationibus, quae cum Sertorio faciebant, cum
multis proeliis superatus esset, neminem umquam ab
eo descivisse, quamquam id genus hominum esset mo-
bilissimum.

XXIII

De aetatibus historicorum nobilium, Hellanici, Herodoti, Thucydidis.

1 Hellanicus, Herodotus, Thucydides, historiae
scriptores, in isdem fere temporibus laude ingenti
floruerunt et non nimis longe distantibus fuerunt aeta-
2 tibus. Nam Hellanicus initio belli Peloponnesiaci
fuisse quinque et sexaginta annos natus videtur,
Herodotus tres et quinquaginta, Thucydides qua-
draginta. Scriptum est hoc in libro undecimo
Pamphilae *(FHG III 521, 7)*.

1 dum **Z** ‖ 3 proripuit *Davisius* | et frustra *Cornelissen* ‖ 6 ac *om.* **Q** ‖ 11 op. est *δ* ‖ 12 praedicare **0 *Π* X** | sermo **Z** sertorio *γ* | significante **0X** significato *Bourdelotius* ‖ 13 missa **Q** ‖ 16 usus **Z** | memoriae proditum (it *ex* ict **X**) *γ* ‖ 25 hisdem *γ* | ferme **Z** | temp. fere *γ* t. pari l. ingenii *Beloe* ‖ 28 et LXX **N**

XXIV

Quid Vulcacius Sedigitus in libro, quem de poetis scripsit, de comicis Latinis iudicarit.

Sedigitus in libro, quem scripsit de poetis, quid de his sentiat, qui comoedias fecerunt, et quem ex omnibus praestare ceteris putet ac deinceps, quo quemque in loco et honore ponat, his versibus suis demonstrat *(fr. 1 B.)*:

multós incertos cértare hanc rem vídimus,
palmám poetae cómico cui déferant.
eum méo iudicio errórem dissolvám tibi,
ut, cóntra si quis séntiat, nihil séntiat.
Caecílio palmam Státio do mímico.
Plautús secundus fácile exuperat céteros.
dein Naévius, qui férvet, pretio in tértiost.
si erít, quod quarto détur, dabitur Lícinio.
post ínsequi Licínium facio Atílium.
in séxto consequétur hos Teréntius,
Turpílius septimúm, Trabea octavum óptinet,
nonó loco esse fácile facio Lúscium.
decimum áddo causa antíquitatis Énnium.

XXV

De verbis quibusdam novis, quae in Gnaei Mati mimiambis offenderamus.

Cn. Matius, vir eruditus, in mimiambis suis 1
non absurde neque absone finxit recentatur pro eo,

18 Vita Terent. p. 33 Reiff. 25 sqq. Non. II p. 167, 13

9 uidemus *ω corr. σ* || 12 qui *Osann* | nil *σ* || 13 dominico **δ** do comico **N O *Π* X**^{2} do cominico **X** *corr. JGr.* || 14 acie *Baehrens* || 15 n(a)e uias **δ** ne liuius **X**^{1} | seruet *ω corr. edd. vett.* servet pretium, tertiust *Ritschl* || 17 licium **N O** licio (-inio *m. 2*) **X** || 18 consequitur *ω corr. Pithoeus* || 19 trabeam **Q**^{1}**Z** || 21 antiq. causa *ω corr. σ* || 26 neque *om.* **Q**

quod Graeci dicunt *ἀνανεοῦται*, id est 'denuo nascitur atque iterum fit recens'. Versus, in quibus hoc verbum est, hi sunt *(fr. 9 B.)*:

iam iam albicascit Phoebus et recentatur
commune lumen hominibus voluptatis.

2 Idem Matius in isdem mimiambis edulcare dicit, quod est 'dulcius reddere', in his versibus *(fr. 10 B.)*:

quapropter edulcare convenit vitam
curasque acerbas sensibus gubernare.

XXVI

Quibus verbis Aristoteles philosophus definierit syllogismum; eiusque definitionis interpretamentum verbis Latinis factum.

1 Aristoteles, quid syllogismus esset, his versibus
definivit *(topic. I 1 p. 100, 25)*: *Λόγος, ἐν ᾧ τεθέντων τινῶν ἕτερόν τι τῶν κειμένων ἐξ ἀνάγκης*
2 *συμβαίνει διὰ τῶν κειμένων.* Eius definitionis
non videbatur habere incommode interpretatio facta hoc modo: Syllogismus est oratio, in qua consensis quibusdam et concessis aliud quid, quam quae concessa sunt, per ea, quae concessa sunt, necessario conficitur.

XXVII

Quid sint 'comitia calata', quid 'curiata', quid 'centuriata', quid 'tributa', quid 'concilium'; atque inibi quaedam eiusdemmodi.

1 In libro Laelii Felicis ad Q. Mucium primo *(fr. 1 sqq. H. I p. 70 Br.)* scriptum est Labeonem

---

6 sqq. Non. II p. 106, 21 = CGL V 641, 16 13 Arist. anal. pr. I 1 p. 24, 18 soph. el. I 3 p. 165, 1 rhet. I 2, 9 p. 1356, 17

4 iam iam] Iam **X**[1] nam **Z** | Phoebus *om. Non.* ‖ 5 omnibus *Scaliger* | et uoluptatis *ω om. Non.* voluptatist *LMueller* ‖ 9 plurasque ac. senibus (eminus *Onions*) gubernasse *Non.* ‖ 13 uerbis *σ* ‖ 15 *τινῶν ἕτ. τι τῶν om. γ* ‖ 17 uidebitur **Q** ‖ 22 cent.] *σ* censoria *ω* ‖ 23 eiusmodi **N** ***Π*** ‖ 25 lelie **δ** | atque **XZ** ad **Q**

(fr. 22 H. inc. 187 Br.) scribere 'calata' comitia esse, quae pro conlegio pontificum habentur aut regis aut flaminum inaugurandorum causa. Eorum autem alia 2 esse 'curiata', alia 'centuriata'; 'curiata' per lictorem curiatum 'calari', id est 'convocari', 'centuriata' per cornicinem.

Isdem comitiis, quae 'calata' appellari diximus, et 3 sacrorum detestatio et testamenta fieri solebant. Tria enim genera testamentorum fuisse accepimus: unum, quod calatis comitiis in populi contione fieret, alterum in procinctu, cum viri ad proelium faciendum in aciem vocabantur, tertium per familiae emancipationem, cui aes et libra adhiberetur.

In eodem Laeli Felicis libro haec scripta sunt: 4 Is qui non universum populum, sed partem aliquam adesse iubet, non 'comitia', sed 'concilium' edicere debet. Tribuni autem neque advocant patricios neque ad eos referre ulla de re possunt. Ita ne 'leges' quidem proprie, sed 'plebisscita' appellantur, quae tribunis plebis ferentibus accepta sunt, quibus rogationibus ante patricii non tenebantur, donec Q. Hortensius dictator legem tulit, ut eo iure, quod plebs statuisset, omnes Quirites tenerentur. Item in eodem libro hoc scriptum est: 'Cum 5 ex generibus hominum suffragium feratur, 'curiata' comitia esse; cum ex censu et aetate, 'centuriata'; cum

---

5 Serv. A. VIII 654 Paul. p. 38, 13; 225, 8 Non. I p. 23, 27 Varro Macr. I 15, 10 CGL VI 169 8 sqq. Gai. II 101 sqq. Ulpian. XX 2 Inst. II 10, 1 Fest. p. 249, 27 Paul. p 109, 7 Cic. leg. II 20, 51 Plut. Coriol. 9 19 sqq. Gai. I 3 Inst. I 2, 4 Plin. XVI 10, 37 Dig. I 2, 2, 8

2 regis sacrorum σ 3 in *eras.* **Q** ‖ 4 centurio alia cur. **Z** 7 hisdem hiis **Z** his **Q** ‖ 8 distestatio dit **X** γ ‖ 12 mancipationem *Hertz olim* ‖ 14 loco leli **Z** ‖ 15 non] non ut **Q** ‖ 18 ferre *Huschke* ‖ 22 utebantur ***Π*** ‖ 23 dictatorem **Z** dictator eam γ

ex regionibus et locis, 'tributa'; centuriata autem comitia intra pomerium fieri nefas esse, quia exercitum extra urbem imperari oporteat, intra urbem imperari ius non sit. Propterea centuriata in campo Martio haberi exercitumque imperari praesidii causa solitum, quoniam populus esset in suffragiis ferendis occupatus.'

XXVIII

Quod erravit Cornelius Nepos, cum scripsit Ciceronem tres et viginti annos natum causam pro Sexto Roscio dixisse.

1 Cornelius Nepos et rerum memoriae non in-
diligens et M. Ciceronis ut qui maxime amicus fa-
2 miliaris fuit. Atque is tamen in librorum primo,
quos de vita illius composuit, *(fr. 1 P.)* errasse vide-
tur, cum eum scripsit tres et viginti annos natum
primum causam iudicii publici egisse Sextumque Ro-
3 scium parricidii reum defendisse. Dinumeratis quippe
annis a Q. Caepione et Q. Serrano, quibus consulibus
ante diem tertium Nonas Ianuar. M. Cicero natus
est, ad M. Tullium et Cn. Dolabellam, quibus consu-
libus causam privatam pro Quinctio apud Aquilium
Gallum iudicem dixit, sex et viginti anni reperiuntur.
Neque dubium est, quin post annum, quam pro
Quinctio dixerat, Sex. Roscium reum parricidii defen-
derit annos iam septem atque viginti natus L. Sulla
Felice II. Q. Metello Pio consulibus.

4 In qua re etiam Fenestellam *(fr. 17 P.)* errasse Pedianus Asconius *(p. XV K.-Sch.)* animadvertit, quod eum scripserit sexto vicesimo aetatis anno pro

11 sqq. Suet. fr. 51 sq. R.

2 quia] **Q**^{2} qui *ω* ‖ 11 diligens **Z** ‖ 12 familiarisque **N** ***Π*** 13 tamen] cum **Z** ‖ 14 quem comp. ***Π*** | ipsius **Z** ‖ 16 primum] **Q** primam *ω* ‖ 18 ãque *δ* atque ***Π***^{1}**X** ‖ 19 ianuarium **Q** ianuariarum *ω* ianuarii s. -ias *σ* ‖ 26 II. *om.* **NX** in (?) **O**^{1} hii ***Π*** | quinto **N** qui ***Π*X** qui /// /// **Q** que **Z** | co(n)s. *sic fere ω* ‖ 29 inscripserit **Z**

Sex. Roscio dixisse. Longior autem Nepotis quam 5
Fenestellae error est, nisi quis vult in animum inducere Nepotem studio amoris et amicitiae adductum amplificandae admirationis gratia quadriennium suppressisse, ut M. Cicero orationem florentissimam dixisse pro Roscio admodum adulescens videretur.

Illud adeo ab utriusque oratoris studiosis animad- 6
versum et scriptum est, quod Demosthenes et Cicero pari aetate inlustrissimas orationes in causis dixerunt, alter κατὰ Ἀνδροτίωνος et κατὰ Τιμοκράτους septem et viginti annos natus, alter anno minor pro P. Quinctio septimoque et vicesimo pro
Sex. Roscio. Vixerunt quoque non nimis numerum 7
annorum diversum: alter tres et sexaginta annos, Demosthenes sexaginta.

XXIX

Quali figura orationis et quam nova L. Piso annalium scriptor usus sit.

Duae istae in loquendo figurae notae satis usitatae- 1
que sunt: 'mihi nomen est Iulius' et 'mihi nomen est
Iulio'; tertiam figuram novam hercle repperi apud 2
Pisonem in secundo annalium. Verba Pisonis haec sunt *(fr. 19 P.)*: L. Tarquinium, collegam suum, quia Tarquinio nomine esset, metuere; eumque orat, uti sua voluntate Roma concedat.

---

19 sqq. GLK III 360, 12 VII 494, 14 Serv. A. I 267 23 sqq. Cic. de rep. II 31, 53 off. III 10, 40 Liv. II 2, 3 sqq. IV 15, 4 Plut. Public. 7

2 qui **Z** | 3 nepotem *om.* γ || 4 sumpsisse **O** || 5 florentem γ 9 illustrissimis *Valckenaer* inl. ⟨primas⟩ *opinor* | causis ⟨privatis⟩ *Hertz* | 10 dixerint **ZNOΠ** | ΚΑΙ ΚΑΤΑΤΕ **X** (**Π**) ΚΑΤΑΤΕ **NO** | ΤΕΙΜ. ω | 12 P.] Q. **Z** || 13 inserunt **Q** | m. numerum δ || 14 alterum δ | 19 Duae] **Π** Qu(a)e ω || 20 iulius — est *om.* γ || 21 iulii σ | 24 nomen *hic* ω (*deest in* **Z**) || 25 romam contendat ω *corr.* σ

Quia Tarquinio inquit nomine esset: hoc proinde est, tamquam si ego dicam: 'mihi nomen est Iulium'.

XXX

Vehiculum, quod 'petorritum' appellatur, cuiatis linguae vocabulum sit, Graecae an Gallicae.

1 Qui ab alio genere vitae detriti iam et retorridi
ad litterarum disciplinas serius adeunt, si forte idem
sunt garruli natura et subargutuli, oppido quam fiunt
2 in litterarum ostentatione inepti et frivoli. Quod
genus profecto ille homo est, qui de petorritis nuper
3 argutissimas nugas dixit. Nam cum quaereretur,
'petorritum' quali forma vehiculum cuiatisque linguae
vocabulum esset, et faciem vehiculi ementitus est longe
alienam falsamque et vocabulum Graecum esse dixit
atque adsignificare volucres rotas interpretatus est
commutataque una littera 'petorritum' esse dictum
4 volebat quasi 'petorrotum'; scriptum etiam hoc esse
a Valerio Probo contendit.
5 Ego, cum Probi multos admodum commentationum libros adquisierim, neque scriptum in his
inveni nec usquam alioqui Probum scripsisse credo.
6 'Petorritum' enim est non ex Graecia dimidiatum, sed
7 totum Transalpibus; nam est vox Gallica. Id scriptum
est in libro M. Varronis quarto decimo rerum
divinarum *(fr. 108 Ag.)*, quo in loco Varro, cum
de petorrito dixisset, esse id verbum Gallicum, 'lanceam' quoque dixit non Latinum, set Hispanicum
verbum esse.

---

12 sqq. Fest. p. 206, 30 22 l. l. Quint. I 5, 57

1 nomine] δ nomen γ || 2 Gellium *Btl.* || 9 priuoli δ || 15 ad sign. **Z** id sign. γ significare **Q** || 17 uol.] uel **X** || 19 commentariorum **N**² || 23 t. ⟨ortum⟩ trans Alp. *Hertz* t. transalpinum *JGr. sed vd. Thielmann, Arch. f. Lex. IV p. 252* | Inscriptum ω *corr.* σ

XXXI

Quae verba legaverint Rodii ad hostium ducem Demetrium, cum ab eo obsiderentur, super illa incluta Ialysi imagine.

Rodum insulam celebritatis antiquissimae oppidum- 1
que in ea pulcherrimum ornatissimumque obsidebat
obpugnabatque Demetrius, dux aetatis suae inclutus,
cui a peritia disciplinaque faciendi obsidii machinarum-
que sollertia ad capienda oppida repertarum cognomen-
tum *Πολιορκητὴς* fuit. Tum ibi in obsidione illa aedes 2
quasdam publice factas, quae extra urbis muros cum
parvo praesidio erant, adgredi et vastare atque ab-
sumere igni parabat. In his aedibus erat memora- 3
tissima illa imago Ialysi Protogenis manu facta,
inlustris pictoris, cuius operis pulchritudinem prae-
stantiamque ira percitus Rodiis invidebat. Mittunt 4
Rodii ad Demetrium legatos cum his verbis: 'Quae,
malum,' inquiunt 'ratiost, ut tu imaginem istam velis
incendio aedium facto disperdere? Nam si nos omnes
superaveris et oppidum hoc totum ceperis, imagine
quoque illa integra et incolumi per victoriam potieris;
sin vero nos vincere obsidendo nequiveris, petimus
consideres, ne turpe tibi sit, quia non potueris bello
Rodios vincere, bellum cum Protogene mortuo gessisse.'
Hoc ubi ex legatis audivit, obpugnatione desita et ima- 5
gini et civitati pepercit.

4 sqq. Plin. XXXV 10, 104 Plut. Demetr. 22 (apophth. Demetr. 1) 16 XII 1, 17 23 cfr. Otto, Sprichw. p. 230

---

6 in ductus **Q** indutus **ZX** inditus $\mathbf{Q}^2\mathbf{X}^2$ 7 pueritia ***Π*Q** que *om.* $\mathbf{Q}^1$ || 9 illa *om.* σ || 11 adsumere (ass. **Q**) σ || 12 diebus **Q** / aediebus **X** || 17 mali $\mathbf{Q}^2$ || 18 homines *Eussner* || 24 deserta $\mathbf{O}^1$

A. GELLII
NOCTIVM ATTICARVM LIBER SEXTVS DECIMVS

I

Verba Musoni philosophi Graeca digna atque utilia audiri observarique; eiusdemque utilitatis sententia a M. Catone multis ante annis Numantiae ad equites dicta.

1 Adulescentuli cum etiamtum in scholis essemus,
ἐνθυμημάτιον hoc Graecum, quod adposui, dictum esse
a Musonio philosopho audiebamus et, quoniam vere
atque luculente dictum verbisque est brevibus et ro-
tundis vinctum, perquam libenter memineramus *(p. 273*
2 *Pe.)*: *Ἄν τι πράξῃς καλὸν μετὰ πόνου, ὁ μὲν πόνος
οἴχεται, τὸ δὲ καλὸν μένει· ἄν τι ποιήσῃς αἰσχρὸν μετὰ
ἡδονῆς, τὸ μὲν ἡδὺ οἴχεται, τὸ δὲ αἰσχρὸν μένει.*
3 Postea istam ipsam sententiam in Catonis ora-
tione, quam dixit Numantiae apud equites,
positam legimus. Quae etsi laxioribus paulo longiori-
busque verbis comprehensa est praequam illud Grae-
cum, quod diximus, quoniam tamen prior tempore
4 antiquiorque est, venerabilior videri debet. Verba ex
oratione haec sunt *(V 1 J.)*: Cogitate cum animis

---

3 utilem (em *ex* itas) **Q** | sentenciam — dictam **δ** ‖ 16 postquam **X** preterquam **T**[2] ‖ 17 prior] **TY** priore ω

vestris: si quid vos per laborem recte feceritis, labor ille a vobis cito recedet, bene factum a vobis, dum vivitis, non abscedet; sed si qua per voluptatem nequiter feceritis, voluptas cito abibit, nequiter factum illud apud vos semper manebit.

II

Cuiusmodi sit lex apud dialecticos percontandi disserendique; et quae sit eius legis reprehensio.

Legem esse aiunt disciplinae dialecticae, si de qua- 1
piam re quaeratur disputeturque atque ibi quid rogere,
ut respondeas, tum ne amplius quid dicas, quam id
solum, quod es rogatus, aut aias aut neges; eamque
legem qui non servent et aut plus aut aliter, quam
sunt rogati, respondeant, existumantur indoctique esse
disputandique morem atque rationem non tenere. Hoc 2
quidem, quod dicunt, in plerisque disputationibus pro-
cul dubio fieri oportet. Indefinitus namque inexpli- 3
cabilisque sermo fiet, nisi interrogationibus respon-
sionibusque simplicibus fuerit determinatus.

Sed enim esse quaedam videntur, in quibus, si 4
breviter et ad id, quod rogatus fueris, respondeas,
capiare. Nam si quis his verbis interroget: 'Postulo, 5
uti respondeas, desierisne facere adulterium an non',
utrumcumque dialectica lege responderis, sive aias seu
neges, haerebis in captione, tamquam si te dicas adul-
terum *** negent; nam qui facere non desinit, non 6
id necessario etiam fecit. Falsa igitur est species 7
istius captionis et nequaquam procedere ad id potest,
ut conligi concludique possit eum facere adulterium,
qui se negaverit facere desisse. Quid autem legis 8

4 cita **Z**[1] | 8 Cuimodi **N** | 11 quod **O** ***Π*** ‖ 15 indocti ***Π*** **Q**[2] rudes indoctique **N**[3] *mallem* indocti inscitique *ut XIX 8, 12* ‖ 20 simpl. determinatur ***Π*** | 26 tam si te d. ad. quam si neges σ | adulterium -imum **Z**[1] **ZTY** ‖ 27 ⟨aliquid⟩ non σ | desiuit γ desiit ς | 30 concludi ***Π***

istius propugnatores in illa captiuncula facient, in qua
haerere eos necessum est, si nihil amplius, quam quod
9 interrogati erunt, responderint? Nam si ita ego isto-
rum aliquem rogem: 'Quicquid non perdidisti, habeasne
an non habeas, postulo ut aias aut neges', utrumcum-
10 que breviter responderit, capietur. Nam si habere se
negaverit, quod non perdidit, colligetur oculos eum
non habere, quos non perdidit; sin vero habere se
dixerit, colligetur habere eum cornua, quae non per-
11 didit. Rectius igitur cautiusque ita respondebitur:
12 'Quicquid habui, id habeo, si id non perdidi.' Sed
huiuscemodi responsio non fit ex ea lege, quam diximus; plus enim, quam quod rogatus est, respondet.
13 Propterea id quoque ad eam legem addi solet non
esse captiosis interrogationibus respondendum.

III

Quanam ratione effici dixerit Erasistratus medicus, si cibus forte deerit, ut tolerari aliquantisper inedia possit et tolerari fames; verbaque ipsa Erasistrati super ea re scripta.

1 Cum Favorino Romae dies plerumque totos eramus, tenebatque animos nostros homo ille fandi dulcissimus, atque eum, quoquo iret, quasi ex lingua prorsum eius capti prosequebamur; ita sermonibus us-
2 quequaque amoenissimis demulcebat. Tum ad quendam aegrum cum isset visere nosque cum eo una introissemus multaque ad medicos, qui tum forte istic erant, valitudinis eius gratia oratione Graeca dixisset: 'ac ne hoc quidem mirum' inquit 'videri debet, quod,

4 XVIII 2, 9 25 Ter. Hec. 189 Lucr. VI 1236

3 interrogauerunt **ꝺ** | ista **Q** ‖ 5 ut] au **X** aut **N²O*Π*X²** utrumquemque **Q¹Z** ‖ 6 si non habere ω non *del. Gruppe* ‖ 7 non *om.* **Q¹** ‖ 8 quod **Q** ‖ 9 collige tu **Z** ‖ 11 perdidissem (-sse **Z**) hui. **ꝺ** | 14 Propt.] **Q** Et propt. ω ‖ 19 uerborum **ꝺ** ‖ 23 apti *Stephanus* ‖ 28 anne **Z**

cum antehac semper edundi fuerit adpetens, nunc post
imperatam inediam tridui omnis eius adpetitio pristina
elanguerit. Nam quod Erasistratus *(p. 193 Fu.)* 3
scriptum' inquit 'reliquit, propemodum verum est:
esuritionem faciunt inanes patentesque intestinorum
fibrae et cava intus ventris ac stomachi vacua et hiantia;
quae ubi aut cibo conplentur aut inanitate diutina
contrahuntur et conivent, tunc loco, in quem cibus
capitur, vel stipato vel adducto voluntas capiendi eius
desiderandique restinguitur.' Scythas quoque ait eun- 4
dem Erasistratum dicere, cum sit usus, ut famem
longius tolerent, fasceis ventrem strictissime circumligare.
Ea ventris conpressione esuritionem posse depelli
creditum est.

Haec tum Favorinus multaque istiusmodi alia 5
adfabilissime dicebat: nos autem postea, cum librum 6
forte Erasistrati legeremus *διαιρέσεων* primum, id
ipsum in eo libro, quod Favorinum audiebamus dicere,
scriptum offendimus. Verba Erasistrati ad eam 7
rem pertinentia haec sunt: *Ἐλογιζόμεθα οὖν παρὰ
τὴν ἰσχυρὰν σύμπτωσιν τῆς κοιλίας εἶναι τὴν
σφόδρα ἀσιτίαν· καὶ γὰρ τοῖς ἐπιπλέον ἀσιτοῦσιν
κατὰ προαίρεσιν ἐν τοῖς πρώτοις χρόνοις ἡ
πεῖνα παρακολουθεῖ, ὕστερον δὲ οὐκέτι.* Deinde 8
paululum infra: *Εἰθισμένοι δέ εἰσιν καὶ οἱ Σκύθαι,
ὅταν διά τινα καιρὸν ἀναγκάζωνται ἀσιτεῖν,
ζώναις πλατείαις τὴν κοιλίαν διασφίγγειν, ὡς
τῆς πείνης αὐτοὺς ἧττον ἐνοχλούσης· σχεδὸν
δὲ καὶ ὅταν πλήρης κοιλία ᾖ, διὰ τὸ κένωμα
ἐν αὐτῇ μηδὲν εἶναι, διὰ τοῦτο οὐ πεινῶσιν,*

1 eundi **δ** | 2 pristine lang. **δ** ‖ 7 diutina] dr = dicitur **Q** 9 abducto **Q** ‖ 13 Ea] a **Z** in **Q** ‖ 17 ΔΙΑΡΕϹΕϹ (-ΕΦ ***Π***) ***Π*X** ‖ 21 ΤΝΑΙϹΧΡΑΝ **X** ‖ 22 ΑϹΕΙΤΕΙΑΝ ω | ΑϹΕΙΤΟΥϹΙΝ **ZNO** ΑϹΕϹΕΙΤΟΥϹΙΝ (-ΥΝ **X**) ***Π*X** ‖ 25 paulum γ ‖ 26 ΑΝΑΓΚΑΖΩΤΑΙ **Z** ΑΝΑΓΡΑΖΟΝΤΑΙ ω | ΑϹΕΙΤΙΝ ω ‖ 27 ΔΙΑϹΦΙΝΓΙΝ **Z** -ΝΤΙΝ ω 29 ἡ κοιλία σ | ΚΑΙΝΩΜΑ ω *etiam p. 162, 1*

ὅταν δὲ σφόδρα συμπεπτωκυῖα ᾖ, κένωμα οὐκ ἔχει.

9 In eodem libro Erasistratus vim quandam famis non tolerabilem, quam Graeci *βούλιμον* appellant, in diebus frigidissimis multo facilius accidere ait, quam cum serenum atque placidum est, atque eius rei causas, cur is morbus in eo plerumque tempore
10 oriatur, nondum sibi esse compertas dicit. Verba, quibus id dicit, haec sunt: *Ἄπορον δὲ καὶ δεόμενον ἐπισκέψεως καὶ ἐπὶ τούτου καὶ ἐπὶ τῶν λοιπῶν βουλιμιώντων, διὰ τί ἐν τοῖς ψύχεσιν μᾶλλον τὸ σύμπτωμα τοῦτο γίνεται ἢ ἐν ταῖς εὐδίαις.*

IV

Quo ritu quibusque verbis fetialis populi Romani bellum indicere solitus sit his, quibus populus bellum fieri iusserat; et item in quae verba conceptum fuerit iusiurandum de furtis militaribus sanciendis et uti milites scripti intra praedictum diem in loco certo frequentitarent causis quibusdam exceptis, propter quas id iusiurandum remitti aecum esset.

1 Cincius in libro tertio de re militari fetialem populi Romani bellum indicentem hostibus telumque in agrum eorum iacientem hisce verbis uti scripsit *(fr. 12 H. 1 Br.)*: 'Quod populus Hermundulus hominesque populi Hermunduli adversus populum Romanum bellum fecere deliqueruntque quodque populus Romanus cum populo Hermundulo hominibusque Hermundulis bellum iussit, ob eam rem ego populusque Romanus populo Her-

---

4 Arist. probl. VIII 9 p. 887, 38 Paul. p. 32, 10 CGL II 259, 26 VI 156 21 sqq. Liv. I 32, 12 sq.

---

4 ΒΟΥΛΕΙΜΟΝ (ΒΟΥΔ. **Z**) *ω* || 6 placidissimum ***Π*** || 11 ΒΟΥΔΕΥΜΙΩΝ **Z** ΒΟΥΛΕΙΜΙΩΝΤΩΝ *fere ω* || 12 ΓΕΙΝ(Ε)ΤΑΙ *ω* || 13 ΕΥΔΕΙΑΙC *fere ω* || 18 sciendis **Z** || 19 frequentarent *ω praeter* **Q** || 24 Quod *om.* **Q** || 25 populi *del. Gr.* || 26 bellum *del. HJMueller et ASchmidt* || 28 hom. Herm.] **Q** *om. ω* | duxit ***Π***

mundulo hominibusque Hermundulis bellum dico facioque.'

Item in libro eiusdem Cincii de re militari 2 quinto ita scriptum est *(fr. 13 H. 2 Br.)*: 'Cum dilectus antiquitus fieret et milites scriberentur, iusiurandum eos tribunus militaris adigebat in verba haec [Magistratus verba]: 'C. Laelii C. fili consulis L. Cornelii P. fili consulis in exercitu decemque milia passuum prope furtum non facies dolo malo solus neque cum pluribus pluris nummi argentei in dies singulos; extraque hastam, hastile, ligna, poma, pabulum, utrem, follem, faculam si quid ibi inveneris sustulerisve, quod tuum non erit, quod pluris nummi argentei erit, uti tu ad C. Laelium C. filium consulem Luciumve Cornelium P. filium consulem sive quem ad uter eorum iusserit, proferes aut profitebere in triduo proximo, quidquid inveneris sustulerisve dolo malo, aut domino suo, cuium id censebis esse, reddes, uti quod rectum factum esse voles.'

Militibus autem scriptis dies praefinibatur, 3 quo die adessent et citanti consuli responderent; deinde concipiebatur iusiurandum, ut adessent, 4 his additis exceptionibus: 'nisi harunce quae causa erit: funus familiare feriaeve denicales, quae non eius rei causa in eum diem conlatae sint, quo is eo die minus ibi esset, morbus sonticus auspiciumve, quod sine piaculo prae-

---

2 indico σ ‖ 6 adiebat **ΠX** ‖ 7 Magistratu (-tus $\mathbf{Q}^2$) uerba δ In magistratu uerba **OX** In magistratu **NΠ** *del. Hertz (quem cfr. II p. XCI)* ‖ 10 ⟨neque⟩ solus *Huschke* ‖ 12 pompabulum ω *corr. Lion et Lipsius* (pomum) ‖ 15 uti] aut *Boot* ‖ 17 uter] **TY** utrum ω alteruter *Scriverius* ‖ ius erit ς ‖ 18 perferes *Huschke* ‖ 19 quodquid ω *recte* **TY** quum quid *Huschke* ‖ dolo *Ald.* in dolo ω sine d. *Carrio* ‖ 20 esse *om.* $\mathbf{Q}^1$ **Π** ‖ 21 recte $\mathbf{O}^2$ **ΠX** ‖ 22 scripsit δ praefiniebatur γ ‖ 23 citati ς ‖ 24 deinde ita γ ‖ 26 deinic(h)ales ω

terire non liceat, sacrificiumve anniversarium, quod recte fieri non possit, nisi ipsus eo die ibi sit, vis hostesve, status condictusve dies cum hoste; si cui eorum harunce quae causa erit, tum se postridie, quam per eas causas licebit, eo die venturum adiuturumque eum, qui eum pagum, vicum, oppidumve delegerit.'

5 Item in eodem libro verba haec sunt *(fr. 14 H. 3 Br.)*: Miles cum die, qui prodictus est, aberat neque excusatus erat, infrequens notabatur.

6 Item in libro sexto hoc scriptum est *(fr. 15 H. 4 Br.)*: Alae dictae exercitus equitum ordines, quod circum legiones dextra sinistraque tamquam alae in avium corporibus locabantur. In legione sunt centuriae sexaginta, manipuli triginta, cohortes decem.

V

'Vestibulum' quid significet; deque eius vocabuli rationibus.

1 Pleraque sunt vocabula, quibus vulgo utimur neque tamen liquido scimus, quid ea proprie atque vere significent, sed incompertam et vulgariam traditionem rei non exploratae secuti videmur magis dicere, quod volumus, quam dicimus: sicuti est 'vestibulum' verbum in sermonibus celebre atque obvium, non omni-

---

3 XII tab. II 2 Plaut Curc. 5 10 Paul. p. 112, 7 CGL VI 574 12 sqq. Serv. A. IV 121 XI 604 Isid. IX 3, 62 Veget. II 1 schol. Luc. I 476 CGL VI 46; 47 14 sq. Serv. A. XI 463 Isid. IX 3, 47 23 sqq. Macr. VI 8, 14 sqq. (Non. I p. 53, 3 Serv. A. II 469 VI 273 GLK II 124, 10 Isid. XV 7, 2 CGL VII 409)

---

2 posset ω *corr. Hertz* | ipsius **δ Π X** ‖ 3 sit] **TY** sint ω 6 die *del. Scioppius* | aditurumque ς ‖ 9 productus **δ** pr(a)edictus γ *corr. Ursinus* ‖ 10 notabatur *Gr.* dabatur ω dicebatur *Lipsius* venum dabatur *Goettling* ‖ 11 sexto *om.* **Q** ‖ 18 eius fabulationibus **Q** ‖ 22 uidemus **ΠX**[1] audemus **Q** ‖ 24 serm. tam cel. **Q**

bus tamen, qui illo facile utuntur, satis spectatum.
Animadverti enim quosdam hautquaquam indoctos 2
viros opinari vestibulum esse partem domus primorem,
quam vulgus 'atrium' vocat. C. Aelius Gallus in 3
libro de significatione verborum, quae ad ius civile pertinent, secundo *(fr. 5 H. 23 Br.)* vestibulum esse dicit non in ipsis aedibus neque partem aedium, sed locum ante ianuam domus vacuum, per quem a via aditus accessusque ad aedis est, cum dextra sinistraque ianuam tectaque sunt viae iuncta atque ipsa ianua procul a via est area vacanti intersita.

Quae porro huic vocabulo ratio sit, quaeri multum 4
solet; sed quae scripta legi, ea ferme omnia inconcinna
atque absurda visa sunt. Quod Sulpicium autem 5
Apollinarem memini dicere, virum eleganti scientia ornatum, huiuscemodi est: "'Ve' particula, sicuti quaedam alia, tum intentionem significat, tum minutionem.
Nam 'vetus' et 'vehemens', alterum ab aetatis magni- 6
tudine compositum elisumque est, alterum a mentis vi atque impetu dicitur. 'Vescum' autem, quod ex ve particula et esca copulatum est, utriusque diversae
significationis vim capit. Aliter enim Lucretius 7
(I 326) vescum salem dicit ex edendi intentione, aliter Lucilius *(XXVI 29 M. 499 B.)* vescum appel-
lat cum edendi fastidio. Qui domos igitur amplas 8

4 Paul. p 13, 10 6 sqq. Gl. Reiff. 37 18 sqq. V 12, 10 19 GLK VII 19, 16; 524, 4 20 sqq. Paul. p. 368, 14 Non. II p 186, 35 Serv. pl. g. III 175 IV 131 Gl. Reiff. 38 CGL VII 408 24 Gl. Reiff. 37

1 expectatum **δ** ‖ 3 iuris **X** ‖ 4 Celius **Q** C(a)ecilius ω *corr. Pontanus* ‖ 7 illis sedibus **Z** | p. mediam **Q** ‖ 9 accessus **X** ‖ 10 inter ianuam σ ianuarum *Salmas.* | tecta quae **NOΠQ**[2] tecte **X** tecta *Carrio* i. tecta saepiunt *Mdg.* ⟨antae⟩ tectaque *Mms.* ⟨ianorum⟩ ianua t. *vel* alarum tecta quidem *Weiss, sed vd. eundem Fleckeis. ann. 131, 629, ubi cum Roenschio* ianuam ⟨rectaque⟩ tecta quidem s. v. i.; atqui | uinctae **O**[1] ‖ 14 absurda insunt **Q** ‖ 17 aliae *Vogel* ‖ 23 dixit **NOΠ**

antiquitus faciebant, locum ante ianuam vacuum relinquebant, qui inter fores domus et viam medius esset.
9 In eo loco, qui dominum eius domus salutatum venerant, priusquam admitterentur, consistebant et neque
10 in via stabant neque intra aedis erant. Ab illa ergo grandis loci consistione et quasi quadam stabulatione vestibula appellata sunt spatia, sicuti diximus, grandia ante fores aedium relicta, in quibus starent, qui venis-
11 sent, priusquam in domum intromitterentur. Meminisse autem debebimus id vocabulum non semper a veteribus scriptoribus proprie, sed per quasdam translationes esse dictum, quae tamen ita sunt factae, ut ab ista, de qua diximus, proprietate non longe desciverint, sicut illud in s e x t o V e r g i l i i *(A. VI 273)*:

> vestibulum ante ipsum primisque in faucibus Orci
> Luctus et ultrices posuere cubilia Curae;

12 non enim vestibulum priorem partem domus infernae esse dicit, quod obrepere potest, tamquam si ita dicatur, sed loca duo demonstrat extra orci fores, 'vestibulum' et 'fauces', ex quibus vestibulum appellat ante ipsam quasi domum et ante ipsa Orci penetralia, fauces autem vocat iter angustum, per quod ad vestibulum adiretur.'

VI

Hostiae, quae dicuntur 'bidentes', quid sint et quam ob causam ita appellatae sint; superque ea re P. Nigidii et Iulii Hygini sententiae.

1 Redeuntes Graecia Brundisium navem advertimus. Ibi quispiam linguae Latinae litterator Roma a Brun-
2 disinis accersitus experiundum sese vulgo dabat. Imus

---

1 uacuum *om.* γ ‖ 6 constitione σ (consitio *Non.*) ‖ **11** scriptoribus *om.* **N O *Π*** ‖ 21 q. et uest. γ | appellant **Q^1Z** ‖ 22 quasi *om.* γ | et *om.* **Z** ‖ 27 sunt ***Π*X** | super quare **Q** supq; re **Z** | VII. P. Nigid. γ ‖ 29 ⟨ex⟩ Graecia *Hertz* | brundusi **Q**

ad eum nos quoque oblectamenti gratia; erat enim
fessus atque languens animus de aestu maris. Legebat 3
barbare insciteque Vergilii septimum, in quo libro
hic versus est *(A. VII 93)*:

centum lanigeras mactabat rite bidentis,

et iubebat rogare se, si quis quid omnium rerum vel- 4
let discere. Tum ego indocti hominis confidentiam 5
demiratus: 'docesne' inquam 'nos, magister, cur bi-
dentes dicantur?' ''Bidentes' inquit 'oves appellatae, 6
idcircoque lanigeras dixit, ut oves planius demon-
straret.' 'Posthac' inquam 'videbimus, an oves solae, 7
ut tu ais, bidentes dicantur et an Pomponius, atella-
narum poeta, in Gallis transalpinis erraverit, cum
hoc scripsit *(v. 51 R.^{3})*:

Mars, tíbi voveo facturum, si umquam réd-
ierit,
bidénti verre,

sed nunc ego a te rogavi, ecquam scias esse huiusce 8
vocabuli rationem.' Atque ille nihil cunctatus, sed 9
nimium quantum audacter: 'oves' inquit 'bidentes
dictae, quod duos tantum dentes habeant.' 'Vbi terra- 10
rum, quaeso te,' inquam 'duos solos per naturam
dentes habere ovem vidisti? ostentum enim est et
piaculis factis procurandum.' Tum ille permotus mihi 11
et inritatus: 'quaere' inquit 'ea potius, quae a gram-
matico quaerenda sunt; nam de ovium dentibus opi-
liones percontantur.' Facetias nebulonis hominis risi 12
et reliqui.

---

8 sqq. Non. I p. 53, 13 Macr. VI 9, 1 sqq. CGL VI 140

3 barbaris **Z** ‖ 6 quis *om.* *δ* ‖ 7 dicere *γ* ‖ 8 nobis magist **Z** ‖ 13 Galliis *Π* ‖ 15 fact. voveo *Fleckeisen* Mars t. voveo | factúrum *eqs. dist. Seyffert* | suum quam *δ* | rediero *Macr.* ‖ 18 et quam ω ‖ 25 a *Macr.* ex **O^{2}X** *om.* ω ‖ 26 upiliones (ap. **X**) *γ***Z** ‖ 27 percontator *Macr.*

P. autem Nigidius in libro, quem de extis composuit *(fr. 81 Sw.)*, 'bidentes' appellari ait non oves solas, sed omnes bimas hostias, neque tamen dixit
13 apertius, cur bidentes; sed, quod ultro existumabamus, id scriptum invenimus in commentariis quibusdam ad ius pontificum pertinentibus *(III p. 566 Br.)* 'bidennes' primo dictas d littera inmissa quasi biennes, tum longo usu loquendi corruptam vocem esse et ex bidennibus bidentes factum, quoniam id videbatur esse dictu facilius leniusque.

14 Hyginus tamen Iulius, qui ius pontificum non videtur ignorasse, in quarto librorum, quos de Vergilio fecit, 'bidentes' appellari scripsit hostias,
15 quae per aetatem duos dentes altiores haberent. Verba illius ipsa posui *(fr. 5 p. 27 Bu.)*: Quae bidens est inquit hostia, oportet habeat dentes octo, sed ex his duo ceteris altiores, per quos appareat ex minore aetate in maiorem transcendisse. Haec Hygini opinio an vera sit, non argumentis, sed oculis videri potest.

VII

Quod Laberius verba pleraque licentius petulantiusque finxit: et quod multis item verbis utitur, de quibus, an sint Latina, quaeri solet.

1 Laberius in mimis, quos scriptitavit, oppido quam
2 verba finxit praelicenter. Nam et *(v. 150 R.³)* men-

---

1 sqq. l. l. Paul. p. 4, 17 Serv. A. IV 57 VI 39 Acro Hor. c. III 23, 14 13 sqq. l. l. Paul. p. 33, 10; (35, 2; 66, 16) schol. Luc. I 607 Isid. XII 1, 9 26 sq. Non. II p. 140, 31; 70, 3 (= CGL V 637, 10)

6 pontificium *Macr.* || 7 bidentes **Q** | d *om.* *γ* || 8 tamen **Q** 9 bidenibus *γ* biennibus **Q**² || 10 leuiusque *ex* leuisque **Q** lenisque *ex* lenique **Z** *om.* *γ* || 11 pontificium **NX** *Macr.* || 12 quinto *Macr.* || 16 habere ***Π*** || 17 iis **NO(X)** | duos **Q** || 19 arg. iudicari *Hertz, cd. v. l. in v. 20; mallem* ⟨argui⟩ argumentis || 20 oculis] documentis ***Π*** | uideri] **Q** iudicari *ω*

dicimonium dicit et moechimonium et adulterionem adulteritatemque pro 'adulterio' et depudicavit pro 'stupravit' et abluvium pro 'diluvio' et, quod in mimo ponit, quem Cophinum inscripsit, *(v. 39 R.*[3]*)* manuatus est pro 'furatus est' et item in Fullone *(v. 46 R.*[3]*)* furem manuarium appellat: 3

manuari, inquit pudorem perdidisti,

multaque alia huiuscemodi novat. Neque non obso- 4
leta quoque et maculantia ex sordidiore vulgi usu ponit, quale est in Staminariis *(v. 87 R.*[3]*)*:

tollet bona fide vos Orcus nudas in catomum.

Et *(v. 151 R.*[3]*)* elutriare lintea et lavandaria dicit, 5
quae ad lavandum sint data, et *(v. 147 R.*[3]*)*:

coícior inquit in fullónicam,

et *(v. 148 R.*[3]*)*:

quid próperas? ecquid praécurris Caldónia?

Item in Restione *(v. 79 R.*[3]*)* talabarriunculos dicit, 6
quos vulgus 'talabarriones'; item in Compitalibus 7
(v. 37 R.[3]*)*:

malas malaxavi;

item in Cacomnemone *(v. 13 R.*[3]*)*: 8

hic est inquit
ílle gurdus, quém ego me abhinc ménses duos
ex África
vénientem excepísse tibi narrávi.

---

1 *Ante* et moech. *excidisse opinatur Hertz* et miserimonium *coll. Non. III p. 214, 18* ‖ 4 cropium *Non. p. 140* quoprino *p. 70* inser *Non.* scripsit ω ‖ 5 maustus *Non. p. 141, 1* ‖ 8 huiusmodi γ ‖ 9 maculantie δ ‖ 11 catonium **X** catomium *Iunt.* ‖ 12 eleutriare **Q** O[1] ‖ labandaria δ labandria labr **X** γ ‖ 16 et quid *Π* quid ω *corr. edd. vett.* Calidoniam *Ribb.* ‖ 17 in *om.* δ **N** O *Π* tallabarr. δ tabellariunculos *Falster* ‖ 18 tabelliones *idem* ‖ 20 malaxauit δ malacissaui *Ribb.* ‖ 21 cacomemmone γ ‖ 22 *sic versus dist. Seyffert* ‖ 23 duos menses ω *transp. Bothe* ‖ 25 aduénientem *Ribb.*

9 Item in mimo, qui inscribitur Natal, *(v. 60 R.[3])* cippum dicit et obbam et camellam et *(v. 61 R.[3])* pittacium et capitium:

induis inquit capitium tunicae pittacium.

10 Praeterea in Anna Peranna *(v. 3 R.[3])* gubernium pro 'gubernatore' et planum pro 'sycophanta' et nanum pro 'pumilione' dicit; quamquam planum pro 'sycophanta' M. quoque Cicero in oratione scriptum
11 reliquit, quam pro Cluentio dixit *(XXVI 72).* Atque item in mimo, qui Saturnalia inscriptus est, *(v. 80 R.[3])* botulum pro 'farcimine' appellat et ho-
12 minem levennam pro 'levi'. Item in Necyomantia cocionem pervulgate dicit, quem veteres 'arillatorem' dixerunt. Verba Laberi haec sunt *(v. 63 R.[3])*:

dúas uxores? hércle hoc plus negóti est, inquit cócio;
séx aediles víderat.

13 Sed enim in mimo, quem inscripsit Alexandream, eodem quidem, quo vulgus, sed probe Latineque usus est Graeco vocabulo: emplastrum enim dixit *οὐθετέρως*, non genere feminino, ut isti novicii semidocti.
14 Verba ex eo mimo adposui *(v. 1 R.)*:

quíd est ius iurandum? émplastrum aeris álieni.

---

7 XIX 13, 2 Fest. p. 177, 7 CGL VII 160 11 Paul. p. 35, 13 CGL VI 150 13 sq. Paul. p. 20, 12 (Porph. Hor. s. II 3, 25) CGL VI 94; 226 15 (cfr. Otto, Sprichw. p. 87)

---

1 nata . L . (. l . **X**) ***ΠX*** nata **Z**[1] Natalis *vel* Natta *Bothe* Natalicius *Fleckeisen* ‖ 2 et capitatium **Q** ‖ 4 captiuum ***δ*NO**(**X**) ‖ 5 gubernum *Ribb., sed cfr. Gundermann, Archiv f. Lex. VII 588* ‖ 11 bortulum **Q** ‖ 12 levennem *Bothe* | necromantia **N** ‖ 13 cotionem **X** | aryllatorem *γ* ‖ 15 hoc hercule (hercle **NX**) *ω corr. Bothe* negotio **O** | esset (eēn **Z**) quid ***δ*** ‖ 16 coctio *Festus* | cocios exiles **Q** ‖ 18 scripsit ***δ*** ‖ 19 sed *σ* se *ω* ‖ 20 emplaustrum **Q** inplastrum **NO** inplaustrum ***ΠX*** ‖ 23 inplastrum (-nstrum ***Π***) *ω*

VIII

Quid significet et quid a nostris appellatum sit, quod 'axioma' dialectici dicunt; et quaedam alia, quae prima in disciplina dialectica traduntur.

Cum in disciplinas dialecticas induci atque imbui 1
vellemus, necessus fuit adire atque cognoscere, quas
vocant dialectici εἰσαγωγάς. Tum, quia in primo περὶ 2
ἀξιωμάτων discendum, quae M. Varro *(fr. 36 W.)* alias
profata, alias proloquia appellat, commentarium
de proloquiis L. Aelii, docti hominis, qui magister
Varronis fuit, studiose quaesivimus eumque in Pacis
bibliotheca repertum legimus. Sed in eo nihil edo- 3
center neque ad instituendum explanate scriptum est,
fecisseque videtur eum librum Aelius *(p. 36, 15 Me.)*
sui magis admonendi, quam aliorum docendi gratia.
Redimus igitur necessario ad Graecos libros. Ex 4
quibus accepimus ἀξίωμα esse his verbis: λεκτὸν
αὐτοτελὲς ἀπόφαντον ὅσον ἐφ' αὑτῷ. Hoc ego 5
supersedi vertere, quia novis et inconditis vocibus
utendum fuit, quas pati aures per insolentiam vix
possent. Sed M. Varro in libro de lingua Latina 6
ad Ciceronem quarto vicesimo expeditissime ita
finit *(fr. 36 W.)*: Proloquium est sententia, in qua
nihil desideratur.

Erit autem planius, quid istud sit, si exemplum 7
eius dixerimus. Ἀξίωμα igitur, sive id 'proloquium'
dicere placet, huiuscemodi est: 'Hannibal Poenus fuit';
'Scipio Numantiam delevit'; 'Milo caedis damnatus
est'; 'neque bonum est voluptas neque malum'; et 8
omnino, quicquid ita dicitur plena atque perfecta ver-

17 Chrysipp. apud Diog. L. VII 1, 48 65 Donat. Ter. Andr. I 1, 18 Eun. I 2, 95; 98 Ad. V 8, 29 26 Mart. Cap. IV 390

4 tradantur ***Π*** | 6 ualemus *ex* uidemus **Q** || 8 dicendumque **Q** | 10 l a elii **δOX** || 13 dictum ***Π*** | 16 rediimus *Eussner* || 17 his verbis: *del. aut* < definitum > esse *scr. Sk.* | 19 nobis et conditis **δ** | 21 in libro *om.* **δ** || 27 huiusmodi *γ* | 30 Plana **Q**

borum sententia, ut id necesse sit aut verum aut fal-
sum esse, id a dialecticis *ἀξίωμα* appellatum est, a
M. Varrone, sicuti dixi, proloquium, a M. autem
Cicerone *(Tusc. I 7, 14)* pronuntiatum, quo ille
tamen vocabulo tantisper uti se adtestatus est, quoad
melius inquit invenero.
9 Sed quod Graeci *συνημμένον ἀξίωμα* dicunt, id
alii nostrorum *(Stil. fr. III 21 p. 34 Me.)* 'adiunctum',
alii 'conexum' dixerunt. Id 'conexum' tale est: 'si
Plato ambulat, Plato movetur'; 'si dies est, sol super
10 terras est'. Item quod illi *συμπεπλεγμένον*, nos vel
'coniunctum' vel 'copulatum' dicimus, quod est eius-
demmodi: 'P. Scipio, Pauli filius, et bis consul fuit
et triumphavit et censura functus est et collega in
11 censura L. Mummii fuit'. In omni autem coniuncto
si unum est mendacium, etiamsi cetera vera sunt,
totum esse mendacium dicitur. Nam si ad ea omnia,
quae de Scipione illo vera dixi, addidero 'et Hanni-
balem in Africa superavit', quod est falsum, universa
quoque illa, quae coniuncte dicta sunt, propter hoc
unum, quod falsum accesserit, quia simul dicentur,
vera non erunt.
12 Est item aliud, quod Graeci *διεζευγμένον ἀξίωμα*,
nos 'disiunctum' dicimus. Id huiuscemodi est: 'aut
malum est voluptas aut bonum aut neque bonum ne-
13 que malum est'. Omnia autem, quae disiunguntur,
pugnantia esse inter sese oportet, eorumque opposita,
quae *ἀντικείμενα* Graeci dicunt, ea quoque ipsa inter
se adversa esse. Ex omnibus, quae disiunguntur,
14 unum esse verum debet, falsa cetera. Quod si aut

3 sq. Ps. Apul. dogm. Plat. III p. 265 Oud. 7 Rhet. lat. min. 246, 2 H. CGL II 446, 20 9 Augustin. princ. dial. 3 11 CGL II 442, 55 23 sq. Mart. Cap. (IV 417) V 536 Rhet. lat. min. (36, 3;) 246, 2; (482, 23) 27 sq. Isid. II 31, 1

8 id *om.* **Q** ‖ 12 eiuscemodi *Gr.* ‖ 19 falsissimum **Π** ‖ 24 *et* 26 est *om.* **Q** ‖ 28 quae *om.* *γ* ‖ 29 adiunguntur **O**

nihil omnium verum aut omnia plurave, quam unum,
vera erunt aut quae disiuncta sunt, non pugnabunt
aut quae opposita eorum sunt, contraria inter sese
non erunt, tum id disiunctum mendacium est et ap-
pellatur παραδιεζευγμένον, sicuti hoc est, in quo,
quae opposita, non sunt contraria: 'aut curris aut
ambulas aut stas'. Nam ipsa quidem inter se adversa
sunt, sed opposita eorum non pugnant; 'non ambulare'
enim et 'non stare' et 'non currere' contraria inter
sese non sunt, quoniam 'contraria' ea dicuntur, quae
simul vera esse non queunt; possis enim simul eodem-
que tempore neque ambulare neque stare neque currere.
Sed hoc iam breve ex dialectica libamentum de 15
disse nunc satis erit, atque id solum addendum ad- 16
monendumque est, quod huius disciplinae studium
atque cognitio in principiis quidem taetra et asper-
nabilis insuavisque esse et inutilis videri solet, sed,
ubi aliquantum processeris, tum denique et emolu-
mentum eius in animo tuo dilucebit, et sequitur quae-
dam discendi voluptas insatiabilis, cui sane nisi modum 17
feceris, periculum non mediocre erit, ne, ut plerique
alii, tu quoque in illis dialecticae gyris atque maean-
dris tamquam apud Sirenios scopulos consenescas.

IX

Quid significet verbum in libris veterum creberrime positum 'susque deque'.

'Susque deque fero' ⟨aut 'susque deque sum'⟩ aut 1
'susque deque habeo' — his enim omnibus modis

22 Amm. XXX 1, 12 23 Amm XXIX 2, 14, cfr. Otto, Sprichw. p. 324 27 sqq. Fest. p. 290, 29 Otto, Sprichw. p. 337

2 adiuncta **OX** impugnabunt *Π* | 4 tunc *γ* | iunctum **O** 8 igpugnant **Q** repugnant *σ* || 10 contrarie dic. *δ* | 11 posses *Π* || 15 esse **Z**¹ | 19 sequetur *γ* || 20 nisi *om.* **OX** || 23 syrenicos *Π* 26 usque *δ* **OX** || 27 *suppl. Hertz* ⟨a. s. d. est⟩ *Sk.*

dicitur — verbum est ex hominum doctorum sermoni-
bus. In poematis quoque et in epistulis veterum
2 scriptum est plurifariam; sed facilius reperias, qui id
verbum ostentent, quam qui intellegant. Ita plerique
nostrum, quae remotiora verba invenimus, dicere ea
3 properamus, non discere. Significat autem 'susque
deque ferre' animo aequo esse et, quod accidit, non
magni pendere atque interdum neglegere et contem-
nere et propemodum id valet, quod dicitur Graece
4 ἀδιαφορεῖν. Laberius in Compitalibus *(v. 29 R.³)*:

> núnc tu lentu's, núnc tu susque déque fers;
> matér familias túa in lecto adversó sedet,
> servós sextantis útitur nefáriis
> verbís.

5 M. Varro in Sisenna vel de historia *(p. 256 R.)*:
Quod si non horum omnium similia essent
principia ac postprincipia, susque deque esset.
6 Lucilius in tertio *(III 11 M. 79 B.)*:

> verum haec ludus ibi susque omnia deque fuerunt,
> susque et deque fuere, inquam, omnia, ludus iocusque;
> illud opus durum, ut Setinum accessimus finem:
> *αἰγίλιποι* montes, Aetnae omnes, asperi Athones.

---

17 cfr. Otto, Sprichw. p. 287

3 qui id] quid **X** qui **δ** ‖ 11 em nunc *Ribb.* | lentus es ω *corr. Fleckeisen* lentus tu es *Scaliger* | nun **NO** non **X** | fers (*ex* fer) sanatur familiam tua (*ex* tuam) **Q** ‖ 13 uerbis nef. utitur ω *transp. Bothe* ‖ 16 quid **δ O Π** | non omnino s. β | omnia **X** ‖ 21 et] haec *Dousa* ‖ 23 dirum **Π** | sedinum **δ** ‖ 25 ΑΙΓΙΑΠΟΙ **Z** ΑΙΠΙ-ΛΙΠΟΙ (-ΠΟΥ **Π**) ait γ *corr. Giphanius* αἰγίλιπες *Francken* | omne **Z** *om.* **ΠX** ocres *Loewe* | aperi γ**Q**

X

Quid sint 'proletarii', quid 'capite censi'; quid item sit in XII tabulis 'adsiduus'; et quae eius vocabuli ratio sit.

Otium erat quodam die Romae in foro a negotiis 1
et laeta quaedam celebritas feriarum, legebaturque in
consessu forte conplurium Ennii liber ex annalibus. In eo libro versus hi fuerunt *(183 M. 136 B.)*:

proletarius publicitus scutisque feroque
ornatur ferro; muros urbemque forumque
excubiis curant.

Tum ibi quaeri coeptum est, quid esset proletarius. 2
Atque ego aspiciens quempiam in eo circulo ius ci- 3
vile callentem, familiarem meum, rogabam, ut id verbum nobis enarraret, et, cum illic se iuris, non rei 4
grammaticae peritum esse respondisset, 'eo maxime' inquam 'te dicere hoc oportet, quando, ut praedicas,
peritus iuris es. Nam Q. Ennius verbum hoc ex 5
duodecim tabulis vestris accepit, in quibus, si recte commemini, ita scriptum est *(I 4)*: Adsiduo vindex adsiduus esto. Proletario iam civi, cui, quis
volet, vindex esto. Petimus igitur, ne annalem 6
nunc Q. Ennii, sed duodecim tabulas legi arbitrere et, quid sit in ea lege proletarius civis, interpre-
tere.' 'Ego vero' inquit ille 'dicere atque interpretari 7
hoc deberem, si ius Faunorum et Aboriginum didicis-
sem. Sed enim cum *(XII tab. I 4; 5; 10 VIII 2; 4; 15)* 8
proletarii et adsidui et sanates et vades et sub-

6 Non. II p. 155, 19

6 annali *Non.* annalibus III σ | 8 proletari ut *codd. Non.* publicitus iam **δ** | scutisque *Iunt.* scutaque *Non.* sicuti (si uti **Q**) isque ω | ferique ornatus *rell. om. codd. Non.* ‖ 9 murus **QZ** | 11 q. c.] quesitum **Q** ceptum **Z** ‖ 14 ille γ ‖ 20 est pr. **Q** est oleatorio **Z** | iam ciui *om.* γ | cui *del. Schoell* cui quiuis *Scioppius* | 24 ille *om* γ | in terra et dari **δ** ‖ 26 cum σ quam ω

vades et viginti quinque asses et taliones furtorumque quaestio cum lance et licio evanuerint omnisque illa duodecim tabularum antiquitas nisi in legis actionibus centumviralium causarum lege Aebutia lata consopita sit, studium scientiamque ego praestare debeo iuris et legum vocumque earum, quibus utimur.'

9 Tum forte quadam Iulium Paulum, poetam me-
moriae nostrae doctissimum, praetereuntem conspexi-
10 mus. Is a nobis salutatur rogatusque, uti de sententia
deque ratione istius vocabuli nos doceret: 'qui in plebe'
inquit 'Romana tenuissimi pauperrimique erant neque
amplius, quam mille quingentum aeris in censum de-
ferebant, 'proletarii' appellati sunt, qui vero nullo aut
perquam parvo aere censebantur, 'capite censi' vocaban
tur; extremus autem census capite censorum aeris fuit
11 trecentis septuaginta quinque. Sed quoniam res pe-
cuniaque familiaris obsidis vicem pignerisque esse apud
rempublicam videbatur amorisque in patriam fides
quaedam in ea firmamentumque erat, neque proletarii
neque capite censi milites nisi in tumultu maximo
scribebantur, quia familia pecuniaque his aut tenuis
12 aut nulla esset. Proletariorum tamen ordo honestior
aliquanto et re et nomine quam capite censorum fuit:
13 nam et asperis reipublicae temporibus, cum iuventutis
inopia esset, in militiam tumultuariam legebantur,
armaque is sumptu publico praebebantur, et non capi-
tis censione, sed prosperiore vocabulo a munere offi-
cioque prolis edendae appellati sunt, quod, cum re
familiari parva minus possent rempublicam iuvare,
subolis tamen gignendae copia civitatem frequentarent.

2 sqq. Gai. IV 30 sq. 10 sqq. Non. II p. 155, 19 Exuper. 2 22 sqq. Non. I p. 67, 18 Paul. p. 226, 13 Cic. de re p. II 22, 40 CGL VI 106 VII 140 (Liv. II 9, 6)

---

5 lala cum sopita *δ* || 16 trecenti *JGr.* | 18 rem. p. *γ* rem *δ* || 21 familia quae (pecunia *om.*) **NOX** pecuniaque *om.* ***Π*** || 23 re et n.] rectior est ***Π*** re et non est **X** || 26 his ***Π*** | non ⟨a⟩ *Hertz*

Capite censos autem primus C. Marius, ut quidam 14
ferunt, bello Cimbrico difficillimis reipublicae tempori-
bus vel potius, ut Sallustius ait, bello Iugurthino
milites scripsisse traditur, cum id factum ante in nulla
memoria extaret. Adsiduus in XII tabulis *(I 4; 10)* 15
pro locuplete et facile facienti dictus aut ab assibus
id est aere dando, cum id tempora reipublicae postula-
rent, aut a muneris pro familiari copia faciendi ad-
siduitate.'

Verba autem Sallusti in historia Iugurthina 16
de C. Mario consule et de capite censis haec sunt
(LXXXVI 2): Ipse interea milites scribere non
more maiorum nec ex classibus, sed ut libido
cuiusque erat, capite censos plerosque. Id fac-
tum alii inopia bonorum, alii per ambitionem
consulis memorabant, quod ab eo genere cele-
bratus auctusque erat et homini potentiam
quaerenti egentissimus quisque oportunissimus.

XI

Historia ex Herodoti libris sumpta de Psyllorum interitu, qui in Syrtibus Africanis colebant.

Gens in Italia Marsorum orta fertur a Circae filio. 1
Propterea Marsis hominibus, quorum dumtaxat familiae 2
cum externis cognationibus nondum etiam permixtae
corruptaeque sunt, vi quadam genitali datum, ut et

1 sqq. Val. Max. II 3, 1 Plut. Mar. 9 Flor. I 36, 13 Exuper. 2 (Lydus mag. I 48) 5 sq. Cic. top. II 10 (Stilo) de rep. II 22, 40 Quint V 10, 55 GLK I 75, 10 II 118, 18 Paul. p. 9, 9 Isid. X 17 Gl Reiff. 40 CGL VI 106 22 sqq. Plin. VII 2, 15 XXI 13, 78 XXV 2, 11 XXVIII 2, 19; 3, 30 etc.

6 facile ⟨munus⟩ *σ* ab assiduis *ω corr. σ an* ab assariis? (*Varro ling. l. VIII 38, 71 (GLK I p. 76, 3)*) ab assibus duendis *Gifanius* ‖ 7 id est] ab **Q** id est ab *Salmasius* ‖ 16 commemorabant **Q** ‖ 22 esse fertur **ZN** f. esse **O*Π*X** | filio ⟨Marso⟩ *σ* 25 sint **Z** | datum est *γ* | et *om. γ*

serpentium virulentorum domitores sint et incentionibus herbarumque sucis faciant medelarum miracula.
3 Hac eadem vi praeditos esse quosdam videmus, qui Psylli vocantur. Quorum super nomine et genere cum in veteribus litteris quaesissem, in quarto denique Herodoti libro *(c. 173)* fabulam de Psyllis hanc
4 invenimus: Psyllos quondam fuisse in terra Africa conterminos Nasamonibus Austrumque in finibus eorum quodam in tempore perquam validum ac diutinum
5 flavisse; eo flatu aquam omnem in locis, in quibus
6 colebant, exaruisse; Psyllos re aquaria defectos eam iniuriam graviter Austro suscensuisse decretumque fecisse, uti armis sumptis ad Austrum proinde quasi ad
7 hostem iure belli res petitum proficiscerentur. Atque ita profectis ventum Austrum magno spiritus agmine venisse obviam eosque universos cum omnibus copiis armisque cumulis montibusque harenarum supervectis
8 operuisse. Eo facto Psyllos ad unum omnis interisse, itaque eorum fines a Nasamonibus occupatos.

XII

De his vocabulis, quae Cloatius Verus aut satis commode aut nimis absurde et inlepide ad origines linguae Graecae redigit.

1 Cloatius Verus in libris, quos inscripsit verborum a Graecis tractorum, non pauca hercle dicit curiose et sagaciter conquisita, neque non tamen quae-
2 dam futtilia et frivola. Errare inquit *(p. 31 E.)* dictum est ἀπὸ τοῦ ἔρρειν versumque infert Homeri, in quo id verbum est *(Od. X 72)*:

ἔρρ' ἐκ νήσου θᾶσσον, ἐλέγχιστε ζωόντων.

26 Varro l. l. VI 10, 96

3 praedictos **Q**^{1}**X** || 14 res pet. *rasa* s **Q** res repetitum σ || 16 eoque **O** ***Π*** Eque **X**^{1} || 17 montibus ***Π*** || 26 facilia **X** || 29 NHCCOY **NOZ** NECCOY ***Π*X**

Item alucinari factum scripsit ex eo, quod dicitur 3
Graece ἀλύειν, unde elucum quoque esse dictum
putat a littera in e versa tarditatem quandam animi
et stuporem, qui alucinantibus plerumque usu venit.
Item fascinum appellat quasi 'bascanum' et fasci- 4
nare esse quasi 'bascinare'.

Commode haec sane omnia et conducenter. Sed 5
in libro quarto *(p. 32 E.)*: 'faenerator' inquit ap-
pellatus est quasi φαινεράτωρ ἀπὸ τοῦ φαίνε-
σθαι ἐπὶ τὸ χρηστότερον, quoniam id genus
hominum speciem ostentent humanitatis et
commodi esse videantur inopibus nummos de-
siderantibus, idque dixisse ait Hypsicraten quem- 6
piam grammaticum, cuius libri sane nobiles sunt super
his, quae a Graecis accepta sunt. Sive hoc autem
ipse Cloatius sive nescio quis alius nebulo effutivit,
nihil potest dici insulsius. 'Faenerator' enim, sicuti 7
M. Varro in libro tertio de sermone Latino
scripsit *(fr. 62 W.)*, a faenore est nominatus; 'fae-
nus' autem dictum ait a fetu et quasi a fetura
quadam pecuniae parientis atque increscentis.
Idcirco et M. Catonem *(fr. inc. 62 J.)* et ceteros 8
aetatis eius feneratorem sine a littera pronuntiasse
tradit, sicuti 'fetus' ipse et 'fecunditas' appellata.

---

1 sqq. Non. II p. 121, 19 Paul. p. 24, 14; 75, 17; 100, 8 Fulgent. serm. ant. p. 566 M. CGL VI 56 5 (GLK III 284, 16) (CGL VI 437 17 sqq. Non. I p. 53, 27 V p. 439, 15 Paul. p. 86, 1; 94, 1 Isid. X 96 Gl. Reiff. 39

---

2 ΔΥ. ΕΙ non delutum **Q** | unde lucum ω **Q** *corr. Cael Rhodiginus* ‖ 3 a litt. in e *idem* d litt. in e ω conuersa ***Π*** | 4 venit, item f. appellatum q. b *Sk.* ‖ 9 quasi *om.* **δ** | 11 hominem **Q**¹**Z** homines *Sk.* ‖ 16 qui **NO*Π*Z** | 20 ait *om.* **O** est ***Π***

XIII

Quid sit 'municipium' et quid a 'colonia' differat; et quid sint 'municipes' quaeque sit eius vocabuli ratio ac proprietas; atque inibi, quod divus Hadrianus in senatu de iure atque vocabulo municipum verba fecit.

1 'Municipes' et 'municipia' verba sunt dictu facilia
et usu obvia, et neutiquam reperias, qui haec dicit,
quin scire se plane putet, quid dicat. Sed profecto
2 aliud est, atque aliter dicitur. Quotus enim fere no-
strum est, qui, cum ex colonia populi Romani sit, non
se municipem esse et populares suos municipes esse
dicat, quod est a ratione et a veritate longe aversum?
3 Sic adeo et municipia quid et quo iure sint quantum-
que a colonia differant, ignoramus existimamusque
meliore condicione esse colonias quam municipia.
4 De cuius opinationis tam promiscae erroribus divus
Hadrianus in oratione, quam de Italicensibus,
unde ipse ortus fuit, in senatu habuit, *(ORF*^{2} *p. 608)*
peritissime disseruit mirarique se ostendit, quod et ipsi
Italicenses et quaedam item alia municipia antiqua,
in quibus Vticenses nominat, cum suis moribus legi-
busque uti possent, in ius coloniarum mutari gesti-
5 verint. Praenestinos autem refert maximo opere a
Tiberio imperatore petisse orasseque, ut ex colonia in
municipii statum redigerentur, idque illis Tiberium pro
ferenda gratia tribuisse, quod in eorum finibus sub
ipso oppido ex capitali morbo revaluisset.
6 Municipes ergo sunt cives Romani ex municipiis
legibus suis et suo iure utentes, muneris tantum cum
populo Romano honorari participes, a quo munere

---

28 sqq. Fest. p. 142, 6 = Paul. p. 131, 3; 127, 1 Isid. IX 3, 21; 4, 21 XV 2, 10 diff. 371 Anecd. H. 242, 25 Dig. L 1, 1; 16, 18 CGL VI 716

---

5 cepit **Q** ‖ 7 inuenias ***Π*** | dicat **X** ‖ 9 atque al.] aliud *γ* | 12 dicit $\mathbf{N}^1$ dicit . sibi **Z** ‖ 16 opinionis *ω praeter* **Q** ‖ 22 potuissent ***Π*** | mutare $\mathbf{O}^1$ | gestauerint ***δ*** $\mathbf{O}^1$ ‖ 25 pro referenda **N O *Π*** ‖ 30 honerari **Q N** $\mathbf{O}^1$

capessendo appellati videntur, nullis aliis necessitatibus neque ulla populi Romani lege adstricti, nisi in
quam populus eorum fundus factus est. Primos autem 7
municipes sine suffragii iure Caerites esse factos accepimus concessumque illis, ut civitatis Romanae honorem quidem caperent, sed negotiis tamen atque oneribus vacarent pro sacris bello Gallico receptis custoditisque. Hinc 'tabulae Caerites' appellatae versa vice, in quas censores referri iubebant, quos notae causa suffragiis privabant.

Sed coloniarum alia necessitudo est: non enim 8
veniunt extrinsecus in civitatem nec suis radicibus nituntur, sed ex civitate quasi propagatae sunt et iura institutaque omnia populi Romani, non sui arbitrii,
habent. Quae tamen condicio, cum sit magis obnoxia 9
et minus libera, potior tamen et praestabilior existimatur propter amplitudinem maiestatemque populi Romani, cuius istae coloniae quasi effigies parvae simulacraque esse quaedam videntur, et simul quia obscura oblitterataque sunt municipiorum iura, quibus uti iam per innotitiam non queunt.

XIV

Quod M. Cato differre dixit 'properare' et 'festinare'; et quam incommode Verrius Flaccus verbi, quod est 'festinat', ἔτυμον interpretatus sit.

'Festinare' et 'properare' idem significare atque in 1
eandem rem dici videntur. Sed M. Cato id differre 2

---

3 Cic. pro Balb. VIII 19 sqq. XVIII 42 Paul. p. 89, 1 3 sqq. Strab. V 2, 3 p. 220 Porph. et schol. Cruq. Hor. ep. I 6, 62 Ps Ascon. in Cic. div. III 8 p. 103 Or. 26 sqq. X 11 Suet. rell. p. 285 R. Fest. p. 234, 17 Non. V p. 441, 17 Isid. diff. 440

---

1 ab his **Q** | 2 stricti **δ** | nisi (ni **O Π**) inquam **δ O Π X** numquam **X** | 3 esset *Longolius* || 9 uidebant X^1 **Z** | 13 iniuria **δ** || 15 obnixa **Q** | 21 uti *om.* **δ** | ignotitiam **O X** ignorantiam **N Z** | querunt X^1 || 24 festinate **TOIMONZ** -ate **GR. Q** festinat **γ** *corr. Lion*

existimat eaque hoc modo divisa — verba sunt ipsius ex oratione, quam de suis virtutibus habuit *(XI 4 J.)* —: Aliud est properare, aliud festinare. Qui unum quid mature transigit, is properat; qui multa simul incipit neque perficit, is festinat.

3 Verrius Flaccus rationem dicere volens differentiae huius *(p. XV M.)*: 'festinat' inquit a fando dicitur, quoniam isti ignaviores, qui nihil perficere possunt, plus verborum quam operae
4 habent. Sed id nimis coactum atque absurdum videtur, neque tanti esse momenti potest prima in utroque verbo littera, ut propter eam unam tam diversa verba
5 'festinare' et 'fari' eadem videri debeant. Commodius autem propiusque visum est 'festinare' esse quasi 'fessum esse'. Nam qui multis simul rebus properandis defessus est, is iam non properat, set festinat.

XV

Quid Theophrastus mirum de perdicibus scriptum reliquerit et quid Theopompus de leporibus.

1 Theophrastus, philosophorum peritissimus, *(fr. 182 Wi.)* omnes in Paphlagonia perdices bina corda habere dicit, Theopompus *(FHG I 301)* in Bisaltia lepores bina iecora.

---

15 sq. GLK VII 527, 5 21 Theophr. apud Aelian. nat. an. X 35 XI 40 Athen. IX 43 p. 390[c] Plin. XI 37, 183 23 sq. Theop. apud Aelian. nat. an. V 27 XI 40 Athen. IX 63 p. 401[a] Theop. et Favorin. (fr. 58 Ma.) apud Steph. Byz. s. v. *Βισαλτία*, cfr. Arist. mir. ausc. 122 p. 842, 15 anim. hist. II 17 p. 507, 16 part. an. III 7 p. 669, 34 Plin. XI 37, 190

---

1 diu. sunt; uerba **ΠX** uerba diu. sunt **Z** *dist. Hertz* || 4 unum quodque *Suet. Fest. al.* unum quicquid *pars codd. Nonii* || 5 simul] sibi *δ* | percipit, is **Q** || 6 is *om. Non. al.* || 12 tanti] tamen **X** 15 propiusque ⟨vero⟩ *Sk.* || 22 omnes *om.* **Q**

XVI

'Agrippas' a partus aegri et inprosperi vitio appellatos; deque his deabus, quae vocantur 'Prorsa' et 'Postverta'.

Quorum in nascendo non caput, sed pedes primi 1
extiterant, qui partus difficillimus aegerrimusque habe-
tur, 'Agrippae' appellati vocabulo ab aegritudine et
pedibus conficto. Esse autem pueros in utero Varro 2
(ant. rer. div. XIV fr. 17[c] Ag.) dicit capite infimo nixos,
sursum pedibus elatis, non ut hominis natura est, sed
ut arboris. Nam pedes cruraque arboris ramos appel- 3
lat, caput stirpem atque caudicem. Quando igitur 4
inquit contra naturam forte conversi in pedes
brachiis plerumque diductis retineri solent
aegriusque tunc mulieres enituntur, huius peri-
culi deprecandi gratia arae statutae sunt Ro-
mae duabus Carmentibus, quarum altera 'Post-
verta' cognominatast, 'Prorsa' altera a recti
perversique partus et potestate et nomine.

XVII

Quae ratio vocabuli sit agri Vaticani.

Et agrum Vaticanum et eiusdem agri deum prae- 1
sidem appellatum acceperamus a vaticiniis, quae vi
atque instinctu eius dei in eo agro fieri solita essent.
Sed praeter hanc causam M. Varro in libris divi- 2
narum aliam esse tradit istius nominis rationem
(fr. 20[b]: 103 Ag.): Nam sicut Aius inquit deus ap-

4 sqq. Plin. VII 8, 45 Quint. I 4, 25 Serv. pl. A. VIII 682 Non. XX p. 557, 1 Solin I 65 Anecd. H. 239, 19 CGL VI 46 16 Tertull ad nat. II 11 Serv A. VIII 336) 26 sqq. Cic. div. I 45, 101 II 32, 69 Liv. V 50, 5; 52, 11 Plut. Cam. 14; 30 de fort. Rom. 5 p. 319 A

3 iis **X** | prosa *hic* ω || 5 que *om.* **NOX**[1] || 7 confixo δ confixos γ *corr. Carrio* || 8 in imo nixo *Meursius* || 13 diductus δ | 16 altera *om.* **NX** una **C** | 17 nominata e(st) γ prosa **NOX** *om.* Π adiecti **Q** || 23 huius **Z** | 26 arius ω *corr. Beroaldus*

pellatus araque ei statuta est, quae est infima nova via, quod eo in loco divinitus vox edita erat, ita Vaticanus deus nominatus, penes quem essent vocis humanae initia, quoniam pueri, simul atque parti sunt, eam primam vocem edunt, quae prima in Vaticano syllabast idcircoque 'vagire' dicitur exprimente verbo sonum vocis recentis.

XVIII

Lepida quaedam et memoratu et cognitu de parte geometriae, quae *ὀπτική* appellatur, et item alia, quae *κανονική*, et tertia itidem, quae dicitur *μετρική*.

1 Pars quaedam geometriae *ὀπτικὴ* appellatur, quae ad oculos pertinet, pars altera, quae ad auris, *κανονικὴ* vocatur, qua musici ut fundamento artis suae utuntur.
2 Vtraque harum spatiis et intervallis linearum et ratione numerorum constat.
3 *Ὀπτικὴ* facit multa demiranda id genus, ut in speculo uno imagines unius rei plures appareant; item ut speculum in loco certo positum nihil imaginet, aliorsum translatum faciat imagines; item si rectus speculum spectes, imago fiat tua eiusmodi, ut caput deorsum videatur, pedes sursum. Reddit etiam causas ea disciplina, cur istae quoque visiones fallant, ut quae in aqua conspiciuntur, maiora ad oculos fiant, quae procul ab oculis sunt, minora.
4 *Κανονικὴ* autem longitudines et altitudines vocis emetitur. Longior mensura vocis *ῥυθμὸς* dicitur, altior
5 *μέλος*. Est et alia species *κανονικῆς*, quae appellatur *μετρική*, per quam syllabarum longarum et brevium

---

3 sqq. August. civ. dei IV 8; 11; 21

---

7 dicitur *σ* dicit *ω* | sono **δ** ‖ 10 et *prius om.* *γ* ‖ 11 et *prius om.* **Q** | 19 uno] illo **Q** ‖ 20 tercio **δ** ‖ 21 rectius *ω corr. Carrio* 25 ad] in **Q** ‖ 26 minora *om.* **X** ‖ 29 spec. *καν.*] ς GR. **Q** spec. KάNONIKH (-KE ***Π***) *ω* *καν. om. Hertz*

et mediocrium iunctura et modus congruens cum prin-
cipiis geometriae aurium mensura examinatur. Sed 6
haec inquit M. Varro *(p. 337 Bip.)* aut omnino non
discimus aut prius desistimus, quam intellega-
mus, cur discenda sint. Voluptas autem inquit
vel utilitas talium disciplinarum in postprin-
cipiis existit, cum perfectae absolutaeque sunt;
in principiis vero ipsis ineptae et insuaves vi-
dentur.

XIX

Sumpta historia ex Herodoti libro super fidicine Arione.

Celeri admodum et cohibili oratione vocumque filo 1
tereti et candido fabulam scripsit Herodotus *(I 23)*
super fidicine illo Arione. 'Vetus' inquit 'et nobilis 2
Arion cantator fidibus fuit. Is loco et oppido Me- 3
thymnaeus, terra atque insula omni Lesbius fuit. Eum 4
Arionem rex Corinthi Periander amicum amatumque
habuit artis gratia. Is inde a rege proficiscitur terras 5
inclutas Siciliam atque Italiam visere. Vbi eo venit 6
auresque omnium mentesque in utriusque terrae ur-
bibus demulsit, in quaestibus istic et voluptatibus
amoribusque hominum fuit. Is tum postea grandi 7
pecunia et re bona multa copiosus Corinthum instituit 8
redire, navem igitur et navitas ut notiores amiciores-
que sibi Corinthios delegit.' Sed eos Corinthios ho- 9
mine accepto navique in altum provecta praedae

12 sqq. Strab. XIII 2, 4 p. 618 Ov. f. II 83 Hygin. fab. 194 astr. II 17 Plin. IX 8, 28 Plut. conv. sept. sap. 18 p. 161 B Ps. Dio Chrys. 37 Aelian. nat. an. II 6 VI 15 XII 45 Oppian. hal. V 448 Pausan. III 25, 7 Fronto p. 237 N. Solin. XII 12 Serv. pl. ecl. VIII 55 schol. Germ. Arat. p. 165 Br.

6 talium] est alium (aliarum Q^{2}) δ ‖ 7 cum partae *Π* ‖ 8 dicuntur *Π* ‖ 11 ex hist. **N O** *Π* libro I σ ‖ 12 Celari **Z** Celari' **Q** ‖ 16 omni] homo *Crusius* ‖ 22 Istum **Q** *Π* **X** Istinc **Z** ‖ 23 bene *Crusius* ‖ 24 amicicioresque *Π* **Q** ‖ 25 eos *Mdg.* eo ω

pecuniaeque cupidos cepisse consilium de necando
10 Arione. Tum illum ibi pernicie intellecta pecuniam
ceteraque sua, ut haberent, dedisse, vitam modo sibi
11 ut parcerent, oravisse. Navitas precum eius harum
commiseritum esse illactenus, ut ei necem adferre per
vim suis manibus temperarent, sed imperavisse, ut
12 iam statim coram desiliret praeceps in mare. 'Homo'
inquit 'ibi territus spe omni vitae perdita id unum
postea oravit, ut, priusquam mortem obpeteret, induere
permitterent sua sibi omnia indumenta et fides
capere et canere carmen casus illius sui consolabile.
13 Feros et inmanes navitas prolubium tamen audiendi
14 subit; quod oraverat, impetrat. Atque ibi mox de
more cinctus, amictus, ornatus stansque in summae
puppis foro carmen, quod 'orthium' dicitur, voce sub-
15 latissima cantavit. Ad postrema cantus cum fidibus
ornatuque omni, sicut stabat canebatque, iecit sese
procul in profundum. Navitae hautquaquam dubitantes,
quin perisset, cursum, quem facere coeperant,
16 tenuerunt. Sed novum et mirum et pium facinus
contigit.' Delphinum repente inter undas adnavisse
fluitantique sese homini subdidisse et dorso super
fluctus edito vectavisse incolumique eum corpore et
17 ornatu Taenarum in terram Laconicam devexisse. Tum
Arionem prorsus ex eo loco Corinthum petivisse talemque
Periandro regi, qualis delphino vectus fuerat,
inopinanti sese optulisse eique rem, sicuti acciderat,
18 narravisse. Regem istaec parum credidisse, Arionem,
19 quasi falleret, custodiri iussisse, navitas inquisitos ab-
legato Arione dissimulanter interrogasse, ecquid au-
20 dissent in his locis, unde venissent, super Arione; eos
dixisse hominem, cum inde irent, in terra Italia fuisse
eumque illic bene agitare et studiis delectationibusque

13 sibi **Z** ibi homo **X** *et r. l. in* **O** || 17 se pronus *Crusius* || 21 contingit **X**[1]**Z** || 27 inopinanti *om.* γ || 28 isti p. **X** ist(a)e grarum δ || 29 requisitos γ || 30 et quid ω || 32 unde δ

urbium florere atque in gratia pecuniaque magna opu-
lentum fortunatumque esse. Tum inter haec eorum 21
verba Arionem cum fidibus et indumentis, cum quibus
se in salum eiaculaverat, extitisse, navitas stupefactos 22
convictosque ire infitias non quisse. Eam fabulam 23
dicere Lesbios et Corinthios, atque esse fabulae argu-
mentum, quod simulacra duo aenea ad Taenarum vi-
serentur, delphinus vehens et homo insidens.

---

1 opulentum *om.* γ | 2 que *om.* $\boldsymbol{\Pi}^1$ || 7 aena ***Π*** ena **Z** cẹna **X**

A. GELLII
NOCTIVM ATTICARVM LIBER SEPTIMVS DECIMVS

I

Quod Gallus Asinius et Largius Licinus sententiam M. Ciceronis reprehenderunt ex oratione, quam dixit pro M. Caelio; et quid adversus homines stolidissimos pro eadem sententia vere digneque dici possit.

1 Vt quidam fuerunt monstra hominum, quod de dis inmortalibus impias falsasque opiniones prodiderunt, ita nonnulli tam prodigiosi tamque vecordes extiterunt, in quibus sunt Gallus Asinius et Largius Licinus, cuius liber etiam fertur infando titulo Ciceromastix, ut scribere ausi sint M. Ciceronem parum integre
2 atque inproprie atque inconsiderate locutum. Atque alia quidem, quae reprehenderunt, neque dictu neque
3 auditu digna sunt; sed enim hoc, in quo sibimet ipsi praeter cetera esse visi sunt verborum pensitatores subtilissimi, cedo, quale id sit, consideremus.

4 M. Cicero pro M. Caelio ita scribit *(III 6)*: Nam quod obiectum est de pudicitia quodque om-

2 larcius **OQ** lartius ω | licinius (*om. hic* **X**) ω *item in v. 9 corr. Hertz* ‖ 5 mere **δ** e re *Sk.* ‖ 6 qui σ ‖ 12 in consilium ante **Z** ‖ 14 sed etenim hi **Π** | in hoc ω in *eieci* | in *om.* **N O Π** | quod **N**[1] ‖ 14 ipsis γ ‖ 16 considerem **Π** ‖ 17 scribsit γ ‖ 18 subiectum **δ**

nium accusatorum non criminibus, sed vocibus
maledictisque celebratum est, id numquam tam
acerbe feret M. Caelius, ut eum paeniteat non
deformem esse natum. Non existumant verbo pro- 5
prio esse usum, quod ait paeniteat, atque id prope
ineptum etiam esse dicunt. 'Nam 'paenitere'' inquiunt 6
'tum dicere solemus, cum, quae ipsi fecimus aut quae
de nostra voluntate nostroque consilio facta sunt, ea
nobis post incipiunt displicere sententiamque in iis
nostram demutamus'; neminem autem recte ita loqui 7
'paenitere sese, quod natus sit' aut 'paenitere, quod
mortalis sit' aut 'quod ex offenso forte vulneratoque
corpore dolorem sentiat', quando istiusmodi rerum nec
consilium sit nostrum nec arbitrium, sed ea ingratis
nostris vi ac necessitate naturae nobis accidant: 'sicut 8
hercle' inquiunt 'non voluntarium fuit M. Caelio, quali
forma nasceretur, cuius eum dixit non paenitere,
tamquam in ea causa res esset, ut rationem caperet
paenitendi.'

Est haec quidem, quam dicunt, verbi huiusce sen- 9
tentia et 'paenitere' nisi in voluntariis rebus non probe
dicitur, tametsi antiquiores verbo ipso alio quoque
modo usitati sunt et 'paenitet' ab eo, quod est 'paene',
et 'paenuria' dixerunt. Sed id aliorsum pertinet atque
alio in loco dicetur. Nunc autem sub hac eadem 10
significatione, quae vulgo nota est, non modo ineptum
hoc non est, quod M. Cicero dixit, sed festivissimum
adeo et facetissimum est. Nam cum adversarii et 11
obtrectatores M. Caeli, quoniam erat pulchro corpore,
formam eius et faciem in suspiciones inpudicitiae ac-
cerserent, inludens Cicero tam absurdam criminatio-

23 Paul. p. 222, 2 Serv. A. I 548 ecl. II 34 Donat. et schol. Ter. Eun. V 6, 12 schol. Ter. Haut. I 1, 20

3 cecilius **δ** || 9 hiis ***IIZ*** || 14 nostrorum **Q** || 15 in nostris *ω* in *del. Carrio* | sic **OX** || 18 reus *Sk.* || 24 et a **NO*II*Z** | penitet *ω* *corr. Ald.* || 26 nata **Q** || 30 in *om.* **δ**

nem, quod formam, quam natura fecerat, vitio darent, eodem ipso errore, quem inludebat, sciens usus est et: 'non paenitet' inquit 'M. Caelium non deformem esse natum', ut vel hac ipsa re, quod ita dicebat, obprobraret adversariis ac per facetias ostentaret facere eos deridiculum, quod proinde Caelio formam crimini darent, quasi arbitrium eius fuisset, quali forma nasceretur.

II

Verba quaedam ex Q. Claudii annalium primo cursim in legendo notata.

1 Cum librum veteris scriptoris legebamus, conabamur postea memoriae vegetandae gratia indipisci animo ac recensere, quae in eo libro scripta essent in utrasque existimationes laudis aut culpae adnotamentis digna, eratque hoc sane quam utile exercitium ad conciliandas nobis, ubi venisset usus, verborum sententiarumque
2 elegantium recordationes. Velut haec verba ex Q. Claudii primo annali, quae meminisse potui, notavi, quem librum legimus biduo proximo superiore.
3 Arma inquit *(fr. 22 P.)* plerique abiciunt atque inermi inlatebrant sese. Inlatebrant verbum poeticum visum est, sed non absurdum neque asperum.
4 Ea inquit *(fr. 13 P.)* dum fiunt, Latini subnixo animo ⟨ex victoria inerti consilium ineunt. Subnixo animo⟩ quasi sublimi et supra nixo, verbum bene significans et non fortuitum; demonstratque animi altitudinem fiduciamque, quoniam, quibus innitimur, iis quasi erigimur attollimurque.

---

21 Liv. IX 31, 15 22 Non. II p. 129, 21 = CGL V 643, 23 26 Non. IV p. 405, 29 CGL VII 306 cfr. Serv. pl. A. IV 216 extr.

12 ueterum ***Π*** ‖ 16 erat quam ***δ*** ‖ 19 *Coelio attribuit fragmenta Non.* ‖ 22 inermis in latebras se inlatebrant *Non.* ‖ 24 dum fiunt *om. Non.* ‖ 25 ex — animo *suppl. Hertz ex Non.* et victoriae certi *Canter* ‖ 28 altitudinemque Q[1] fortitudinem *γ*

Domus inquit *(fr. 23 P.)* suas quemque ire 5
iubet et sua omnia frunisci. ⟨Frunisci⟩ rarius
quidem fuit in aetate M. Tulli ac deinceps infra ra-
rissimum, dubitatumque est ab inperitis antiquitatis,
an Latinum foret. Non modo autem Latinum, sed 6
iucundius amoeniusque etiam verbum est 'fruniscor'
quam 'fruor', et ut 'fatiscor' a 'fateor', ita 'fruniscor'
factum est a 'fruor'. Q. Metellus Numidicus, qui 7
caste pureque lingua usus Latina videtur, in epistula,
quam exul ad Domitios misit, ita scripsit: Illi vero
omni iure atque honestate interdicti, ego ne-
que aqua neque igni careo et summa gloria
fruniscor. Novius in atellania, quae Parcus in- 8
scripta est, hoc verbo ita utitur *(v. 77 R.³)*:

quód magno opere quaésiverunt, íd frunisci nón queunt.
quí non parsit ápud se, ... frunítus est.

Et Romani inquit *(fr. 24 P.)* multis armis et 9
magno commeatu praedaque ingenti copiantur.
⟨Copiantur⟩ verbum castrense est, nec facile id re-
perias apud civilium causarum oratores, ex eademque
figura est, qua 'lignantur' et 'pabulantur' et 'aquantur'.
Sole inquit *(fr. 3 P.)* occaso. Sole occaso non 10
insuavi vetustate est, si quis aurem habeat non sordi-
dam nec proculcatam; in duodecim autem tabulis
verbum hoc ita scriptum est *(I 7; 8; 9)*: Ante meri-
diem causam coniciunto, cum perorant ambo

2 Non. II p. 113, 7 Paul. p. 92, 9 CGL VI 471   7 GLK II 429, 9   13 sqq. Non. II p. 113, 9   19 Non. II p. 87, 3 = CGL V 639, 21   23 GLK I 262, 18 II 566, 20

1 quoque *codd. Non.* ‖ 2 Fr. *add. Carrio* ‖ 7 fatisco **Z** ‖ 11 interdictum *Cobet* ‖ 13 partus **Z** parens **Q** ‖ 19 set praeda *Non.* ‖ 20 Cop. *add. Hertz* (*Carrio*) ‖ 21 orationes **Z** ‖ 23 occasu **Q** Sole occ. *om.* **δ** ‖ 24 uenustate *γ* ‖ est] et **δ** ‖ 26 meridiem] *sed cfr. Sk. Fleckeis. ann. suppl. XXVII 95* ‖ 27 coniciunt *s.* -tiunt *ω corr. Scaliger* conicito *Scioppius* conscito *Huschke* com(*s.* coram; tum *Mms.*) peroranto *Schoell*

praesentes. Post meridiem praesenti litem addicito. Si ambo praesentes, sol occasus suprema tempestas esto.

11 Nos inquit *(fr. 25 P.)* in medium relinquemus. Vulgus 'in medio' dicit; nam vitium esse istuc putat et, si dicas 'in medium ponere', id quoque esse soloecon putant; set probabilius significantiusque sic dici videbitur, si quis ea verba non incuriose introspiciat; Graece quoque *θεῖναι εἰς μέσον*, vitium id non est.

12 Postquam nuntiatum est, inquit *(fr. 1 P.)* ut pugnatum esset in Gallos, id civitas graviter tulit. In Gallos mundius subtiliusque est, quam 'cum Gallis' aut 'contra Gallos'; nam pinguiora haec obsoletioraque sunt.

13 Simul inquit *(fr. 8 P.)* forma, factis, eloquentia, dignitate, acrimonia, confidentia pariter praecellebat, ut facile intellegeretur magnum viaticum ex se atque in se ad rempublicam evertendam habere. Magnum viaticum pro magna facultate et paratu magno nove positum est, videturque Graecos secutus, qui *ἐφόδιον* a sumptu viae ad aliarum quoque rerum apparatus traducunt ac saepe *ἐφοδίασον* pro eo dicunt, quod est 'institue' et 'instrue'.

14 Nam Marcus inquit *(fr. 7 P.)* Manlius, quem Capitolium servasse a Gallis supra ostendi cuiusque operam cum M. Furio dictatore apud Gallos cumprime fortem atque exsuperabilem respublica sensit, is et genere et vi et virtute bellica nemini concedebat. 'Adprime' crebrius

---

1 praesenti *eicit Raevardus* || 2 si ambo pr. *del. Scaliger* | solis **Q** *alii testes, sed vd. XIV 7, 8* || 5 esse *om.* γ est **Q** || 6 sol(o)e computant **NOXZ** soloecismum putant **Q***Π***X**[2] || 7 et γ**Q** | significatiusque **Z** || 8 uidetur **Q** || 13 iam **Z** || 14 absolutioraque γ || 15 forme δ**X**[1] | eloquentie **Z** || 17 praecollebat **Z** praecolebant **Q** || 18 ex — 19 uiaticum **Z**β *om.* ω || 21 a *om.* γ**Q** | sumptum **Q**[2]**Z** || 23 ΕΦΟΔΙϹΟΝ ω *corr. Stephanus* || 24 quem *om.* δ || 26 ad Gallos *Pradel, de praeposit. vi p. 493* || 27 exsuper habilem *Mms.* || 28 et vi *del. Mms.*

est, cumprime rarius traductumque ex eo est, quod 'cumprimis' dicebant pro quod est 'inprimis'.

Nihil sibi inquit *(fr. 26 P.)* divitias opus esse. 15
Nos 'divitiis' dicimus. Sed vitium hoc orationis nullum est, ac ne id quidem est, quod figura dici solet; recta enim istaec oratio est, et veteres conplusculе ita dixerunt, nec ratio dici potest, cur rectius sit 'divitiis opus esse' quam 'divitias', nisi qui grammaticorum nova instituta ut τεμένων ἱερὰ observant.

Nam haec inquit *(fr. 9 P.)* maxime versatur 16
deorum iniquitas, quod deteriores sunt incolumiores neque optimum quemquam inter nos sinunt diurnare. Inusitate diurnare dixit pro 'diu vivere', sed ex ea figuratione est, qua dicimus 'perennare'.

Cum iis inquit *(fr. 6 P.)* consermonabatur. 17
'Sermonari' rusticius videtur, sed rectius est, 'sermocinari' tritius est, sed corruptius.

Sese inquit *(fr. 17 P.)* ne id quoque, quod tum 18
suaderet, facturum esse. Ne id quoque dixit pro 'ne id quidem', infrequens nunc in loquendo, sed in libris veterum creberrimum.

Tanta inquit *(fr. 2 P.)* sanctitudo fani est, ut 19
numquam quisquam violare sit ausus. 'Sanctitas' quoque et 'sanctimonia' non minus Latine dicuntur,

---

2 GLK I 268, 31 CGL VI 294 12 Non. II p. 100, 14 'diurnare honestum verbum pro diu vivere ('uidere' codd. cfr. CGL V 640, 47) ut apud veterem prudentem auctoritatis incognitae: neque optumum quemquam in suos solent diurnare' 24 Non. II p. 173, 26

1 est] que **Q** ‖ 2 eo quod **X** ‖ 4 dici ac (mus — 5 n. est *om.*) **δ** et *γ* ‖ 6 h(i)sta h(a)ec **O *Π* X** ‖ 9 ΘΕΜΕΝΩΝ *ω* ‖ 10 in hoc *L. Mueller; fort.* hac | vexatur *Gr.* servatur *Baehrens* ‖ 12 quemque *Falster* ‖ 14 figura *γ* | quam **δ** ‖ 16 hi(i)s *γ***Z** ‖ 17 sed] quam **Q** | est *om. γ* ‖ 18 tritius *scripsi* rectius *ω* crebrius *σ* lectius *Dziatzko* rectius, sed corr. est. Se *Hertz* ‖ 19 Sese] esse **δ** ‖ 24 quis ***Π***

sed nescio quid maioris dignitatis est verbum 'sancti-
20 tudo', sicuti M. Cato in L. Veturium duritudinem quam 'duritiam' dicere gravius putavit *(XVIII 8 J.)*: Qui illius inquit impudentiam norat et duritudinem.

21 Cum tantus inquit *(fr. 20 P.)* arrabo penes Samnites populi Romani esset. Arrabonem dixit sescentos obsides et id maluit quam pignus dicere, quoniam vis huius vocabuli in ea sententia gravior acriorque est; sed nunc 'arrabo' in sordidis verbis haberi coeptus ac multo videtur sordidius 'arra', quamquam arra quoque veteres saepe dixerint et conpluriens Laberius *(v. 152 R.^{3})*.

22 Miserrimas inquit *(fr. 27 P.)* vitas exegerunt,
23 et *(fr. 28 P.)*: hic nimiis in otiis inquit consumptus est. Elegantia utrobique ex multitudine numeri quaesita est.

24 Cominius, inquit *(fr. 4 P.)* qua ascenderat, descendit atque verba Gallis dedit. Verba Cominium dedisse Gallis dicit, qui nihil quicquam cuiquam dixerat; neque eum Galli, qui Capitolium obsidebant, ascendentem ⟨aut descendentem⟩ viderant. Sed verba dedit haut secus posuit, quam si tu dicas 'latuit atque obrepsit'.

25 Convalles inquit *(fr. 29 P.)* et arboreta magna erant. Arboreta ignobilius verbum, 'arbusta' celebratius.

26 Putabant inquit *(fr. 5 P.)* eos, qui foris atque qui in arce erant, inter se commutationes et

2 Non. II p. 100, 17 = CGL V 640, 48 18 sqq. Liv. V 46, 8 Dionys. Hal. XIII 9 Plut. Camill. 25 Diod. XIV 116 Frontin. III 13, 1 28 sqq. Liv. V 47, 11

1 qui *Mdg.* | verbo *Hertz* ‖ 4 imprudentiam qui *Non.* ‖ 11 sordidius *om.* γ ‖ 14 uias **NQ** ‖ 15 nimiis *Lambecius* mimis **Q** mimus **NO** minus ***П*X** minuss **Z** annus *Peter* ‖ 18 qui **X** ‖ 20 dicit σ dicas ω ‖ 22 *suppl.* σ ‖ 26 uerbum est γ

consilia facere. Commutationes, id est conlationes communicationesque, non usitate dixit, set non hercle inscite nec ineleganter.

Haec ego pauca interim super eo libro, quorum 27
memoria post lectionem subpetierat, mihi notavi.

III

Verba M. Varronis ex libro quinto et vicesimo humanarum, quibus contra opinionem volgariam interpretatus est Homeri versum.

In sermonibus forte, quos de temporibus rerum ad 1
usus hominum repertarum agitabamus, adulescens quispiam non indoctus sparti quoque usum in terra Graecia diu incognitum fuisse dixit multisque post Ilium captum tempestatibus ex terra Hispania advec-
tum. Riserunt hoc ad inludendum ex his, qui ibi 2
aderant, unus atque alter, male homines litterati, quod genus *ἀγοραίους* Graeci appellant, atque eum, qui id dixerat, librum legisse Homeri aiebant, cui versus hic forte deesset *(Il. II 135)*:

καὶ δὴ δοῦρα σέσηπε νεῶν καὶ σπάρτα λέλυνται.

Tum ille prorsum inritatus: 'non' inquit 'meo libro 3
versus iste, sed vobis plane magister defuit, si creditis in eo versu *σπάρτα* id significare, quod nos 'spartum'
dicimus'. Maiorem illi risum subiciunt, neque id de- 4
stiterunt, nisi liber ab eo prolatus esset M. Varronis vicesimus quintus humanarum, in quo de isto Homeri verbo a Varrone ita scriptum est *(fr. 4 Mi.)*:

1 consolationes **Q** || 2 non inusitate dixisset non **δ** || 7 uerba quedam M. **Q** || 12 quisquam **Z** || 15 iis **NOX** || 19 esset **δ** || 22 in eo l. **Z** || 23 iste *Lion* ipse **QΠ** se **Z** sed **NOX** ipse, sed *Longolius* || 25 destituerunt (dist. **Z**) **Q**[1]**Z**; *possis* desierunt *vel* inde destiterunt

Ego σπάρτα apud Homerum non plus 'spartum' significare puto quam σπάρτους, qui dicuntur in agro Thebano nati. In Graecia sparti copia modo coepit esse ex Hispania. Neque ea ipsa facultate usi Liburni; set hi plerasque naves loris suebant, Graeci magis cannabo et stuppa ceterisque sativis rebus, a quibus σπάρτα ap-
5 pellabant. Quod cum ita Varro dicat, dubito hercle, an posterior syllaba in eo verbo, quod apud Homerum est, acuenda sit, nisi quia voces huiusmodi, cum ex communi significatione in rei certae proprietatem concedunt, diversitate accentuum separantur.

IV

Quid Menander poeta Philemoni poetae dixerit, a quo saepe indigne in certaminibus comoediarum superatus est; et quod saepissime Euripides in tragoedia ab ignobilibus poetis victus est.

1 Menander a Philemone, nequaquam pari scriptore, in certaminibus comoediarum ambitu gratiaque
2 et factionibus saepenumero vincebatur. Eum cum forte habuisset obviam: 'quaeso,' inquit 'Philemo, bona venia dic mihi, cum me vincis, non erubescis?'
3 Euripidem quoque M. Varro *(p. 351 Bip.)* ait, cum quinque et septuaginta tragoedias scripserit, in quinque solis vicisse, cum eum saepe vincerent aliquot poetae ignavissimi.
4 Menandrum autem alii centum octo, partim cen-
5 tum novem reliquisse comoedias ferunt. Sed Apollodori, scriptoris celebratissimi, hos de Menandro ver-

1 sqq. Plin. XIX 1, 25 sq. XXIV 9, 65 Schoell, acta soc. ph. Lips VI p. 129   18 Quint. X 1, 72 Apul. flor. 16   23 sqq. vit. Eurip. Suid. s. v. *Εὐριπ.* Aelian. v. h. II 8

5 liburnis et **δ** ‖ 8 subito **δ** ‖ 18 paruo (o *ex* i) **Q** ‖ 21 obuium **X**[1]

sus legimus in libro, qui chronica inscriptus est *(fr. 77 p. 358 Ja.)*:

Κηφισιεὺς ὢν ἐκ Διοπείθους πατρὸς
πρὸς τοῖσιν ἑκατὸν πέντε γράψας δράματα
ἐξέλιπε πεντήκοντα καὶ δυεῖν ἐτῶν.

Ex istis tamen centum et quinque omnibus solis eum 6
octo vicisse idem Apollodorus eodem in libro scribit.

V

Nequaquam esse verum, quod minutis quibusdam rhetoricae artificibus videatur, M. Ciceronem in libro, quem de amicitia scripsit, vitioso argumento usum *ἀμφισβητούμενον ἀντὶ ὁμολογουμένου* posuisse; totumque id consideratius tractatum exploratumque.

M. Cicero in dialogo, cui titulus est Laelius vel 1
de amicitia, docere volens amicitiam non spe expectationeque utilitatis neque pretii mercedisque causa colendam, sed, quod ipsa per sese plena virtutis honestatisque sit, expetendam diligendamque esse, etiamsi nihil opis nihilque emolumenti ex ea percipi queat, hac sententia atque his verbis usus est eaque dicere facit C. Laelium, sapientem virum, qui Publii Africani fuerat amicissimus *(IX 30)*: Quid enim? Africanus 2
indigens mei? ne ego quidem illius. Sed ego admiratione quadam virtutis eius, ille vicissim opinione fortasse nonnulla, quam de meis moribus habebat, me dilexit; auxit benivolentiam consuetudo. Sed quamquam utilitates multae

3 Suid. s. v. *Μένανδρος* Anon. *περὶ κωμῳδ.*

3 ΚΙΦΙϹΙΕΥϹ **N O *Π*** | ΙωΝ *ω* | *ἐκτε Casaubonus* | ΔΙΟΠΙΘΟΥϹ (-ΟΙϹ ***Π***) *ω* *Διοπείθεος Heyne* ‹*τοῦ*› *πατρὸς Meineke* | 4 ΤΟΥϹΚⲀΤΟΝ **Z** ΤΟΙϹΕΚ. *ω corr. Casaubonus* | ΓΡⲀΙⲀϹ ***Π*** | ⲀΡⲀΜⲀΤ' (-ⲀΤ **Z**) *ω* | 5 ΕξΕΛΕΙΠΕ ΠΕΝΤΗΚⲀΝΤⲀ *sic fere ω* | ΔΙΕΙΝ ***Π*** ⲀΙΕΙΠ **Z** || 7 scribit] **Q** scripsit *ω* | 17 quod] **O**[3] quo *ω* | 20 uersibus ***δ*** || 23 nec **X** minime hercule! ac ne *Cic.*

et magnae consecutae sunt, non sunt tamen ab earum spe causae diligendi profectae. Vt enim benefici liberalesque sumus, non ut exigamus gratiam — neque enim beneficium faeneramur, sed natura propensi ad liberalitatem sumus —, sic amicitiam non spe mercedis adducti, sed quod omnis eius fructus in ipso amore inest, expetendam putamus.

3 Hoc cum legeretur in coetu forte hominum doctorum, rhetoricus quidam sophista utriusque linguae callens, haut sane ignobilis ex istis acutulis et minutis doctoribus, qui *τεχνικοὶ* appellantur, atque in disserendo tamen non impiger, usum esse existimabat argumento M. Tullium non probo neque apodictico, sed eiusdem quaestionis, cuius esset ea ipsa res, de qua quaereretur; verbisque id vitium Graecis appellat, quod accepisset
4 *ἀμφισβητούμενον ἀντὶ ὁμολογουμένου.* 'Nam beneficos' inquit 'et liberales sumpsit ad confirmandum id, quod de amicitia dicebat, cum ipsum illud et soleat quaeri et debeat, quisquis liberaliter et benigne facit, qua mente quoque consilio benignus liberalisque sit: utrum quia mutuam gratiam speret et eum, in quem benignus sit, ad parem curam sui provocet, quod facere plerique omnes videntur, an quia natura sit benivolus benignitasque eum per sese ipsa et liberalitas delectet sine ulla recipiendae gratiae procuratione, quod est
5 omnium ferme rarissimum.' Argumenta autem censebat aut probabilia esse debere aut perspicua et minime controversa idque 'apodixin' vocari dicebat, cum ea, quae dubia aut obscura sunt, per ea, quae
6 ambigua non sunt, inlustrantur. Atque ut ostenderet

27 sqq. Cic. acad. II 8, 26 Quint. V 10 Speusipp. fr. 106 III p. 79 Mu.

1 tamen] inde **Z** ‖ 11 aut **QX** | minoris *δ* ‖ 12 ΕΧΝΙΚΕΙ **Z** ‖ 15 de qua *om.* **Q** que *add.* **Q**[2] ‖ 16 appellabat *σ* ‖ 17 ἀΜΦΙCΒΗ-ΤΟΥΜΕΝΟΥΝ **ZNO*Π*** ‖ 19 illum *δ* ‖ 21 quoue *γ* ‖ 23 facile ***Π*X**

beneficos liberalesque ad id, quod de amicitia quaere-
retur, quasi argumentum exemplumve sumi non opor-
tere: 'eodem' inquit 'simulacro eademque rationis ima-
gine amicitia invicem pro argumento sumi potest, si
quis adfirmet homines beneficos liberalesque esse de-
bere non spe aliqua conpendii, set amore et studio
honestatis. Poterit enim consimiliter ita dicere: "Nam- 7
que ut amicitiam non spe utilitatis amplectimur, sic
benefici liberalesque non gratiae reciperandae studio
esse debemus." Poterit sane' inquit 'ita dicere, sed 8
neque amicitia liberalitati neque liberalitas amicitiae
praebere argumentum potest, cum de utraque pariter
quaeratur.'

Haec ille rhetoricus artifex dicere quibusdam vide- 9
batur perite et scienter, sed videlicet eum vocabula
rerum vera ignoravisse. Nam beneficum et libe- 10
ralem Cicero appellat, ita ut philosophi appellandum
esse censent, non eum, qui, ut ipse ait, beneficia
faeneratur, sed qui benigne facit nulla tacita ratione
ad utilitates suas redundante. Non ergo obscuro ne- 11
que ambiguo argumento usus est, sed certo atque per-
spicuo, siquidem, qui vere beneficus liberalisque est,
qua mente bene aut liberaliter faciat, non quaeritur.
Aliis enim longe nominibus appellandus est, si, cum 12
talia facit, sui potius quam alterius iuvandi causa facit.
Processisset autem argutatori isti fortassean reprehen- 13
sio, si Cicero ita dixisset: 'ut enim benefice liberali-
terque facimus, non ut exigamus gratiam'; videretur
enim benefice facere etiam in non beneficum cadere
posse, si id per aliquam circumstantiam fieret, non
per ipsam perpetuae benignitatis constantiam. Sed 14
cum 'beneficos liberalesque' dixerit neque alius modi

3 s. et eadem **y** | orationis **δ** ‖ 6 speciali qua **Z** | compendiis et **δ** ‖ 7 id adicere (add. **Q**) **δ** ‖ 9 recipiend(a)e **NZ** ‖ 12 utraque] **Q** utroque **ω** ‖ 16 beneficium **δ Π X**[1] ‖ 19 tacita] citate **Q** -ta **Q**[2] citatus *Hertz* ‖ 23 quaerit *Sk.* ‖ 26 argumentatori **O Q**[2] **X**[2] **Z**

isti sint, quam cuius esse eos supra diximus, inlotis, quod aiunt, pedibus et verbis reprehendit doctissimi viri orationem.

VI

Falsum esse, quod Verrius Flaccus in libro secundo, quos de obscuris M. Catonis composuit, de servo recepticio scriptum reliquit.

1 M. Cato Voconiam legem suadens verbis hisce usus est *(XXXII 1 J.)*: Principio vobis mulier magnam dotem adtulit; tum magnam pecuniam recipit, quam in viri potestatem non conmittit, eam pecuniam viro mutuam dat; postea, ubi irata facta est, servum recepticium sectari atque flagitare virum iubet.

2 Quaerebatur, servus recepticius quid esset. Libri statim quaesiti allatique sunt Verrii Flacci de obscuris Catonis. In libro secundo *(p. XVI M.)* scriptum et inventum est 'recepticium servum' dici nequam et nulli pretii, qui, cum venum esset datus,

3 redhibitus ob aliquod vitium receptusque sit. Propterea inquit servus eiusmodi sectari maritum et flagitare pecuniam iubebatur, ut eo ipso dolor maior et contumelia gravior viro fieret, quod eum servus nihili petendae pecuniae causa conpellaret.

4 Cum pace autem cumque venia istorum, si qui sunt, qui Verrii Flacci auctoritate capiuntur, dictum

1 I 9, 8 8 sqq. Fest. p. 282, 24 Non. I p. 54, 6 = CGL V 651, 24

1 inlatis **Q**[1] inlutis **NOX** ‖ 3 viri] hominis *γ* ‖ 5 librorum ς quod **δN**[1] ‖ 6 recepto **Q** -ptii **Z** -ptio **X** -ptiuo **NX**[2] ‖ 10 cum **Z** ‖ 11 recepit ***ΠZ*** | conmittat **Q** ‖ 12 ubi rapta **Q** nisi rata **Z** ‖ 14 *ne adicias* fl. ⟨aera⟩ *vel* ⟨eam⟩, *cfr. Usener, Mus. Rhen. LVI 11* ‖ 18 et] **Q** *om.* *ω* ‖ 19 quod **Z** ‖ 22 uidebatur **NZ** ‖ 24 ni(c)hil **δX**[1] ‖ 25 conpelleret **δ**

hoc sit. Recepticius enim servus in ea re, quam 5
dicit Cato, aliud omnino est, quam Verrius scripsit.
Atque id cuivis facile intellectu est; res enim procul 6
dubio sic est: quando mulier dotem marito dabat, tum,
quae ex suis bonis retinebat neque ad virum tramitte
bat, ea 'recipere' dicebatur, sicuti nunc quoque in
venditionibus 'recipi' dicuntur, quae excipiuntur neque
veneunt. Quo verbo Plautus quoque in Trinummo 7
usus est in hoc versu *(v. 194)*:

posticulum hoc recipit, cum aedis vendidit,

id est: cum aedis vendidit, particulam quandam, quae
post eas aedis erat, non vendidit, sed retinuit. Ipse 8
etiam Cato mulierem demonstrare locupletem volens:
mulier inquit et magnam dotem dat et magnam
pecuniam recipit, hoc est: et magnam dotem dat
et magnam pecuniam retinet. Ex ea igitur re fami- 9
liari, quam sibi dote data retinuit, pecuniam viro
mutuam dat. Eam pecuniam cum viro forte irata 10
repetere instituit, adponit ei flagitatorem 'servum
recepticium', hoc est proprium servum suum, quem
cum pecunia reliqua receperat neque dederat doti, sed
retinuerat; non enim servo mariti imperare hoc mu-
lierem fas erat, sed proprio suo.

Plura dicere, quibus hoc nostrum tuear, super- 11
sedeo: ipsa enim sunt per sese evidentia et quod a
Verrio dicitur et a nobis; quod utrum ergo videbitur
cuique verius, eo utatur.

---

8 sqq. Non. l. l. et IV 384, 12

---

6 reciperare *ω corr. σ* ‖ 7 rec. dic.] *δ* dicuntur **X** *om.* **NOΠ** ‖ 10 recepit *codd. Plauti praeter Ambr. et Nonii p. 384* | venderet *Non. p. 384* ‖ 15 recipit — 16 magnam pecuniam *om. δ Non.* | 17 pecuniam — 18 eam *om. codd. Non.* | 18 cum] a *Non.* ‖ 19 ei] *Non.* et *δ om. γ* ‖ 19 *et* 20 servum *om. Non.* ‖ 21 d. set exceperat *Non.* ‖ 26 quod a nobis. Vtrum *edd. vett.* nobis quod; utrum *dist. Boot* ‖ 27 cunque *JGr.*

VII

Verba haec ex Atinia lege: 'quod subruptum erit, eius rei aeterna auctoritas esto', P. Nigidio et Q. Scaevolae visa esse non minus de praeterito furto quam de futuro cavisse.

1 Legis veteris Atiniae verba sunt *(FIR p. 45, 6)*:
Quod subruptum erit, eius rei aeterna aucto-
2 ritas esto. Quis aliud putet in hisce verbis quam
3 de tempore tantum futuro legem loqui? Sed Q. Scae-
vola *(fr. 3 H. iur. civ. XVI 5 Br.)* patrem suum *(resp.
4 Br.)* et Brutum *(resp. 5 Br.)* et Manilium *(resp.
5 Br.)*, viros adprime doctos, quaesisse ait dubitasse-
que, utrumne in post facta modo furta lex valeret an
etiam in ante facta; quoniam subruptum erit utrum-
que tempus videretur ostendere, tam praeteritum quam
futurum.
4 Itaque P. Nigidius, civitatis Romanae doctissi-
mus, super dubitatione hac eorum scripsit in tertio
vicesimo grammaticorum commentariorum *(fr.
34 Sw.)*. Atque ipse quoque idem putat incertam esse
5 temporis demonstrationem, sed anguste perquam et
obscure disserit, ut signa rerum ponere videas ad
subsidium magis memoriae suae quam ad legentium
6 disciplinam. Videbatur tamen hoc dicere suum verbum
et ⟨'est'⟩ esse et 'erit': quando per sese ponuntur,
habent atque retinent tempus suum; cum vero prae-
terito iunguntur, vim temporis sui amittunt et in
7 praeteritum contendunt. Cum enim dico: 'in campo

5 sq. Gai. II 49 Inst. II 6, 2 Dig. XLI 3, 4, 6; 3, 33 pr. L 16,
215 13 sqq. Dig. L 16, 123

2 sub rutum **QX** subreptum *σ* | cuius **Q** ei **X** || 3 ueterna **X** | facta esse **Q** || 5 atiniane **Z** || 6 surruptum *ω* || 7 alius (-iis **X**) *ω* *corr. σ* || 10 butum **Q**[1]**Z** | manlium **O** ***Π*****X** || 11 uiros *om.* **Q** || 17 hac] **X**[2] h(a)ec *ω* || 18 gramm.] com(m)aticorum *ω* || 21 videatur *Klein* iudices *Salmas.* || 23 suum u. et esse *δ* uerbum esse *γ* est & erit *in mg.* **O**[2] *corr. Hertz* || 26 admittunt **Q** || 27 concedunt *σ*

est' et 'in comitio est', tempus instans significo; item cum dico 'in campo erit', tempus futurum demonstro; at cum dico: 'factum est', 'scriptum est', 'subruptum est', quamquam 'est' verbum temporis est praesentis, confunditur tamen cum praeterito et praesens esse desinit. 'Sic igitur' inquit 'etiam istud, quod in 8
lege est: si dividas separesque duo verba haec 'subruptum' et 'erit', ut sic audias 'subruptum ‹erit›' tamquam 'certamen erit' aut 'sacrificium erit', tum videbitur lex in postfuturum loqui; si vero copulate permixteque dictum intellegas, ut 'subruptum erit' non duo, sed unum verbum sit idque unitum patiendi declinatione sit, tum hoc verbo non minus praeteritum tempus ostenditur quam futurum.'

VIII

In sermonibus apud mensam Tauri philosophi quaeri agitarique eiusmodi solita: 'cur oleum saepe et facile, vina rarius congelascant, acetum haut fere umquam' et 'quod aquae fluviorum fontiumque durentur, mare gelu non duretur.'

Philosophus Taurus accipiebat nos Athenis cena 1
plerumque ad id diei, ubi iam vesperaverat; id enim 2
est tempus istic cenandi. Frequens eius cenae fundus et firmamentum omne erat aula una lentis Aegyptiae et cucurbitae inibi minutim caesae.

Ea quodam die ubi paratis et expectantibus nobis 3
adlata atque inposita mensae est, puerum iubet Taurus oleum in aulam indere. Erat is puer genere 4
Atticus ad annos maxime natus octo festivissimis

---

1 et *om.* γ | significatio **Z** | 4 est *tert.*] **Q** sit γ *om.* **Z** | 9 erit *add. Hertz; fort.* 'subruptum', ‹ tum 'erit' ›, *vd. adn. sq.* | certamentum **Z** | 12 ut] uis δ | 13 itque **Z** itaque **Q** | unita ω *corr. Hertz* unita p declinatio *Sk.* | 22 uesperat **X**[1] | 23 frequentis **Q** 24 fundamentum **O** *II* | olla **O**[2] **Q**[2] | 28 aedere *rasa* a **X** uidere **Q**

5 aetatis et gentis argutiis scatens. Gutum Samium ore
tenus inprudens inanem, tamquam si inesset oleum,
adfert convertitque eum et, ut solitum est, circumegit
per omnem partem aulae manum: nullum inde ibat
6 oleum. Aspicit puer gutum atrocibus oculis stomacha-
bundus et concussum vehementius iterum in aulam
7 vertit; idque cum omnes sensim atque summissim
rideremus, tum puer Graece, et id quidem perquam
Attice: *μὴ γελᾶτε*, inquit *ἔνι τοὔλαιον· ἀλλ' οὐκ ἴστε,*
οἷα φρίκη περὶ τὸν ὄρθρον γέγονε τήμερον; κεκρυ-
8 *στάλλωται.* 'Verbero,' inquit ridens Taurus 'nonne
is curriculo atque oleum petis?'

Sed cum puer foras emptum isset, nihil ipse ista
mora offensior: 'aula' inquit 'oleo indiget et, ut video,
intolerandum fervit; cohibeamus manus atque interea,
quoniam puer nunc admonuit solere oleum congela-
scere, consideremus, cur oleum quidem saepe et facile,
9 set vina rarenter congelascant?' atque aspicit me et
10 iubet, quid sentiam, dicere. Tum ego respondi con-
iectare me vinum idcirco minus cito congelascere, quod
semina quaedam caldoris in sese haberet essetque
natura ignitius, ob eamque rem dictum esse ab Ho-
mero *(Il. I 462 al.) αἴθοπα οἶνον*, non, ut alii puta-
rent, propter colorem.

11 'Est quidem' inquit Taurus 'ita, ut dicis; nam
ferme convenit vinum, ubi potum est, calefacere cor-
12 pora. Sed non secus oleum quoque calorificum est

---

1 Tac. a. XV 45 16 sqq. Macr. VII 12, 28 sqq. 18 Plin. XIV 21, 132

1 scarens (s *priorem eras. m. 2*) **Q** ‖ 4 *malim* manu ‖ 7 cum] eam **Q** | summussim *γ* ‖ 8 id] hic ***ΠX*** ‖ 9 ΤΟΥΛΕΟΝ *ω* ‖ 10 ΟΙ **Z** | ΦΡΕΙΚΗ *ω* ‖ 14 et *om.* ***δ*** ‖ 17 faciles et **Z** facile stet (stet; Nam **X**) *γ* ‖ 19 quod *γ* | sentenciam **QX** ‖ 20 congelascere] **Q** conualescere **Z** coalescere (cal. **X**) *γ* ‖ 21 caloris **O**^{2}**Z** *Macr.* ‖ 22 ignitus **N**^{1}**O**^{1} *om.* **Z** ‖ 26 ibi ***δ***

neque minorem vim in corporibus calefaciendis habet.
Ad hoc, si istaec, quae calidiora sunt, difficilius gelu 13
coguntur, congruens est, ut, quae frigidiora sunt, facile
cogantur. Acetum autem omnium maxime frigorificum 14
est, atque id numquam tamen concrescit. Num igitur 15
magis causa oleo coaguli celerioris in levitate est?
faciliora enim ad coeundum videntur, quae levatiora
levioraque sunt.'

Praeterea id quoque ait quaeri dignum, cur flu- 16
viorum et fontium aquae gelu durentur, mare omne
incongelabile sit? 'Tametsi Herodotus,' inquit 'histo-
riae scriptor, contra omnium ferme, qui haec quaesi-
verunt, opinionem scribit *(IV 28)* mare Bosporicum,
quod Cimmerium appellatur, earumque partium mare
omne, quod Scythicum dicitur, gelu stringi et con-
sistere.'

Dum haec Taurus, interea puer venerat, et aula 17
deferbuerat, tempusque esse coeperat edendi et tacendi.

IX

De notis litterarum, quae in C. Caesaris epistulis reperiuntur; deque aliis clandestinis litteris ex vetere historia petitis; et quid σκυτάλη sit Laconica.

Libri sunt epistularum C. Caesaris ad C. Op- 1
pium et Balbum Cornelium, qui rebus eius ab-
sentis curabant. In his epistulis *(II p. 137 Di.)* 2
quibusdam in locis inveniuntur litterae singulariae sine
coagmentis syllabarum, quas tu putes positas incon-

4 Plin. II 48, 132 XXIII 1, 54 Macr. VII 6, 12 17 Amm. XXVIII 4, 34 25 sqq. Suet. Caes. 56 (Aug. 88 Dio Cass. XL 9, 3 LI 3) Rhet. lat. min. 448, 8 H. Isid. I 24

1 calefacandis (-ficandis Z) δ calefactandis T *Macr.* || 2 ista haec *ΠX* ita hec (est Q) δ | 5 non Q || 8 densioraque *Macr.* | 14 et Cimm. appellat *Macr.* | cimmirium *fere* γ omireum δ | 15 constringi *Macr.* || 21 chaldestinis l. ex ueteris δ | petita *Sk. coll. lemm. I 3; 7; 11* || 22 laconia Q(Z) || 23 C. *prius om.* δ op p(i)dum δ O *ΠX* || 24 res O *ΠX*

dite; nam verba ex his litteris confici nulla possunt.
3 Erat autem conventum inter eos clandestinum de commutando situ litterarum, ut in scripto quidem alia aliae locum et nomen teneret, sed in legendo locus
4 cuique suus et potestas restitueretur; quaenam vero littera pro qua scriberetur, ante is, sicuti dixi, con-
5 placebat, qui hanc scribendi latebram parabant. Est adeo **Probi grammatici commentarius** satis curiose factus de occulta litterarum significatione in epistularum C. Caesaris scriptura.

6 Lacedaemonii autem veteres, cum dissimulare et occultare litteras publice ad imperatores suos missas volebant, ne, si ab hostibus eae captae forent, consilia sua noscerentur, epistulas id genus factas mittebant.
7 Surculi duo erant teretes, oblonguli, pari crassamento eiusdemque longitudinis, derasi atque ornati consimi-
8 liter; unus imperatori in bellum proficiscenti dabatur, alterum domi magistratus cum iure atque cum signo
9 habebant. Quando usus venerat litterarum secretiorum, circum eum surculum lorum modicae tenuitatis, longum autem, quantum rei satis erat, conplicabant volumine rotundo et simplici, ita uti orae adiunctae undique et
10 cohaerentes lori, quod plicabatur, coirent. Litteras deinde in eo loro per transversas iuncturarum oras versibus a summo ad imum proficiscentibus inscribe-

11 sqq. Plut. Lys. 19 Athen. X 74 p. 451[d] Auson. ep. XXVIII 23 p. 283 P. schol. Pind. Ol. VI 154 schol. Arist. Lys. 991 Av. 1283 schol. Thuc. I 131 Diogen. III 25 (ibique Leutsch-Schneid.) Photius Hesych. Etym. Magn. Suid. s. v. *σκυτ.* (Clem. Alex. strom. II 4, 19)

6 subderetur **N²O²** | his ***Π*** | dixit non tacebat ***δ*** || 7 est autem adeo **N²O²X** || 8 commentario **Q¹Z** || 9 in *om.* *γ* || 10 scriptarum *ω corr. Hertz* || 11 lacedemonum **Q²Z** || 13 h. exceptae *ς* (*Leopold, Mnemos. XXVIII 365*) | forent capte **Q** || 15 singuli **NO¹Z(X)** || 16 tornati *edd. vett.* || 17 in] hii ***δ*** || 18 iure] cura *Mdg.* loro *Goettling* || 20 circa ***Π*** || 24 horas **Q** oris **NO¹*Π*** || 25 a summo ⟨surculo⟩ *Eussner*

bant. Id lorum litteris ita perscriptis revolutum ex 11
surculo imperatori commenti istius conscio mittebant;
resolutio autem lori litteras truncas atque mutilas 12
reddebat membraque earum et apices in partis diver
sissimas spargebat; propterea, si id lorum in manus 13
hostium inciderat, nihil quicquam coniectari ex eo
scripto quibat; sed ubi ille, ad quem erat missum, 14
acceperat, surculo conpari, quem habebat, ‹a› capite
ad finem, proinde ut debere fieri sciebat, circumplica-
bat, atque ita litterae per eundem ambitum surculi
coalescentes rursum coibant integramque et incorrup-
tam epistulam et facilem legi praestabant. Hoc genus 15
epistulae Lacedaemonii *σκυτάλην* appellant. Legeba 16
mus id quoque in vetere historia rerum Poeni-
carum virum indidem quempiam inlustrem — sive
ille Hasdrubal sive quis alius est, non retineo — epi
stulam scriptam super rebus arcanis hoc modo abs-
condisse: pugillaria nova nondum etiam cera inlita 17
accepisse, litteras in lignum incidisse, postea tabulas,
uti solitum est, cera conlevisse easque tabulas tam-
quam non scriptas, cui facturum id praedixerat, mi-
sisse: eum deinde ceram derasisse litterasque incolumes
ligno incisas legisse.

Est et alia in monumentis rerum Graecarum 18
profunda quaedam et inopinabilis latebra barbarico
astu excogitata. Histiaeus nomine fuit loco natus in 19
terra Asia non ignobili. Asiam tunc tenebat imperio 20
rex Darius. Is Histiaeus, cum in Persis apud Darium 21
esset, Aristagorae cuipiam res quasdam occultas nun-
tiare furtivo scripto volebat. Comminiscitur opertum 22
hoc litterarum admirandum. Servo suo diu oculos

26 sqq. Herod. V 35 Aeneas Poliorc. XXXI 28 Polyaen. I 24 Tzetz. Chil. III 511 IX 227

2 illius *δ* | 8 a *add. Mdg.* || 11 sursum *δ* || 14 ueterum **Q** 16 aut rubal *δ* non ‹enim› *Sk.* || 20 absque *δ* || 21 id promiserat *δ***X** | 22 derosisse **Q** || 25 barbarice **Q**

aegros habenti capillum ex capite omni tamquam medendi gratia deradit caputque eius leve in litterarum
23 formas conpungit. His litteris, quae voluerat, perscripsit, hominem postea, quoad capillus adolesceret,
24 domo continuit. Vbi id factum est, ire ad Aristagoran
25 iubet et: 'cum ad eum' inquit 'veneris, mandasse me dicito, ut caput tuum, sicut nuper egomet feci, dera-
26 dat'. Servus, ut imperatum erat, ad Aristagoran venit
27 mandatumque domini adfert. Atque ille id non esse frustra ratus, quod erat mandatum, fecit. Ita litterae perlatae sunt.

X

Quid de versibus Vergilii Favorinus existumarit, quibus in describenda flagrantia montis Aetnae Pindarum poetam secutus est; conlataque ab eo super eadem re utriusque carmina et diiudicata.

1 Favorinum philosophum, cum in hospitis sui Antiatem villam aestu anni concessisset nosque ad eum videndum Roma venissemus, memini super Pindaro poeta et Vergilio in hunc ferme modum dis-
2 serere: 'Amici' inquit 'familiaresque P. Vergilii in his, quae de ingenio moribusque eius memoriae tradiderunt, dicere eum solitum ferunt parere se versus more at-
3 que ritu ursino. Namque ut illa bestia fetum ederet ineffigiatum informemque lambendoque id postea, quod ita edidisset, conformaret et fingeret, proinde ingenii quoque sui partus recentes rudi esse facie et inperfecta, sed deinceps tractando colendoque reddere iis
4 se oris et vultus liniamenta. Hoc virum iudicii sub-

---

21 sqq. Donat. vit. Verg. p. 59 R. Hieron. in Zachar. III 11 init.; ep. ad Gal. III 5

3 litteras **δ** | scripsit **ΠZ**[2] perstringit uel perscripsit **Q** || 4 quod **O** quead **δ** || 7 dederat **Q**[1] || 11 perlectae *Scioppius* || 14 flagant ac non tisa et ne **δ** || 16 indiiudicata **δ** iudicata *Hertz* || 20 fere γ || 23 ore **Q** || 25 lambendo **Q** || 28 redderetis **δ** || 29 laniamenta **δ** | uerum ω *corr.* σ

tilissimi ingenue atque vere dixisse res' inquit 'in-
dicium facit. Nam quae reliquit perfecta expolitaque 5
quibusque inposuit census atque dilectus sui supremam
manum, omni poeticae venustatis laude florent; sed 6
quae procrastinata sunt ab eo, ut post recenserentur,
et absolvi, quoniam mors praeverterat, nequiverunt,
nequaquam poetarum elegantissimi nomine atque iudicio
digna sunt. Itaque cum morbo obpressus adventare 7
mortem viderat, petivit oravitque a suis amicissimis
inpense, ut Aeneida, quam nondum satis elimavisset,
adolerent.

In his autem,' inquit 'quae videntur retractari et 8
corrigi debuisse, is maxime locus est, qui de monte
Aetna factus est. Nam cum Pindari, veteris poetae,
carmen, quod de natura atque flagrantia montis eius
compositum est, aemulari vellet, eiusmodi sententias
et verba molitus est, ut Pindaro quoque ipso, qui
nimis opima pinguique esse facundia existimatus est,
insolentior hoc quidem in loco tumidiorque sit. Atque 9
uti vosmet ipsos' inquit 'eius, quod dico, arbitros faciam,
carmen Pindari, quod est super monte Aetna, quan-
tulum est mihi memoriae, dicam *(Pyth. I 21)*:

τᾶς ἐρεύγονται μὲν ἀπλάτου πυρὸς ἁγνόταται
ἐκ μυχῶν παγαί· ποταμοὶ δ' ἁμέραισιν μὲν προχέοντι ῥόον καπνοῦ
αἴθων'· ἀλλ' ἐν ὄρφναισιν ⟨πέτρας⟩
φοίνισσα κυλινδομένα φλὸξ ἐς βαθεῖαν φέρει πόντου πλάκα σὺν πατάγῳ.

8 sqq. Donati vit. Verg. p. 63 R Serv. p. 2 Th. Macr. I 24, 6 Anth. lat. 653 Plin. VII 30, 114 12 sqq. Macr. V 17, 7 sqq. 14 Hor. c. IV 2, 1

1 dixisses] -et Q inquit δ | iudicium OZ uerum inditium *Π* | 7 elegantissime nomine *om.* δ || 11 abolerent ς | 13 hi ips δ | 16 emulare Q[1] || 17 ipso *om* Q || 21 quod] hoc Q | 27 ΕΘWΝd *sic fere* ω | *πέτρας om.* ω *Macr., ex Pind. add.* σ

κεῖνο δ' Ἁφαίστοιο κρουνοὺς ἑρπετὸν
δεινοτάτους ἀναπέμπει· τέρας μὲν θαυμάσιον προσιδέσθαι, θαῦμα δὲ καὶ παρεόντων ἀκοῦσαι.

10 Audite nunc' inquit 'Vergilii versus, quos inchoasse eum verius dixerim, quam fecisse *(A. III 570)*:

portus ab accessu ventorum inmotus et ingens
ipse, sed horrificis iuxta tonat Aetna ruinis
interdumque atram prorumpit ad aethera nubem
turbine fumantem piceo et candente favilla
adtollitque globos flammarum et sidera lambit;
interdum scopulos avulsaque viscera montis
erigit eructans liquefactaque saxa sub auras
cum gemitu glomerat fundoque exaestuat imo.

11 Iam principio' inquit 'Pindarus veritati magis obsecutus id dixit, quod res erat quodque istic usu veniebat quodque oculis videbatur, interdius fumare
12 Aetnam, noctu flammigare; Vergilius autem, dum in strepitu sonituque verborum conquirendo laborat,
13 utrumque tempus nulla discretione facta confudit. Atque ille Graecus quidem fontes imitus ignis eructari et fluere amnes fumi et flammarum fulva et tortuosa volumina in plagas maris ferre quasi quosdam igneos
14 angues luculente dixit; at hic noster atram nubem turbine piceo et favilla fumantem *ῥόον καπνοῦ αἴθωνα* interpretari volens crasse et inmodice con-

3 ΠΡΟϹΕΙΔΕϹΘαΙ **N** ΠΡΟΕΙΔЄϹΘαΙ **O** *et scribere volebant* ***Π*Z** | ΠαΡΕΝΤωΝ *ω* ‖ 6 perfecisse *Macr.* ‖ 7 ab] et **Q** ‖ 19 Iam] fani **δ** fanit **Q**² in *Macr.* ‖ 21 interdiu (-dii **X**) *γ Macr.* ‖ 24 confundit **X**² *Macr.* ‖ 25 fontem **Z** | imitus] (**X**?) *Lipsius* imitatus *ω codd. Macr.* ‖ 26 omnes *ω, recte Macr.* ‖ 27 ferri *Marres* ‖ 28 amnes *codd. Macr.* ‖ 29 turbineo **N O *Π*** ‖ 30 concressit (-scit **Z**) **δ**

gessit, globos quoque flammarum, quod ille κρου- 15
νοὺς dixerat, duriter et ἀκύρως transtulit. Item 16
quod ait: sidera lambit, vacanter hoc etiam' inquit
'accumulavit et inaniter.' Neque non id quoque 17
inenarrabile esse ait et propemodum insensibile, quod
nubem atram fumare dixit turbine piceo et fa-
villa candente. 'Non enim fumare' inquit 'solent 18
neque atra esse, quae sunt candentia; nisi si candenti
dixit pervulgate et inproprie pro ferventi favilla, non
pro ignea et relucenti. Nam 'candens' scilicet a can-
dore dictum, non a calore. Quod saxa autem et 19
scopulos eructari et erigi eosdemque ipsos statim
liquefieri et gemere atque glomerari sub auras
dixit, hoc' inquit 'nec a Pindaro scriptum nec um-
quam fando auditum et omnium, quae monstra dicun-
tur, monstruosissimum est.'

XI

Quod Plutarchus in libris symposiacis opinionem Platonis de habitu atque natura stomachi fistulaeque eius, quae τραχεῖα dicitur, adversum Erasistratum medicum tutatus est auctoritate adhibita antiqui medici Hippocratis.

Et Plutarchus *(sympos. VII 1)* et alii quidam 1
docti viri reprehensum esse ab Erasistrato, nobili
medico, *(p. 194 Fu.)* Platonem scripsere, quod potum
dixit *(Tim. 44 p. 91 A; 31 p. 70 C)* defluere ad pulmonem
eoque satis humectato demanare per eum, quia sit
rimosior, et confluere inde in vesicam, errorisque
istius fuisse Alcaeum ducem, qui in poematis suis
scriberet *(fr. 39 B.⁴)*:

---

22 sqq Macr. VII 15, 1 sqq. Cic. nat. d. II 54, 135 sqq. Hippocr. II 374 K. Galen. II 111 V 713 sqq. K. Plin. XI 37, 176

---

5 insensibilem **Q** inuisibilem **Z** | 9 peruulgata **δ** | 10 a *Macr.* et est **Π** a **ω** | 19 trachia **ω** | 24 plopotum **X** plotum **ω** *corr.* **O² Π²** | 26 dimanare **NOΠZ** | 27 primosior **δ** inde siueca **δ**

τέγγε πνεύμονα οἴνῳ· τὸ γὰρ ἄστρον περιτέλλεται,

2 ipsum autem Erasistratum *(p. 184 sqq. 194 sq.)* dicere
duas esse quasi canaliculas quasdam vel fistulas eas-
que ab oris faucibus proficisci deorsum per earumque
alteram deduci delabique in stomachum esculenta
omnia et posculenta ex eoque ferri in ventriculum,
quae Graece appellatur *ἡ κάτω κοιλία*, atque ibi subigi
digerique, ac deinde aridiora ex his recrementa in
alvum convenire, quod Graece *κόλον* dicitur, humidiora
3 per renes in vesicam. Per alteram autem fistulam,
quae Graece nominatur *τραχεῖα ἀρτηρία*, spiritum a
summo ore in pulmonem atque inde rursum in os et
in naris commeare, perque eandem viam vocis quoque
4 fieri meatum ac, ne potus cibusve aridior, quem opor-
teret in stomachum ire, procideret ex ore laberetur-
que in eam fistulam, per quam spiritus reciprocatur,
eaque offensione intercluderetur animae via, inpositam
esse arte quadam et ope naturae inde apud duo ista
foramina, quae dicitur *ἐπιγλωττίς*, quasi claustra quae-
5 dam mobilia coniventia vicissim et resurgentia, eam-
que *ἐπιγλωττίδα* inter edendum bibendumque operire
atque protegere *τὴν τραχεῖαν ἀρτηρίαν*, ne quid ex
esca potuve incideret in illud quasi aestuantis animae
iter; ac propterea nihil humoris influere in pulmonem
ore ipso arteriae communito.

Haec Erasistratus medicus adversum Platonem.

11 sqq. l. l. Cels. IV 1 Galen. XIII 2 K. (vd. et ind. s. v. 'trachea' et testes apud Fuchs)

1 ΤΕΝΓΕ ω ‖ 7 posc.] **Z** poculenta (pot. **NQ**) ω ‖ 8 qui **NOΠ** *Macr.* appellantur **δ** ‖ 9 degerique **NOZ** recreamenta **δNOΠ** | 11 perennes γ ‖ 12 t(h)rachia ω ‖ 13 sursum **Q** ‖ 15 cibusque γ | quam **Π** | oportere **Q**[1]**Z** ‖ 16 procederet **δ** ‖ 18 ex eaque *Macr.* | interpositam **Π** ‖ 19 opere **Q** ‖ 20 *ἐπιγλωττίδα* quasi claustrum mutuum utriusque fistulae, quae sibi sunt cohaerentes *Macr.* ‖ 23 ΤΡΑΧΙΑΝ ω

Sed Plutarchus in libro symposiacorum *(VII 1, 3)* 6 auctorem Platonis sententiae Hippocraten dicit fuisse idemque esse opinatos et Philistiona Locrum *(fr. 7 p. 112 We.)* et Dioxippum Hippocraticum, veteres medicos et nobiles, atque illam, de qua Erasistratus dixerat, *ἐπιγλωττίδα* non idcirco eo in loco constitutam, ne quid ex potu influeret in arteriam, — nam pulmoni quoque fovendo rigandoque utiles necessariosque humores videri — set adpositam quasi moderatricem quandam et arbitram prohibendi admittendive, quod ex salutis usu foret, uti edulia quidem omnia defenderet ab arteria depelleretque in stomachum, potum autem partiretur inter stomachum et pulmonem et quod ex eo admitti in pulmonem per arteriam deberet, non rapidum id neque universum, sed quadam quasi obice sustentatum ac repressum sensim paulatimque tramitteret atque omne reliquum in alteram stomachi fistulam derivaret.

XII

De materiis infamibus, quas Graeci *ἀδόξους* appellant, a Favorino exercendi gratia disputatis.

Infames materias, sive quis mavult dicere inopinabiles, quas Graeci *ἀδόξους ὑποθέσεις* appellant, et 1 veteres adorti sunt non sophistae solum, sed philosophi quoque, et noster Favorinus *(fr. 65 Ma.)* oppido quam libens in eas materias ⟨se⟩ deiciebat vel ingenio expergificando ratus idoneas vel exercendis

1 sqq. Plut. stoic. repugn. 29 p. 1047 C 25 Fronto p. 215, 18 N.

1 libro] septimo *Volkmann* symp ⟨VII⟩ *Sk.* ‖ 4 *Δέξιππον apud Plut. Wellmann al.* | 6 dixerit *γ* | in eo libro *γ* ‖ 7 infl. materiam iam **δ** ‖ 8 utile **Z** *om.* *γ* | 10 et *om.* *γ* | admiscendiue *ω corr. σ* 17 omnem om in **Z** *ω corr. Mdg.* ‖ 21 et exercendi **δ** | 26 deiciebat **T** dicebat **X** deicebat *ω* se *add. Mdg.* descendebat *Otho*

2 argutiis vel edomandis usu difficultatibus, sicuti, cum
Thersitae laudes quaesivit et cum febrim quartis die-
bus recurrentem laudavit, lepida sane multa et non
facilia inventu in utramque causam dixit eaque scripta
in libris reliquit.
3 Sed in febris laudibus testem etiam Platonem
produxit, quem *(Tim. 40 p. 86 A?)* scripsisse ait, qui
quartanam passus convaluerit viresque integras recupe-
raverit, fidelius constantiusque postea valiturum. Atque
inibi ⟨in⟩ isdem laudibus non hercle hac sententiola
4 invenuste lusit: 'versus' inquit 'est longo hominum
aevo probatus *(Hes. ἔργ. 825)*:

ἄλλοτε μητρυιὴ πέλει ἡμέρη, ἄλλοτε μήτηρ.

Eo versu significatur non omni die bene esse posse,
5 sed isto bene atque alio male. Quod cum ita sit,'
inquit 'ut in rebus humanis bene aut male vice alterna
sit, haec biduo medio intervallata febris quanto est
fortunatior, in qua est *μία μητρυιά, δύο μητέρες*?'

XIII

'Quin' particula quot qualesque varietates significationis habeat et quam saepe in veterum scriptis obscura sit.

1 'Quin' particula, quam grammatici 'coniunctionem'
appellant, variis modis sententiisque conectere oratio-
2 nem videtur. Aliter enim dici putatur, cum quasi in-
crepantes vel interrogantes vel exhortantes dicimus
'quin venis?' 'quin legis?' 'quin fugis?', aliter, cum
ita confirmamus: 'non dubium est, quin M. Tullius
omnium sit eloquentissimus', aliter autem, cum sic

13 Stob. fl. 105, 36 (IV p. 23 M.) Diogen. II 76 ibique Leutsch-Schneid., cfr. Otto, Sprichw. p. 246 22 sqq. (GLK III 467, 34 Donat. Ter. Phorm. III 2, 1 CGL VII 173) Gl. Reiff. 41

6 Platonem *om.* **Q** || 10 in *add.* *σ* || 13 ΜΗΤΡΥΙΝ *fere* **N O Π**, ΜΗΤ(Η)ΡΙ **N Π** || 26 quin infugis **Q**

componimus, quod quasi priori videtur contrarium:
'non idcirco causas Isocrates non defendit, quin id
utile esse et honestum existumarit'; a quo illa signi- 3
ficatio non abhorret, quae est in tertia origine M.
Catonis *(fr. 73 P.)*: Haut eos inquit eo postre-
mum scribo, quin populi et boni et strenui
sient. In secunda quoque origine M. Cato non 4
longe secus hac particula usus est *(fr. 36 P.)*: Neque
satis inquit habuit, quod eum in occulto vitia-
verat, quin eius famam prostitueret.

Praeterea animadvertimus Quadrigarium in oc- 5
tavo annalium particula ista usum esse obscurissime.
Verba ipsius posuimus *(fr. 70 P.)*: Romam venit;
vix superat, quin triumphus decernatur. Item 6
in sexto annali eiusdem verba haec sunt *(fr. 58 P.)*:
Paene factum est, quin castra relinquerent at-
que cederent hosti. Non me autem praeterit dicere 7
aliquem posse de summo pectore nil esse in his verbis
negotii; nam 'quin' utrobique positum pro 'ut' planis- 8
simumque esse, si ita dicas: 'Romam venit; vix supe-
rat, ut triumphus decernatur'; item alio in loco:
'Paene factum est, ut castra relinquerent atque cede-
rent hosti'. Sed utantur sane, qui tam expediti sunt, 9
perfugiis commutationum in verbis, quae non intel-
leguntur, utantur tamen, ubi id facere poterunt, vere-
cundius.

Hanc vero particulam, de qua dicimus, nisi si quis 10
didicerit compositam copulatamque esse neque vim
tantum coniungendi habere, sed certa quadam signifi-

8 sq. Liv. V 33, 3 Dionys. Hal. XIII 15

2 causa (-sam Q) si socrates **δ** causam hanc non def. socrates *gl. Reiff.* ‖ 7 fient **δ** | In *om.* **Z** | secundo q. originum m. catonis **Π** | 9 eam **X**[2] ‖ 11 animaduerteret **Q**[1] enim aduertimus **XZ** | 17 hosti *om* **Q** | 18 inesse **Z** | 20 discas **Q** | 22 derelinquerent **Π** linquerent **X** ‖ 23 hostis educantur cadue. **Q**) **δ** | 24 perfugii **ω** *corr.* **σ** | 27 vero *om* **δ** | si] **Q** *om.* **ω**

catione factam, numquam profecto rationes ac varie-
11 tates istius comprehensurus est. Quod quia longioris dissertationis est, poterit, cui otium est, reperire hoc in P. Nigidii commentariis, quos grammaticos inscripsit *(fr. 52 Sw.)*.

XIV

Sentententiae ex Publilii mimis selectae lepidiores.

1 Publilius mimos scriptitavit. Dignus habitus est,
2 qui subpar Laberio iudicaretur. C. autem Caesarem ita Laberii maledicentia et adrogantia offendebat, ut acceptiores et probatiores sibi esse Publilii quam Laberii mimos praedicaret.
3 Huius Publilii sententiae feruntur pleraeque lepidae et ad communem sermonum usum commendatis-
4 simae, ex quibus sunt istae singulis versibus circumscriptae, quas libitum hercle est adscribere:

(362 M.) malum ést consilium, quód mutari nón potest.
(55) benefícium dando accépit, qui dignó dedit.
(176) ferás, non culpes, quód vitari nón potest.
(106) cui plús licet, quam pár est, plus vult, quám licet.
(104) comés facundus ín via pro véhiculo est.
(193) frugálitas miséria est rumorís boni.
(221) herédis fletus súb persona rísus est.
(178) furór fit laesa saépius patiéntia.

8 sqq. Macr. II 7, 7 sqq. 17 sqq. cfr. Otto, Sprichw. s. v.

1 ueritates Q || 5 scripsit X || 7 publi X || 8 Publius γQ | dignusque γ 9 cesaris δ || 11 et prob. *om.* δ || 11 *et* 13 publii ω 14 adcommodatissimae *Macr.* || 15 circumspecte Z || 17 *sq. om. Macr.* || 20 culpas δ | mutari *Macr.* || 21 plusquam uult quam δ || 24 miseria] X² *Macr.* inserta ω || 25 risac Q risac Z || 26 laesa] O²X² *Macr.* inl(a)esa ω

(264) ínprobe Neptúnum accusat, qui íterum naufragiúm facit.
(245) íta amicum habeas, pósse ut ⟨facile⟩ fíeri hunc inimicúm putes.
(645) veterém ferendo iniúriam invités novam.
(383) numquám periclum síne periclo víncitur.
(416) nimium áltercando véritas amíttitur.
(469) pars bénefici est, quod pétitur si bellé neges.

XV

Quod Carneades Academicus elleboro stomachum purgavit scripturus adversus Zenonis Stoici decreta; deque natura medelaque ellebori candidi et nigri.

Carneades Academicus scripturus adversum Stoici 1
Zenonis libros superiora corporis elleboro candido
purgavit, ne quid ex corruptis in stomacho humoribus
ad domicilia usque animi redundaret et instantiam
vigoremque mentis labefaceret; tanta cura tantoque 2
apparatu sui vir ingenio praestanti ad refellenda, quae
scripserat Zeno, aggressus; idque cum in historia 3
Graeca legissem, quod 'elleboro candido' scriptum
erat, quid esset, quaesivi.

Tum comperi duas species ellebori esse discerni 4
culo coloris insignes candidi et nigri; eos autem
colores non in semine ellebori neque in virgultis, sed
in radice dinosci; candido stomachum et ventrem
superiorem vomitionibus purgari; nigro alvum, quae

1 cfr. Otto, Sprichw. p. 239   3 I 3, 30   14 sqq. Val. Max. VIII 7 ext. 5 Petr. 88 Plin. XXV 5, 51 Mart. Cap. IV 327   23 sqq. Theophr. h. pl. IX 10, 1 Diosc. IV 148 sq. Plin. XXV 5, 48 sqq. Isid. XVII 9, 24 CGL VI 382

3 facile *Syrus om.* ω *Macr.* | 6 periculum s. periculo ω est. uincitur δ | 7 admittitur δ | 8 beneficii ω *Macr.* | velle ω cito X² *Macr.* | 15 libra δ | candido *om.* Q albo *Π* | 20 id γ | 21 legisset δ

inferior vocatur, dilui; utriusque esse hanc vim, ut
humores noxios, in quibus causae morborum sunt,
5 extrahant. Esse autem periculum, ne inter causas
morborum omni corporum via patefacta ea quoque
ipsa, in quibus causa vivendi est, amissoque omni na-
turalis alimoniae fundamento homo exhaustus intereat.
6 Set elleborum sumi posse tutissime in insula An-
ticyra Plinius Secundus in libris naturalis histo-
riae *(XXV 5, 52)* scripsit. Propterea Livium Drusum,
qui tribunus plebi fuit, cum morbum, qui comitialis
dicitur, pateretur, Anticyram navigasse et in ea insula
elleborum bibisse ait atque ita morbo liberatum.
7 Praeterea scriptum legimus Gallos in venatibus
tinguere elleboro sagittas, quod his ictae exanimatae
ferae teneriores ad epulas fiant; sed propter ellebori
contagium vulnera ex sagittis facta circumcidere latius
dicuntur.

XVI

Anates Ponticas vim habere venenis digerendis potentem; atque inibi de Mitridati regis in id genus medicamentum sollertia.

1 Anates Ponticas dicitur edundis vulgo venenis
2 victitare. Scriptum etiam a Lenaeo, Cn. Pompei
liberto, Mitridatem illum Ponti regem medicinae rei
et remediorum id genus sollertem fuisse solitumque
earum sanguinem miscere medicamentis, quae dige-

13 sqq. Plin. l. l. 61 (XXVII 11, 101) Cels. V 27, 3 22 sqq. Plin. XXV 2, 5 sq.; 6, 62 XXIX 5, 104 (XXIII 8, 149 Galen. XIV 2; 152 K. Diosc. II 97 Celsus V 23, 3 Scribon. 170 Gargil. 3 Seren. Samm. 1061)

3 autem *om.* Q ‖ 5 est, ⟨exinaniantur⟩ σ ⟨amittantur⟩ *coll. XIX 12, 5 Vahlen, malim* ⟨exeant⟩ *vel* ⟨effluant⟩ ‖ 9 inscripsit X ‖ 13 propterea δ ‖ 14 ictae ⟨et⟩ *Hertz olim* | 19 degendis δ detegendis γQ² *corr.* σ ‖ 20 mithridatis Q | medicamenti (*ex* -tis N) γ ‖ 23 leaeo Q lenato Z

rendis venenis valent, eumque sanguinem vel potentis-
simum esse in ea confectione; ipsum autem regem 3
adsiduo talium medelarum usu a clandestinis epularum
insidiis cavisse, quin et scientem quoque ultro et osten- 4
tandi gratia venenum rapidum et velox saepenumero
hausisse, atque id tamen sine noxa fuisse. Quamobrem 5
postea, cum proelio victus in ultima regni refugisset
et mori decrevisset, venena violentissima festinandae
necis causa frustra expertus suo se ipse gladio trans-
egit. Huius regis antidotus celebratissima est, quae 6
'Mitridatios' vocatur.

XVII

Mitridatem, Ponti regem, quinque et viginti gentium linguis locutum; Quintumque Ennium tria corda habere sese dixisse, quod tris linguas percalluisset, Graecam, Oscam, Latinam.

Quintus Ennius tria corda habere sese dicebat, 1
quod loqui Graece et Osce et Latine sciret. Mitrida- 2
tes autem, Ponti atque Bithyniae rex inclutus, qui a
Cn. Pompeio bello superatus est, quinque et viginti
gentium, quas sub dicione habuit, linguas percalluit
earumque omnium gentium viris haut umquam per inter-
pretem conlocutus est, sed ut quemque ab eo appel-
lari usus fuit, proinde lingua et oratione ipsius non
minus scite, quam si gentilis eius esset, locutus est.

2 sqq. Iustin. XXXVII 2, 6 Dio Cass. XXXVII 13 Appian. Mithr. 111 Flor. I 40, 26 Oros. VI 5, 5 etc. 17 sqq. Val. Max. VIII 7 ext. 16 Plin. VII 24, 88 XXV 2, 6 Quint. XI 2, 50 Aur. Vict. v. ill. 76 Solin. I 109

2 confusione **T** | 4 insidiis tentandi (temptandi **Z**) *omissis* cauisse — et os ***δ*** || 6 adfuisse ***δ*** fecisse *Hertz* || 9 causa *om.* ***Π*** transtigit ***Π***[1] | 10 qui **Z** | 13 quinque] duobus ***Π*** II. ς duarum *Plin. al.* gentilium **X** | 15 calluisset ***Π*** || 18 atque *om.* **Q** || 19 duarum ς || 22 locutus **O *Π***

XVIII

Quod M. Varro C. Sallustium, historiae scriptorem, deprehensum ab Annio Milone in adulterio scribit et loris caesum pecuniaque data dimissum.

M. Varro, in litteris atque vita fide homo multa et gravis, in libro, quem inscripsit Pius aut de pace, *(p. 256 R.)* C. Sallustium scriptorem seriae illius et severae orationis, in cuius historia notiones censorias fieri atque exerceri videmus, in adulterio deprehensum ab Annio Milone loris bene caesum dicit et, cum dedisset pecuniam, dimissum.

XIX

Quid Epictetus philosophus dicere solitus sit hominibus nequam et inpuris disciplinas philosophiae studiose tractantibus; et quae duo verba observanda praeceperit omnium rerum longe salubria.

1 Favorinum ego audivi dicere Epictetum philosophum *(fr. 10 p. 410 Sch.)* dixisse plerosque istos, qui philosophari viderentur, philosophos esse eiuscemodi *ἄνευ τοῦ πράττειν, μέχρι τοῦ λέγειν*, id significat
2 'factis procul, verbis tenus'. Iam illud est vehementius, quod Arrianus solitum eum dictitare in libris, quos de dissertationibus eius composuit, scriptum
3 reliquit. 'Nam cum' inquit 'animadverterat hominem pudore amisso, inportuna industria, corruptis moribus, audacem, confidentem lingua ceteraque omnia praeterquam animam procurantem, istiusmodi' inquit 'homi-

---

7 sqq. Serv. A. VI 612 Acro, Porph., schol. Cruq. Hor. s. I 2, 41

---

5 M. *om.* δ | uite δ ‖ 6 scripsit ω *corr. Burmann* ‖ 8 hist.] oratione Π | notationes Q[2] ‖ 10 annalio δ ‖ 16 saluberrima *Sk.* ‖ 19 uidentur ΠX | huiusmodi Z ‖ 21 pactis δ ‖ 22 adrianus δ ‖ 23 de *om.* QX[1] | dissertionibus (-ioribus X) ΠX ‖ 24 adnimaduertat Z ‖ 26 linguam γQ ‖ 27 animum γ | inquit *om.* δ

nem cum viderat studia quoque et disciplinas philoso
phiae contrectare et physica adire et meditari dialectica
multaque id genus theoremata auspicari sciscitarique,
inclamabat deum atque hominum fidem ac plerumque
inter clamandum his eum verbis increpabat: "Ἄνθρωπε,
ποῦ βάλλεις; σκέψαι, εἰ κεκάθαρται τὸ ἀγγεῖον· ἂν
γὰρ εἰς τὴν οἴησιν αὐτὰ βάλλῃς, ἀπώλετο· ἢν σαπῇ,
οὖρον ἢ ὄξος γένοιτο ἢ εἴ τι τούτων χεῖρον.' Nil 4
profecto his verbis gravius, nil verius, quibus declara-
bat maximus philosophorum litteras atque doctrinas
philosophiae, cum in hominem falsum atque degenerem
tamquam in vas spurcum atque pollutum influxissent,
verti, mutari, corrumpi et, quod ipse *κυνικώτερον* ait,
urinam fieri aut si quid est urina spurcius.
Praeterea idem ille Epictetus, quod ex eodem 5
Favorino audivimus, solitus dicere est duo esse vitia
multo omnium gravissima ac taeterrima intolerantiam
et incontinentiam, cum aut iniurias, quae sunt ferendae,
non toleramus neque ferimus, aut a quibus rebus vo-
luptatibusque nos tenere debemus, non tenemus. 'Ita 6
que' inquit 'si quis haec duo verba cordi habeat
eaque sibi imperando atque observando curet, is erit
pleraque inpeccabilis vitamque vivet tranquillissimam.
Verba haec duo dicebat: *ἀνέχου* et *ἀπέχου*.

5 sqq. cfr. Otto, Sprichw. p. 361

1 uideret **Q** uideat ***Π*** || 2 meditare ***Π*** **Z** || 3 suspicari (-rique **Q**) *ω corr. Eussner* || 7 *βάλῃς Usener ad Epicur. fr. 396, 10* | *ἢν edd. rett.* H **NO** HC **Z** N ***Π*** || 8 *γένοιτο ἂν edd. ἐγένετο Usener* || 9 declamabat **Z** || 12 impollutum **Z** || 13 ait *om.* *γ* || 14 spurcitius **Q** 15 idem] si quidem **X** || 24 et] Kαl *γ*

XX

Verba sumpta ex Symposio Platonis numeris coagmentisque verborum scite modulateque apteque exercendi gratia in Latinam orationem versa.

1 Symposium Platonis apud philosophum Taurum
2 legebatur. Verba illa Pausaniae inter convivas amorem vice sua laudantis, ea verba ita prorsum amavi-
3 mus, ut meminisse etiam studuerimus. Sunt adeo, quae meminimus, verba haec *(c. 8 p. 180 E)*: *Πᾶσα γὰρ πρᾶξις ὧδε ἔχει· αὐτὴ ἐφ' αὑτῆς πραττομένη οὔτε καλὴ οὔτε αἰσχρά· οἷον ⟨ὃ⟩ νῦν ἡμεῖς ποιοῦμεν, ἢ πίνειν ἢ ᾄδειν ἢ διαλέγεσθαι. Οὐκ ἔστι τούτων αὐτὸ ⟨καθ' αὑτὸ⟩ καλὸν οὐδέν, ἀλλ' ἐν τῇ πράξει, ὡς ἂν πραχθῇ, τοιοῦτον ἀπέβη· καλῶς μὲν γὰρ πραττόμενον καὶ ὀρθῶς καλὸν γίγνεται, μὴ ὀρθῶς δὲ αἰσχρόν· οὕτω δὴ καὶ τὸ ἐρᾶν, καὶ ὁ Ἔρως οὐ πᾶς ἐστιν καλὸς οὐδὲ ἄξιος ἐγκωμιάζεσθαι, ἀλλ' ὁ καλῶς προτρέπων ἐρᾶν.*
4 Haec verba ubi lecta sunt, atque ibi Taurus mihi: 'heus' inquit 'tu, rhetorisce, — sic enim me in principio recens in diatribam acceptum appellitabat existimans eloquentiae unius extundendae gratia Athenas venisse — videsne' inquit '*ἐνθύμημα* crebrum et coruscum et convexum brevibusque et rotundis numeris cum quadam aequabili circumactione devinctum?
5 habesne nobis dicere in libris rhetorum vestrorum tam apte tamque modulate compositam orationem? sed hos' inquit 'tamen numeros censeo videas *ὁδοῦ πάρ-*
6 *εργον.* Ad ipsa enim Platonis penetralia ipsarum-

2 *an* ⟨cum⟩ numeris? ‖ 3 apta *Lion* apteque ⟨composita⟩ *Beloe* | et exercendi **Z** | gratiam **Q**[1]**Z** ‖ 4 versis *Sk.* ‖ 7 rursum ω *corr. Beroaldus* ‖ 11 ὃ *om.* ω ‖ 12 ΠΕΙΝΕΙΝ **NO*Π*Z** (= ω) | ΛδΕΙΝ **O** ΛδΛΕΙΝ **NO**[2] ΛδΛΙΗΝ ***Π*** *om.* **Z** | ἢ *om.* ***Π*Z** ‖ 13 *καθ' αὑτὸ om.* ω *pars codd. Plat., sed vd. § 9* ‖ 16 ΟΡΟω **Z** ΟΡΘΟC ω ‖ 20 Haec *om.* ***δ*** ‖ 28 aptam t. module **X** ‖ 30 ipsa *om.* ***δ***

que rerum pondera et dignitates pergendum est, non ad vocularum eius amoenitatem nec ad verborum venustates deversitandum.'

Haec admonitio Tauri de orationis Platonicae 7 modulis non modo non repressit, sed instrinxit etiam nos ad elegantiam Graecae orationis verbis Latinis adfectandam; atque uti quaedam animalium parva et 8 vilia ad imitandum sunt, quas res cumque audierint viderintve, petulantia, proinde nos ea, quae in Platonis oratione demiramur, non aemulari quidem, sed lineas umbrasque facere ausi sumus. Velut ipsum hoc est, quod ex isdem illis verbis eius effinximus: 'Omne' 9 inquit 'omnino factum sic sese habet: neque turpe est, quantum in eo est, neque honestum; velut est, quas nunc facimus ipsi res, bibere, cantare, disserere. Nihil namque horum ipsum ex sese honestum est; quali cum fieret modo factum est, tale extitit: si recte honesteque factum est, tum honestum fit; sin parum recte, turpe fit. Sic amare, sic amor non honestus omnis neque omnis laude dignus, sed qui facit, nos ut honeste amemus.'

XXI

Quibus temporibus post Romam conditam Graeci Romanique inlustres viri floruerint ante secundum bellum Carthaginiensium.

Vt conspectum quendam aetatum antiquissimarum, 1 item virorum inlustrium, qui in his aetatibus nati fuissent, haberemus, ne in sermonibus forte inconspectum aliquid super aetate atque vita clariorum hominum temere diceremus, sicuti sophista ille ἀπαίδευτος, qui publice nuper disserens Carneaden philosophum a rege Alexandro, Philippi filio, pecunia

3 diuers. **ΠQ** ‖ 5 instinxit **O²X** instruxit **Z** ‖ 9 putantia | -cia **Q** | *δ* ‖ 10 denumeramur **Q** emulamur *δ* ‖ 15 fecimus nunc **Z** ‖ 17 quale cum *γ* qualis cum **Q** qualicumque **Z** ‖ 29 clariorum] **Z** clarorum clamorum **X** | *γ* elarerum **Q**

donatum et Panaetium Stoicum cum superiore Africano vixisse dixit, ut ab istiusmodi, inquam, temporum aetatumque erroribus caveremus, excerpebamus ex libris, qui chronici appellantur, quibus temporibus floruissent Graeci simul atque Romani viri, qui vel ingenio vel imperio nobiles insignesque post conditam Romam fuissent ante secundum bellum Carthaginiensium, easque nunc excerptiones nostras variis diversisque in locis factas cursim digessimus. Neque enim id nobis negotium fuit, ut acri atque subtili cura excellentium in utraque gente hominum συγχρονισμοὺς componeremus, sed ut noctes istae quadamtenus his quoque historiae flosculis leviter iniectis aspergeren-
2 tur. Satis autem visum est in hoc conmentario de temporibus paucorum hominum dicere, ex quorum aetatibus de pluribus quoque, quos non nominaremus, haut difficilis coniectura fieri posset.

3 Incipiemus igitur a Solone claro, quoniam de Homero et Hesiodo inter omnes fere scriptores constitit aetatem eos egisse vel isdem fere temporibus vel Homerum aliquanto antiquiorem, utrumque tamen ante Romam conditam vixisse Silviis Albae regnantibus annis post bellum Troianum, ut Cassius in primo annalium *(fr. 8 P. FHG III 688)* de Homero atque Hesiodo scriptum reliquit, plus centum atque sexaginta, ante Romam autem conditam, ut Cornelius Nepos in primo chronico *(fr. 2 P.)* de Homero dicit, annis circiter centum et sexaginta.

4 Solonem ergo accepimus, unum ex illo nobili

21 sqq. FHG I 392 sqq. Clem. Alex. strom. I 21 Hieron. ad a. Abr. 1104

3 exercebamus (et ex. **Q**) ω *corr. Beroaldus* ‖ 9 in] modis et **T** ‖ 11 CY(N)XPONICMOIC **ΠXZ** ‖ 16 non] nos **Z** ‖ 17 difficilius **Q** ‖ 20 hisdem **ΠX** ‖ 23 cassius] **X**[3] sassius ω **Q**[2]**X**[2] sallius *ut vid.* **Q** iassius **X** ‖ 25 plus ⟨minus⟩ *Rohde* ‖ 27 cronico **Q** chonicoro **Z** chronicorum γ ‖ 28 dixit γ

numero sapientium, leges scripsisse Atheniensium
Tarquinio Prisco Romae regnante anno regni eius
tricesimo tertio. Servio autem Tullio regnante Pisi- 5
stratus Athenis tyrannus fuit Solone ante in exilium
voluntarium profecto, quoniam id ei praedicenti non
creditum est. Postea Pythagoras Samius in Italiam 6
venit Tarquini filio regnum optinente, cui cognomen-
tum Superbus fuit, isdemque temporibus occisus est 7
Athenis ab Harmodio et Aristogitone Hipparchus,
Pisistrati filius, Hippiae tyranni frater. Archilochum 8
autem Nepos Cornelius *(fr. 4 P.)* tradit Tullo Hosti-
lio Romae regnante iam tunc fuisse poematis clarum
et nobilem.

Ducentesimo deinde et sexagesimo anno post Ro- 9
mam conditam aut non longe amplius victos esse ab
Atheniensibus Persas memoriae traditum est pugna
illa incluta Marathonia Miltiade duce, qui post eam
victoriam damnatus a populo Atheniensi in vinculis
publicis mortem obit. Tum Aeschylus Athenis tra- 10
goediarum poeta celebris fuit. Romae autem istis 11
ferme temporibus tribunos et aediles tum primum per
seditionem sibi plebes creavit, ac non diu post Cn.
Marcius Coriolanus exagitatus vexatusque a tribunis
plebi ad Vulscos, qui tum hostes erant, a rep. descivit
bellumque populo Romano fecit.

Post deinde paucis annis Xerxes rex ab Athenien- 12
sibus et pleraque Graecia Themistocle duce navali
proelio, quod ad Salamina factum est, victus fugatus-

6 sq. Cic. Tusc I 16, 38 (IV 1, 2) de re p. II 15, 28 11 (Cic. Tusc. I 1, 3) 22 sqq. Cic. Brut. X 41 sqq.

3 seruilio (*ex* -li **X**) γ **Q** ‖ 4 sylonem autem **Z** ‖ 7 cognomen ***Π*** ‖ 9 armodio ω ‖ 11 tullio ***δ*** **O** ***Π*** **X** ‖ 15 ab *om.* **Z** ‖ 16 pugnam (pugnamque ϛ) illam inclutam marat(h)oniam ω *Gr.* ⟨pugnatamque⟩ pugnam *Alanus* | 23 cor(r)iolanius ***δ*** ‖ 24 plebis ***δ*** **N** | erant abdesiuit (abdescunt **Z**) ***δ*** ‖ 26 paucos annos **X**

13 que est. Inde anno fere quarto Menenio Agrippa
M. Horatio Pulvillo consulibus bello Veienti apud
fluvium Cremeram Fabii sex et trecenti patricii cum
familiis suis universi ab hostibus circumventi perierunt.
14 Iuxta ea tempora Empedocles Agrigentinus in
15 philosophiae naturalis studio floruit. Romae autem
per eas tempestates decemviros legibus scribundis
creatos constitit tabulasque ab his primo decem conscriptas, mox alias duas additas.
16 Bellum deinde in terra Graecia maximum Peloponnensiacum, quod Thucydides memoriae mandavit,
coeptum est circa annum fere post conditam Romam
17 trecentesimum vicesimum tertium. Qua tempestate
Olus Postumius Tubertus dictator Romae fuit, qui
filium suum, quod contra suum dictum in hostem
pugnaverat, securi necavit. Hostes tum populi Romani
18 fuerunt Fidenates atque Aequi. In hoc tempore nobiles celebresque erant Sophocles ac deinde Euripides tragici poetae et Hippocrates medicus et
philosophus Democritus, quibus Socrates Atheniensis natu quidem posterior fuit, sed quibusdam temporibus isdem vixerunt.
19 Iam deinde tribunis militaribus consulari imperio
rempublicam Romae regentibus ad annum fere conditae urbis trecentesimum quadragesimum septimum
triginta illi tyranni praepositi sunt a Lacedaemoniis
Atheniensibus, et in Sicilia Dionysius superior tyrannidem tenuit, paucisque annis post Socrates Athenis
capitis damnatus est et in carcere veneno necatus.
20 Set ea fere tempestate Romae M. Furius Camillus
21 dictator fuit et Veios cepit; ac post non longo tem-

1 atque inde γ || 2 ueiente NQ^2Z uegente OX || 3 fab hiis ex Z ab his ex γ || 6 naturali XZ || 7 scripsit discreatos δ || 8 constituti δ constituit X || 14 postumus δN^2OX || 15 interdictum Q^2 edictum *Oiselius* || 17 fuerant ω *corr. Mdg.* | atque A. *Hertz* (*Mdg.*) Itaque qui ω | hec Z inter haec tempora γ || 22 hisdem Q | 29 captus damn. δ || 30 Set] Q *om.* ω Et *Hertz*

pore bellum Senonicum fuit, cum Galli Romam praeter 22
Capitolium ceperunt.

Neque multo postea Eudoxus astrologus in terra 23
Graecia nobilitatus est, Lacedaemoniique ab Athenien-
sibus apud Corinthum superati duce Phormione, et 24
M. Manlius Romae, qui Gallos in obsidione Capitolii
obrepentis per ardua depulerat, convictus est consilium
de regno occupando inisse damnatusque capitis e saxo
Tarpeio, ut M. Varro *(annal. III fr. 2 P.)* ait, prae-
ceps datus, ut Cornelius autem Nepos *(chron. fr. 5 P.)*
scriptum reliquit, verberando necatus est; eoque ipso 25
anno, qui erat post reciperatam urbem septimus,
Aristotelem philosophum natum esse memoriae man-
datum est.

Aliquot deinde annis post bellum Senonicum The- 26
bani Lacedaemonios duce Epaminonda apud Leuctra
superaverunt, ac brevi post tempore in urbe Roma 27
lege Licinii Stolonis consules creari etiam ex plebe
coepti, cum antea ius non esset nisi ex patriciis gen-
tibus fieri consulem.

Circa annum deinde urbis conditae quadringente- 28
simum Philippus, Amyntae filius, Alexandri pater,
regnum Macedoniae adeptus est, inque eo tempore
Alexander natus est, paucisque inde annis post Plato 29
philosophus ad Dionysium Siciliae tyrannum posterio-
rem profectus est; post deinde aliquanto tempore 30
Philippus apud Chaeroneam proelio magno Athenien-
ses vicit. Tum Demosthenes orator ex eo proelio 31
salutem fuga quaesivit, cumque id ei, quod fugerat,
probrose obiceretur, versu illo notissimo elusit *(Me-
nand. monost. 45)*:

ἀνὴρ inquit *ὁ φεύγων καὶ πάλιν μαχήσεται.*

---

32 Apostol. III 19[a] Leutsch., cfr. Otto, Sprichw. p. 148

---

1 Tum γ | 3 eudoxius **δ** ‖ 5 formione ω | 6 manilius **δN[1]O[2]X** | 7 epulerat **Z** | 8 e *om.* γ ex auso **Q[1]** ‖ 18 istolonis **δ** | 21 Cura omnium **Q** | 27 philosophus **δ** ‖ 28 uincit **δ O *II* X[1]**

32 Postea Philippus ex insidiis occiditur; at Alexander
regnum adeptus ad subigendos Persas in Asiam atque
33 in Orientem transgressus est. Alter autem Alexander,
cui cognomentum Molosso fuit, in Italiam venit bel-
lum populo Romano facturus — iam enim fama vir-
tutis felicitatisque Romanae apud exteras gentes enite-
scere inceptabat —, sed priusquam bellum faceret, vita
decessit. Eum Molossum, cum in Italiam transiret,
dixisse accepimus se quidem ad Romanos ire quasi in
andronitin, Macedonem ad Persas quasi in gynaeconi-
34 tin. Postea Macedo Alexander pleraque parte orientali
subacta, cum annos undecim regnavisset, obiit mortis
35 diem. Neque haut longe post Aristoteles philo-
sophus et post aliquanto Demosthenes vita functi
36 sunt, isdemque ferme tempestatibus populus Romanus
gravi ac diutino Samnitium bello conflictatus est, con-
sulesque Tiberius Veturius et Spurius Postumius in
locis iniquis apud Caudium a Samnitibus circumval-
lati ac subiugi missi turpi foedere facto discesserunt
ob eamque causam populi iussu Samnitibus per fe-
tiales dediti recepti non sunt.

37 Post annum deinde urbis conditae quadringentesi-
mum fere et septuagesimum bellum cum rege Pyrro
38 sumptum est. Ea tempestate Epicurus Atheniensis
39 et Zeno Citiensis philosophi celebres erant, eodemque
tempore C. Fabricius Luscinus et Q. Aemilius Papus
censores Romae fuerunt et P. Cornelium Rufinum,
qui bis consul et dictator fuerat, senatu moverunt;
causam isti notae subscripserunt, quod eum compe-

22 Plin. XVI 10, 36 26 sqq. IV 8, 7

1 ad **Z** et ω || 2 subiugandos ***Π*** || 5 populi romani **Z** | uirtusque felicitatis romanae γ uirtutesque (que *om.* **T**) romane **δT** *corr. Hertz* || 7 incaptabat $\mathbf{O}^1 \boldsymbol{\Pi}^2 \mathbf{X}^1 \mathbf{Z}$ captabat ***Π*** inceptabant **T** | facerent **δ** || 8 transisset **Q** || 10 ad] isse ad **NO*Π*** || 13 haut] **Q** ita ω || 15 hi(i)sdemque ω || 19 subiugi **Z** sub iugo **Q** subiugum γ || 28 quibus **δX** || 29 causamque γ

rissent argenti facti cenae gratia decem pondo libras habere.

Anno deinde post Romam conditam quadringente- 40
simo ferme et nonagesimo consulibus Appio Claudio, cui cognomentum Caudex fuit, Appii illius Caeci fratre, et Marco Fulvio Flacco bellum adversum Poenos pri-
mum coeptum est, neque diu post Callimachus, 41
poeta Cyrenensis, Alexandriae apud Ptolomaeum regem celebratus est.

Annis deinde postea paulo pluribus quam viginti 42
pace cum Poenis facta consulibus ⟨C.⟩ Claudio Centhone, Appii Caeci filio, et M. Sempronio Tuditano primus omnium L. Livius poeta fabulas docere Romae coepit post Sophoclis et Euripidis mortem annis plus fere centum et sexaginta, post Menandri
annis circiter quinquaginta duobus. Claudium et Tudi- 43
tanum consules secuntur Q. Valerius et C. Mamilius, quibus natum esse Q. Ennium poetam M. Varro in primo de poetis libro *(p. 259 Bip.)* scripsit eumque, cum septimum et sexagesimum annum haberet, duodecimum annalem scripsisse idque ipsum Ennium in eodem libro *(p. 55, III M. 272 B.)* dicere.

Anno deinde post Romam conditam quingentesimo 44
undevicesimo Sp. Carvilius Ruga primus Romae de amicorum sententia divortium cum uxore fecit, quod sterila esset iurassetque apud censores uxorem se li-
berum quaerundorum causa habere, eodemque anno 45
Cn. Naevius poeta fabulas apud populum dedit, quem

---

11 sqq. Cic. Brut. XVIII 72 Tusc. I 1, 3 Cat. XIV 50 Suet. fr. 5 sqq. R. 23 sqq. IV 3, 2 28 Cic. Brut. XV 60

11 C. *addidi* | centone ω | 17 C.] consul **QZ**[1] | manlius ***II*** manibus **X** manilius ω *corr. Columna* | 20 ageret **NOX** | 21 / XII (*sub ras.* X) **X** duodevicesimum *Merula* XVII *LMueller* | atque **Q** | 24 uicesimo tertio *Gell. IV 3, 2* || 26 sterilis **Q** | liberorum **Y** | 27 *fort. hic quoque ut IV 3, 2* quaerundum | 28 Cn.] . g. **Q** centum **Z** c. γ ⟨primum⟩ dedit *Teuffel*

M. Varro in libro de poetis primo *(p. 259 Bip.)* stipendia fecisse ait bello Poenico primo idque ipsum Naevium *(p. 158, V M. 2 B.)* dicere in eo carmine, quod de eodem bello scripsit. Porcius autem Licinus serius poeticam Romae coepisse dicit in his versibus *(fr. 1 B.)*:

Poénico belló secundo Músa pinnató gradu
íntulit se béllicosam in Rómuli gentém feram.

46 Ac deinde annis fere post quindecim bellum ad-
47 versum Poenos sumptum est, atque non nimium longe
M. Cato orator in civitate et Plautus poeta in
48 scaena floruerunt; isdemque temporibus Diogenes
Stoicus et Carneades Academicus et Critolaus Peripateticus ab Atheniensibus ad senatum populi Romani
49 negotii publici gratia legati sunt. Neque magno intervallo postea Q. Ennius et iuxta Caecilius et Terentius et subinde et Pacuvius et Pacuvio iam sene Accius clariorque tunc in poematis eorum obtrectandis Lucilius fuit.
50 Sed progressi longius sumus, cum finem proposuerimus adnotatiunculis istis bellum Poenorum secundum.

---

13 sqq. VI 14, 9

---

1 libro *edd. vett.* libris ω *unde* prima *Gr.* || 4 quo **OZ** | Porcium (-tium δ -tum **X**) autem licinium seruius ω *corr. Torrentius et Carrio* || 5 dixit *Hertz* Porcium . . dicere *Ritschl, Schanz Mus. Rhen. 54, 19* || 7 secundum **Z** || 8 se *Ald.* sese ω | idmoli δ || 10 Ac *om.* **Q** | aduersus γ || 11 *an* longe ⟨post⟩ *ut in § 35?* || 13 hisdemque ω || 18 subinde ⟨Afranius⟩ et *Heusde* || 19 tunc *om.* **Π**

A. GELLII

NOCTIVM ATTICARVM LIBER OCTAVVS DECIMVS

I

Disputationes a philosopho Stoico et contra a Peripatetico arbitro Favorino factae; quaesitumque inter eos, quantum in perficienda vita beata virtus valeret quantumque esset in his, quae dicuntur extranea.

Familiares Favorini erant duo quidam non in- 1
celebres in urbe Roma philosophi. Eorum fuit unus
Peripateticae disciplinae sectator, alter Stoicae. His 2
quondam ego acriter atque contente pro suis utrim-
que decretis propugnantibus, cum essemus una omnes
Ostiae cum Favorino, interfui. Ambulabamus autem 3
in litore, cum iam advesperasceret, aestate anni novi.
Atque ibi Stoicus censebat et vitam beatam ho- 4
mini virtute animi sola et miseriam summam malitia
sola posse effici, etiamsi cetera bona omnia, quae cor-
poralia et externa appellarentur, virtuti deessent, mali-
tiae adessent. Ille contra Peripateticus miseram quidem 5
vitam vitiis animi et malitia sola fieri concedebat, sed
ad conplendos omnes vitae beatae numeros virtutem

3 arbitrio **Q**^{1}**Z** | quando **Z** || 4 in perf.] superficienda **Q** super perf. *Hertz* || 12 ad uesperas esset **Z** | aestate *om.* **Z** | nova *Salmas.* || 13 hominum *y* || 14 miseriem ***Π*X**

solam nequaquam satis esse existimabat, quoniam et
corporis integritas sanitasque et honestus modus formae
et pecunia familiaris et bona existimatio ceteraque om-
nia corporis et fortunae bona necessaria viderentur
perficiendae vitae beatae.
6 Reclamabat hoc in loco Stoicus et, tamquam duas
ille res diversas poneret, mirabatur, quod, cum essent
malitia et virtus duo contraria, vita misera et beata
quoque aeque contraria, non servaret in utrisque vim
7 et naturam contrarii et ad miseriam quidem vitae
conficiendam satis valere malitiam solam putaret, ad
praestandam vero beatam vitam non satis solam esse
8 virtutem diceret. Atque id maxime dissidere neque
convenire dicebat, quod, qui profiteretur vitam nullo
pacto beatam effici posse, si virtus sola abesset, idem
contra negaret beatam fieri vitam, cum sola virtus
adesset, et quem daret haberetque virtuti absenti ho-
norem, eundem petenti atque praesenti adimeret.
9 Tum Peripateticus perquam hercle festive: 'rogo
te' inquit 'cum bona venia respondeas, an existimes
esse vini amphoram, cum abest ab ea unus congius?'
10 'Minime' inquit 'vini amphora dici potest, ex qua abest
11 congius.' Hoc ubi accepit Peripateticus: 'unus igitur'
inquit 'congius amphoram facere dici debebit, quoniam,
cum deest ille unus, non fit amphora vini et, cum
accessit, fit amphora. Quod si id dicere absurdum
est uno congio solo fieri amphoram, itidem absurdum
est una sola virtute vitam fieri beatam dicere, quoniam,
cum virtus abest, beata esse vita numquam potest.'
12 Tum Favorinus aspiciens Peripateticum: 'est qui-
dem' inquit 'argutiola haec, qua de congio vini usus
es, exposita in libris; sed, ut scis, captio magis lepida

2 fortunae et pecuniae ⟨reique⟩ familiaris *Mdg.* ‖ 6 tam (quod *ss.* **Q**[2]) **δ** ‖ 9 equo **Q** ‖ 18 suppetenti *Vogel* ‖ 21 congius. hoc ubi accepit peripateticus (stoicus ***Π*****N**[2]**O**[2]**X**[2]) minime **NO*Π*X**[2] | 22 minime — congius *om.* **X**[1] ‖ 24 inquit] ***Π*X** *om.* ω | debere **δ** ‖ 28 *sq.* *aut* quamquam *aut* possit *Sk.* ‖ 29 cum itidem u. **X**

quam probum aut simile argumentum videri debet.
Congius enim, cum deest, efficit quidem, ne sit iustae 13
mensurae amphora; sed cum accedit et additur, non
ille unus facit amphoram, sed supplet. Virtus autem, 14
ut isti dicunt, non accessio neque supplementum, sed
sola ipsa vitae beatae instar est et propterea beatam
vitam sola una, cum adest, facit.'

Haec atque alia quaedam minuta magis et nodosa 15
tamquam apud arbitrum Favorinum in suam uterque
sententiam conferebant. Sed cum iam prima fax noctis 16
et densiores esse tenebrae coepissent, prosecuti Favorinum in domum, ad quam devertebat, discessimus.

II

Cuiusmodi quaestionum certationibus Saturnalicia ludicra Athenis agitare soliti simus; atque inibi inspersa quaedam sophismatia et aenigmata oblectatoria.

Saturnalia Athenis agitabamus hilare prorsum ac 1
modeste, non, ut dicitur, remittentes animum — nam 'remittere' inquit Musonius *(p. 275 Pe.)* 'animum quasi amittere est' —, sed demulcentes eum paulum atque laxantes iucundis honestisque sermonum inlecta-
tionibus. Conveniebamus autem ad eandem cenam 2
conplusculi, qui Romani in Graeciam veneramus quique easdem auditiones eosdemque doctores colebamus.
Tum qui et cenulam ordine suo curabat, praemium 3
solvendae quaestionis ponebat librum veteris scriptoris vel Graecum vel Latinum et coronam e lauro plexam totidemque res quaerebat, quot homines istic eramus; cumque eas omnis exposuerat, rem locumque dicendi
sors dabat. Quaestio igitur soluta corona et praemio 4

18 sqq. Macr. I 5, 12

3 addicitur X^1 || 9 suamuta *δ* || 14 saturnalia *Π* || 15 exp͡sa **Q** impressa *Π* | sophismatia] **Z** *(qui et om.)* sophismata *ω* || 20 admittere Q^1 || 23 roma Q^2 || 29 posuerat *Sk.*

donabatur; non soluta autem tramittebatur ad eum,
qui sortito successerat, idque in orbem vice pari ser-
5 vabatur. Si nemo dissolvebat, corona eius quaestionis
6 deo, cuius id festum erat, dicabatur. Quaerebantur
autem res huiuscemodi: aut sententia poetae veteris
lepide obscura, non anxie, aut historiae antiquioris
requisitio aut decreti cuiuspiam ex philosophia per-
peram invulgati purgatio aut captionis sophisticae
solutio aut inopinati rariorisque verbi indagatio aut
tempus item in verbo perspicuo obscurissimum.
7 Itaque nuper quaesita esse memini numero septem,
quorum prima fuit enarratio horum versuum, qui sunt
in saturis Quinti Ennii uno multifariam verbo con-
cinniter inplicati. Quorum exemplum hoc est *(84 M.
479 B.)*:

nám qui lepidé postulat álterum frustrári,
quém frustratúr, frustra eum dícit frustra ésse;
nám qui † sese frústrari quém frustras séntit,
quí frustratúr frustrast, sí non ille est frústra.

8 Secunda quaestio fuit, quonam modo audiri atque ac-
cipi deberet, quod Plato in civitate, quam in libris
suis condidit, *(rei p. 457 al.; 460; 468)* κοινὰς τὰς γυναῖ-
κας id est communes esse mulieres, censuit et praemia
viris fortissimis summisque bellatoribus posuit savia-
9 tiones puerorum et puellarum. Tertio in loco hoc
quaesitum est, in quibus verbis captionum istarum
fraus esset et quo pacto distingui resolvique possent:

---

3 corona *om.* γ ‖ 7 philosophiae **δ** ‖ 17 quam **Z** quom *Vahlen* | quem frustrari (*haec del. m. 2*) quem frustra **X** | illum *Vahlen* frustrasse *Baehrens* ‖ 19 nam qui se *Vahlen* qui si se (nam *om.*) *Ribbeck* qui sese *LMueller; an* nam si se? | quom *Ribbeck* frustras (frustra ***Π***) sentit (senti **X**) γ frustrassent id **δ** | frustrā sentit? *Havet* ‖ 20 frustratur is (*del. Vahlen*) frustrast (-a est **NΠX**) si (sed **Q**) ω | ille non *Vahlen* is frustrast, ille non (non ille *Havet*) *LMueller et Havet* | ille frustra est *Sk.* ‖ 25 fortibus summisque γ fortissimisque **Q** fortis summis **Z** *corr. Hertz*

'quod non perdidisti, habes; cornua non perdidisti: habes igitur cornua': item altera captio: 'quod ego sum, id tu non es; ⟨homo ego sum:⟩ homo igitur tu
non es'. Quaesitum ibi est, quae esset huius quoque 10
sophismatis resolutio: 'cum mentior et mentiri me dico,
mentior an verum dico?' Postea quaestio istaec fuit, 11
quam ob causam patricii Megalensibus mutitare soliti
sint, plebes Cerealibus. Secundum ea hoc quaesitum 12
est, verbum 'verant', quod significat 'vera dicunt',
quisnam poetarum veterum dixerit. Sexta quaestio 13
fuit, 'asphodelum' cuiusmodi herba sit, quod Hesiodus in isto versu posuerit *(ἔργ. 40)*:

νήπιοι, οὐδὲ ἴσασιν, ὅσῳ πλέον ἥμισυ παντός,
οὐδ' ὅσον ἐν μαλάχῃ τε καὶ ἀσφοδέλῳ μέγ' ὄνειαρ,

et quid item Hesiodus se dicere sentiat, cum dimi-
dium plus esse toto dicit. Postrema quaestionum 14
omnium haec fuit: 'scripserim', 'legerim', 'venerim' cuius temporis verba sint, praeteriti an futuri an utriusque.

Haec ubi ordine, quo dixi, proposita atque singulis 15
sorte ductis disputata explanataque sunt, libris coronisque omnes donati sumus nisi ob unam quaestionem,
quae fuit de verbo 'verant'. Nemo enim tum com- 16

---

1 XVI 2, 9 sq. Sen. ep. XLIX 8 Diog. L. VI 2, 6 (38) VII 7, 11 (187) 5 Aristot. soph. el. 25 p. 180, 35 Cic. acad. II 29, 95 Hieron. ep. LXIX 2 7 II 24, 2

---

2 item *om.* **Q** autem **Z** ‖ 3 *suppl. Hertz* (*cfr. c. 13, 8*) *adiuvante* **Q**, *qui* sed homo (sum *ss. m. 2*) igitur ‖ 4 Q. ⟨tum⟩ *Hertz* Q. inibi *Heiberg* | quoque] modo **X** ‖ 5 solutio **Q** ‖ 6 ista ***Π*** ista haec *ω* ‖ 7 motitare (met. **X**) *ω corr. Beroald.* ‖ 9 uerat (que *add. m. 2*) **X** ‖ 11 herba sit que **Z** herbarum que **Q** ‖ 14 MEINONIΔP **NO** ***Π*** ‖ 21 quo (quod **Z**) fuit prop. ***δ*** ‖ 23 obuiam ***Π***[1] ob uinam **Z**[1] ob quintam *Gr.*

meminerat dictum esse a Q. Ennio id verbum in tertio decimo annalium in isto versu *(407 M. 257 B.)*:

satin vates verant aetate in agunda?

Corona igitur huius quaestionis deo feriarum istarum Saturno datast.

III

Quid Aeschines rhetor in oratione, qua Timarchum de inpudicitia accusavit, Lacedaemonios statuisse dixerit super sententia probatissima, quam inprobatissimus homo dixisset.

1 Aeschines, vel acerrimus prudentissimusque orato-
rum, qui apud contiones Atheniensium floruerunt, in
oratione illa saeva criminosaque et virulenta, qua
Timarchum de inpudicitia graviter insigniterque
accusabat, nobile et inlustre consilium Lacedaemoniis
dedisse dicit virum indidem civitatis eiusdem principem
virtute atque aetate magna praeditum.
2 'Populus' inquit *(c. 180)* 'Lacedaemonius de summa
republica sua, quidnam esset utile et honestum, delibe-
3 rabat. Tum exurgit sententiae dicendae gratia homo
quispiam turpitudine pristinae vitae diffamatissimus,
sed lingua tunc atque facundia nimium quanto prae-
4 stabilis. Consilium, quod dabat quodque oportere fieri
suadebat, acceptum ab universis et conplacitum est,
futurumque erat ex eius sententia populi decretum.
5 Ibi unus ex illo principum ordine, quos Lacedaemonii
aetatis dignitatisque maiestate tamquam arbitros et
magistros disciplinae publicae verebantur, commoto
irritatoque animo exilit et: 'quaenam,' inquit 'Lacedae-
monii, ratio aut quae tandem spes erit urbem hanc
et hanc rempublicam salvam inexpugnabilemque esse

---

17 sqq. Plut. praec. de rep. ger. 4 p. 801 C

---

4 starum **NZ** || 8 recusauit **δ** causauit **X** || 14 accusauit (-bit **Z**) **γZ** || 20 defamatissimus **γ** || 28 iratoque **γ** || 29 atque ***Π***

diutius posse, si huiuscemodi anteactae vitae hominibus
consiliariis utemur? quod si proba istaec et honesta
sententia est, quaeso vos, non sinamus eandem de-
honestari turpissimi auctoris contagio.' Atque ubi hoc 6
dixit, elegit virum fortitudine atque iustitia praeter
alios praestantem, sed inopi lingua et infacundum,
iussitque eum consensu petituque omnium eandem
illam sententiam diserti viri, cuimodi posset verbis,
dicere, ut nulla prioris mentione habita scitum atque
decretum populi ex eius unius nomine fieret, qui id
ipsum denuo dixerat. Atque ita, ut suaserat pruden- 7
tissimus senex, factum est. Sic bona sententia mansit, 8
turpis auctor mutatus est.'

IV

Quod Sulpicius Apollinaris praedicantem quendam a sese uno Sallustii historias intellegi inlusit quaestione proposita, quid verba ista apud Sallustium significarent: 'incertum, stolidior an vanior'.

Cum iam adulescentuli Romae praetextam et pueri- 1
lem togam mutassemus magistrosque tunc nobis nos-
met ipsi exploratiores quaereremus, in Sandaliario forte
apud librarios fuimus, cum ibi in multorum hominum
coetu Apollinaris Sulpicius, vir in memoria nostra
praeter alios doctus, iactatorem quempiam et vendita-
torem Sallustianae lectionis inrisit inlusitque genere
illo facetissimae dissimulationis, qua Socrates ad so-
phistas utebatur. Nam cum ille se unum et unicum 2
lectorem esse enarratoremque Sallustii diceret neque
primam tantum cutem ac speciem sententiarum, sed
sanguinem quoque ipsum ac medullam verborum eius
eruere atque introspicere penitus praedicaret, tum

2 ista h(a)ec **QΠX** ‖ 5 eligit **γZ** ‖ 8 cuiusmodi **NQ**[2] | possit **δ** ‖ 10 qui id *Gr.* quod ω ‖ 19 praet. puer. toga *Salmas.* ‖ 20 t. nobis metipsi γ ‖ 21 sandalario **Z** sandalia riso **X** ‖ 25 salustia elect. **Z** ‖ 28 narratoremque ω *praeter* **N** ‖ 29 pronam **X** pristinam **Z**

Apollinaris amplecti venerarique se doctrinas illius
dicens: 'per,' inquit 'magister optume, exoptatus mihi
nunc venis cum sanguine et medulla Sallustii verbo-
3 rum. Hesterno enim die quaerebatur ex me, quidnam
verba haec eius in quarto historiarum libro de
Cn. Lentulo scripta significent, de quo incertum fuisse
4 ait, stolidiorne esset an vanior', eaque ipsa verba, uti
sunt a Sallustio scripta, dixit *(fr. IV 1 M.)*: At Cn.
Lentulus patriciae gentis, collega eius, cui
cognomentum Clodiano fuit, perincertum stoli-
dior an vanior, legem de pecunia, quam Sulla
emptoribus bonorum remiserat, exigenda pro-
5 mulgavit. Quaesitum ergo ex se Apollinaris ne-
que id se dissolvere potuisse adseverabat, quid esset
'vanior' et quid 'stolidior', quoniam Sallustius sic
ea separasse atque opposuisse inter se videretur, tam-
quam diversa ac dissimilia nec eiusdem utraque vitii
forent, ac propterea petebat, uti se doceret significa-
6 tiones utriusque vocis et origines. Tum ille rictu oris
labearumque ductu contemni a se ostendens et rem,
de qua quaereretur, et hominem ipsum, qui quaereret:
'priscorum' inquit 'et remotorum ego verborum me-
dullas et sanguinem, sicuti dixi, perspicere et elicere
soleo, non istorum, quae proculcata vulgo et protrita
sunt. Ipso illo quippe Cn. Lentulo stolidior est et
vanior, qui ignorat eiusdem stultitiae esse vanitatem
7 et stoliditatem.' Sed ubi hoc dixit, media ipsa ser-
8 monum reliquit et abire coepit. Nos deinde eum
tenebamus urgebamusque, et cumprimis Apollinaris,
ut de vocabulorum vel differentia vel, si ei ita videre-
tur, similitudine plenius apertiusque dissereret et, ut
9 ne sibi invideret discere volenti, orabat. Atque ille

---

1 que *om.* **X** ‖ 5 de] **Z** *om.* *γ* a **Q** ‖ 7 stolidiorque *δ* ‖ eaque — stol. an vanior *hic om. exstant post* hominem *(v. 21) in* *δ* ‖ 8 At *om.* **Z** ‖ 10 claudiano *δ* ‖ 12 bonorum hominum **X** ‖ 15 v. ecquid **X**[1] v. atque **Q** ‖ 18 ac *om.* **Q** ‖ ut is edoceret ‖ ediceret **X** **XTY** diceret **Z** ‖ 23 eligere *δ* ‖ 29 surgebamusque *δ* ‖ 31 disserere *δ*

se iam plane inludi ratus negotium sibi esse causatur et digreditur.

Nos autem postea ex Apollinari didicimus 'vanos' 10
proprie dici, non ut vulgus diceret, desipientis aut hebetes aut ineptos, sed, ut veterum doctissimi dixissent, mendaces et infidos et levia inaniaque pro gravibus et veris astutissime componentes; 'stolidos' autem vocari non tam stultos et excordes quam taetros et molestos et inlepidos, quos Graeci μοχθηροὺς καὶ φορτικοὺς dicerent. Etyma quoque harum vocum et origines 11
scriptas esse dicebat in libris Nigidianis *(fr. 45 Sw.)*.
Quas requisitas ego et repertas cum primarum significationum exemplis, ut commentariis harum noctium inferrem, notavi et intulisse iam me aliquo in loco commentationibus istis *(VIII 14)* existimo.

V

Quod Q. Ennius in septimo annali 'quadrupes eques' ac non 'quadrupes equus', ut legunt multi, scriptum reliquit.

Cum Antonio Iuliano rhetore, viro hercle bono 1
et facundiae florentis, complures adulescentuli familiares eius Puteolis aestivarum feriarum ludum et iocum in litteris amoenioribus et in voluptatibus pudicis honestisque agitabamus. Atque ibi tunc Iuliano nuntiatur 2
ἀναγνώστην quendam, non indoctum hominem, voce admodum scita et canora Ennii annales legere ad populum in theatro. 'Eamus' inquit 'auditum nescio 3
quem istum Ennianistam': hoc enim se ille nomine appellari volebat.

---

3 sqq. Non. IV p. 416, 27 Serv. pl. A. I 392 II 80 XI 715 CGL V 612, 48 VII 393 7 (Fest. p. 317, 12 CGL VII 297)

6 et l.] deuia **Q** | 8 castros **Z** stautros **Q** austeros *Hertz* | 9 καὶ] ET **Z** | 10 et origines *ut glossam del. Nettl.* | 12 quos requisitos ego ergo **X** ego req. ***Π*** | et repertos ω *corr. Rutgersius* | 14 infererem *ex* inferem **Q** | 15 comm. istis *del. Heiberg* | 21 feriarum *om.* ς | 24 doctum **Q** | 27 anianistam **Q**

4 Quem cum iam inter ingentes clamores legentem invenissemus — legebat autem librum ex annalibus Ennii septimum —, hos eum primum versus perperam pronuntiantem audivimus *(249 M. 171 B.)*:

denique vi magna quadrupes equus atque elephanti
proiciunt sese,

neque multis postea versibus additis celebrantibus eum laudantibusque omnibus discessit.

5 Tum Iulianus egrediens e theatro: 'quid vobis' inquit 'de hoc anagnosta et de quadrupede equo videtur? sic enim profecto legit:

denique vi magna quadrupes equus atque elephanti
proiciunt sese.

6 Ecquid putatis, si magistrum praelectoremque habuisset alicuius aeris, 'quadrupes equus' dicturum fuisse ac non 'quadrupes eques', quod ab Ennio ita scriptum relictumque esse nemo unus litterarum veterum diligens
7 dubitavit?' Cumque aliquot eorum, qui aderant, 'quadrupes equus' apud suum quisque grammaticum legisse se dicerent et mirarentur, quidnam esset 'quadrupes eques', 'vellem vos,' inquit 'optimi iuvenes, tam accurate Q. Ennium legisse, quam P. Vergilius legerat, qui hunc eius versum secutus in georgicis suis equitem pro 'equo' posuit his in versibus *(g. III 115)*:

---

1 sqq. Non. II p. 106, 24 IV 295, 21 Macr. VI 9, 8 Serv. pl. et Philarg. g. III 116 CGL VI 395

2 in librum **Q**[1]**Z** ‖ 5 denique — sese] an non quadrupedes equites *Non. ex v. 17 sq.;* ecus *hic et infra pars codicum* ‖ 11 quadrupe **NO**[2]**X** ‖ 13 atque] aut **Z** ‖ 16 etquid *ω* | prolectoremque *δ* ‖ 18 ita scr.] inscr. **O** ‖ 22 essent *δ* ‖ 26 uerbis **Q**

frena Pelethronii Lapithae gyrosque dedere
impositi dorso atque equitem docuere sub armis
insultare solo et gressus glomerare superbos.

In quo loco equitem, si quis modo non inscite in-
epteque argutior sit, nihil potest accipi aliud nisi
'equum'; pleraque enim veterum aetas et hominem 8
equo insidentem et equum, qui insideretur, 'equitem'
dixerunt. Propterea 'equitare' etiam, quod verbum e 9
vocabulo 'equitis' inclinatum est, et homo equo utens
et equus sub homine gradiens dicebatur. Lucilius 10
adeo, vir adprime linguae Latinae sciens, equum
equitare dicit his versibus *(inc. v. 69 M. 795 B.)*:

quis hunc currere equum nos atque equitare videmus,
his equitat curritque: oculis equitare videmus;
ergo oculis equitat.

Sed enim contentus' inquit 'ego his non fui et, ut 11
non turbidae fidei nec ambiguae, sed ut purae liquen-
tisque esset, 'equus'ne an 'eques' scriptum Ennius
reliquisset, librum summae atque reverendae vetustatis,
quem fere constabat Lampadionis manu emendatum,
studio pretioque multo unius versus inspiciendi gratia
conduxi et 'eques', non 'equus', scriptum in eo versu
inveni.'

Hoc tum nobis Iulianus et multa alia lucide simul 12
et adfabiliter dixit. Sed eadem ipsa post etiam in
pervulgatis commentariis scripta offendimus.

2 atque *om* **γ** | 8 et eum **OX** quo **Π**[1] cui *Sk.* | 9 et quod iam **δ** | 12 scius *Macr.* | 13 equitari **δ Π** | 14 quis] ω *Non.* nempe *Macr.* | hunc] **X** *Macr. Non.* hinc ω | non aquae eq. videbat *codd. Nonii* | 20 liquentesque **δ** | 22 uerecunde **Z** | 27 lucide] **Q** eludit, a e **ΠZ** erudite **NOX**

VI

Quod Aelius Melissus in libro, cui titulum fecit de loquendi proprietate, quem, cum ederet, cornum esse Copiae dicebat, rem scripsit neque dictu neque auditu dignam, cum differre matronam et matrem familias existimavit differentia longe vanissima.

1 Aelius Melissus in nostra memoria fuit Romae
summi quidem loci inter grammaticos id temporis; sed
maiore in litteris erat iactantia et σοφιστείᾳ quam
2 opera. Is praeter alia, quae scripsit compluria, librum
composuit, ut tum videbatur, cum est editus, doctrinae
3 inclutae. Ei libro titulus est ingentis cuiusdam inlece-
brae ad legendum; scriptus quippe est 'de loquendi
proprietate'. Quis adeo existimet loqui se recte
atque proprie posse, nisi illas Melissi proprietates
perdidicerit?
4 Ex eo libro verba haec sunt: 'Matrona' est,
quae semel peperit, quae saepius, 'mater fa-
milias'; sicuti sus, quae semel peperit, 'por-
5 cetra', quae saepius, 'scrofa'. Vtrum autem hoc
de matrona ac de matrefamilias Melissus excogitaverit
ipse et coniectaverit, an scriptum ab alio quo legerit,
6 hariolis profecto est opus. Nam de porcetra habet
sane auctorem Pomponium in atellania, quae hoc
7 eodem vocabulo inscripta est *(p. 295 R.³)*; sed
matronam non esse appellatam, nisi quae semel pe-
perit, neque matrem familias, nisi quae saepius, nullis
veterum scriptorum auctoritatibus confirmari potest.

17 sqq. Non. V p. 442, 1 Serv. A. pl. XI 476 Isid. IX 5, 8 diff. 373

8 gramatico **Z** | id *Falster* et γ s; = sed **δ** | temporibus **X** || 9 erit sentencia **δ** || 10 hi(i)s **δ** || 12 Ei] **X** eo ω || 14 secrete **δ** || 17 haec *om.* γ | matrona — sus *post* coniectauerit (*v. 22*) *exstant in* **δ** || 27 nullis] **X** nullus **Π** nullius ω

Enimvero illud impendio probabilius est, quod idonei 8
vocum antiquarum enarratores tradiderunt, matronam
dictam esse proprie, quae in matrimonium cum viro
convenisset, quoad in eo matrimonio maneret, etiamsi
liberi nondum nati forent, dictamque ita esse a matris
nomine, non adepto iam, sed cum spe et omine mox
adipiscendi, unde ipsum quoque 'matrimonium' dicitur,
matrem autem familias appellatam esse eam solam, 9
quae in mariti manu mancipioque aut in eius, in
cuius maritus, manu mancipioque esset, quoniam non
in matrimonium tantum, sed in familiam quoque mariti
et in sui heredis locum venisset.

VII

Quem in modum Favorinus tractaverit intempestivum quendam de verborum ambiguitatibus quaerentem; atque ibi, quot significationes capiat 'contio'.

Domitio, homini docto celebrique in urbe Roma 1
grammatico, cui cognomentum Insano factum est,
quoniam erat natura intractabilior et morosior, ei 2
Domitio Favorinus noster cum forte apud fanum
Carmentis obviam venisset atque ego cum Favorino
essem: 'quaeso' inquit 'te, magister, dicas mihi, num
erravi, quod, cum vellem δημηγορίας Latine dicere,
'contiones' dixi? dubito quippe et requiro, an veterum
eorum, qui electius locuti sunt, pro verbis et oratione
dixerit quis 'contionem'.' Tum Domitius voce at- 3
que vultu atrociore: 'nulla' inquit 'prorsus bonae salutis spes reliqua est, cum vos quoque, philosophorum

1 sqq. l. l. Serv. A. XI 581 (= Isid. IX 7, 13) Boethius ad Cic. top. III 14 p. 299 Or. (Paul. p. 125, 16 Suet. rell. p. 280 R.) 23 sq. CGL II 114, 25; 269, 27

1 compendio ***Π*** ‖ 4 etsi **Z** ‖ 6 homine ***Π***[1]**X**[1] ‖ 7 apiscendo **OX** adipiscendo *ω corr. JGr.* ‖ 10 manum *ω praeter* **X** ‖ 11 totum **Q** 14 Favorinum tr. intempestivus quidam *Gr.* ⟨Domitius⟩ Favorinum tr. intempestive quaedam *Boot*

inlustrissimi, nihil iam aliud quam verba auctoritatesque verborum cordi habetis. Mittam autem librum tibi, in quo id reperias, quod quaeris. Ego enim grammaticus vitae iam atque morum disciplinas quaero, vos philosophi mera estis, ut M. Cato *(fr. inc. 19 J.)* ait, mortualia; glosaria namque colligitis et lexidia, res taetras et inanes et frivolas tamquam mulierum voces praeficarum. Atque utinam' inquit 'muti omnes homines essemus! minus improbitas instrumenti haberet.'

4 Cumque digressi essemus, 'non tempestive' inquit Favorinus 'hunc hominem accessimus. Videtur enim mihi † *ἐπισημαίνεσθαι*. Scitote' inquit 'tamen intemperiem istam, quae *μελαγχολία* dicitur, non parvis nec abiectis ingeniis accidere, *ἀλλὰ εἶναι σχεδόν τι τὸ πάθος τοῦτο ἡρωικὸν* et veritates plerumque fortiter dicere, sed respectum non habere *μήτε καιροῦ μήτε μέτρου*. Vel ipsum hoc quale existimatis, quod nunc de philosophis dixit? nonne, si id Antisthenes aut Diogenes dixisset, dignum memoria visum esset?'

5 Misit autem paulo post Favorino librum, quem promiserat — Verri, opinor, Flacci erat —, in quo scripta ad hoc genus quaestionis pertinentia haec fuerunt *(p. XVI M.)*: 'senatum' dici et pro loco et pro hominibus, 'civitatem' et pro loco et oppido et pro iure quoque omnium et pro hominum multitudine, 'tribus' quoque et 'decurias' dici et pro loco et pro iure et pro hominibus, 'contionem' autem tria signifi-

24 sqq. cfr. Paul. p. 84, 9 sqq.

---

2 habeatis **N**[2] **O** ***Π*** **X** ‖ 6 mortuaria *ω corr. Scriverius* | nam qui *ω corr. Dousa* collegitis **X** collegisti *ω* ‖ 7 traetras ***δ*** | 11 Nos **Q** ‖ 12 tunc **Z** ‖ 13 ΕΠΙCΗΜΑΙΜΕCΘΑΙ ***Π*** *ἐπιμαίνεσθαι σ ἐπισήμως μαίνεσθαι Hertz* ‖ 14 ΜΕΛΑΝΧΟΛΙΑΝ *γ* ‖ 21 post *om.* **N O *Π*** ‖ 22 ut (ni **N** . N . **X** in **O**) opinor *γ* is op. *Salmas.* ‖ 23 haec] id ***δ*** ‖ 25 et pro opido **Z** ‖ 26 omnium] civium *Otho* Quiritium *Sk. del. Vassis* ‖ 27 curias *Ursinus* | *aut* et pro iure *del. aut* item *pro* autem *scr. Eussner*

care: locum suggestumque, unde verba fierent, sicut 6
M. Tullius in oratione, quae inscripta est contra 7
contionem Q. Metelli *(fr. 4 p. 946 Or.)*: escendi
inquit in contionem, concursus est populi factus;
item significare coetum populi adsistentis, sicuti idem 8
M Tullius in oratore ait *(L 168)*: Contiones saepe
exclamare vidi, cum apte verba cecidissent.
Etenim expectant aures, ut verbis conligetur
sententia; item orationem ipsam, quae ad populum
diceretur.

Exempla in eo libro scripta non erant. Sed nos
postea Favorino desideranti harum omnium signi-
ficationum monumenta et apud Ciceronem, sicut
supra scripsi, et apud elegantissimos veterum reperta
exhibuimus; id autem quod potissimum expetebat, 9
'contionem' esse dictam pro verbis et oratione, docui
titulo Tulliani libri, qui a M. Cicerone inscriptus
est contra contionem Q. Metelli, quo nihil profecto
significatur aliud, quam ipsa, quae a Metello dicta
est, oratio.

VIII

Ὁμοιοτέλευτα et ὁμοιόπτωτα atque alia id genus, quae ornamenta orationis putantur, inepta esse et puerilia Lucilii quoque versibus declarari.

Ὁμοιοτέλευτα et ἰσοκατάληκτα et πάρισα et ὁμοιό- 1
πτωτα ceteraque huiusmodi scitamenta, quae isti
apirocali, qui se Isocratios videri volunt, in conlo-
candis verbis immodice faciunt et rancide, quam sint
insubida et inertia et puerilia, facetissime hercle si-
gnificat in quinto saturarum Lucilius. Nam ubi 2

2 scripta **Π** || 5 item — adsistentis *in ω post* sententia (*v. 9*) *exstantia huc transp. Mdg.* || 6 in oratione ω || 8 Id enim *Cic.* || 11 *fort.* Exempla ‹ illa › || 12 desiderante **Q** || 13 et *om.* **Q** || 15 expetabat **Z** || 16 docuit ω *unde* titulus σ || 22 ET **Z** Kal (ΚΛΑΤ **X**) ω || 25 et] *καὶ ter* **NOΠ** || 26 huius cemodi **O** || 27 ei quis socraticos **Q** || 29 insulsa *Usener* || 30 ubiq cum **Q**[1]

est cum amico conquestus, quod ad se aegrotum non viseret, haec ibidem addit festiviter *(V 8 M. 145 B.)*:

quo me habeam pacto, tametsi non quaeris, docebo,
quando in eo numero mansti, quo in maxima nunc est
pars hominum, ***
ut periisse velis, quem visere nolueris, cum
debueris. hoc 'nolueris' et 'debueris' te
si minus delectat, quod *ἄτεχνον* et Eisocratium est
*σκληρῶδες*que simul totum ac *συμμειρακιῶδες*,
non operam perdo, si tu hic.

IX

Quid significet apud M. Catonem verbum 'insecenda'; quodque 'insecenda' potius legendum sit, quam, quod plerique existimant, 'insequenda'.

1 In libro vetere, in quo erat oratio M. Catonis de Ptolomaeo contra Thermum, sic scriptum fuit *(X 1 J.)*: Sed si omnia dolo fecit, omnia avaritiae atque pecuniae causa fecit, eiusmodi scelera nefaria, quae neque fando neque legendo audivimus, supplicium pro factis dare oportet. ***

---

5 mansti *Nannius* mansi ω ‖ 6 nunc *Scaliger* non ω ‖ 7 p. h. ut p. v. quem ad nolueris (vis. *del.*) *Havet* ‖ 8 perisse ω ‖ 10 ateχnon *s.* atexnon *sic fere* ω *τεχνίον* Is. *Scaliger* | eis socratium (-icum **Z**) δ Anisocratiumst *Francken* *ἄτεχνον* et *ὀχληρὸν* sit | *ληρῶδες*que . . perdo; sin, tu dice: Isocratiumst *Havet* del. (quod *ἄτεχνον*) et Eis. hoc | *ληρῶδες*que s. t. ac si *μειρακιῶδες* *Marx* ‖ 12 ΟΧΛΗΡΩΔΕCque *sic fere* ω *corr. Studemund* *ληρῶδες*que *Scaliger* | si multorum ***Π*X** | si miratio des **Q** symmiraciodes *sic fere* ω ‖ 14 si tu hic] **Q** sicuti ***Π*** situ ω ‖ 18 insequendo ***Π*** ‖ 19—248, 13 sequo] β *om.* ω ‖ 23 nefaria] insecenda *Scioppius* nef. ⟨atque insecenda fecit⟩ *Sk.* | fanda β insecendo *Popma* | legenda β ‖ 25 *lacunam ind. Canter*

Insecenda quid esset, quaeri coeptum. Tum ex 2
his, qui aderant, alter litterator fuit, alter litteras
sciens, id est alter docens, doctus alter. Hi duo inter
sese dissentiebant. Et grammaticus quidem conten- 3
debat ⟨'insequenda' scribendum esse⟩: ''insequenda'
enim scribi' inquit '⟨debet⟩, non insecenda, quoniam
'insequens' significat' ***, traditumque esse 'inseque'
quasi 'perge dicere' et 'insequere', itaque ab Ennio
scriptum in his versibus *(377 M. 224 B.)*:

inseque, Musa, manu Romanorum induperator
quod quisque in bello gessit cum rege Philippo.

Alter autem ille eruditior nihil mendum, sed recte 4
atque integre scriptum esse perseverabat et Velio
Longo, non homini indocto, fidem esse habendam,
qui in commentario, quod fecisset de usu antiquae
lectionis, scripserit non inseque apud Ennium
legendum, sed 'insece'; ideoque a veteribus, quas
'narrationes' dicimus, 'insectiones' esse appellatas;
Varronem quoque versum hunc Plauti de Menaechmis *(v. 1047)*:

nihilo minus esse videtur séctius quam sómnia,

sic enarrasse: nihilo magis narranda esse, quam
si ea essent somnia. Haec illi inter se certabant.
Ego arbitror et a M. Catone insecenda et a 5
Q. Ennio insece scriptum sine u littera. Offendi

---

2 cfr. Suet. rell. p. 103, 6 sqq. R. 7 sqq. Paul. p. 111, 11 CGL II 86, 53 V 29, 20; 78, 10

---

3 alter docens *Canter* alterum docens β ‖ 5 i. s. e. *add. Hertz* ‖ 6 debet *add. Carrio* ‖ 7 *lacunam ind. Hertz* ‖ 10 manu] mihi *L. Mueller* ‖ 13 mendosum *Canter* ‖ 22 Haec nihilo esse mihi videntur *Plaut.; Varronem* minus *non legisse ex enarratione apparet. fort. ex Plauti* mihi *ortum est* ‖ 24 enarras β ‖ 27 inscite β

enim in bibliotheca Patrensi librum verae vetustatis Livii Andronici, qui inscriptus est Ὀδύσσεια, in quo erat versus primus cum hoc verbo sine u littera *(fr. 1 B.)*:

virum mihi, Camena, insece versutum,

factus ex illo Homeri versu *(Od. I 1)*:

⟨*ἄνδρα μοι ἔννεπε, Μοῦσα, πολύτροπον.*⟩

6 Illic igitur aetatis et fidei magnae libro credo. Nam, quod in versu Plautino est: sectius quam somnia,
7 nihil in alteras partes argumenti habet. Etiamsi veteres autem non 'inseque', sed 'insece' dixerunt, credo, quia erat lenius leviusque, tamen eiusdem sententiae
8 verbum videtur. Nam et 'sequo' et 'sequor' et item 'secta' et 'sectio' consuetudine loquendi differunt; sed qui penitus inspexerit, origo et ratio utriusque una est.
9 Doctores quoque et interpretes vocum Graecarum:

(Od. I 1) *ἄνδρα μοι ἔννεπε, Μοῦσα,*

et *(Il. II 484 al.)*:

ἔσπετε νῦν μοι, Μοῦσαι,

dictum putant, quod Latine 'inseque' dicitur; namque in altero ν geminum, in altero σ esse tralatum dicunt.
10 Sed etiam ipsum illud *ἔπη*, quod significat verba aut versus, non aliunde esse dictum tradunt quam *ἀπὸ*
11 *τοῦ ἕπεσθαι καὶ τοῦ εἰπεῖν.* Eadem ergo ratione antiqui nostri narrationes sermonesque 'insectiones' appellitaverunt.

---

1 mirae *Canter* merae *alii* ‖ 2 Livii *Canter* librum β ‖ 7 *versum Homericum add. Canter* ‖ 8 Illi *Canter* ‖ 10 alteras plus β *corr. Hertz* alteram partem plus *Carrio* ‖ 14 sector **X**[1] | secutio γ ‖ 18 ET Z Kål ω ‖ 21 ν] . N. s. n ω | σ] ḡ **X** g **NO*Π*** *om.* **δ** ‖ 23 non] **X**[2] nos ω | esset **δ** ‖ 24 TOI ***Π*** | TO ***Π*** | EI-PEIN ω ‖ 25 insecutiones **δ**

X

Errare istos, qui in exploranda febri venarum pulsus pertemptari putant, non arteriarum.

In Herodis C. V. villam, quae est in agro At- 1
tico loco, qui appellatur Cephisiae, aquis et lucis,
nemoribus frequentem, aestu anni medio concesseram.
Ibi alvo mihi cita et accedente febri rapida decubueram. 2
Eo Calvisius Taurus philosophus et alii quidam 3
sectatores eius cum Athenis visendi mei gratia venissent, medicus, qui tum in his locis repertus adsidebat
mihi, narrare Tauro coeperat, quid incommodi paterer
et quibus modulis quibusque intervallis accederet febris
decederetque. Tum in eo sermone, cum iam me sin- 4
ceriore corpusculo factum diceret: 'potes' inquit Tauro
'tu quoque id ipsum comprehendere, *ἐὰν ἅψῃ αὐτοῦ τῆς φλεβός*', quod nostris verbis profecto ita dicitur:
'si attigeris venam illius'.

Hanc loquendi imperitiam, quod venam pro arteria 5
dixisset, cum in eo docti homines, qui cum Tauro
erant, tamquam in minime utili medico offendissent
atque id murmure et vultu ostenderent, tum ibi
Taurus, ut mos eius fuit, satis leniter: 'certi' inquit
'sumus, vir bone, non ignorare te, quid 'vena' appelletur et quid 'arteria', quod venae quidem suapte vi
inmobiles sint et sanguinis tantum demittendi gratia
explorentur, arteriae autem motu atque pulsu suo
habitum et modum febrium demonstrent; sed, ut video, 6
pervulgate magis quam inscite locutus es: non enim
te solum, sed alios quoque itidem errantis audivi venam pro arteria dicere. Fac igitur, ut experiamur 7
elegantiorem esse te in medendo quam in dicendo, et

---

5 educis **Q** et l. ⟨et⟩ σ lucis *del. Hertz; an* laetis n.? | 7 albo **δ O Π X** | accendente **O** || 12 febrisque decederet **Q** || 20 uenerant **Π** || 24 vi σ ut ω || 25 admittendi **δ X** ad/a emittendi **N O Π** *corr.* σ | 29 sole **δ** | sed *om.* **Q** | 30 dicentes **Π**

cum dis bene volentibus opera tua sistas hunc nobis sanum atque validum quam citissime.'

8 Hoc ego postea cum in medico reprehensum esse meminissem, existimavi non medico soli, sed omnibus quoque hominibus liberis liberaliterque institutis turpe esse ne ea quidem cognovisse ad notitiam corporis nostri pertinentia, quae non altius occultiusque remota sunt et quae natura nobis tuendae valitudinis causa et in promptu esse et in propatulo voluerit; ac propterea, quantum habui temporis subsicivi, m e d i c i n a e quoque d i s c i p l i n a e l i b r o s attigi, quos arbitrabar esse idoneos ad docendum, et ex his cum alia pleraque ab isto humanitatis usu non aliena, tum de venis quoque et arteriis didicisse videor ad hunc ferme 9 modum: Vena est conceptaculum sanguinis, quod *ἀγγεῖον* medici vocant, mixti confusique cum spiritu naturali, in quo plus sanguinis est, minus spiritus; arteria est conceptaculum spiritus naturalis mixti confusique cum sanguine, in quo plus spiritus est, 10 minus sanguinis; *σφυγμὸς* autem est intentio motus et remissio in corde et in arteria naturalis, non arbi-11 traria. Medicis autem veteribus oratione Graeca ita definitus est: *Σφυγμός ἐστιν διαστολή τε καὶ συστολὴ ἀπροαίρετος ἀρτηρίας καὶ καρδίας.*

---

15 sqq. Erasistr. apud Galen. XI p. 153 K. (vd. et ind. s. v. 'arteria' et 'vena') Cic. nat. d. II 55, 138 Sen. n. q. III 15 Plin. XI 37, 219 Macr. VII 4, 22 schol. Luc. I 587 20 sqq. Galen. VIII 697 sqq. IX 435 XIX 375 sq.; 629 sqq. al. K. 23 sq. Galen. l. l.

1 operam aut s. **δ** ‖ 2 scitissime **Q**[1] ‖ 3 deprehensum **Z** ‖ 8 nature **δ** ‖ 15 ꓥNTEION *ω corr.* ς ‖ 20 COYTMOC **Z** ‖ 21 arbitrari (-rii **O**[2]**X**). A medicis *γ* ‖ 24 ꓥΠΟΔΙꓥΙΡΕΤΟC (-ΕCΤΟC ***Π***) **N O *Π*** ꓥΠΟΔΙꓥλΙΠΕΕΟC **Z** *corr. Stephanus* | APTERIA (-HRIꓥ **N *Π***[2]) **N *Π* Z**

XI

Verba ex carminibus Furi Antiatis inscite a Caesellio Vindice reprehensa; versusque ipsi, in quibus ea verba sunt, subscripti.

Non hercle idem sentio cum Caesellio Vindice, 1
grammatico, ut mea opinio est, hautquaquam inerudito.
Verum hoc tamen petulanter insciteque, quod Furium, 2
veterem poetam, dedecorasse linguam Latinam scripsit
huiuscemodi vocum fictionibus, quae mihi quidem ne-
que abhorrere a poetica facultate visae sunt neque
dictu profatuque ipso taetrae aut insuaves esse, sicuti
sunt quaedam alia ab inlustribus poetis ficta dure et
rancide.

Quae reprehendit autem Caesellius Furiana, 3
haec sunt: quod terram in lutum versam lutescere dixerit et tenebras in noctis modum factas noctescere et pristinas reciperare vires virescere, et, quod ventus mare caerulum crispicans nitefacit, purpurat dixerit, et opulentum fieri opulescere.

Versus autem ipsos ex poematis Furianis, in 4
quibus verba haec sunt, subdidi *(fr. 1—6 B.)*:

sanguine diluitur tellus, cava terra lutescit.
omnia noctescunt tenebris caliginis atrae.
increscunt animi, virescit volnere virtus.
sicut fulica levis volitat super aequora classis,

---

22 Non. II p. 133, 23 = CGL V 643, 53 23 Non. II p. 145, 9 24 Non. II p. 188, 6

3 inscripti Π^1 | 7 furtum δ || 12 sunt *om.* ς || 18 ventus ⟨si⟩ *puto* caerulum ⟨cum⟩ *Dziatzko* || 18 crispans O^1X^2 | nigrefacit *Baehrens* | 23 tenebras **Z** **Q**? || 24 crescunt *codd. Non.* | virescit] *Non.* increscunt **Q** uirescunt ω | uoluere **Q** uoluere **Z** | uires O^2X · 25 fulca *Portanus, cfr. Skutsch, Forsch. I 113* sic fulica levius *Beloe*

spiritus Eurorum viridis cum purpurat undas.
quo magis in patriis possint opulescere campis.

XII

Morem istum veteribus nostris fuisse verba patiendi mutare ac vertere in agendi modum.

1 Id quoque habitum est in oratione facienda elegantiae genus, ut pro verbis habentibus patiendi figuram agentia ponerent ac deinde haec vice inter sese mutua
2 verterent. Iuventius in comoedia *(v. 5 R.³)*:

pallium inquit † flocci ut splendeat.

Nonne hoc inpendio venustius gratiusque est quam
3 si diceret 'maculetur'? Plautus etiam non dissimiliter *(fr. f. inc. XLV G.)*:

quid ést? — hoc rugat pállium, amíctus non sum cómmode.

4 Itidem Plautus pulveret dicit, quod non pulvere impleat, set ipsum pulveris plenum sit *(fr. f. inc. XLVI G.)*:

exí tu, Dave, age, spárge; mundum ésse hoc vestibulúm volo.
Venús ventura est nóstra, non hoc púlveret.

---

2 Non. II p. 148, 16 7 sqq. XV 13 GLK I 400, 3 sqq. II 390, 7 sqq. IV 383, 18 sqq. V 233 sqq. 369, 12 sqq.

1 Eurous *Baehrens* | dum *L Mueller* ‖ 2 magis si sint in **δ** | in campis p. o. campis *codd. Non.* ‖ 10 terentius **N** iuuentus (inu. **Q**) ω ‖ 11 paulium **Q** | inquit . S . (· ? · **X**) **O *Π*X** | flacci **Q** flocci ‹non facio› *Fleckeisen* | splendean **δ O *Π*X** splendeat an ‹maculet› *Seyffert* ‖ 15 hoc est (ee **Z**) **δ** ‖ 18 impleas **δ** ‖ 20 hoc esse *Ritschl* ‹hodie› hoc *Sk.* ‖ 22 nra **Q** uestra ω | non] nolo σ | exí tu D. a. spárge | mundum ésse h. v. v.: Venús v. est nóstra | . . . (*lacuna*) non h. p. *dist. Seyffert*

In Asinaria quoque contemples dicit pro 'con 5
templeris' *(v. 539)*:

> méum caput contémples, si quidem é re consultás tua.

Cn. Gellius in annalibus *(fr. 30 P.)*: Postquam 6
tempestas sedavit, Atherbal taurum immolavit.
M. Cato in originibus *(fr. 20 P.)*: Eodem conve 7
nae conplures ex agro accessitavere. Eo res
eorum auxit. Varro libris, quos ad Marcellum 8
de lingua Latina fecit *(fr. 61 W.)*: in priore verbo
graves prosodiae, quae fuerunt, manent, reli-
quae mutant; ⟨mutant⟩ inquit elegantissime pro
'mutantur'. Potest etiam id quoque ab eodem Var- 9
rone in septimo divinarum similiter dictum videri
(fr. 1 p. CXLV M.): Inter duas filias regum quid
mutet, inter Antigonam et Tulliam, est anim
advertere. Verba autem patiendi pro agentibus 10
in omnibus fermemodum veterum scriptis reperiuntur.
Ex quibus sunt pauca ista, quae nunc meminimus:
'muneror te' pro 'munero' et 'significor' pro 'significo'
et 'sacrificor' pro 'sacrifico' et 'adsentior' pro 'ad-
sentio' et 'faeneror' pro 'faenero' et 'pigneror' pro
'pignero' et alia istiusmodi pleraque, quae, proinde ut
in legendo fuerint obvia, notabuntur.

1 sqq. Non. VII p. 470, 7 GLK II 392, 9 9 sqq. Schoell, acta soc. ph. Lips VI 129 20 Non. VII p. 477, 19 Porph. Hor. epod. II 21 Serv. (pl.) g. I 185 A. I 194 GLK I 382, 2 IV 383, 19 V 233, 32; 369, 14; 370, 1 Anecd. H. 51, 5 21 Varro l. l. IX 61, 105 Non. VII p. 479, 28 — cfr. ad II 25, 9 22 Paul. p. 92, 4 CGL VI 443 — Non. VII p. 477, 32 GLK II 396, 15

3 mecum ω || 5 uellius (*ex* duell. **Z**) ω *corr. Meursius* 7 conuenit ***Π*** -ne ut **X** || 9 in libris γ || 12 mutant *add. Carrio* || 16 est enim aduertere (aduenere **X**) γ || 17 autem *om.* ***δ*** || 18 modum *om.* γ ferme admodum *Mdg.* || 19 memini ***Π*X**[2] || 23 quae *om* **NOX** || 24 fuerunt ***δ*X**

XIII

Quali talione Diogenes philosophus usus sit pertemptatus a dialectico quodam sophismatio inpudenti.

1 Saturnalibus Athenis alea quadam festiva et honesta
2 lusitabamus huiuscemodi: Vbi conveneramus con-
plusculi eiusdem studii homines ad lavandi tempus,
captiones, quae sophismata appellantur, mente agita-
bamus easque quasi talos aut tesserulas in medium
3 vice sua quisque iaciebamus. Captionis solutae aut
parum intellectae praemium poenave erat nummus
4 unus sestertius. Hoc aere conlecto quasi manuario
cenula curabatur omnibus, qui eum lusum luseramus.
5 Erant autem captiones ad hoc fere exemplum, tametsi
Latina oratione non satis scite ac paene etiam in-
lepide exponuntur: 'quod nix est, hoc grando non est;
nix autem alba est: grando igitur alba non est'. Item
aliud non dissimile: 'quod homo est, non est hoc
equus; homo autem animal est: equus igitur animal
6 non est'. Dicere ergo debebat, qui ad sophisma dilu-
endum ac refellendum ritu aleatorio vocatus erat, in
qua parte quoque in verbo captio foret, quid dari
concedique non oporteret; nisi dixerat, nummo singulo
multabatur. Ea multa cenam iuvabat.
7 Libet autem dicere, quam facete Diogenes so-
phisma id genus, quod supra dixi, a quodam dialectico
ex Platonis diatriba per contumeliam propositum
8 remuneratus sit. Nam cum ita rogasset dialecticus:
'quod ego sum, id tu non es?' et Diogenes adnuis-
set atque ille addidisset: 'homo autem ego sum', cum

---

22 Non. II p. 171, 20 (singulum pro singulare) 'et apud alium ('album' codd.) auctoritatis incertae: nisi dixerat, nummo singulo multabatur' 28 sqq. XVIII 2, 9

3 sophis matico **Π** || 12 luserant (s *ex* x) **Q** || 19 decebat (*ex* dic.) **Q**

id quoque adsensus esset et contra dialecticus ita conclusisset: 'homo igitur tu non es', 'hoc quidem', inquit Diogenes, 'falsum est, et si verum fieri vis, a me incipe'.

XIV

Quid sit numerus 'hemiolios', quid 'epitritos'; et quod vocabula ista non facile nostri ausi sunt convertere in linguam Latinam.

Figurae quaedam numerorum, quas Graeci certis 1
nominibus appellant, vocabula in lingua Latina non
habent. Sed qui de numeris Latine scripserunt, Graeca 2
ipsa dixerunt, fingere autem nostra, quoniam id absurde futurum erat, noluerunt. Quale enim fieri no- 3
men posset 'hemiolio' numero aut 'epitrito'? Est 4
autem hemiolios, qui numerum aliquem totum in sese
habet dimidiumque eius, ut tres ad duo, quindecim
ad decem, triginta ad viginti; epitritos est, qui habet 5
totum aliquem numerum et eiusdem partem tertiam,
ut quattuor ad tres, duodecim ad novem, quadraginta
ad triginta. Haec autem notare meminisseque non 6
esse abs re visum est, quoniam, vocabula ista numerorum nisi intelleguntur, rationes quaedam subtilissimae in libris philosophorum scriptae percipi non queunt.

XV

Quod M. Varro in herois versibus observaverit rem nimis anxiae et curiosae observationis.

In longis versibus, qui hexametri vocantur, item in 1
senariis, animadverterunt metrici primos duos pedes, item extremos duos, habere singulos posse integras

---

13 sqq. Vitr. III 1, 6 Censorin. X 8 sq. Macr. somn. I 6, 43 II 1, 15 sq.; 2, 11 sqq. Eulog. somn. p. 16 H. GLK VI 42, 27; 47, 32; 644, 22; 645, 12 Isid. I 16, 22

---

1 et *om.* δ | 3 verum] **Q** v. id ω | 7 conuetere **Q**[1] non uertere **Z** uertere γ || 20 abs] **Q** ab ω | 27 medici δ || 28 duos] **Q** duo ω

partes orationis, medios haut umquam posse, sed con-
stare eos semper ex verbis aut divisis aut mixtis at-
2 que confusis. M. etiam Varro in libris diciplina-
rum *(p. 202 Bip.)* scripsit observasse sese in versu
hexametro, quod omnimodo quintus semipes verbum
finiret et quod priores quinque semipedes aeque
magnam vim haberent in efficiendo versu atque alii
posteriores septem, idque ipsum ratione quadam geo-
metrica fieri disserit.

8 V 3, 5 Amm. XX 3, 2

4 se γ || 8 diometrica ***ΠX***

A. GELLII
NOCTIVM ATTICARVM LIBER NONVS DECIMVS

I

⟨Responsio cuiusdam philosophi interrogati, quam ob causam maris tempestate palluerit.⟩

Navigabamus a Cassiopa Brundisium mare Ionium 1
violentum et vastum et iactabundum. Nox deinde, 2
quae diem primum secuta est, in ea fere tota ventus
a latere saeviens navem undis compleverat. Tum post- 3
ea complorantibus nostris omnibus atque in sentina
satis agentibus dies quidem tandem inluxit. Sed nihil
de periculo neque de saevitia venti remissum; quin turbines etiam crebriores et caelum atrum et fumigantes globi et figurae quaedam nubium metuendae, quos typhonas vocabant, inpendere inminereque ac depressurae navem videbantur.

4 sqq. repetit Gellio nominato August. civ. dei IX 4; 5 in heptat. I 30 13 Plin. II 48, 131 sqq. comm. et schol. Luc. VII 156

2 *Lemmata libri huius om.* ω *finxerunt variis modis* ς | 4 cassio . p ad brund. γ | 6 quae *del* *Goebel* || 10 neque de seruiane remissum **X** neque de s a euitia uera missum ω *corr.* **X**[2] *et* O[2] (*ubi* amissum) | 12 quos] **XZ** quas ω

4 In eadem fuit philosophus in disciplina Stoica
celebratus, quem ego Athenis cognoveram non parva
virum auctoritate satisque attente discipulos iuvenes
5 continentem. Eum tunc in tantis periculis inque illo
tumultu caeli marisque requirebam oculis scire cupiens,
quonam statu animi et an interritus intrepidusque esset.
6 Atque ibi hominem conspicimus pavidum et extrilidum
ploratus quidem nullos sicuti ceteri omnes nec ullas
huiusmodi voces cientem, sed coloris et voltus turbatione
7 non multum a ceteris differentem. At ubi caelum
enituit et deferbuit mare et ardor ille periculi de-
flagravit, accedit ad Stoicum Graecus quispiam dives
ex Asia magno, ut videbamus, cultu paratuque rerum
et familiae, atque ipse erat multis corporis animique
8 deliciis affluens. Is quasi inludens: 'quid hoc' inquit
'est, o philosophe, quod, cum in periculis essemus,
timuisti tu et palluisti? ego neque timui neque pal-
9 lui.' Et philosophus aliquantum cunctatus, an re-
spondere ei conveniret: 'si quid ego' inquit 'in tanta
violentia tempestatum videor paulum pavefactus, non
10 tu istius rei ratione audienda dignus es. Set tibi
sane Aristippus ille ** discipulus, pro me respon-
derit *(FPG II 407, 16)*, qui in simili tempore a si-
millimo tui homine interrogatus, quare philosophus
timeret, cum ille contra nihil metueret, non eandem
esse causam sibi atque illi respondit, quoniam is qui-
dem esset non magno opere sollicitus pro anima ne-
quissimi nebulonis, ipsum autem pro Aristippi anima
timere.'

22 sqq. Diog. L. II 8, 4 (71) Aelian. v. h. IX 20

5 occulte **TY** ‖ 7 impauidum *ω corr. Gr.* | exterritum *Gr.* extimidum *Georges* exalbidum *Sk.; mallem* expallidum *s.* exluridum ‖ 8 ploratu **Q** | nullo **δ** ‖ 9 eiusmodi *ω praeter* **Q** ‖ 15 diffluens *γ* ‖ 22 *lacunam ind. Hertz coll. Augustini l. l.* Aristippi Socratici*;* Aristippius *JGr.* ‖ 23 qui cum in *ω* cum *del. σ* qui cum . . ⟨esset⟩ interrogatus *Lion; an* qui (in) consimili*?*

His tunc verbis Stoicus divitem illum Asiaticum 11
a sese molitus est. Sed postea cum Brundisium ad- 12
ventaremus malaciaeque essent venti ac maris, percon-
tatus eum sum, quaenam illa ratio esset pavoris sui,
quam dicere ei supersedisset, a quo fuerat non satis
digne compellatus. Atque ille mihi placide et comiter: 13
'quoniam' inquit 'audiendi cupidus es, audi, quid super
isto brevi quidem, sed necessario et naturali pavore
maiores nostri, conditores sectae Stoicae, senserint,
vel potius' inquit 'lege; nam et facilius credideris, si
legas, et memineris magis.' Atque ibi coram ex 14
sarcinula sua librum protulit Epicteti philosophi
quintum *διαλέξεων*, quas ab Arriano digestas con-
gruere scriptis *Ζήνωνος* et Chrysippi non dubium est.

In eo libro Graeca scilicet oratione scriptum ad 15
hanc sententiam legimus *(fr. 9 p. 408 Sch.)*: 'Visa animi,
quas *φαντασίας* philosophi appellant, quibus mens
hominis prima statim specie accidentis ad animum rei
pellitur, non voluntatis sunt neque arbitraria, sed vi
quadam sua inferunt sese hominibus noscitanda; pro- 16
bationes autem, quas *συγκαταθέσεις* vocant, quibus
eadem visa noscuntur, voluntariae sunt fiuntque homi-
num arbitratu. Propterea cum sonus aliquis formida- 17
bilis aut caelo aut ex ruina aut repentinus nescio
cuius periculi nuntius vel quid aliud est eiusmodi
factum, sapientis quoque animum paulisper moveri et
contrahi et pallescere necessum est non opinione ali-

16 XI 5, 6 20 sq. Cic. acad. II 12, 37

1 lis **NO** ‖ 2 amolitus *γ* | 3 mollici(a)eque *ω corr. Gr., qui* malaciaque esset*; cfr. Archiv f. Lex. VI 259 VII 445; 586 VIII 441* | ac *om. γ* | 10 legendam et **δO**[1] ***Π*** ‖ 13 ab] **N** *om. ω* | abriano **O** ***Π*X** adriano **δ** | congrueretis scr. **δ** ‖ 14 ZHNΩNIC *sic fere ω* | 15 ad *om.* **δ** *unde* scriptam *Hertz* | 16 uis *ω* animi visa *August.* | 19 arbitrari(a e **δO**[2]**X** arbitriae **NO** ***Π*** *corr. Carrio* | 20 noscitand(a)e (nosc **Z**) *ω corr. Salmas.* | 24 n cuius *σ* nescius *ω* ‖ 25 est *JGr* ex **δ** *om. γ* | 27 et *om.* **δ**

cuius mali praecepta, sed quibusdam motibus rapidis
et inconsultis officium mentis atque rationis praever-
18 tentibus. Mox tamen ille sapiens ibidem *τὰς τοιαύτας
φαντασίας*, id est visa istaec animi sui terrifica, non
adprobat, hoc est *οὐ συγκατατίθεται οὐδὲ προσεπιδο-
ξάζει*, sed abicit respuitque, nec ei metuendum esse
19 in his quicquam videtur. Atque hoc inter insipientis
sapientisque animum differre dicunt, quod insipiens,
qualia sibi esse primo animi sui pulsu visa sunt saeva
et aspera, talia esse vero putat et eadem incepta, tam-
quam si iure metuenda sint, sua quoque adsensione
adprobat *καὶ προσεπιδοξάζει* — hoc enim verbo Stoici,
20 cum super ista re disserunt, utuntur —, sapiens autem,
cum breviter et strictim colore atque vultu motus est,
οὐ συγκατατίθεται, sed statum vigoremque sententiae
suae retinet, quam de huiuscemodi visis semper habuit
ut de minime metuendis, sed fronte falsa et formidine
inani territantibus.'

21 Haec Epictetum philosophum ex decretis Stoi-
corum sensisse atque dixisse in eo, quo dixi, libro
legimus adnotandaque esse idcirco existimavimus, ut
rebus forte id genus, quibus dixi, obortis pavescere
sensim et quasi albescere non insipientis esse hominis
neque ignavi putemus et in eo tamen brevi motu
naturali magis infirmitati cedamus, quam quod esse
ea, qualia visa sunt, censeamus.

---

1 percepta *δ* | 2 orationis *δ* || 4 id est *om. γ* | ista et (haec ***Π***) ***Π*X** | anima sua *δ* || 10 uera Q^2 | concepta *Vogel* | quamquam *ω corr. σ* || 24 sed *Goebel* || 25 infirmitate *δ aut hoc scr. aut tum* quod *del. Goebel*

II

<Ex quinque corporis sensibus duos esse cum beluis maxime communes; quodque turpis et improba est voluptas, quae ex auditu, visu odoratuque procedit, quae vero ex gustu tactuque est, rerum omnium foedissima est, cum hae duae bestiarum etiam sint, reliquae hominum tantum.>

Quinque sunt hominum sensus, quos Graeci *αἰσθή-* 1
σεις appellant, per quos voluptas animo aut corpori
quaeri videtur: gustus, tactus, odoratus, visus, auditus.
Ex his omnibus quae inmodice voluptas capitur, ea
turpis atque inproba existimatur. Sed enim quae 2
nimia ex gustu atque tactu est, ea voluptas, sicuti
sapientes viri censuerunt, omnium rerum foedissima
est, eosque maxime, qui duabus istis beluinis voluptatibus sese dediderunt, gravissimi vitii vocabulis Graeci
appellant <vel *ἀκρατεῖς*> vel *ἀκολάστους*: nos eos vel
'incontinentes' dicimus vel 'intemperantes'; *ἀκολάστους*
enim si interpretari coactius velis, nimis id verbum insolens erit. Istae autem voluptates duae gustus atque 3
tactus, id est libidines in cibos atque in Venerem
prodigae, solae sunt hominibus communes cum beluis
et idcirco in pecudum ferorumque animalium numero
habetur, quisquis est his ferinis voluptatibus praevinctus; ceterae ex tribus aliis sensibus proficiscentes ho- 4
minum esse tantum propriae videntur.

Verba super hac re Aristotelis philosophi ad- 5
scripsi, ut vel auctoritas clari atque incluti viri tam infamibus nos voluptatibus deterreret (*problem.* XXVIII 7): *Διὰ τί οἱ κατὰ τὴν τῆς ἁφῆς ἢ γεύσεως ἡδονὴν*

7 sqq. Macr. II 8, 10 sqq. (VII 9, 16 7 VI 6, 1 16 sq. CGL VI 560; 591 29 sqq. Aristot. ethic. Nicom. III 10 (13) p. 1118, 32 ethic. Eudem. III 2 p 1231, 15 Athen. I 10 p. 6[b]

7 quas **X** ‖ 8 uoluntas **δ** | 12 ea igitur gemina voluptas *Macr.* | 16 vel *ἀκρ.* *Macr.* *om.* ω | 21 bestiis γ | 22 ferarumque **X** ferorum **δ** | 23 his *om.* **δ Π** his ferarum vol. occupatus *Macr.* | 26 adscripsit (ut *om.* **Q**) **QZ**[1] | 29 *ἡδονήν, οὗ ἂν* *Arist.*

γιγνομένην, ἂν ὑπερβάλλωσιν, ἀκρατεῖς λέγονται; οἵ τε γὰρ περὶ τὰ ἀφροδίσια ἀκόλαστοι τοιοῦτοι, οἵ τε περὶ τὰς τῆς τροφῆς ἀπολαύσεις· τῶν δὲ κατὰ τὴν τροφὴν ἀπ' ἐνίων μὲν ἐν τῇ γλώττῃ τὸ ἡδύ, ἀπ' ἐνίων δὲ ἐν τῷ λάρυγγι, διὸ καὶ Φιλόξενος γεράνου λάρυγγα εὔχετο ἔχειν. ἢ διὰ τὸ τὰς ἀπὸ τούτων γιγνομένας ἡδονὰς κοινὰς εἶναι ἡμῖν καὶ τοῖς ἄλλοις ζῴοις; ἅτε οὐσῶν κοινῶν ἀτιμόταταί εἰσι καὶ μάλιστα ἢ μόναι ἐπονείδιστοι, ὡς τὸν ὑπὸ τούτων ἡττώμενον ψέγομεν καὶ ἀκρατῆ καὶ ἀκόλαστον λέγομεν διὰ τὸ ὑπὸ τῶν χειρίστων ἡδονῶν ἡττᾶσθαι. Οὐσῶν δὲ τῶν αἰσθήσεων πέντε τὰ ἄλλα ζῷα ἀπὸ τῶν δύο μόνων τῶν ⟨προειρημένων⟩ ἥδεται, κατὰ δὲ τὰς ἄλλας ἢ ὅλως οὐχ ἥδεται ἢ κατὰ συμβεβηκὸς τοῦτο
6 *πάσχει.* Quis igitur habens aliquid humani pudoris
voluptatibus istis duabus coeundi atque comedendi,
quae sunt homini cum sue atque asino communes,
7 gaudeat? Socrates quidem dicebat multos homines
propterea velle vivere, ut ederent et biberent, se bi-
8 bere atque esse, ut viveret. Hippocrates autem,
divina vir scientia, de coitu venerio ita existimabat
partem esse quandam morbi taeterrimi, quem nostri
comitialem dixerunt; namque ipsius verba haec tra-
duntur: *τὴν συνουσίαν εἶναι μικρὰν ἐπιληψίαν.*

---

20 sqq. cfr. Hense ad Stob. fl. VI 40 p. 295 XVII 21 p. 495 XVIII 37 p. 527 Sternbach ad gnomol. Vat. 479 Otto, Sprichw. p. 123 26 cfr. Democrit. fr. 50 Mu. 86 Natorp. ibique testes

---

1 *ἐγγινομένην Macr.* || 3 *τοιοῦτοι om. Arist.* ΟΥΤΟΙ **O**² ***Π*** || 4 ΤΩΔΕ **N** ***Π*** || 6 *φάρυγγα Arist.* || 9 *ἅτε οὖν Arist. ἅτε δὲ Macr.* | *οὖσαι κοιναὶ plurimi codd. Arist.* | ΟΤΙΜΟΙΡaΤa *ω ἀτ.* — 10 *ὡς*] *αἰσχρὰν εἶναι τὴν ὑποταγήν, αὐτίκα Macr.* || 10 ΗΜΩΝΑΙΤΙΩΝΗΔΙCΤΟΙ *ω* | *ὥστε τὸν Arist.* || 14 ΩΔΥΟΜΕΝΟΝΤΩΝ (*προειρ. om.*) *ω δύο μόνον* (*τ. πρ. om.*) *Macr.* || 18 duobus **Q** || 20 gratuletur *Macr.*

III

⟨Quod turpius est frigide laudari quam acerbius vituperari.⟩

Turpius esse dicebat Favorinus philosophus 1
exigue atque frigide laudari quam insectanter et gra-
viter vituperari: 'quoniam,' inquit 'qui maledicit et 2
vituperat, quanto id acerbius facit, tam maximo ille
pro inimico et iniquo ducitur et plerumque propterea
fidem non capit. Sed qui infecunde atque ieiune
laudat, destitui a causa videtur et amicus quidem cre-
ditur eius, quem laudare vult, sed nihil posse reperire,
quod iure laudet.'

IV

⟨Quamobrem venter repentino timore effluat; quare etiam ignis urinam lacessat.⟩

Aristotelis libri sunt, qui problemata physica 1
inscribuntur, lepidissimi et elegantiarum omnigenus
referti. In his *(XXVII 10 VII 3)* quaerit, quam ob 2
causam eveniat, ut quibus invasit repentinus rei
magnae timor, plerumque alvo statim cita fiant. Item 3
quaerit, cur accidat, ut eum, qui propter ignem diutius
stetit, libido urinae lacessat. Ac de alvo quidem 4
inter timendum prona atque praecipiti causam esse
dicit, quod timor omnis sit algificus, quem ille appel-
lat *ψυχροποιόν*, eaque vi frigoris sanguinem caldorem-
que omnem de summa corporis cute cogat penitus et
depellat faciatque simul, ut, qui timent, sanguine ex
ore decedente pallescant. 'Is autem' inquit 'sanguis 5
et caldor in intuma coactus movet plerumque alvum

17 sqq. Macr. VII 11, 8 sq.

6 maxime **TY** | ille *Stephanus* le *ω* || 7 dicitur **NOZ** || 11 quid indicare l. **X** || 16 scribuntur ***Π*** || 24 *ψυχροπ. nusquam exstat apud Arist.* || 26 uti *γ***Z** | 27 sanguinis **XZ** || 28 calido **Z**

6 et incitat. De urina celebra ex igni proximo facta
verba haec posuit: *Τὸ δὲ πῦρ διαχαλᾷ τὸ πεπηγὸς
ὥσπερ ἥλιος τὴν χιόνα.*

V

⟨Ex Aristotelis libris sumptum, quod nivis aqua potui pessima sit; et quod ex nive crystallus concreatur.⟩

1 In Tiburte rus concesseramus hominis amici divitis
aestate anni flagrantissima ego et quidam alii aequales
et familiares mei, eloquentiae aut philosophiae secta-
2 tores. Erat nobiscum vir bonus ex peripatetica disci-
plina bene doctus et Aristotelis unice studiosissimus.
3 Is nos aquam multam ex diluta nive bibentis coercebat
severiusque increpabat. Adhibebat nobis auctoritates
nobilium medicorum et cumprimis Aristotelis philo-
sophi, rei omnis humanae peritissimi, qui aquam ni-
valem frugibus sane et arboribus fecundam diceret,
sed hominibus potu nimio insalubrem esse tabemque
et morbos sensim atque in diem longam visceribus
4 inseminare. Haec quidem ille ad nos prudenter et
benivole et adsidue dictitabat. Sed cum bibendae
nivis pausa fieret nulla, promit e bibliotheca Tiburti,
quae tunc in Herculis templo satis commode instructa
libris erat, Aristotelis librum eumque ad nos adfert
et: 'huius saltem' inquit 'sapientissimi viri verbis cre-
dite ac desinite valitudinem vestram profligare'.
5 In eo libro *(fr. 214 VR.)* scriptum fuit deterrimam
esse potu aquam e nive itemque solidius latiusque
concretam esse eam, quam *κρύσταλλον* Graeci appel-

12 sqq. Macr. VII 12, 24 sqq.

1 caelebrat **X** crebra **TY** celebri *Hertz* urinae elecebra (illec. *Oisel.*) *Salmas.* ‖ 2 hoc posuit **X** exposuit **δ** | *πεπ. ἐν τῷ σώματι Arist.* ‖ 3 HΔIOC **N** EPdIOC **Z** ‖ 7 rure **Q** tur **Z** ‖ 13 adhibebatque **Q** ‖ 17 nimis **TY** ‖ 25 nostram **δ** ‖ 27 altiusque *Hertz* artiusque *Mdg.* ‖ 28 decretam **δ** concreatam *Hildebrand* | esse *del. Vogel*

lant; causaque ibi adscripta est huiuscemodi: 'quoniam, 6
cum aqua frigore aeris duratur et coit, necessum est
fieri evaporationem et quandam quasi auram tenuissimam
exprimi ex ea et emanare. Id autem' inquit 'in 7
ea levissimum est, quod evaporatur; manet autem,
quod est gravius et sordidius et insalubrius, atque id
pulsu aeris verberatum in modum coloremque spumae
candidae oritur. Sed aliquantum, quod est salu- 8
brius, difflari atque evaporari ex nive indicium illud
est, quod minor fit illo, quod ante fuerat quam concresceret.'

Verba ipsa Aristotelis ex eo libro pauca sumpsi 9
et adscripsi: *Διὰ τί τὰ ἀπὸ χιόνος καὶ κρυστάλλων ὕδατα φαῦλά ἐστιν; ὅτι παντὸς ὕδατος πηγνυμένου τὸ λεπτότατον καὶ κουφότατον ἐξατμίζει. Σημεῖον δέ, ὅτι ἔλαττον γίνεται ἢ πρότερον, ὅταν τακῇ παγέν. Ἀπεληλυθότος οὖν τοῦ ὑγιεινοτάτου ἀνάγκη ἀεὶ τὸ καταλειπόμενον χεῖρον εἶναι.* Hoc ubi legimus, placuit 10
honorem doctissimo viro haberi Aristoteli. Atque ita postea ego bellum et odium nivi indixi, alii indutias cum ea varie factitabant.

VI

‹Quod pudor sanguinem ad extera diffundit, timor vero contrahit›

In problematis Aristotelis philosophi ita scrip- 1
tum est *(fr. 243 VR.)*: *Διὰ τί οἱ μὲν αἰσχυνόμενοι ἐρυθριῶσιν, οἱ δὲ φοβούμενοι ὠχριῶσιν παραπλησίων τῶν παθῶν ὄντων; ὅτι τῶν μὲν αἰσχυ-*

1 sqq. Plin. XXXI 3, 33 26 sqq. Arist. probl. XI 53 p. 905, 7 (Macr. VII 11, 3 sqq.)

3 uaporationem **NO** | 8 oritur] **N** oriuntur ω | 10 sit **X** quod *Hertz* qui ω illa, quae σ | 18 ΥΓΕΙΝΟΤάΤΟΥ **NOΠ** | 24 ab ς

νομένων διαχεῖται τὸ αἷμα ἐκ τῆς καρδίας εἰς ἅπαντα τὰ μέρη τοῦ σώματος, ὥστε ἐπιπολάζειν· τοῖς δὲ φοβηθεῖσιν συντρέχει εἰς τὴν καρδίαν, ὥστε ἐκλείπειν ἐκ τῶν ἄλλων μερῶν.

2 Hoc ego Athenis cum Tauro nostro legissem percontatusque essem, quid de ratione ista reddita sentiret, 'dixit quidem' inquit 'probe et vere, quid accideret diffuso sanguine aut contracto, sed cur ita
3 fieret, non dixit. Adhuc enim quaeri potest, quam ob causam pudor sanguinem diffundat, timor contrahat, cum sit pudor species timoris atque ita definiatur: 'timor iustae reprehensionis'. Ita enim philosophi definiunt: *αἰσχύνη ἐστὶν φόβος δικαίου ψόγου.*'

VII

⟨Quid sit 'obesum'; nonnullaque alia prisca vocabula.⟩

1 In agro Vaticano Iulius Paulus poeta, vir bonus et rerum litterarumque veterum inpense doctus, herediolum tenue possidebat. Eo saepe nos ad sese vocabat et olusculis pomisque satis comiter copioseque invita-
2 bat. Atque ita molli quodam tempestatis autumnae die ego et Iulius Celsinus, cum ad eum cenassemus et apud mensam eius audissemus legi Laevi Alcestin rediremusque in urbem sole iam fere occiduo, figuras habitusque verborum nove aut insigniter dictorum in Laeviano illo carmine ruminabamur et, ut quaeque vox indidem digna animadverti subvenerat, qua nos quoque possemus uti, memoriae mandabamus.
3 Erant autem verba, quae tunc suppetebant, huiuscemodi *(fr. 8 B.)*:

---

25 sqq. Non. IV p. 361, 15; 12

---

6 oratione **NOΠ** ‖ 17 que *om.* **Π** ‖ 22 legi *om.* **Π** | Naevius in carmine *Non.* ‖ 23 urbe **δ** ‖ 25 neuiano ς | rumynabamus **Q**

corpore inquit pectoreque undique obeso ac
mente exsensa tardigenuclo
senio obpressum.

Obesum hic notavimus proprie magis, quam usitate
dictum pro exili atque gracilento; vulgus enim ἀκύρως
vel κατὰ ἀντίφρασιν 'obesum' pro 'uberi' atque 'pin-
gui' dicit. Item notavimus, quod *(fr. 9 B.)* oblitteram 4
gentem pro 'oblitterata' dixit; item, quod hostis, qui 5
foedera frangerent, foedifragos, non 'foederifragos'
dixit; item, quod rubentem auroram pudoricolorem 6
appellavit et Memnonem nocticolorem; item, quod 7
'forte' dubitanter et ab eo, quod est 'sileo', silenta
loca dixit et pulverulenta et pestilenta et quod
carendum tui est pro 'te' quodque magno impete 8
pro 'impetu'; item quod fortescere posuit pro 'fortem 9
fieri' quodque dolentiam pro 'dolore' et avens pro 10
'libens'; item curis intolerantibus pro 'intolerandis',
quodque manciolis inquit tenellis pro 'manibus' et
quis tam siliceo? Item fiere inquit inpendio in-
fit, id est 'fieri inpense incipit'; quodque accipitret 11
posuit pro 'laceret'.

His nos inter viam verborum Laevianorum ad- 12
notatiunculis oblectabamus. Cetera enim, quae vide- 13
bantur nimium poetica, ex prosae orationis usu
alieniora praetermisimus; veluti fuit, quod de Nestore
ait trisaeclisenex et dulciorelocus iste, quod de 14

14 Ter. Haut. 400

1 undique *om* **Q** | ac *del. Scaliger* || 2 merito exeso *codd. Non.* | extensa **δ** | tardigemulo ω *corr. LMueller* tardi ingenio (ingenulo, senis obp. *om.*) *codd. Non.* || 12 forte σ fonte ω || 13 pestilencia **Q** || 15 forte **δ** || 16 pro obens **Z** probens **Q** || 17 curis σ cur ω || 18 manicolis *Scaliger* | tene illis ω *corr. Carrio* || 19 silico *Ott; tum lacunam statuit Dziatzko* ⟨pro 'quis tam ferreo'⟩ *Maehly* | fliere **NOΠX**² fuere **X** || 20 accipit rei ω *corr. σ, cfr. Onions, Journ. of Phil. XI 75* || 21 iaceret ω *corr. Gr.* || 22 non **δ** || 23 oblectabamur **Q** || 25 alienorum **Q** | fuit q. σ quod fuit ω | 26 dulcorelocus *LMueller* iste] **δ** item γ | qui **Z** | de *om.* γ

tumidis magnisque fluctibus inquit multigrumis et
15 flumina gelu concreta tegimine esse onychino dixit
16 et quae multiplica ludens conposuit, quale illud est,
quod vituperones suos *(fr. 7 B.)* subductisupercilicarptores appellavit.

VIII

⟨Quaestio, an 'harena', 'caelum', 'triticum' pluralia inveniantur; atque inibi de 'quadrigis', 'inimicitiis', nonnullis praeterea vocabulis, an singulari numero comperiantur.⟩

1 Adulescentulus Romae, priusquam Athenas concederem, quando erat a magistris auditionibusque obeundis otium, ad Frontonem Cornelium visendi gratia pergebam sermonibusque eius purissimis bonarumque doctrinarum plenis fruebar. Nec umquam factum est, quotiens eum vidimus loquentemque audivimus, quin rediremus fere cultiores doctioresque.
2 Veluti fuit illa quodam die sermocinatio illius levi
quidem de re, sed a Latinae tamen linguae studio non
3 abhorrens. Nam cum quispiam familiaris eius, bene
eruditus homo et tum poeta inlustris, liberatum esse se aquae intercutis morbo diceret, quod 'harenis calentibus' esset usus, tum adludens Fronto: 'morbo quidem' inquit 'cares, sed verbi vitio non cares. Gaius enim Caesar, ille perpetuus dictator, Cn. Pompei socer, a quo familia et appellatio Caesarum deinceps propagata est, vir ingenii praecellentis, sermonis praeter alios suae aetatis castissimi, in libris, quos ad M. Ciceronem de analogia conscripsit, *(II p. 126 Di.)* 'harenas' vitiose dici existimat, quod

15 sq. Ter. Eun. 791 29 sqq. GLK I 33, 15 sqq.; 93, 4; 96, 7; 103, 22; 154, 1; 327, 34 sqq.; 549, 14 II 176, 10 IV 196, 2; 376, 28; 393, 15; 432, 25; 446, 15 etc. Serv. A. II 272 XII 164 CGL II 454, 24; 321, 30; 402, 21; 452, 35

1 mutigrumis *ω corr. σ* || 2 tegmine *ω praeter* **Q** || 4 subducti (sulid. **Q**) supercilii carptores ***δ*NO*Π*** || 13 plurimis **Q**

'harena' numquam multitudinis numero appellanda sit, sicuti neque 'caelum' neque 'triticum'; contra autem 4 'quadrigas', etiamsi currus unus, equorum quattuor iunctorum agmen unum sit, plurativo semper numero dicendas putat sicut 'arma' et 'moenia' et 'comitia' et 'inimicitias', nisi quid contra ea dicis, poetarum pulcherrime, quo et te purges et non esse id vitium demonstres.'

'De 'caelo' inquit ille 'et 'tritico' non infitias eo, 5 quin singulo semper numero dicenda sint, neque de 'armis' et 'moenibus' et 'comitiis', quin figura multitudinis perpetua censeantur; videbimus autem potius de 6 'inimicitiis' et 'quadrigis'. Ac fortassean de 'quadrigis' veterum auctoritati concessero, 'inimicitiam' tamen, sicuti 'inscientiam' et 'inpotentiam' et 'iniuriam', quae ratio est, quamobrem C. Caesar vel dictam esse a veteribus vel dicendam a nobis non putat, quando Plautus, linguae Latinae decus, *(Poen. 365)* deliciam quoque ἑνικῶς dixerit pro deliciis?

méa inquit voluptas, méa delicia.

Inimicitiam autem Q. Ennius in illo memoratissimo libro dixit *(v. 326 R.*[3]*)*:

eo ⟨ego⟩ inquit ingenio natus sum:
amicitiam atque inimicitiam in frontem
promptam gero.

---

18 sqq. Non. II p. 100, 19 = CGL V 640, 19   21 sqq. Non. II p. 129, 24 = CGL V 643, 23 GLK I 96, 8

5 sicut circa arma **Q** s castra arma *Vogel* ‖ 6 ni *γ* ‖ 7 quo *σ* *om* **X** quod *ω* ‖ 11 m o eniis **NO** *Π* ‖ 12 potius *scripsi* post *ω* ‖ 13 an] ac **X** hanc *Π* ‖ 14 concesserim *Heiberg* ‖ 20 meae deliciae *codd. Plaut.* ‖ 21 illo] Achille *L Mueller* ‖ 22 loco *Oiselius* stasimo *Baehrens* ‖ 23 ego *Non. om. ω* ‖ *de metro dubitatur, bene sonant trochaei Ribbeckii (qui* ‹Aeque› amic.): ingénio | natús *etc. Buecheler; anapaestos statuerunt et alii et Havet:* eo ego i. n. s. am. | atque in. in fronte gero | promptam ‖ 24 frontem] **X** *Non.* fronte *ω*

Sed enim 'harenas' parum Latine dici quis, oro te,
alius aut scripsit aut dixit? Ac propterea peto, ut,
si Gai Caesaris liber prae manibus est, promi iubeas,
ut quam confidenter hoc indicat, aestimari a te possit.'
7 Tunc prolato libro de analogia primo verba
8 haec ex eo pauca memoriae mandavi. Nam cum
supra dixisset neque 'caelum' neque 'triticum' neque
'harenam' multitudinis significationem pati, num tu
inquit harum rerum natura accidere arbitraris,
quod 'unam terram' et 'plures terras' et 'ur-
bem' et 'urbes' et 'imperium' et 'imperia' di-
camus, neque 'quadrigas' in unam nominis
figuram redigere neque 'harenam' multitudinis
appellatione convertere possimus?
9 His deinde verbis lectis ibi Fronto ad illum po-
etam: 'videturne tibi' inquit 'C. Caesar de statu verbi
contra te satis aperte satisque constanter pronuntiasse?'
10 Tunc permotus auctoritate libri poeta: 'si a Caesare'
inquit 'ius provocandi foret, ego nunc ab hoc Caesa-
ris libro provocassem. Sed quoniam ipse rationem
sententiae suae reddere supersedit, nos te nunc roga-
mus, ut dicas, quam esse causam vitii putes et in
11 'quadriga' dicenda et in 'harenis'.' Tum Fronto ita
respondit: ''Quadrigae' semper, etsi multiiugae non
sunt, multitudinis tamen numero tenentur, quoniam
quattuor simul equi iuncti 'quadrigae' quasi 'quadri-
iugae' vocantur, neque debet prorsus appellatio equo-
rum plurium includi in singularis numeri unitatem.'
12 Eandemque rationem ⟨'harenae'⟩ habendam, sed in
specie dispari; nam cum 'harena' singulari in numero
dicta multitudinem tamen et copiam significet mini-

1 enim *om.* **Q** || 4 dicat γ iudicet *Eussner* edicat *Salmas.* | ante *Heiberg* || 7 neque tr.] **Q** triticumue **NO** ***Π*** triticum **XZ** || 10 adplures δ *unde* ac pl. *Hertz* || 13 in mult. appellationem γ || 14 possumus δ || 15 ibi *Salmas.* sibi ω || 21 nocte interrogamus **Z** || 23 harenis *Carrio* harena ω || 29 *suppl. Hertz* (σ) habet arena *Mdg.* || 30 in] **Q** *om.* ω

marum, ex quibus constat, partium, indocte et inscite
'harenae' dici videntur, tamquam id vocabulum in-
digeat numeri amplitudine, cum ei singulariter dicto
ingenita sit naturalis sui multitudo. Sed haec ego'
inquit 'dixi, non ut huius sententiae legisque fundus
subscriptorque fierem, sed ut ne Caesaris, viri docti,
opinionem ἀπαραμύθητον destituerem. Nam cum 13
'caelum' semper ἑνικῶς dicatur, 'mare' et 'terra' non
semper, et 'pulvis', 'ventus' et 'fumus' non semper,
cur 'indutias' et 'caerimonias' scriptores veteres non-
numquam singulari numero appellaverunt, 'ferias' et
'nundinas' et 'inferias' et 'exequias' numquam? cur
'mel' et 'vinum' atque id genus cetera numerum mul-
titudinis capiunt, 'lacte' non capiat? quaeri, inquam, 14
ista omnia et enucleari et extundi ab hominibus ne-
gotiosis in civitate tam occupata non queunt. Quin
his quoque ipsis, quae iam dixi, demoratos vos esse
video alicui, opinor, negotio destinatos. Ite ergo nunc 15
et, quando forte erit otium, quaerite, an 'quadrigam'
et 'harenas' dixerit e cohorte illa dumtaxat antiquiore
vel oratorum aliquis vel poetarum, id est classicus
adsiduusque aliquis scriptor, non proletarius.'

Haec quidem Fronto requirere nos iussit vocabula 16
non ea re, opinor, quod scripta esse in ullis veterum
libris existumaret, sed ut nobis studium lectitandi in
quaerendis rarioribus verbis exerceret. Quod unum 17
ergo rarissimum videbatur, invenimus quadrigam
numero singulari dictam in libro saturarum M.

7 sqq. GLK I 32, 1 sqq.; 327, 34; 548, 4 IV 195, 26; 376, 27 V 195, 21; 348, 9; 427, 25; 506, 21 etc. CGL II 290, 54; 329, 16; 393, 19; 477, 37 20 sqq. Macr. I 24, 8 22 Arnob. II 29

3 ei *del. Hertz, an* et? | dicto *Mdg.* dici ω || 7 cur *Orelli* 9 *lacunam ante* et p. *ind. Sk.* pulvis ⟨semper⟩, *Heiberg* | et uentus et **Π** || 11 appellauerint γ**Z** *Heiberg* || 14 capiant, l. n. c., quaeri *Heiberg* | lac γ | 15 extudi **δNΠ(O)** excudi **X** excuti *Carrio* | 16 qui in **δ** || 17 demoratos] **Q** -atus ω, *unde possis* videor

Varronis, qui inscriptus est Ecdemeticus *(fr. 93 B.)*.
18 'Harenas' autem πληθυντικῶς dictas minore studio
quaerimus, quia praeter C. Caesarem, quod equidem
meminerim, nemo id doctorum hominum dedit.

IX

⟨Antonii Iuliani in convivio ad quosdam Graecos lepidissima responsio.⟩

1 Adulescens e terra Asia de equestri loco laetae
indolis moribusque et fortuna bene ornatus et ad rem
musicam facili ingenio ac lubenti cenam dabat amicis
ac magistris sub urbe in rusculo celebrandae lucis
2 annuae, quam principem sibi vitae habuerat. Venerat
tum nobiscum ad eandem cenam Antonius Iulianus
rhetor, docendis publice iuvenibus magister, Hispano
ore florentisque homo facundiae et rerum litterarum-
3 que veterum peritus. Is, ubi eduliis finis et poculis
mox sermonibusque tempus fuit, desideravit exhiberi,
quos habere eum adulescentem sciebat, scitissimos
utriusque sexus, qui canerent voce et qui psallerent.
4 Ac posteaquam introducti pueri puellaeque sunt, iucun-
dum in modum Ἀνακρεόντεια pleraque et Sapphica
et poetarum quoque recentium ἐλεγεῖα quaedam
5 erotica dulcia et venusta cecinerunt. Oblectati autem
sumus praeter multa alia versiculis lepidissimis Ana-
creontis senis, quos equidem scripsi, ut interea labor
hic vigiliarum et inquies suavitate paulisper vocum
atque modulorum adquiesceret *(PLG III p. 298 Be.⁴)*:

6 τὸν ἄργυρον τορεύσας
Ἥφαιστέ μοι ποίησον

1 exdemeticus **Z** exdemiticus **Q** exdemetricus (-icis **X**) *γ corr. Vahlen* ‖ 4 exmeminerim **δ**, decidit *Eussner* ‖ 11 sub urbe *om. γ* tusculo **N** ‖ 12 sui **X** suae ***Π*** ‖ 14 spano **OZ**(**X**) ‖ 21 ΔΝΔΚΡΕΟΝΤΙΔ *fere ω* ‖ 22 elegeia ***Π*** de se itaque **Q** a lese. Ita **Z** ‖ 24 lepidissime **Q** ‖ 25 et quidem (t *ex* c **Q**) **NOQX²Z²** et equidem **Z** ‖ 26 hic] ς huc *ω*

πανοπλίας μὲν οὐχί,
τί γὰρ μάχαισι κἀμοί;
ποτήριον δὲ κοῖλον,
ὅσον δύνῃ, βάθυνον.
καὶ μὴ ποίει κατ' αὐτὸ
μήτ' ἄστρα μήτ' ἀμάξας·
τί Πλειάδων μέλει μοι,
τί δ' ἀστέρος Βοώτεω;
ποίησον ἀμπέλους μοι
καὶ βότρυας κατ' αὐτῶν
καὶ χρυσέους πατοῦντας
ὁμοῦ καλῷ Λυαίῳ
Ἔρωτα καὶ Βάθυλλον.

Tum Graeci plusculi, qui in eo convivio erant, 7
homines amoeni et nostras quoque litteras haut incuriose docti, Iulianum rhetorem lacessere insectarique adorti sunt tamquam prorsus barbarum et agrestem, qui ortus terra Hispania foret clamatorque tantum et facundia rabida iurgiosaque esset eiusque linguae exercitationes doceret, quae nullas voluptates nullamque mulcedinem Veneris atque Musae haberet; saepeque eum percontabantur, quid de Anacreonte ceterisque id genus poetis sentiret et ecquis nostrorum poetarum tam fluentes carminum delicias fecisset, 'nisi Catullus' inquiunt 'forte pauca et Calvus itidem pauca. Nam Laevius inplicata et Hortensius invenusta et Cinna inlepida et Memmius dura ac deinceps omnes rudia fecerunt atque absona.'

Tum ille pro lingua patria tamquam pro aris et 8

24 Ov. tr. II 349 29 cfr. Otto, Sprichw. p. 33

5 *μοι Bergk ex Anthol. Pal. XI 48* || 6 ΜΗΤΕ ω = **N O *Π***) | *Post 7 fort. exciderunt μὴ στυγνὸν Ὠρίωνα, cfr. Anthol. Pal* 7 Π.ΜαΔωΝ (-ΟΝ **O**) ω | 10 αΥΤΟΝ ω || 12 ΚαΛωC ω | 17 que *om.* **X** | 23 et haec quis ***Π*X** et quis ***δ*** || 24 delicias *om.* ***δ*** fudisset *Maehly*

focis animo inritato indignabundus: 'cedere equidem'
inquit 'vobis debui, ut in tali asotia atque nequitia
† arcinnum vinceretis et sicut in voluptatibus cultus
atque victus, ita in cantilenarum quoque mollitiis an-
9 teiretis. Sed ne nos, id est nomen Latinum, tamquam
profecto vastos quosdam et insubidos *ἀναφροδισίας*
condemnetis, permittite mihi, quaeso, operire pallio
caput, quod in quadam parum pudica oratione Socraten fecisse aiunt *(Plat. Phaedr. 13 p. 237 A)*, et
audite ac discite nostros quoque antiquiores ante eos,
quos nominastis, poetas amasios ac venerios fuisse.'

10 Tum resupinus capite convelato voce admodum
quam suavi versus cecinit Valerii Aeditui, veteris
poetae, item Porcii Licini et Q. Catuli, quibus
mundius, venustius, limatius, tersius Graecum Latinumve nihil quicquam reperiri puto.

11 Aeditui versus *(fr. 1 B.)*:

dicere cum conor curam tibi, Pamphila, cordis,
quid mi abs te quaeram, verba labris abeunt,
per pectus manat subito ⟨subido⟩ mihi sudor:
sic tacitus, subidus, dum pudeo, pereo.

13 sqq. Apul. apol. 9

2 debuit **Z** | in italia sotia (*ex* assotia **X**) **OXZ** ‖ 3 arcinum **Z** Alcinum *Hertz coll. Hor. ep. I 2, 28 sq.* carminum *Oiselius* Artemonem *Unger; tentaveram* Aristippum (*fort. illum περὶ παλαιᾶς τρυφῆς scriptorem*) *s.* Apicium *coll. Sen. ep. CXX 19* ‖ 4 mollitiis *Hertz* multis ω modulis *Oiselius* ‖ 6 vascos *Salmas.* ‖ 12 cum **Z** tamen **Q**[1] ‖ 13 quamquam **δ** ‖ 14 licinii ω ‖ 14 *et* 275, 19 catulli ω ‖ 15 tersius *Salmas.* persius **Q** pessius **Z** pressius **γ** ‖ 17 versus ⟨hice fuerunt⟩ *Baehrens* ‖ 18 coram t. P. curam *Schulze* ‖ 20 mi(c)hi ω | quaeram? σ | uerba] **O**[2]**X** membra ω | obeunt *Baehrens* ‖ 22 subido *add. Usener* stupido *CFWMueller* gelidus *Peiper* ‖ 23 sic] **O**[2]**X** si ω | stupidus *CFWMueller* rubidus *Peiper* | dum pudeo *Usener* duplideo ω duplo ideo σ dupliciter *Buettner*

Atque item alios versus eiusdem addidit, non hercle minus dulces quam priores *(fr. 2 B.)*: 12

quid faculam praefers, Phileros, quae nil opus nobis?
ibimus sic, lucet pectore flamma satis.
istam nam potis est vis saeva extinguere venti
aut imber caelo candidus praecipitans;
at contra hunc ignem Veneris, nisi si Venus ipsa,
nullast quae possit vis alia opprimere.

Item dixit versus Porcii Licini hosce *(fr. 5 B.)*: 13

custodes ovium tenerae propaginis, agnum,
quaeritis ignem? ite huc; quaeritis? ignis homost.
si digito attigero, incendam silvam simul omnem,
omne pecus flammast, omnia qua video.

Quinti Catuli versus illi fuerunt *(fr. 1 B.)*: 14

aufugit mi animus; credo, ut solet, ad Theotimum
devenit. sic est: perfugium illud habet.

3 sqq. carm. epigr. ed. Buech. 934 13 sqq. Anthol. Pal. IX 15 20 sqq. Anthol. Pal. XII 73 = Callim. epigr. 42 Schn. 41 Wil. Fronto p. 4, 9 N.

1 addidi (abd. **Z**) ω *corr.* **Q**[2] ‖ 3 Qui **δ** | qua γ | ni(c)hil est opus ω *corr.* σ ‖ 4 nobis] **δ** *om.* γ ‖ 5 pectoris *Baehrens* ‖ 6 nam *Turnebus* non ω *quo servato* praecipitans? *JGr.* nunc *s.* mox *Baehrens* ‖ 8 concitus *Baehrens* ‖ 9 Ad ω | si *om.* γ ‖ 12 licinii (luc. **Q**) ω | hosce quotiens **N** ‖ 13 teneraeque *Victorius* uendere ω uernae(que) *Hertz et Unger* mandrae *Haupt* mandraeque *Amatucci* Venerisque *Ussani* ‖ 14 item (tem **δ**) **δNOX** | huc qu(a)eritis ite (si te **X**) huc qu(a)eritis ignis **δΠX** ignis *om.* **N** huc! huc agite! *Buettner* agnum quaeritis? agnum? ite hinc o procul! ignis hic est *Ussani* ‖ 18 quae ς ‖ 20 Offugit **ΠX** | mi(c)hi ω

quid, si non interdixem, ne illunc fugitivum
mitteret ad se intro, sed magis eiceret?
ibimus quaesitum. verum, ne ipsi teneamur,
formido. quid ago? da, Venus, consilium.

X

⟨Verba haec ʽpraeter propter’ in usu volgi protrita etiam Ennii fuisse.⟩

1 Memini me quondam et Celsinum Iulium Nu-
midam ad Frontonem Cornelium pedes tunc
graviter aegrum ire et visere. Atque ubi introducti
sumus, offendimus eum cubantem in scimpodio Grae-
ciensi circumundique sedentibus multis doctrina aut
2 genere aut fortuna nobilibus viris. Adsistebant fabri
aedium complures balneis novis moliendis adhibiti
ostendebantque depictas in membranulis varias species
3 balnearum. Ex quibus cum elegisset unam formam
speciemque veris, interrogavit, quantus esset pecuniae
sumptus ad id totum opus absolvendum, cumque
4 architectus dixisset necessaria videri esse sestertia
ferme trecenta, unus ex amicis Frontonis: ʽet praeter-
propter’ inquit ʽalia quinquaginta’.
5 Tum Fronto dilatis sermonibus, quos habere de
balnearum sumptu instituerat, aspiciens ad eum amicum,
qui dixerat quinquaginta esse alia praeterpropter ⟨ne-
cessaria, eum interrogavit, quid significaret verbum
6 ʽpraeterpropter’⟩. Atque ille amicus: ʽnon meum’ in-
quit ʽhoc verbum est, sed multorum hominum, quos

1 Qui **δX**^{1} | Quid? quasi *Korsch* | nunc *Piazza* | interdixissem **δ** | illinc **O** ‖ 3 uerbum ω | ne *om.* **δ** | ipsititen. ω ‖ 6 prodita *codd.* ‖ 8 iulianum idam **δ** iulianum numidam **OΠX** ‖ 10 ubi *Salmas.* ibi **δ** ibi qui γ ibi ubi *Hertz* ‖ 11 scinpondio (-odio **N**) ω ‖ 15 que] qui **X** ‖ 17 ueneris **X** operis *Lipsius* erus *Vogel; an latet θερμαῖς?* ‖ 18 sumptus] **Q** espectus **Z** conspectus γ *unde possis* conputus ‖ 22 Tum — 24 quinquaginta *om.* **δO**^{1} ‖ 23 sumptis **X** | instituerat σ ‖ 24—26 *suppl. Sk., cui fere praecesserunt Hertz al.*

loquentis id audias; quid autem id verbum significet, 7
non ex me, sed ex grammatico quaerundum est', ac simul digito demonstrat grammaticum haud incelebri nomine Romae docentem ⟨unaque ibi⟩ sedentem. Tum grammaticus usitati pervulgatique verbi obscuritate motus: 'quaerimus,' inquit 'quod honore quaestionis 8
minime dignum est. Nam nescio quid hoc praenimis 9
plebeium est et in opificum sermonibus quam * notius.'

At enim Fronto iam voce atque vultu intentiore: 10
'itane,' inquit 'magister, dehonestum tibi deculpatumque hoc verbum videtur, quo et M. Cato *(fr. inc. 53 J.)* et M. Varro *(p. 340 Bip.)* et pleraque aetas superior ut necessario et Latino usi sunt?' Atque ibi Iulius 11
Celsinus admonuit in tragoedia quoque Enni, quae Iphigenia inscripta est, id ipsum, de quo quaerebatur, scriptum esse et a grammaticis contaminari magis solitum quam enarrari. Quocirca statim proferri Iphi- 12
geniam Q. Enni iubet. In eius tragoediae choro inscriptos esse hos versus legimus *(v. 183 $R.^3$)*:

ótio qui néscit uti,
plús negoti habét, quam cum est negótium in negótio.
nám cui, quod agat, ínstitutum est, níl nisi negótium
íd agit, ⟨id⟩ studét, ibi mentem atque ánimum delectát suum;
ótioso in ótio animus néscit, quid velit.

---

4 u. ibi *addidi* ⟨tum forte una ibidem⟩ sed. *Vahlen coll I 2, 3 XV 9, 3 XIX 9, 2* sedentem *del. Hertz* | 8 quam ⟨in hominum doctorum⟩ *Carrio; cfr. XVI 9, 1* quam ⟨quidquam⟩ *Rebling* | motius $\mathbf{X}^1\mathbf{Z}$ | 14 quoque] Q. ς || 19 scriptos *Ribbeck* 20 otio — habet | quam — negotio *dist. Vahlen* | utier *Sk.* || 21 negotii ω | 23 nil nisi *Hertz* in illis **δ** in illo γ initiis *Buecheler* | 24 negotio ***ΠX*** *unde* non ullo *Hermann* | 25 id *alt. add. Ribb* agitat *Bothe* | 27 initio *(ex* uin. **X**) ω *corr. Lipsius* | animus ⟨hominis⟩ *Hermann* ⟨quid agat,⟩ quid velit *Dziatzko* q. ⟨quaerat,⟩ velit *LMueller*

hóc idem est; em néque domi nunc nós nec militiaé sumus:
ímus huc, hinc ílluc; cum illuc véntum est, ire illínc lubet.
íncerte errat ánimus, praeterprópter vitam vívitur.

13 Hoc ubi lectum est, tum deinde Fronto ad grammaticum iam labentem: 'audistine,' inquit 'magister optime, Ennium tuum dixisse praeterpropter et cum sententia quidem tali, quali severissimae philosophorum esse obiurgationes solent? petimus igitur, dicas, quoniam de Enniano iam verbo quaeritur, qui sit remotus huiusce versus sensus:

íncerte errat ánimus, praeterprópter vitam vívitur.

14 Et grammaticus sudans multum ac rubens multum, cum id plerique prolixius riderent, exurgit et abiens: 'tibi,' inquit 'Fronto, postea uni dicam, ne inscitiores audiant ac discant.' Atque ita omnes relicta ibi quaestione verbi consurreximus.

XI

⟨Ponit versus Platonis amatorios, quos admodum iuvenis lusit, dum tragoediis contendit.⟩

1 Celebrantur duo isti Graeci versiculi multorumque doctorum hominum memoria dignantur, quod sint 2 lepidissimi et venustissimae brevitatis. Neque adeo pauci sunt veteres scriptores, qui quidem eos Plato-

24 sqq. Macr. II 2, 15 sqq.

---

1 hic *LMueller* | em] enim ς | nec σ de ω || 3 hunc δ | hinc . illinc **Z** illuc . hinc **Q** || 4 ire illuc **Q** | iubet ω *corr. Beroald.* || 5 vita *Salmas., Hamp, Archiv f. Lex. V 331* || 7 ibi δ || 12 qui *s.* quis (σ) *Hertz* quid ω || 13 remotus *scripsi* motus ω tot(i)us *Vogel* ignotus *Hertz* || 18 inscitores δ**X** || 19 ac] aut si **Q** || 27 qui q. *Lion* quidem **Q** quid **Z** qui γ

nis esse philosophi adfirmant, quibus ille adulescens luserit, cum tragoediis quoque eodem tempore faciendis praeluderet *(fr. 1 Be.)*:

τὴν ψυχὴν Ἀγάθωνα φιλῶν ἐπὶ χείλεσιν ἔσχον·
ἦλθε γὰρ ἡ τλήμων ὡς διαβησομένη.

Hoc *δίστιχον* amicus meus, *οὐκ ἄμουσος* adulescens, 3
in plures versiculos licentius liberiusque vertit. Qui quoniam mihi quidem visi sunt non esse memoratu indigni, subdidi *(p. 375 B.)*:

Dum semihiulco savio 4
meum puellum savior
dulcemque florem spiritus
duco ex aperto tramite,
† anima aegra et saucia
cucurrit ad labeas mihi,
rictumque in oris pervium
et labra pueri mollia,
rimata itineri transitus,
ut transiliret, nititur.
tum si morae quid plusculae
fuisset in coetu osculi,
Amoris igni percita
transisset et me linqueret,
et mira prorsum res foret,
ut fierem ad me mortuus,
ad puerum ⟨ut⟩ intus viverem.

---

14 Enn. Med. v. 213 R.[3]

---

2 eadem aetate *Macr.* | 4 ΑΓΑΘΩΝ *sic fere* ω | ἐπὶ χ.] *Macr.* ΕΠΕΧΕΙΝ (ΕΝ. **Z**) ω ‖ 10 dem ipse (dempse **Z**) michi uicos auio **δ** semiulco **γ** | 11 meo **δ** ***Π*** | suauior ω ‖ 14 an. ⟨mea⟩ *Hertz* (*praeferrem si liceret* an. ⟨male⟩; *cfr. Hor. s. I 4, 66 Ov. her. XII 57*) an. ⟨intus⟩ *Scriverius* an. aegra ⟨amore⟩ *Camerarius* ‖ 15 currit **δOX** | 16 luctumque **δ** ‖ 17 *sq.* molli armata **δ** ‖ 19 transire *codd. Macr.* | 24 foret σ fieret X^2 *Macr.* moueret ω ‖ 25 ad (a X^1) me fierem ω *Macr. transp. LMueller* ipse f. *Baehrens* intus ad me m. *Buecheler* | 26 ut *add. Scaliger* puerulum *Buecheler* at puerulo intus *tentari, cfr. Munro ad Lucr. IV 1091*

XII

⟨Dissertatio Herodis Attici super vi et natura doloris suaeque opinionis affirmatio per exemplum indocti rustici, qui cum rubis fructiferas arbores praecidit.⟩

1 Herodem Atticum, consularem virum, Athenis
disserentem audivi Graeca oratione, in qua fere omnes
memoriae nostrae universos gravitate atque copia et
2 elegantia vocum longe praestitit. Disseruit autem
contra *ἀπάθειαν* Stoicorum lacessitus a quodam Stoico,
tamquam minus sapienter et parum viriliter dolorem
3 ferret ex morte pueri, quem amaverat. In ea disser-
tione, quantulum memini, huiuscemodi sensus est:
quod nullus usquam homo, qui secundum naturam
sentiret et saperet, adfectionibus istis animi, quas
πάθη appellabat, aegritudinis, cupiditatis, timoris, irae,
voluptatis, carere et vacare totis posset † rhetor non
dolere, atque, si posset etiam obniti, ut totis careret,
non fore id melius, quoniam langueret animus et tor-
peret adfectionum quarundam adminiculis ut necessaria
4 plurium temperie privatus. Dicebat enim sensus istos
motusque animi, qui cum inmoderatiores sunt, vitia
fiunt, innexos implicatosque esse vigoribus quibusdam
5 mentium et alacritatibus, ac propterea, si omnino om-
nis eos inperitius convellamus, periculum esse, ne eis
adhaerentes bonas quoque et utiles animi indoles
6 amittamus. Moderandos esse igitur et scite conside-
rateque purgandos censebat, ut ea tantum, quae aliena
sunt contraque naturam videntur et cum pernicie ad-

6 homines *Gr.* ‖ 7 uniuersas **Z**[1] *del. HJMueller* ‖ 11 amauerit ω *corr.* σ (**X**?) ‖ 16 totius ω *corr.* σ totus *Carrio* | posset (p. et **X**) r(h)et(h)or non dolere (dolore **δOX**) ω p. et omnino (et re vera *propius abesset;* et ῥητῶς *v. d. rd. Hertz*) n. d. σ rh. n. d. *del. Carrio* ‖ 17 si] non **Q**[1] | ut iam obn. ω ‖ 18 fore *HJMueller* ex re ω | quoniam] inde **Z** ‖ 19 et *Mdg.* | necessario plurum peri et (periret ***Π***) ω *corr. Mdg.* plurimum imperio σ ‖ 20 enim σ eam ω | 24 ne eis σ nec his **X** necis ω | 28 uiderentur **OZ**

gnata sunt, detrahantur, ne profecto id accidat, quod cuipiam Thraco insipienti et rudi in agro, quem emerat, procurando venisse usu fabulast.

'Homo Thracus' inquit 'ex ultima barbaria ruris 7
colendi insolens, cum in terras cultiores humanioris vitae cupidine conmigrasset, fundum mercatus est oleo atque vino consitum. Qui ⟨cum⟩ nihil admodum super vite aut arbore colenda sciret, videt forte vicinum rubos alte atque late obortas excidentem, fraxinos ad summum prope verticem deputantem, suboles vitium e radicibus caudicum super terram fusas revellentem, stolones in pomis aut in oleis proceros atque derectos amputantem, acceditque prope et cur tantam ligni at-
que frondium caedem faceret, percontatus est. Et 8
vicinus ita respondit: 'Vt ager' inquit 'mundus pRus-
que fiat, eius arbor atque vitis fecundior.' Discedit 9
ille a vicino gratias agens et laetus tamquam adeptus rei rusticae disciplinam. Tum falcem ibi ac securim capit; atque ibi homo misere inperitus vites suas sibi omnis et oleas detruncat comasque arborum laetissimas uberrimosque vitium palmites decidit et frutecta atque virgulta simul omnia pomis frugibusque gignendis felicia cum sentibus et rubis purificandi agri gratia convellit mala mercede doctus audaciam fiduciamque
peccandi imitatione falsa eruditus. Sic' inquit 'isti 10
apathiae sectatores, qui videri se esse tranquillos et intrepidos et inmobiles volunt, dum nihil cupiunt, nihil dolent, nihil irascuntur, nihil gaudent, omnibus vehementioris animi officiis amputatis in torpore ignavae et quasi enervatae vitae consenescunt.'

2 inspicienti **Q**[1]**Z** | agroque memorat *δ* | 3 usus *ω corr. σ* 4 rudis *δ* **N O**[1] *Π* | 5 cultioris *ω praeter* **Q** | 7 constitutum *ω corr. σ* (*Amm. XXIV 3, 12 al.*), *suppl. Sk.* || 12 decertos *ω corr. Hertz* (ς) 16 eiusque **X** et ut *Mdg.* || 19 miser *ω correxi cfr. XIII 31, 1 inepte gloriosus II 21, 2 IX 11, 6 XX 1, 13* || 20 letissimas **X** lectissimas *ω* || 29 animi *om. δ* | corpore *ω corr. Lipsius*

XIII

⟨Quos 'pumiliones' dicimus, Graece *νάνους* appellari.⟩

1 Stabant forte una in vestibulo Palatii fabulantes Fronto Cornelius et Festus Postumius et Apollinaris Sulpicius, atque ego ibi adsistens cum quibusdam aliis sermones eorum, quos de litterarum
2 disciplinis habebant, curiosius captabam. Tum Fronto Apollinari: 'fac me,' inquit 'oro, magister, ut sim certus, an recte supersederim 'nanos' dicere parva nimis statura homines maluerimque eos 'pumiliones' appellare, quoniam hoc scriptum esse in libris veterum memineram, 'nanos' autem sordidum esse verbum et
3 barbarum credebam.' 'Est quidem' inquit 'hoc' Apollinaris 'in consuetudine inperiti vulgi frequens, sed barbarum non est censeturque linguae Graecae origine; *νάνους* enim Graece vocaverunt brevi atque humili corpore homines paulum supra terram extantes idque ita dixerunt adhibita quadam ratione etymologiae cum sententia vocabuli competente et, si memoria' inquit 'mihi non labat, scriptum hoc est in comoedia Aristophanis, cui nomen est *Ὁλκάδες (fr. 427 K.)*. Fuisset autem verbum hoc a te civitate donatum aut in Latinam coloniam deductum, si tu eo uti dignatus fores, essetque id inpendio probabilius, quam quae a Laberio ignobilia nimis et sordentia in usum linguae Latinae intromissa sunt.'

4 Tum Festus Postumius grammatico cuipiam Latino, Frontonis familiari: 'docuit' inquit 'nos Apollinaris 'nanos' verbum Graecum esse, tu nos doce, in quo de mulis aut eculeis humilioribus vulgo dicitur,

9 XVI 7, 10

14 uulgi is **Q** uulgus **Z** || 16 Graeci *ς* || 19 cum sentiae **Z** consencie **Q** || 21 *Ὁλκάδες Hertz* ΑΚΑΛΕC *sic fere ω Δαιταλῆς Ascherson Κωκαλός Salmas.* || 24 id] ad *γ* || 30 in quo] quoniam *Sk.*

anne Latinum sit et aput quem scriptum reperiatur.' Atque ille grammaticus, homo sane perquam in nosecndis veteribus scriptis exercitus: 'si piaculum' inquit 'non committitur praesente Apollinare, quid de voce ulla Graeca Latinave sentiam, dicere, audeo tibi, Feste, quaerenti respondere esse hoc verbum Latinum scriptumque inveniri in poematis Helvi Cinnae, non ignobilis neque indocti poetae', versusque eius ipsos dixit, quos, quoniam memoriae mihi forte aderant, adscripsi *(fr. 1 B.)*:

at nunc me Genumana per salicta
bigis raeda rapit citata nanis.

XIV

⟨Contemporaneos fuisse Caesari et Ciceroni M. Varronem et P. Nigidium, aetatis suae doctissimos Romanos; et quod Nigidii commentationes propter earum obscuritatem subtilitatemque in volgus non exeunt.⟩

Aetas M. Ciceronis et C. Caesaris praestanti 1
facundia paucos habuit, doctrinarum autem multiformium variarumque artium, quibus humanitas erudita est, columina habuit M. Varronem et P. Nigi
dium. Sed Varronis quidem monumenta rerum ac 2
disciplinarum, quae per litteras condidit, in propatulo
frequentique usu feruntur, Nigidianae autem com- 3
mentationes non proinde in volgus exeunt, et obscuritas subtilitasque earum tamquam parum utilis derelicta
est. Sicuti sunt, quae paulo ante legimus in com- 4
mentariis eius, quos grammaticos inscripsit, ex quibus quaedam ad demonstrandum scripturae genus exempli gratia sumpsi.

---

21 Amm. XXX 8, 13

5 latiue ⟨-ne Q⟩ δ ‖ 7 heluiciinae γ heluicii δ | 11 Cenumana *JGr.* | 12 citana δ ‖ 19 uiros paucos γ haud paucos *Gr.* ‖ 21 duo lumina $\mathbf{X}^2$ ‖ 27 ante diximus $\mathbf{Q}^1$ ‖ 28 ex *Ald.* et ω

5 Nam cum de natura atque ordine litterarum dis-
sereret, quas grammatici 'vocales' appellant, verba haec
scripsit, quae reliquimus inenarrata ad exercendam
6 legentium intentionem *(fr. 53 Sw.)*: a et o semper
principes sunt, i et u semper subditae, e et
subit et praeit; ⟨praeit⟩ in 'Euripo', subit in
'Aemilio'. Si quis putat praeire u in his verbis:
'Valerius', 'Vennonius', 'Volusius', aut i in his:
'iampridem', 'iecur', 'iocus', 'iucundum', errabit,
quod hae litterae, cum praeeunt, ne vocales
7 quidem sunt. Item ex eodem libro verba haec
sunt *(fr. 54 Sw.)*: Inter litteram n et g est alia
vis, ut in nomine 'anguis' et 'angari' et 'an-
corae' et 'increpat' et 'incurrit' et 'ingenuus'.
In omnibus his non verum n, sed adulterinum
ponitur. Nam n non esse lingua indicio est;
nam si ea littera esset, lingua palatum tange-
8 ret. Alio deinde in loco ita scriptum *(fr. 55 Sw.)*:
Graecos non tantae inscitiae arcesso, qui *ου* ex
ο et *υ* scripserunt, ⟨quantae,⟩ qui ei ex e et i:
illud enim inopia fecerunt, hoc nulla re subacti.

8 sqq. GLK I 8, 1; 422, 14; 425, 32 II 14, 1 IV 49, 14; 220, 36; 367, 12; 421, 21; 476, 1; 520, 31 etc. 12 sqq. GLK VI 16, 11; 19, 11

4 aeto **X**[1] a e i o u **δ** ‖ 5 i. e. i. u (i. ui **Z**) **δ** | est et **δ** ‖ 6 subdit *ω corr. σ* | praeit *hic add. Hertz* | eumpo subit en *fere ω* ‖ 7 uerbis *om.* **δ** ‖ 9 iocum *ω* ‖ 12 *et* 15 n *om.* **δ** ‖ 13 anc.] angore **δ** ‖ 15 omnibus enim his *γ* ‖ 16 indictio **NOX** iuditio **Z** 19 notat(a)e **δ** ‖ 20 *ο* et *υ*] o. ei. (oei **Z**) **δ** | quantae *add. σ* ⟨q nostri fuerunt⟩ *Hertz* | ei] i *Hertz* | e et ei **Q**

A. GELLII

NOCTIVM ATTICARVM LIBER VICESIMVS

I

Disputatio Sex. Caecilii iureconsulti et Favorini philosophi de legibus duodecim tabularum.

Sextus Caecilius in disciplina iuris atque in 1
legibus populi Romani noscendis interpretandisque
scientia, usu auctoritateque inlustris fuit. Ad eum 2
forte in area Palatina, cum salutationem Caesaris opperiremur, philosophus Favorinus accessit conlocutusque est nobis multisque aliis praesentibus. In illis 3
tunc eorum sermonibus orta mentiost legum decemviralium, quas decemviri eius rei gratia a populo creati conposuerunt, in duodecim tabulas conscripserunt.
Eas leges cum Sex. Caecilius inquisitis explora- 4
tisque multarum urbium legibus eleganti atque absoluta brevitate verborum scriptas diceret, 'sit' inquit 'hoc' Favorinus 'in pleraque earum legum parte ita, uti dicis; non enim minus cupide tabulas istas duodecim legi quam illos duodecim libros Platonis de legibus. Sed quaedam istic esse animadvertuntur aut obscurissima ⟨aut durissima⟩ aut lenia contra

2 Disceptatio γ | 4 in *alt. om* γ | 6 usu] ς usus ω | inlustris] Q inlustri ω | 10 decemv. *del Osann* | 12 et in Q· inque σ | 15 sit *Beroald.* sed ω | 18 illos decem ω *corr Falster* | 20 aut dur. *add. JGr.* | leuia Q

nimis et remissa aut nequaquam ita, ut scriptum est,
consistentia.'
5 'Obscuritates' inquit Sex. Caecilius 'non adsigne-
mus culpae scribentium, sed inscitiae non adsequen-
tium, quamquam hi quoque ipsi, qui, quae scripta
6 sunt, minus percipiunt, culpa vacant. Nam longa
aetas verba atque mores veteres oblitteravit, quibus
verbis moribusque sententia legum conprehensa est.
Trecentesimo quoque anno post Romam conditam
tabulae conpositae scriptaeque sunt, a quo tempore
ad hunc diem anni esse non longe minus sescenti
7 videntur. Dure autem scriptum esse in istis legibus
quid existimari potest? nisi duram esse legem *(IX 3)*
putas, quae iudicem arbitrumve iure datum, qui ob
rem dicendam pecuniam accepisse convictus est, capite
poenitur aut *(VIII 14)* quae furem manifestum ei, cui
furtum factum est, in servitutem tradit, *(VIII 12)*
8 nocturnum autem furem ius occidendi tribuit. Dic
enim, quaeso, dic, vir sapientiae studiosissime, an aut
iudicis illius perfidiam contra omnia iura divina atque
humana iusiurandum suum pecunia vendentis aut furis
manifesti intolerandam audaciam aut nocturni grassa-
toris insidiosam violentiam non dignam esse capitis
poenae existumes?'
9 'Noli' inquit Favorinus 'ex me quaerere, quid
ego existumem. Scis enim solitum esse me pro disci-
plina sectae, quam colo, inquirere potius quam de-
10 cernere. Sed non levis existimator neque aspernabilis
est populus Romanus, cui delicta quidem istaec vindi-

---

16 sqq. XI 18, 6 sqq.

2 consistentibus **δ** ‖ 4 inscientiae **OX** ‖ 9 nanque σ quinto quippe *Boot* ‖ 10 conscriptaeque ***Π*** ‖ 11 sexcenti *Gr.* septingenti ω ‖ 15 ducendam *Karlowa* iudicandam *Scioppius sicque Cicero saepe Quint. V 10, 87 Tac. a. IV 31* ‖ 18 ius occidenti **X** iure incidenti **δ** ‖ 20 iura *om.* **δ** ‖ 21 sua **δ** ‖ 22 tolerandam **Q** ‖ 24 pena ***Π*** ‖ 29 ista **Q** | uindicanti **X**

canda, poenae tamen huiuscemodi nimis durae esse
visae sunt; passus enim est leges istas de tam inmodico
supplicio situ atque senio emori. Sicut illud quoque 11
inhumaniter scriptum improbitavit, quod, si homo in
ius vocatus morbo aut aetate aeger ad ingrediendum
invalidus est, arcera non sternitur, sed ipse aufertur
et iumento imponitur atque ex domo sua ad praetorem
in comitium nova funeris facie effertur. Quam enim
ob causam morbo adfectus et ad respondendum pro
sese non idoneus iumento adhaerens in ius adversario
deportatur? Quod vero dixi videri quaedam esse in- 12
pendio molliora, nonne tibi quoque videtur nimis esse
dilutum, quod ita de iniuria poenienda scriptum est
(VIII 4): Si iniuriam alteri faxsit, viginti quin-
que aeris poenae sunto. Quis enim erit tam inops,
quem ab iniuriae faciendae libidine viginti quinque
asses deterreant? Itaque cum eam legem Labeo quo- 13
que vester in libris, quos ad duodecim tabulas
conscripsit *(fr. 25 H. 3 Br.)*, non probaret: '***' in-
quit 'L. Veratius fuit egregie homo inprobus atque
inmani vecordia. Is pro delectamento habebat os ho-
minis liberi manus suae palma verberare. Eum servus
sequebatur ferens crumenam plenam assium; ut quem-
que depalmaverat, numerari statim secundum duodecim
tabulas quinque et viginti asses iubebat. Propterea'
inquit *(FIR p. 204)* 'praetores postea hanc abolescere
et relinqui censuerunt iniuriisque aestumandis recupe-
ratores se daturos edixerunt. Nonnulla autem in istis 14

14 Ad singulas leges vd. Bruns

4 non humaniter **NOXZ** | improbauit γ ‖ 5 morbo adfectus **O** | egrediendum **Z**[1] ‖ 8 affertur **Q** ‖ 13 dissolutum *Vassis* 14 iniuria ω | 15 aeris *del. Pithoeus* | poinas *M. Bréal, mémoire de la fac. de ling. de Paris V 229, cfr. Fest. 371, 5* | erat **δ** | 17 Labeo q. *Huschke* cum labeo q. **δNO** cum (tum **Π**) quoque labeo **ΠX** M. Labeo q. *Weichert* ‖ 19 Quidam *add. Carrio, alii alia* ‖ 23 ferens *om.* γ | et quemcunque γ

legibus ne consistere quidem, sicuti dixi, visa sunt, velut illa lex talionis, cuius verba, nisi memoria me fallit, haec sunt *(VIII 2)*: si membrum rupit, ni
15 cum e pacto, talio esto. Praeter enim ulciscendi acerbitatem ne procedere quoque executio iustae talionis potest. Nam cui membrum ab alio ruptum est, si ipsi itidem rumpere per talionem velit, quaero, an efficere possit rumpendi pariter membri aequilibrium? In qua re primum ea difficultas est inexpli-
16 cabilis. Quid si membrum' inquit 'alteri inprudens ruperit? quod enim inprudentia factum est, retaliari per inprudentiam debet. Ictus quippe fortuitus et consultus non cadunt sub eiusdem talionis similitudinem. Quonam igitur modo inprudentem poterit imitari, qui in exequenda talione non licentiae ius habet,
17 sed inprudentiae? Sed et si prudens ruperit, nequaquam patietur aut altius se laedi aut latius. Quod cuiusmodi libra atque mensura caveri possit, non re-
18 perio. Quin etiam, si quid plus erit aliterve conmissum, res fiet ridiculae atrocitatis, ut contraria actio mutuae talionis oriatur et adolescat infinita quaedam
19 reciprocatio talionum. Nam de inmanitate illa secandi partiendique humani corporis, si unus ob pecuniam debitam iudicatus addictusque sit pluribus, non libet meminisse et piget dicere. Quid enim videri potest efferatius, quid ab hominis ingenio diversius, quam quod membra et artus inopis debitoris acerbissimo laniatu distrahebantur, sicuti nunc bona venum distrahuntur?'

20 Tum Sex. Caecilius amplexus utraque manu

1 ne] *vd. § 33* nec ω | 2 memorie **Z** | me *om.* **δ** || 3 rupsit *Turnebus* || 4 eo pacit $\mathbf{O}^3$ *Fest. p. 363, 5* || 10 quid si] $\mathbf{Q}^2$ qui si ***Π*Z** quis in **O** quis ui **Q** qui sin **N** quis **X** | alter ω *corr. Carrio* | 11 per inprudentiam γ | 15 diligentiae *Mdg.* || 17 quo **Q** qui **Z** || 20 aut **δ** | 23 patiendique (pac. **δX**) ω *corr.* ς || 24 adductusque **δO** || 27 et artus *om.* **Q** | acerbissimo *scripsi* breuissimo ω saevissimo *Bynkershoek* || 28 Sic $\mathbf{N}^2$**O *Π*X**

Favorinum: 'tu es' inquit 'unus profecto in nostra
memoria non Graiae modo, sed Romanae quoque rei
peritissimus. Quis enim philosophorum disciplinae
suae leges tam scite atque docte callet, quam leges tu
nostras decemvirales percalluisti? sed quaeso tecum 21
tamen, degrediare paulisper curriculis istis disputatio-
num vestrarum academicis omissoque studio, quicquid
lubitum est, arguendi tuendique, consideres gravius,
cuimodi sint ea, quae reprehendisti, nec ideo contem- 22
nas legum istarum antiquitates, quod plerisque ipse
iam populus Romanus uti desiverit. Non enim pro-
fecto ignoras legum oportunitates et medelas pro tem-
porum moribus et pro rerum publicarum generibus
ac pro utilitatum praesentium rationibus proque viti-
orum, quibus medendum est, fervoribus mutari atque
flecti neque uno statu consistere, quin, ut facies caeli
et maris, ita rerum atque fortunae tempestatibus
varientur. Quid salubrius visum est rogatione illa 23
Stolonis iugerum de numero praefinito? quid utilius
plebisscito Voconio de coercendis mulierum heredita-
tibus? quid tam necessarium existimatum est propul-
sandae civium luxuriae quam lex Licinia et Fannia
aliaeque item leges sumptuariae? Omnia tamen haec
oblitterata et operta sunt civitatis opulentia quasi
quibusdam fluctibus exaestuantis. Sed cur tibi esse 24
visa est inhumana lex omnium mea quidem sententia
humanissima, quae iumentum dari iubet aegro aut seni
in ius vocato? Verba sunt haec de lege si in ius 25
vocat *(I 1; 3)*: Si morbus aevitasve vitium escit,
qui in ius vocabit, iumentum dato; si nolet,

5 Fronto p. 168, 13 N.

2 grece **Q** gratie **Z** | quoque *om.* **N O *Π*** ‖ 5 tecum *del. Vogel* | 8 tuendi **N** ‖ 9 cuiusmodi **N Q** ‖ 10 ipse *Hertz* ipsis *ω* ipsus *Boot* ‖ 28 Verba] uerba sunt hec legis. si in ius uocato. uerba *δ*; *cfr. Vahlen. Ztschr. f. öst. Gymn. XI (1860) 6* | lege: Si in ius vocat, si *dist.* *ς*

26 arceram ne sternito. An tu forte morbum appel-
lari hic putas aegrotationem gravem cum febri rapida
et quercera iumentumque dici pecus aliquod unicum
tergo vehens? ac propterea minus fuisse humanum
existumas aegrotum domi suae cubantem iumento in-
27 positum in ius rapi? Hoc, mi Favorine, nequaquam
ita est. Nam morbus in lege ista non febriculosus
neque nimium gravis, sed vitium aliquod inbecillitatis
atque invalentiae demonstratur, non periculum vitae
ostenditur. Ceteroqui morbum vehementiorem vim
graviter nocendi habentem legum istarum scriptores
alio in loco non per se 'morbum', sed *(II 2)* morbum
28 sonticum appellant. Iumentum quoque non id solum
significat, quod nunc dicitur; sed vectabulum etiam,
quod a iunctis pecoribus trahebatur, veteres nostri
29 'iumentum' a 'iungendo' dixerunt. Arcera autem
vocabatur plaustrum tectum undique et munitum
quasi arca quaedam magna vestimentis instrata, qua
30 nimis aegri aut senes portari cubantes solebant. Quae-
nam tibi igitur acerbitas esse visa est, quod in ius
vocato paupertino homini vel inopi, qui aut pedibus
forte aegris esset aut quo alio casu ingredi non quiret,
plaustrum esse dandum censuerunt? neque insterni
tamen delicate arceram iusserunt, quoniam satis esset
invalido cuimodi vectabulum. Atque id fecerunt, ne
causatio ista aegri corporis perpetuam vacationem
daret fidem detractantibus iurisque actiones declinan-
31 tibus. Sed enim ipsum vide. Iniurias factas quinque
et viginti assibus sanxerunt. Non omnino omnes, mi

5 Amm. XXI 9, 7 13 sqq. Varro l. l. V 31, 135 Non. I p. 54, 25 (= CGL V 650, 55) (Isid. XVI 18, 4) 16 sqq. Varro l. l. V 31, 140 Non. I p. 55, 3 Serv. pl. A. I 744 CGL VI 89

15 a iunctis σ iunctis δ adiunctis γ | pectoribus (temporibus pectoribus Q) ω | trahebantur δ | trahebatur; veteres enim σ || 17 plaustrum ⟨rusticum⟩ *Hertz ex Nonio* || 25 cuicuimodi *Carrio* | uectaculum δ O Π || 28 ipse *Boot* | vide quod σ

Favorine, iniurias aere isto pauco diluerunt, tametsi
haec ipsa paucitas assium grave pondus aeris fuit;
nam librariis assibus in ea tempestate populus usus
est. Sed iniurias atrociores, ut de osse fracto, non 32
liberis modo, verum etiam servis factas inpensiore
damno vindicaverunt *(VIII 3)*, quibusdam autem in- 33
iuriis talionem quoque adposuerunt. Quam quidem
tu talionem, vir optime, iniquius paulo insectatus es
ac ne consistere quidem dixisti lepida quadam sollertia
verborum, quoniam talioni par non sit talio neque
rumpi membrum facile possit ad alterius rupturae, ut ais
tu, 'aequilibrium'. Verum est, mi Favorine, talionem 34
parissimam fieri difficillime. Sed decemviri minuere
atque extinguere volentes huiuscemodi violentiam pul-
sandi atque laedendi talione, eo quoque metu coercen-
dos esse homines putaverunt neque eius, qui membrum
alteri rupisset et pacisci tamen de talione redimenda
nollet, tantam esse habendam rationem arbitrati sunt,
ut, an prudens inprudensne rupisset, spectandum pu-
tarent aut talionem in eo vel ad amussim aequipera-
rent vel in librili perpenderent; sed potius eundem
animum eundemque impetum in eadem parte corporis
rumpenda, non eundem quoque casum exigi voluerunt,
quoniam modus voluntatis praestari posset, casus ictus
non posset. Quod si ita est, ut dico et ut ipse aequi- 35
tatis habitus demonstrat, taliones illae tuae reciprocae
argutiores profecto quam veriores fuerunt. Sed quon- 36
iam acerbum quoque esse hoc genus poenae putas,
quae, obsecro te, ista acerbitas est, si idem fiat in te,
quod tute in alio feceris? praesertim cum habeas

---

2 grauitandus (a eres **δ** ‖ 3 eam tepestatem **Q** | 7 imposuerunt **Π** ‖ 11 ad σ id ω rupturae] **N** rupt(a)e ω ‖ 12 est] et **δ** | 13 rarissimum (-me **δ**) ω *corr. Oiselius* ‖ 15 talione *del. Iunt.* talioneo q. *Huschke* ‖ 19 an *del. Mdg.* inprudensue ω *corr. CFWMueller* | expectandum **δ** ‖ 20 aut *om.* **δ** ‖ 23 rumpendi ω *corr. Vogel* ‖ 24 praestare ω *corr.* ς ‖ 25 et ut] ς ut et ω | 30 alios **Z** | habeas] feceris **δ**

facultatem paciscendi et non necesse sit pati talionem,
37 nisi eam tu elegeris. Quod edictum autem praetorum
de aestimandis iniuriis probabilius esse existimas, nolo
hoc ignores hanc quoque ipsam talionem ad aestima-
38 tionem iudicis redigi necessario solitam. Nam si reus,
qui depecisci noluerat, iudici talionem imperanti non
parebat, aestimata lite iudex hominem pecuniae dam-
nabat, atque ita, si reo et pactio gravis et acerba
talio visa fuerat, severitas legis ad pecuniae multam
39 redibat. Restat, ut ei, quod de sectione partitioneque
corporis inmanissimum esse tibi visum est, respondeam.
Omnibus quidem virtutum generibus exercendis colen-
disque populus Romanus e parva origine ad tantae
amplitudinis instar emicuit, sed omnium maxime atque
praecipue fidem coluit sanctamque habuit tam privatim
40 quam publice. Sic consules, clarissimos viros, hosti-
bus confirmandae fidei publicae causa dedidit, sic clien-
tem in fidem acceptum cariorem haberi quam propin-
quos tuendumque esse contra cognatos censuit, neque
peius ullum facinus existimatum est, quam si cui pro-
41 baretur clientem divisui habuisse. Hanc autem fidem
maiores nostri non modo in officiorum vicibus, sed in
negotiorum quoque contractibus sanxerunt maximeque
in pecuniae mutuaticae usu atque commercio: adimi
enim putaverunt subsidium hoc inopiae temporariae,
quo communis omnium vita indiget, si perfidia debi-
42 torum sine gravi poena eluderet. Confessi igitur aeris
ac debiti iudicatis triginta dies sunt dati conquirendae
43 pecuniae causa, quam dissolverent, eosque dies decem-
viri 'iustos' appellaverunt, velut quoddam iustitium,

18 V 13, 2 Dionys. Hal. II 10, 4 Plut. Rom 13 Serv. A. VI 609 30 Paul. p. 103, 17 Suet. rel. p. 156 R. CGL V 214, 8

2 praetorium σ ‖ 3 existimas *Huschke* ex his (iis **NOX**) ω his potest? σ ‖ 6 depisci **Q** ‖ 10 Restat — 294, 12 atque *om.* **δ** ‖ 17 dedit γ *corr.* *Daniel* ‖ 20 si qui *Carrio* ‖ 27 confessis γ ‖ 28 debitis ***ΠX***

id est iuris inter eos quasi interstitionem quandam et
cessationem, quibus diebus nihil cum his agi iure
posset. Post deinde, nisi dissolverant, ad praetorem 44
vocabantur et ab eo, quibus erant iudicati, addiceban-
tur, nervo quoque aut compedibus vinciebantur. Sic 45
enim sunt, opinor, verba legis *(III 1—4)*: Aeris con-
fessi rebusque iure iudicatis triginta dies iusti
sunto. Post deinde manus iniectio esto, in ius
ducito. Ni iudicatum facit aut quis endo eo
in iure vindicit, secum ducito, vincito aut nervo
aut compedibus. Quindecim pondo ne minore
aut si volet maiore vincito. Si volet, suo vi-
vito. Ni suo vivit, qui eum vinctum habebit,
libras farris endo dies dato. Si volet, plus
dato. *(III 5)* Erat autem ius interea paciscendi ac, 46
nisi pacti forent, habebantur in vinculis dies sexaginta
Inter eos dies trinis nundinis continuis ad praetorem 47
in comitium producebantur, quantaeque pecuniae iudi-
cati essent, praedicabatur. *(III 6)* Tertiis autem nun-
dinis capite poenas dabant aut trans Tiberim peregre
venum ibant. Sed eam capitis poenam sanciendae, 48
sicuti dixi, fidei gratia horrificam atrocitatis ostentu
novisque terroribus metuendam reddiderunt. Nam si
plures forent, quibus reus esset iudicatus, secare, si
vellent, atque partiri corpus addicti sibi hominis per
miserunt. Et quidem verba ipsa legis dicam, ne exi 49
stimes invidiam me istam forte formidare *(III 6)*:
Tertiis inquit nundinis partis secanto. Si plus
minusve secuerunt, se fraude esto. Nihil pro- 50
fecto inmitius, nihil inmanius, nisi, ut re ipsa apparet,
eo consilio tanta inmanitas poenae denuntiata est, ne

1 GLK I 32, 10 comm. et schol. Luc. II 18 V 32; 115 CGL V 214, 6   11 Liv. XXXII 26, 18

1 reos *Marcilius* | 5 nervoque *Salmas.* | 8 Pede inde **X** 10 uindictus **X**[1] | 11 Quind. | CL *Voigt* | maiore aut s. v. minore *codex Cuiacii* 14 farris *Scriverius* fer r i γ | 24 adiudicatus *Sk.*

51 ad eam umquam perveniretur. Addici namque nunc
et vinciri multos videmus, quia vinculorum poenam
52 deterrimi homines contemnunt, dissectum esse anti-
quitus neminem equidem neque legi neque audivi,
quoniam saevitia ista poenae contemni non quitast.
53 An putas, Favorine, si non illa etiam ex duodecim
tabulis *(VIII 23)* de testimoniis falsis poena abole-
visset et si nunc quoque, ut antea, qui falsum testi-
monium dixisse convictus esset, e saxo Tarpeio deice-
retur, mentituros fuisse pro testimonio tam multos,
quam videmus? Acerbitas plerumque ulciscendi male-
54 ficii bene atque caute vivendi disciplina est. Historia
de Metto Fufetio Albano nobis quoque non admodum
numero istiusmodi libros lectitantibus ignota non est,
qui, quoniam pactum atque condictum cum rege populi
Romani perfide ruperat, binis quadrigis evinctus in
diversa nitentibus laceratus est. Novum atque asperum
supplicium quis negat? sed, quid elegantissimus poeta
dicat, vide *(Verg. A. VIII 643)*:

at tu dictis, Albane, maneres.'

55 Haec taliaque alia ubi Sextus Caecilius omni-
bus, qui aderant, ipso quoque Favorino adprobante
atque laudante disseruit, nuntiatum est Caesarem iam
salutari, et separati sumus.

II

Vocabulum 'siticinum' in M. Catonis oratione quid significet.

1 Siticines scriptum est in oratione M. Catonis,
quae scribitur ne imperium sit veteri, ubi novus
venerit *(LXIX J.)*. Siticines inquit et liticines

---

12 sqq Liv. I 27 Flor. I 1, (3,) 7 Oros. II 4 Varro apud Non. IV p. 287, 21 Serv. A. VIII 643 etc. 27 sqq. Non. I p. 54, 20

---

4 neque *prius del.* σ ‖ 9 deiecerunt X^1 ‖ 14 saepenumero *Knapp* | lectitabantibus ς ‖ 15 conductum **Q** ‖ 21 ibi ς

et tubicines. Sed Caesellius Vindex in con- 2
mentariis lectionum antiquarum scire quidem se
ait liticines lituo cantare et tubicines tuba; quid istuc
autem sit, quo siticines cantant, homo ingenuae
veritatis scire sese negat. Nos autem in Capitonis 3
Atei coniectaneis *(fr. 7 H. 9 Br.)* invenimus 'siticines'
appellatos, qui apud sitos canere soliti essent, hoc est
vita functos et sepultos, eosque habuisse proprium
genus tubae, qua canerent, a ceterorum tubicinum
differens.

III

Quam ob causam L. Accius poeta in pragmaticis sicinnistas 'nebuloso nomine' esse dixerit.

Quos 'sicinistas' vulgus dicit, qui rectius locuti 1
sunt, 'sicinnistas' littera ⟨n⟩ gemina dixerunt. Sicin- 2
nium enim genus veteris saltationis fuit. Saltabundi
autem canebant, quae nunc stantes canunt. Posuit 3
hoc verbum L. Accius poeta in pragmaticis *(fr.
inc. 3 M. 27 B.)* appellarique sicinnistas ait nebuloso
nomine; credo propterea nebuloso, quod, sicinnium
cur diceretur, obscurum esset.

IV

Artificum scaenicorum studium amoremque inhonestum probrosumque esse; et super ea re verba Aristotelis philosophi adscripta.

Comoedos quispiam et tragoedos et tibicines dives 1
adulescens, Tauri philosophi discipulus, ⟨ut⟩ liberos

3 Varro l. l. V 16, 91 GLK I 28, 14; 38, 5; 87, 16; 541, 24 Anecd. H. 74, 28 CGL VI 650 VII 372 7 Cic. legg. II 22, 57

4 quo ⟨sit. cantent⟩ *Magius* quod ω || 8 functos et fun c tos et **NO*Π*** f. et finitos ς funeratos vel vita functos et sepultos *Non.* || 12 gram⟨m⟩aticis *hic* ω | sicinistas (*saepius*) ω || 14 Quod **Q**[1]**Z** || 15 n *add.* σ || 19 agit inebuloso **δ** || 20 nebuloso nomine **Q** 21 esse **δ** || 27 ut *add. Vogel*

homines in deliciis atque in delectamentis habebat.
2 Id genus autem artifices Graece appellantur *οἱ περὶ*
3 *τὸν Διόνυσον τεχνῖται.* Eum adulescentem Taurus
a sodalitatibus convictuque hominum scaenicorum ab-
ducere volens misit ei verba haec ex Aristotelis
libro exscripta, qui *προβλήματα ἐγκύκλια* inscriptus
est, iussitque, uti ea cotidie lectitaret *(probl. XXX 10;*
4 *fr. 209 VR.)*: *Διὰ τί οἱ Διονυσιακοὶ τεχνῖται ὡς ἐπὶ
τὸ πολὺ πονηροί εἰσιν; ὅτι ἥκιστα λόγου καὶ φιλοσο-
φίας κοινωνοῦσι διὰ τὸ περὶ τὰς ἀναγκαίας τέχνας τὸ
πολὺ μέρος τοῦ βίου εἶναι, καὶ ὅτι ἐν ἀκρασίαις τὸν
πολὺν χρόνον εἰσίν, ὁτὲ δὲ ἐν ἀπορίαις· ἀμφότερα δὲ
φαυλότητος παρασκευαστικά.*

V

Exempla epistularum Alexandri regis et Aristotelis philosophi ita uti sunt edita; eaque in linguam Latinam versa.

1 Commentationum suarum artiumque, quas disci-
pulis tradebat, Aristoteles philosophus, regis Ale-
xandri magister, duas species habuisse dicitur. Alia
erant, quae nominabat *ἐξωτερικά*, alia, quae appella-
2 bat *ἀκροατικά*. *Ἐξωτερικὰ* dicebantur, quae ad rhe-
toricas meditationes facultatemque argutiarum civili-
3 umque rerum notitiam conducebant, *ἀκροατικὰ* autem
vocabantur, in quibus philosophia remotior subtiliorque
agitabatur quaeque ad naturae contemplationes discep-
4 tationesve dialecticas pertinebant. Huic disciplinae,
quam dixi, *ἀκροατικῇ* tempus exercendae dabat in

20 sq. Cic. fin. V 5, 12 ad Att. IV 16, 2 schol. Aristot. apud FLittig, Andronikos p. 45; 51; 55

3 TEXNEITAI *ω* ‖ 4 que *om.* **Z** ‖ 9 *ἢ ὅτι Arist.* | *καὶ om. Arist.*, *σοφίας Arist.* ‖ 7 ut **δ** ‖ 10 TEXNACAYTONTO ***Π*** ‖ 11 *τὸ πολὺ τοῦ βίου εἰσίν, τὰ δὲ καὶ ἐν ἀπ. Arist.* ‖ 13 ΠΕΡΙCKEYACTIKA *ω* ‖ 16 greca ita **Z** ‖ 17 discipulus **δ** ‖ 22 que *om.* *γ* uiliumque **X** ‖ 27 acroatticae ***Π*** AKPOATIKAI *ω*

Lycio matutinum nec ad eam quemquam temere ad-
mittebat, nisi quorum ante ingenium et eruditionis
elementa atque in discendo studium laboremque ex-
plorasset. Illas vero exotericas auditiones exercitium- 5
que dicendi eodem in loco vesperi faciebat easque
vulgo iuvenibus sine dilectu praebebat, atque eum
δειλινὸν περίπατον appellabat, illum alterum supra
ἑωθινόν; utroque enim tempore ambulans disserebat.
Libros quoque suos, earum omnium rerum conmen- 6
tarios, seorsum divisit, ut alii exoterici dicerentur,
partim acroatici.

Eos libros generis acroatici cum in vulgus ab 7
eo editos rex Alexander cognovisset atque ea tempe-
state armis exercitum omnem prope Asiam teneret
regemque ipsum Darium proeliis et victoriis urgeret, in
illis tamen tantis negotiis litteras ad Aristotelem
misit non eum recte fecisse, quod disciplinas acroaticas,
quibus ab eo ipse eruditus foret, libris foras editis in-
volgasset: 'Nam qua' inquit 'alia re praestare ceteris 8
poterimus, si ea, quae ex te accepimus, omnium pro
sus fient communia? quippe ego doctrina anteire malim
quam copiis atque opulentiis.'

Rescripsit ei Aristoteles ad hanc sententiam: 9
'Acroaticos libros, quos editos quereris et non proinde
ut arcana absconditos, neque editos scito esse neque
non editos, quoniam his solis cognobiles erunt ⟨, qui
nos audiverunt⟩.'

Exempla utrarumque litterarum sumpta ex An- 10
dronici philosophi libro subdidi *(fr. 662 VR.)*. An

12 sqq. Plut. Alex. 7 Zonar. IV 8

1 mittebat **O** ***Π*** **X Z** | 5 discendi ***Π*** | 6 delectu **N X** consolatu (*del. m. 2*) delictu **Q** | 9 librosque suos *γ* | 11 partim] alii ***Π*** | 12 eos l. g. agroatici] **Z** *om.* *ω* | 14 exercitu que (*σ*) exercitam *Carrio Plaut. Epid. 529 confert Sk. del. Eussner* | 20 ex] a ***Π*** | 26 qui n. a. *add Hertz* (*σ*) | 29 An] en *Rose* Amavi *σ*

autem prosus in utriusque epistula brevitatis elegantissimae filum tenuissimum ***

11 *Ἀλέξανδρος Ἀριστοτέλει εὖ πράττειν.*

Οὐκ ὀρθῶς ἐποίησας ἐκδοὺς τοὺς ἀκροατικοὺς τῶν λόγων. τίνι γὰρ δὴ διοίσομεν ἡμεῖς τῶν ἄλλων, εἰ καθ' οὓς ἐπαιδεύθημεν λόγους, οὗτοι πάντων ἔσονται κοινοί; Ἐγὼ δὲ βουλοίμην ἂν ταῖς περὶ τὰ ἄριστα ἐμπειρίαις ἢ ταῖς δυνάμεσιν διαφέρειν. Ἔρρωσο.

12 *Ἀριστοτέλης βασιλεῖ Ἀλεξάνδρῳ εὖ πράττειν.*

Ἔγραψάς μοι περὶ τῶν ἀκροατικῶν λόγων οἰόμενος δεῖν αὐτοὺς φυλάττειν ἐν ἀπορρήτοις. Ἴσθι οὖν αὐτοὺς καὶ ἐκδεδομένους καὶ μὴ ἐκδεδομένους· ξυνετοὶ γάρ εἰσιν μόνοις τοῖς ἡμῶν ἀκούσασιν. Ἔρρωσο, Ἀλέξανδρε βασιλεῦ.

13 Hoc ego verbum *ξυνετοὶ γάρ εἰσιν* quaerens uno itidem verbo dicere aliud non repperi, quam quod est scriptum a M. Catone in sexta origine *(fr. 105 P.)*: Itaque ego inquit cognobiliorem cognitionem esse arbitror.

VI

Quaesitum atque tractatum, utrum siet rectius dicere 'habeo curam ⟨vestri', an⟩ 'vestrum'.

1 Percontabar Apollinarem Sulpicium, cum eum Romae adulescentulus sectarer, qua ratione diceretur 'habeo curam vestri' aut 'misereor vestri' et iste casus 'vestri' eo in loco quem videretur habere casum rectum.

---

24 sqq. Serv. A. II 595

---

2 ten. ⟨assecutus sim, nescio⟩ *Hertz* || 4 (11) ἀκροαματικοὺς *Plut.* || 8 ΕΜΠΙΡΙΑC *ω* || 15 ΕΡΡΩCΟ ᾱ. Β̄. *ω* || 17 uersu **Q** || 18 quinto origin ***Π*** || 22 sit ***Π*** || 23 vestri an *om. ω* (*praeter* **Z**?) | uestram **Q** || 24 Percuntabam **Z** || 26 habere casum habeo curam ***δ***

Is hic mihi ita respondit: 'Quaeris' inquit 'ex me, 2
quod mihi quoque est iamdiu in perpetua quaestione.
Videtur enim non 'vestri' oportere dici, sed 'vestrum',
sicuti Graeci locuntur: *ἐπιμελοῦμαι ὑμῶν*, *κήδομαι*
ὑμῶν, in quo loco *ὑμῶν* aptius 'vestrum' dicitur
quam 'vestri' et habet casum nominandi, quem tu 3
'rectum' appellasti, ⟨'vos'⟩. Invenio tamen' inquit
'non paucis in locis 'nostri' atque 'vestri' dictum, non
'nostrum' aut 'vestrum'. L. Sulla rerum gestarum
libro secundo *(fr. 3 P.)*: Quod si fieri potest, ut etiam nunc nostri vobis in mentem veniat, nosque magis dignos creditis, quibus civibus quam hostibus utamini quique pro vobis potius quam contra vos pugnemus, neque nostro neque maiorum nostrorum merito nobis id continget.
Terentius in Phormione *(v. 172)*: 4

ita plérique ingenió sumus omnes, nóstri
nosmet paénitet.

Afranius in togata *(v. 417 R.³)*: 5

nescíoqui nostri míseritust tandém deus.

Et Laberius in Necyomantia *(v. 62 R.³)*: 6

dum díutius retinétur, nostri oblítus est.

Dubium porro' inquit 'non est, quin eodem haec om- 7
nia casu dicantur: ⟨nostri paenitet,⟩ nostri oblitus
est, nostri misertus est, quo dicitur: 'mei paenitet',
'mei misertus est', 'mei oblitus est'. 'Mei' autem casus 8
interrogandi est, quem 'genetivum' grammatici vocant,
et ab eo declinatur, quod est 'ego'; huius deinde plura-

16 sq. (Non. IX p. 501, 20)

4 ΚΗΔΔΙ **N Π** ΚΗΔΙ **O** | 6 et h. — 25 misertus est *om.* **δ** || 7 vos *add. Hertz (σ)* | 10 Quo γ *corr.* **X²** || 12 credatis *Lion* || 15 immerito *Mdg.* | 20 miseritus γ *corr. Ribb. ex v. 25* | 21 necromantia **N** | 22 detinetur **N O** | 24 *suppl. Sk.* | 25 miseritus **N O** quod ω

tivum est 'nos'. 'Tui' aeque declinatur ab eo, quod 9 est 'tu'; huius itidem plurativum est 'vos'. Sic namque Plautus declinavit in Pseudulo in hisce versibus *(v. 3)*:

si ex té tacente fíeri possem cértior,
ere, quaé miseriae té tam misere mácerent,
duorúm labori ego hóminum parsissém lubens:
mei té rogandi et † tui tis respondendí mihi.

Mei enim Plautus hoc in loco non ab eo dixit, quod 10 est 'meus', sed ab eo, quod est 'ego'. Itaque si dicere velis 'patrem mei' pro 'patrem meum', quo Graeci modo *τὸν πατέρα μου* dicunt, inusitate quidem, sed recte profecto eaque ratione dices, qua Plautus dixit 11 labori mei pro 'labori meo'. Haec autem ipsa ratio est in numero plurativo, qua Gracchus *(ORF p. 248)* misereri vestrum dixit et qua M. Cicero *(pro Planc. VI 16 sq.)* contentio vestrum et *(div. in Caec. III 10 XII 37?)* contentione nostrum dixit quaque item ratione Quadrigarius in annali undevicesimo verba haec posuit *(fr. 83 P.)*: C. Mari, ecquando te nostrum et reipublicae miserebitur! Cur igitur Terentius paenitet nostri, non 'nostrum', et Afra-12 nius nostri miseritus est, non 'nostrum'? Nihil hercle' inquit 'mihi de ista re in mentem venit, nisi auctoritas quaedam vetustatis non nimis anxie neque superstitiose loquentis. Nam sicuti multifariam scriptum

7 sq. (Non. IX p. 501, 12) 27 sqq. Donat. Ter. Eun. IV 4, 10 Hec. II 1, 19; 43

---

1 aeque] ego **δ** ‖ 6 miserie et aminiserae (ammisere **Q**) **δ** ‖ 7 hominem *Non. GLK I 368, 6* ‖ 9 me interrogandi *Non.* | ter **δ** | tui tis *s.* tuitis *γ* uitis **Z** intis **Q** tui *et* te *codd. Plauti* tui *Non.* tis *Carrio* | respondendim (-dum **Z**) ibim enim **δ** ‖ 12 quod *γ* 13 inusitate — 26 auctor. *om.* **δ** ‖ 21 et quando *γ* (= *ω*)

est vestrorum pro 'vestrum', ut in Plauti Mustellaria in hoc versu *(v. 280)*:

verum illuc esse maxima pars vestrorum intellegit,

cum vellet 'maxima pars' dicere 'vestrum', ita nonnumquam 'vestri' quoque dictum est pro 'vestrum'.
Sed procul dubio, qui rectissime loqui volet, 'vestrum' 13
potius dixerit quam 'vestri'. Et idcirco inportunissime' 14
inquit 'fecerunt, qui in plerisque Sallusti exemplaribus scripturam istam sincerissimam corruperunt. Nam cum ita in Catilina scriptum esset *(XXXIII 2)*: Saepe maiores vestrum miseriti plebis Romanae, vestrum obleverunt et 'vestri' superscripserunt. Ex quo in plures libros mendae istius indoles manavit.'
Haec memini mihi Apollinarem dicere, eaque 15
tunc ipsa, ita ut dicta fuerant, notavi.

VII

⟨Quam diversae Graecorum sint sententiae super numero Niobae filiorum.⟩

Mira et prope adeo ridicula diversitas fabulae apud 1
Graecos poetas deprenditur super numero Niobae filiorum. Nam Homerus *(Il. XXIV 602)* pueros puellas- 2
que eius bis senos dicit fuisse, Euripides *(fr. 455 N.²)* bis septenos, Sappho *(fr. 143 B.)* bis novenos, Bacchylides *(fr. 46 Bl.)* et Pindarus *(fr. 65 B.)* bis denos, quidam alii scriptores tres fuisse solos dixerunt.

---

20 sqq. Apollod III 5, 6 Aelian v. h. XII 36 schol. Eur. Phoen. 159 Lact. Stat. Th. VI 117

---

3 illud (*Gelli* **Q**? est *codd. Plaut.* | maxime **O**¹ maximum (-mam *Plauti B*) adeo *Plaut.* | nostrorum **Z** | *post v.* 3 *pauca tantum fragmenta in* **O** ‖ 6 pro *om.* **O *II* X** | uestro **Q** uro **Z** ‖ 11 inscriptum **Z** ‖ 12 miserti **Z** ‖ 14 suboles *Mdg.* ‖ 15 meminimus ap. ***II*** ‖ 16 ipsum *Eussner* ‖ 18 *lemma om.* ω *praebent omisso* sint ς ‖ 23 bis *om.* **N *II* X**

VIII

De his, quae habere *συμπτωσίαν* videntur cum luna mansuescente ac senescente.

1 Annianus poeta in fundo suo, quem in agro Falisco possidebat, agitare erat solitus vindemiam
2 hilare atque amoeniter. Ad eos dies me et quosdam
3 item alios familiaris vocavit. Ibi tum cenantibus nobis magnus ostrearum numerus Roma missus est. Quae cum adpositae fuissent et multae quidem, sed inuberes macraeque quaeque essent: 'luna' inquit Annianus 'nunc videlicet senescit; ea re ostrea quoque, sicuti
4 quaedam alia, tenuis exuctaque est.' Cum quaereremus, quae alia item senescente luna tabescerent, 'nonne Lucilium' inquit 'nostrum meministis dicere *(inc. 46 M. 801 B.)*:

> luna alit ostrea et implet echinos, muribus fibras
> et iecur addit?

5 Eadem autem ipsa, quae crescente luna gliscunt, de-
6 ficiente contra defiunt. Aelurorum quoque oculi ad easdem vices lunae aut ampliores fiunt aut minores.
7 Id etiam' inquit 'multo mirandum est magis, quod apud Plutarchum in quarto in Hesiodum commentario legi *(fr. 90 Bern.)*: 'Cepetum revirescit et

16 cfr. Plin. II 41, 109 XI 37, 196 XXIX 4, 59 Aelian. nat. an. II 56 Antig. Car. 124 (136) Lydus mens. III 8 (11) ostent. 8 (7) 24 sqq. Plut. Is. et Osir. 8 p. 353 F

---

2 qui ***ΠX*** | CYNΠΔOCIàN **Z** CỲIΔOCIΔH (CYIΔ. **X**) *γ corr. Hertz συμπάθειαν* ς | lunam (luna ***Π***) ansuescente ***δ*NΠ** lunam anuescente (ac uesc. **X**) **OX** accrescente *s.* adolescente *Lion* iuvenescente *ego* ‖ 9 uberes **Q** ‖ 10 macrae quaeque **NX** macraeque ***Π*X**² macrus queque ***δ*** macriusculaeque *Hertz* ‖ 16 implet et (et *om.* **Q**) *ω transp. Ald.* | echines ***Π*(X)** ‖ 18 iecur *Keller* peccu **Q** recu **X** pecu **X**² *ω* ‖ 19 ipsa *om.* ***δ*** ‖ 20 contra luna *γ* | Elulorum ***δ*** Aeluiorum *γ corr. Beroaldus* ‖ 24 cepe tum *pars codd., sed vd. Skutsch, Archiv f. Lex. XII 199* | reuiuescit (-nescit **Q**) ***δ***

congerminat decedente luna, contra autem inarescit adolescente. Eam causam esse dicunt sacerdotes Aegyptii, cur Pelusiotae cepe non edint, quia solum olerum omnium contra lunae augmenta atque damna vices minuendi et augendi habeat contrarias.''

IX

Qualibus verbis delectari solitus sit Antonius Iulianus positis in mimiambis ⟨Cn. Matii; et quid significet M. Cato in oratione, quam⟩ scripsit de innocentia sua, cum ita dictitat: 'numquam vestimenta a populo poposci'.

Delectari mulcerique aures suas dicebat Antonius 1
Iulianus figmentis verborum novis Cn. Matii, hominis eruditi, qualia haec quoque essent, quae scripta ab eo 2
in mimiambis memorabat *(fr. 12 B.)*:

sinuque amicam refice frigidam caldo
columbulatim labra conserens labris.

Item id quoque iucunde lepideque fictum dictitabat 3
(fr. 13 B.):

iam tonsiles tapetes ebrii fuco,
quos concha purpura imbuens venenavit.

***

X

⟨Quid vocabulum 'ex iure manum consertum' significet.⟩

Ex iure manum consertum verba sunt ex anti- 1
quis actionibus, quae, cum lege agitur et vindiciae

---

24 (Varro l. l. VI 7, 64 Cic. pro Mur. XII 26 de orat. I 10, 41 ad Att. XV 7)

3 edunt Q edant γ || 4 augmenta] Q aucta ω || 7 posciis δ pest us N¹ | 8 *sq* Cn. — quam *add. LMueller* | 10 scitamenta *edd. vett.* | posci ω *corr. LMueller* || 15 est nuque (nu·q Q) δ | reficere ω *corr. Scaliger* || 16 columbalatim Q columbatim γ || 21 *desunt haud pauca, vd. lemma* || 23 *lemmata capitum 10 et 11 om.* ω || 25 uindigie δ uindictae γ

contenduntur, dici nunc quoque apud praetorem solent.

2 Rogavi ego Romae grammaticum, celebri hominem fama et multo nomine, quid haec verba essent? Tum ille me despiciens: ʽaut erras,ʼ inquit ʽadulescens, aut ludis; rem enim doceo grammaticam, non ius respondeo; si quid igitur ex Vergilio, Plauto, Ennio quaerere habes, quaeras licet.ʼ

3 ʽEx Ennio ergoʼ inquam ʽest, magister, quod
4 quaero. Ennius enim verbis hisce usus est.ʼ Cumque ille demiratus aliena haec esse a poetis et haud usquam inveniri in carminibus Ennii diceret, tum ego hos versus ex octavo annali absentes dixi — nam forte eos tamquam insigniter praeter alios factos memineram — *(fr. 276 M. 187 B.)*:

pellitur e medio sapientia, vi geritur res;
spernitur orator bonus, horridus miles amatur.
haut doctis dictis certantes nec maledictis
miscent inter sese inimicitiam agitantes,
non ex iure manum consertum, sed magis ferro
rem repetunt regnumque petunt, vadunt solida vi.

5 Cum hos ego versus Ennianos dixissem, ʽcredoʼ inquit grammaticus ʽiam tibi. Sed tu velim credas mihi Quintum Ennium didicisse hoc non ex poeticae litteris, set ex iuris aliquo perito. Eas igitur tu quoqueʼ inquit ʽet discas, unde Ennius didicit.ʼ

6 Vsus consilio sum magistri, quod docere ipse debuerat, a quo discerem, praetermonstrantis. Itaque id,

9 usus] sensus δ ‖ 11 tamen **Z** ‖ 15 tollitur *Cic. pro Mur. XIV 30* ‖ 18 nec] sed *Columna* ‖ 19 mussant *Scriverius* | inimicitias σ | minitantes *LMueller* ‖ 20 manum] ***Π*** *Cic. ep. ad fam. VII 13, 2 et pars codd. pro Mur. XIV 30* manu ω ‖ 21 ferro] errore ω ‖ 22 rem] *Cic.* rei ω | rep.] petunt δ | regn. parant *LMueller* | solita δ valida *Maehly* ‖ 24 hoc hos δ | ergo ***Π*** **Q** ‖ 30 praemonstrantis ς

quod ex iureconsultis quodque ex libris eorum didici,
inferendum his commentariis existimavi, quoniam, in
medio rerum et hominum vitam qui colunt, ignorare
non oportet verba actionum civilium celebriora. 'Manum
conserere' ***. Nam de qua ⟨re⟩ disceptatur in iure 7
⟨in re⟩ praesenti, sive ager sive quid aliud est, cum
adversario simul manu prendere et in ea re sollemnibus
verbis vindicare, id est 'vindicia'. Correptio manus 8
in re atque in loco praesenti apud praetorem ex duodecim tabulis fiebat, in quibus ita scriptum est (*VI 5*):
si qui in iure manum conserunt. Sed postquam 9
praetores propagatis Italiae finibus datis iurisdictionibus negotiis occupati proficisci vindiciarum dicendarum
causa ⟨ad⟩ longinquas res gravabantur, institutum est
contra duodecim tabulas tacito consensu, ut litigantes
non in iure apud praetorem manum consererent, sed
'ex iure manum consertum' vocarent, id est alter
alterum ex iure ad conserendam manum in rem, de
qua ageretur, vocaret atque profecti simul in agrum,
de quo litigabatur, terrae aliquid ex eo, uti unam
glebam, in ius in urbem ad praetorem deferrent et in
ea gleba tamquam in toto agro vindicarent. Idcirco 10
Ennius significare volens non, ut ad praetorem solitum est, legitimis actionibus neque ex iure manum
consertum, sed bello ferroque et vera vi atque solida

5 sqq. Fest p. 376, 16 15 sqq. Gai IV 17 Fest. p 376, 24

1 quoque Z quoque **Q**[1]**Z** ex libris quoque *ς* ‖ 2 his quoque ***II*** ‖ 4 cel. ⟨ut⟩ Manu *Christ* ‖ 5 conserere ⟨conferre **X** | *hic desinunt* ***δ IIX*** ‖ ⟨est rem⟩ eam de *Huschke* | re *om.* **N** in iure in re *Hertz* in iure **N** in re *edd. vett.* ‖ 7 prenderet. In **N** | solemnibus *Brissonius* omnibus **N** ‖ 8 Consertio *Cramer* ‖ 11 cui **N** 12 auctis iur. *Huschke* latis iur. *Budaeus* satis ⟨statis *Francken* iurisdictionis *Karlowa* ‖ 13 pacisci **N** *corr.* *ς* ‖ 14 ad *add. Oiselius* in *Carrio* | regiones *Francken* ‖ 15 sensu **N** *corr.* *ς* 17 manu **N** 18 conferendam **N** ‖ 23 uolens bellum **N** bellum *del. Hertz* volens gestum *Huschke*

***; quod videtur dixisse conferens vim illam civilem et festucariam, quae verbo diceretur, non quae manu fieret, cum vi bellica et cruenta.

XI

⟨Quid sit 'sculnae' verbum positum apud M. Varronem.⟩

1 P. Lavini liber est non incuriose factus. Is in-
2 scriptus est de verbis sordidis. In eo scripsit
'sculnam' vulgo dici quasi 'seculnam'; quem, qui
elegantius inquit loquuntur, 'sequestrem' ap-
3 pellant. Vtrumque vocabulum a sequendo factum
est, quod eius, qui electus sit, utraque pars fidem
4 sequatur. Sculnam autem scriptum esse in logisto-
rico M. Varronis, qui inscribitur Catus, *(fr. 37 R.)*
5 idem Lavinius in eodem libro admonet. Sed quod
apud sequestrem depositum erat, 'sequestro positum'
per adverbium dicebant. Cato de Ptolomaeo contra
Thermum *(X 3 J.)*: Per deos immortalis, nolite
vos atque ***.

9 sq. Serv. pl. XI 133 (Fest. p. 339, 21) Lact. Stat. Th. VII 542 Isid. X 260 diff. 195 Dig. L 16, 110 CGL VII 258

1 *in lacuna suppl. Boot*: rem repeti dixit ‖ 6 P. Plani **N** *corr. ς* ‖ 12 logistorico *Caelius Rhodiginus* historico **N** ‖ 16 Ptolemaeo **N** ‖ 18 *post* atque **N**² *et ς praefationem* (iocundiora alia eqs.) *addunt*

I

INDEX AVCTORVM

L. Accius vd. ind. nom.
Astyanacte[1] XIV 1, 34
Atreo XIII 2, 2
[didascalicis (cfr. praef. 8)[2])]
III 3, 9; cfr. § 1
lib. I: III 11, 2; 4
Neoptolemo XIII 3, 2
Pelopidis II 6, 23
pragmaticis (cfr. praef. 8[2]) XX 3, 3
Sotadicorum lib. I[2]): VI 9, 16
Aedituus vd. Valerius
Aelii VII 15, 5
(Sex.) Aelius Catus[3]) IV 1, 20
C. Aelius Gallus[3]) de significatione verborum, quae ad ius civile pertinent lib. II: XVI 5, 3
Aelius Melissus XVIII 6, 1 sq. de loquendi proprietate ib. 2 sqq.
L. Aelius Stilo[4]) I 18 II 21, 8 V 21, 6 VII 15, 5 X 21, 2 XII 4, 5
ind. Plaut. III 3, 1; 12
de proloquiis comm. XVI 8, 2; 9
Q. Aelius Tubero I 22, 7
Q. Aelius Tubero XIV 7, 13; 8, 2
in historiis VII 3; 4, 2 sq. lib. I: X 28, 1
super officio iudicis XIV 2, 20
ad C. Oppium VI 9, 11
Aeschines in or. in Timarchum 131: I 5, 1
180 sq.: XVIII 3
Aeschylus XIII 19, 4; 25, 7 XVII 21, 10

1 Tragicorum Romanorum fragmenta rec. ORibbeck[3], Lipsiae 1897; item reliqui tragici Romani (R[3].).

2 C. Lucili saturarum reliquiae em. LMueller. Accedunt Acci praeter scaenica et Suei reliquiae, Lipsiae 1872 (M.).

Fragmenta poetarum Romanorum coll. Aem. Baehrens, Lipsiae 1886; ubi reliqui quoque poetae Romani (B.).

3 Iurisprudentiae Anteiustinianae quae supersunt comp. PEHuschke[5], Lipsiae 1886 (H.).

Iurisprudentiae Antehadrianae quae supersunt ed. FPBremer, Lipsiae 1896 sqq.; item reliqui ICti (Br.).

4 FMentz, De L. Aelio Stilone, Comment. phil. Ienens. IV 1, Lipsiae 1890 (Me.).

Prometheo ignifero XIII 19, 4
Aesopi apologus II 29
L. Afranius in togata[1]) XX 6, 5; 11
Consobrinis XV 13, 3
Sella XIII 8, 1 sqq.
Titulo X 11, 8 sq.
Albinus vd. Postumius
Alcaeus[2]) in poematis XVII 11, 1
Alexander Aetolus[3]) XV 20, 8
Alexander M. cfr. ind. nom.
ep. ad Aristotelem XX 5, 7 sqq.
ep. ad Olympiadem XIII 4, 2
Alexis comicus II 23, 1
Pythagorizusa IV 11, 8
Alfenus Varus digestorum lib. XXXIV, coniectaneor. (cfr. praef. 9) lib. II: VII 5
Anacreon XIX 9, 4 sqq.
Andronicus philosophus XX 5, 10
Annaeus Cornutus
de figuris sentent. lib. II: IX 10, 5 sq.
in Vergilium comm. II 6
L. Annaeus Seneca XII 2
ep. moralium[4]) (cfr. praef. 9) lib. XXII: XII 2, 3 sqq.
Annales maximi lib. XI: IV 5, 6
Annianus VI 7 IX 10, 1 XX 8
(Anthologia Palat. VII 53: III 11, 3)
Antisthenes[5]) IX 5, 3 cfr. ind. nom.
Antistius Labeo I 12, 1[6]) IV 2, 3; 7 sqq. XIII 10, 1; 12, 1 sqq. XV 27, 1
ad XII tabb. comm. I 12, 18 XX 1, 13
lib. II: VI 15, 1
ad edict. praet. libri XIII 10, 3
lib. IV: XIII 10, 3
posteriorum lib. XXXVIII sqq.: XIII 10, 2
Antonius Iulianus cfr. ind. nom.
Apion Plistonices[7]) V 14, 1 sqq.
Aegyptiacis X 10, 2
lib. V: V 14, 4 sqq. VI 8, 2 sqq.
de Alexandri regis laudibus VII 8, 1 sq.
Apollodorus comicus II 23, 1

---

1) Comicorum Romanorum fragmenta rec. ORibbeck³, Lipsiae 1898; item reliqui comici Romani (R.³).

2) Poetae lyrici Graeci rec. ThBergk⁴, Lipsiae 1882; item reliqui lyrici Graeci (B.).

3) Analecta Alexandrina scr. AMeineke, Berolini 1843; item Parthenius.

4) L. Annaei Senecae epistulae morales ed. OHense, Lipsiae 1898 (H.).

5) Fragmenta philosophorum Graecorum coll. FGAMullachius, Parisiis 1860 sqq. (FPG); item reliqui philosophi Graeci praeter Chrysippum, Epicurum, Heraclitum, Musonium, Panaetium, Theophrastum, Zenonem et poetas philosophos.

6) Cfr. etiam RPeter, Quaestionum pontificalium specimen, Argentorati 1886.

7) Fragmenta historicorum Graecorum coll. CMuellerus, Parisiis 1841 sqq.; item reliqui historici Graeci (FHG).

Apollodorus in chronicis[1] XVII 4, 5 sq.
Apollonius Rhodius IX 9, 3
Aquilius comicus III 3, 4
Arcesilaus vd. ind. nom.
Archilochus vd. ind. nom.
Archytas vd. ind. nom.
Arion vd. ind. nom.
Aristarchus[2] II 25, 4 XIV 6, 3 cfr. Aristides
Aristeas Proconnesius IX 4, 3
Aristides (immo Aristarchus) Samius III 10, 6
Aristippus XIX 1, 10
Aristo ICtus XI 18, 16
Aristophanes [XV 20, 8 (?)]
'Ολκάδες (?) XIX 13, 3
Ran. 354 sqq.; 369 sqq.: praef. 20 sq.
837 sqq.: I 15, 19
1154; 1156 sqq.: XIII 25, 7
1445: XII 5, 6
Thesmoph. 453 sqq.: XV 20, 7
Aristoteles[3]) III 11, 6; 15, 1 IV 11, 11 sq. X 2, 1 XIX 5, 2 sqq. XX 5, 1 sqq.; cfr. ind. nom.
ad Alexandrum M. ep. XX 5, 9 sqq.
de animalibus XIII 7, 6
lib. VII 4 III 16, 6; 13; cfr. X 2, 1
meteorolog. lib. II 6, 17: II 22, 24
περὶ μνήμης [VI 6, 2 sq.] VIII 7
problem. (cfr. praef. 7) libri I 11, 17 sqq.; XIX 5, 3 sqq.; in septimo problematorum III 6, 1 sq.
VII 3: XIX 4
XXVI 29: II 22, 24
ib. 39 37: II 30, 11
XXVII 10: XIX 4
XXVIII 7: XIX 2, 5
XXX 10: XX 4, 3 sq.
de re publ. Athen. 8: II 12, 1
de somno c. 2: VI 6, 2 sq.
topic. I 1: XV 26, 1
Aristoxenus de Pythagora IV 11, 4 sqq.
Arrianus[4])
dissert. Epicteti XVII 19, 2 sqq.
lib. I (immo II 19): I 2, 6 sqq.
lib. V: XIX 1, 14
Q. Asconius Pedianus[5] XV 28, 4
C. Asinius Gallus XVII 1, 1
M. (immo C.) Asinius Pollio
ad Ciceronem ep. I 22, 19
ad Plancum ep. X 26, 1 sqq.
C. Ateius Capito I 12, 8 X 20, 2 sqq.
in coniectaneis II 24, 2; 15 XX 2, 3
lib. IX (?) de iudic. publ. IV 14, 1 X 6, 4
lib. IX (?): XIV 7, 12 sq.; 8, 2
epist. XIII 12, 1 sqq.
de officio senatorio IV 10, 7 sq.
de pontif. iure lib. V: IV 6, 10
Atta vd. Quinctius

1) FJacoby, Apollodors Chronik (Philol. Untersuch. XVI), Berolini 1902 (Ja.).

2) De Aristarchi studiis Homericis scr. KLehrs[3], Lipsiae 1882.

3) Aristotelis qui ferebantur librorum fragmenta coll. VRose, Lipsiae 1886 (VR.).

4) Epicteti dissertationes ab Arriano digestae rec. HSchenkl, Lipsiae 1894 (Sch.).

5) Q. Asconius Pedianus rec. AKiessling et RSchoell, Berolini 1875, praef. (K.-Sch.).

Augustus[1]) cfr. ind. nom.
in epistulis X 11, 5; 24, 2
ad Gaium nepotem ep. XV 7, 3
Aurelius Opilius[2])
ind. Plaut. III 3, 1
Musarum (cfr. praef. 6) lib. I: I 25, 17 sq.

Bacchylides[3]) XX 7, 2
Bias vd. ind. nom.

Sex. Caecilius cfr. ind. nom.
Q. Caecilius Metellus Numidicus[4]) cfr. ind. nom.
in Valerium Messal. accus. lib. III: XV 14
ad Cn. et L. Domitios ep. XV 13, 6 XVII 2, 7
in C. Manlium tr. pl. VII 11
ad pop. de ducendis uxoribus I 6
de triumpho suo XII 9, 4 sqq.
Caecilius Statius II 23, 5 sqq. V 6, 12 XV 24; cfr. ind. nom.
Chrysio VI 17, 13
Hypobolimaeo Aeschino XV 14, 5
Plocio II 23, 5 sqq. III 16, 4 sq.
Polumenis XI 7, 6
Subditivo XV 9, 1; 3
Synaristosis XV 15, 2
Triumpho VI 7, 9
Caelius Sabinus VI 4
de edict. aed. cur. IV 2, 3; 13
Caesar vd. Iulius
Caesellius Vindex IX 14, 6 XVIII 11
lectionum antiq. comm. II 16, 5 sqq. III 16, 11 VI 2 XI 15, 2 sqq. XX 2, 2; cfr. praef. 6
Callimachus[5]) IV 11, 2 IX 9, 3; cfr. ind. nom.
Callistratus de Oropo or III 13, 5
L. Calpurnius Piso[6])
annalium lib. I: XI 14
lib. II: XV 29, 2
lib. III: VII 9
Calvisius Taurus cfr. ind. nom.
commentarii I 26, 3
in Platonis Gorg. comm. lib. I: VII 14, 5
[de Stoicorum ἀπαθείᾳ] XII 5, 5
Calvus vd. Licinius
Carneades cfr. ind. nom.
Cassius annalium lib. I: XVII 21, 3
T. Castricius vd. ind. nom.
Cato vd. Porcius
Catullus vd. Valerius
Cebes Socraticus vd. ind. nom.

1) Imperatoris Caesaris Augusti scriptorum reliquiae instr. MAWeichert, Grimae 1846 (W.).

2) Latini sermonis vetustioris reliquiae selectae. Recueil publié par AEEgger, Parisiis 1843; item Servius Claudius, Cloatius Verus (E.).

3) Bacchylidis carmina ed. FBlass², Lipsiae 1899 (Bl.).

4) Oratorum Romanorum fragmenta coll. HMeyer², Turici 1842 (ORF²); item reliqui oratores Romani praeter Catonem.

5) Callimachea ed. OSchneider, Lipsiae 1870 sqq. (Schn.).

6) Historicorum Romanorum fragmenta coll. HPeter, Lipsiae 1883; item reliqui historici Romani (P.).

Chares[1] V 2, 2
Chilo Lacedaemonius I 3
Chrysippus[2]) I 2, 10 VI 16, 6 VII 2 XI 12, 1 XVI 8, 4 XIX 1, 14; cfr. ind. nom.
 περὶ καλοῦ καὶ ἡδονῆς lib. I: XIV 4
 περὶ προνοίας lib. IV: VII 1, 2 sqq.; 2, 1 sqq.; 6 sqq.
Cicero vd. Tullius
Cincii VII 15, 5
Cincius de re militari
 lib. III; V; VI: XVI 4, 1; 2; 5; 6
Cinna vd. Helvius
Ser. Claudius[3])
 commentario XIII 23, 19
 ind. Plaut. III 3, 1
Q. Claudius Quadrigarius V 21, 6
 annal. lib. I: I 25, 6 II 19, 7 sq. VI 11, 7 (IX 11, 2 sqq.); 13, 4 sqq.; 14, 1 sq.; 3; 20 XVII 2, 2 sqq.
 lib. III: I 7, 9; 13; 16, 1 III 7, 21; 8, 5 sqq.
 V: V 17, 5
 VI: II 2, 12 sq. XVII 13, 6; 8
 VIII: XVII 13, 5
 XIII: XIII 29
 XVIII: I 7, 9; 13
 XIX: IX 1 X 1, 3 sq. XIII 30, 7 XV 1, 4 sqq. XX 6, 11
 XXI: X 13, 4
 XXIII: X 13, 4
Cleanthes I 2, 10
Clearchus IV 11, 14
Cloatius Verus[3]) in libris verborum a Graecis tractorum XVI 12
 lib. IV: XVI 12, 5 sq.
Coelius (Antipater)
 historiarum lib. II: X 24, 6 sq.
 in principio lib. III (?): X 1, 3 sq.
M. Cornelius Fronto vd. ind. nom.
Cornelius Nepos
 in chronicis XVII 21, 8; 24
 lib. I: XVII 21, 3
 exemplis cfr. VI 19, 1 lib. V: VI 18, 11
 de illustribus viris lib. XIII: XI 8, 5
 de vita Ciceronis XV 28
P. Cornelius Scipio Afric. maior or. IV 18, 6
P. Cornelius Scipio Africanus minor
 pro se contra Ti. Claudium Asellum VI 11, 9; cfr. III 4, 1 IV 17, 1
 or. quinta II 20, 5 sq.
 ad populum in censura de moribus IV 20, 10 V 19, 15 sq.
 adv. Naevium IV 18, 6
 adv. P. Sulpicium Gallum VI 12, 4 sq.
L. Cornelius Sisenna II 25, 9
 historia XII 15, 1
 lib. IV: XI 15, 7
 VI: IX 14, 12 XII 15, 2

1) Scriptores rerum Alexandri Magni coll. CMullerus post: Arrianus ed. FDuebner, Parisiis 1846 (M.).

2) De Chrysippi vita, doctrina et reliquiis scr. FNGBaguet, Annales academ. Lovaniensis IV, Lovanii 1822 (Bag.).

AGercke, Chrysippea, Fleckeis. ann. suppl XIV 689, Lipsiae 1885 (G.).

(Stoicorum veterum fragmenta coll. JabArnim, Lipsiae 1903; quem librum non iam adhibere potui.)

3) Vd. p. 310 adn. 2

L. Cornelius Sulla cfr. ind. nom.
rerum gestar. lib. II: I 12, 16 XX 6, 3
Crates II 25, 4 XIV 6, 3
Critolaus IX 5, 6 XI 9, 1; 2; 10, 1; cfr. ind. nom.
Ctesias IX 4, 3

Democritus V 15, 8; cfr. ind. nom.
de vi et nat. chamaeleontis X 12, 1 sqq.
[περὶ λοιμῶν] IV 13, 3
Demosthenes cfr. ind. nom.
in Androtionem XV 28, 6
§ 7 (9): X 19, 2 sq.
de corona § 67: II 27
§ 205: XIII 1, 6 sq.
in Timocrat. XV 28, 6
Dicaearchus IV 11, 14
Diodorus Cronus XI 12, 2 sq.
Diogenes Cynicus cfr. ind. nom.
Diogenes Stoicus cfr. ind. nom.
ἐν τῇ ἠθικῇ I 2, 10
Dioxippus Hippocraticus XVII 11, 5

†Elydis grammatici veteris commentarius XIII 14, 7
Empedocles[1]) cfr. ind. nom.
in carmine IV 11, 9 sq.
Q. Ennius XVII 17, 1 XX 10, 2; cfr. ind. nom.
annales[2]) XVIII 5, 2
in annalibus II 26, 12 III 14, 5 VI 12, 7 VII 6, 6 IX 4, 1 X 1, 6; 29, 2 XII 2, 3 XIII 21, 13 XVI 10, 1 sqq. XVIII 9, 3 sqq.
lib. I: VII 6, 9 XIII 23, 18
III: I 22, 16 [XVI 10, 1]
VII: XII 4 XVIII 5, 4 sqq.
VIII: (X 1, 6) XX 10, 3 sqq.
IX: [XII 2, 2 sqq.; 11]
[X]: XVIII 9, 3
XII (?): XVII 21, 43
XIII: VI 2, 3 sqq. XVIII 2, 12; 16
XIV: II 26, 21 sqq. X 25, 4
XVI: IX 14, 5
XVII (?): XVII 21, 43
XVIII: XIII 21, 14; cfr. XVII 21, 43
Achille IV 17, 14
Alexandro VII 5, 10
Cresphonte VII 16, 10
Erectheo VII 16, 9
Hecuba XI 4, 3 sq.
Iphigenia XIX 10, 11 sqq.
Melanippa V 11, 12 sqq. VI 9, 17
Phoenice VI 17, 10
satiris II 29, 20 VI 9, 2 XVIII 2, 7
Scipione IV 7, 2 sqq.
tragoediarum rell. inc. V 15, 9; 16, 5 XIX 8, 6
Ephorus III 11, 2
Epicharmus[3]) I 15, 15
Epictetus cfr. Arrian. et ind. nom.
Epicurus[4]) II 6, 12; 8, 1 sqq.;

1) Poetarum philosophorum fragmenta ed. HDiels, Berolini 1901; item Timon et Xenophanes (D.).

2) Q. Enni carminum reliquiae. Accedunt Cn. Naevi belli Poenici quae supersunt em. LMueller, Petropoli 1884 (M.), et Baehrens vd. p. 307 adn. 2

3) Comicorum Graecorum fragmenta ed. GKaibel, Berolini 1899 (Kaib.).

4) Epicurea ed. HUsener, Lipsiae 1887 (Us.).

9, 1 sqq.; 18, 8 V 15, 8; 16, 3 IX 5, 2; 8; cfr. ind. nom.
Erasistratus[1] XVII 11, 1 sqq.
  διαιρέσεων lib. I: XVI 3, 3 sqq.
Erucius Clarus VII 6, 12
  ad Sulpicium Apollinarem ep. XIII 18, 2
Euathlus vd. ind. nom.
Euclides Socraticus VII 10
Euclides definit. I 2: I 20, 9
Eudemus Rhodius vd. ind. nom.
Eudoxus vd. ind. nom.
Eupolis[2]) I 15, 12
Euripides VI 16, 6 sq. XIII 19, 2 sqq.; 25, 7 XVII 4, 3 XX 7, 2; cfr. ind. nom.
  Bacchis 193: XIII 19, 3
    386: I 15, 17
  Cresphonte VI 3, 28 [XX 7, 2 (?) cfr. Phoeniss. 159]
  Hecuba 293 sqq.: XI 4
  in tragoedia *'Ινώ* XIII 19, 4

Q. Fabius Pictor
  annales lib. IV: V 4, 1 sqq.
  de iure pontif.[3]) lib. I: I 12, 14 X 15, 1
Favonius (?) in suasione legis Liciniae de sumptu minuendo XV 8
Favorinus philosophus[4]) X 12, 9 sq.; cfr. ind. nom.
  laudes febris et laudes Thersitae XVII 12, 2
  [*παντοδαπὴ ἱστορία* (cfr. praef. 8) XIV 6 (?)]
  Πυρρωνείων τρόπων libri X. XI 5, 5
Fenestella XV 28, 4 sq.
Furius Antias poeta XVIII 11, 2 sqq.

Gavius Bassus[5])
  in commentariis III 9; 18, 3 sq.
  de orig. verb. et vocab. III 19 V 7
    lib. III: II 4, 3 sqq.
    VII: XI 17, 4
Cn. Gellius VIII 14; cfr. ind. nom.
  in annalibus XVIII 12, 6
    lib. III: XIII 23, 13 sqq.

Hadrianus in or. quam in sen. de Italicensibus habuit XVI 13, 4 sq.; cfr. ind. nom.
Hegesias IX 4, 3
Hellanicus cfr. ind. nom.
  in Aegyptiacis I 2, 10
C. Helvius Cinna IX 12, 12 XIX 9, 7; 13, 5
Heraclides Ponticus[6]) VIII extr.

1) RFuchs, De Erasistrato capita selecta, Herm. XXIX 171, Berolini 1894 (Fu.).

2) Comicorum Atticorum fragmenta ed. ThKock, Lipsiae 1880 sqq.; item Menander (K.).

3) Cfr. etiam RPeter, Quaestionum pontificalium specimen, Argentorati 1886.

4) JLMarres, De Favorini Arelatensis vita, studiis, scriptis, Traiecti ad Rhenum 1853 (Ma.).

5) LLersch, Gavius Bassus und Caesius Bassus, Philol. I 615, Stolberg 1846 (L.).

6) OVoss, De Heraclidis Pontici vita, Diss. Rostoch., Lipsiae 1896.

Heraclitus Ephesius[1]) praef. 12
Hermippus III 13
Herodes Atticus [ἐγχειρίδια praef. 7]; cfr. ind. nom.
Herodotus cfr. ind. nom.
hist. lib. I 17: I 11, 7
23: XVI 19
68: III 10, 11
85: V 9, 4
II 22: VIII 4
III 108: XIII 7, 1 sq.
IV 28: XVII 8, 16
IV 173: XVI 11, 3 sqq.
VI 37: VIII 4
Hesiodus[2]) III 11, 5 IX 9, 3 XX 8, 7; cfr. ind. nom.
epigramma in tripode Heliconio, qui ab Hes. positus traditur, III 11, 3
ἔργ. 40 sq.: XVIII 2, 13
266: IV 5, 7
719 sq.: I 15, 14
825: XVII 12, 4
θεογ. 142 sqq.: III 11, 5
Hierocles Stoicus IX 5, 8
Hippocrates XVII 11, 6 XIX 2, 8; cfr. Dioxippus et Sabinus et ind. nom.
περὶ τροφῆς: III 16, 7 sq.; 20
Homerus VI 14, 7; 20, 4 sqq. IX 9, 3 XIV 6; cfr. ind. nom.
Il. I 1: III 11, 5
459: XV 3, 8
462 al. (αἴθοπα οἶνον): XVII 8, 10
II 8: XIII 25, 21
135: XVII 3, 2 sqq.
212 sq.: I 15, 11
246: I 15, 11
484 al. (ἔσπετε νῦν μοι Μοῦσαι): XVIII 9, 9
III 8 sq.: I 11, 8
182: XIV 6, 4
221: I 15, 3 sq.
IV 125: V 8, 10
223 sq.: II 6, 11
350 al.: I 15, 4
V 304 al. (οἷοι νῦν βροτοί εἰσιν): III 10, 11
366; 768 al. (τὼ δ' οὐκ ἄκοντε πετέσθην): II 6, 11
VII 89 sqq.: XV 6
279: XIII 25, 18 sq.
VIII 399: XIII 25, 21
IX 441: X 22, 18
XI 163 sq.: XIII 25, 16
728: XIII 27, 3
XII 237 sq.: VII 6, 12
383: III 10, 11
XIII 41: XV 3, 8
XVI 33 sqq.: XII 1, 20
583: XIII 21, 25
XVII 133 sqq.: XIII 7, 3 sq.
755: XIII 21, 25
XVIII 318 sqq.: XIII 7, 5
(481: XIV 6, 4)
487 sqq.: II 21, 3
XX 269 sqq.: XIV 6, 4
336: XIII 1, 2
446 al. (ἠέρα βαθεῖαν): XIII 21, 14
XXII 151 sqq.: VI 20, 5
XXIII 186: XIV 6, 3
382: II 26, 20
XXIV 602 sqq.: XX 7, 2
Odyss. III 11, 5 XIV 6, 3
I 1: XVIII 9, 5; 9
32 sqq.: VII 2, 14
64 al. (τέκνον ἐμόν etc.): I 15, 3 sq.
441 sq.: XIV 6, 3
III 295: II 30, 7
IV 86: XIV 6, 4
392: XIV 6, 5
V 275: II 21, 3

1) Heracliti Ephesii reliquiae rec. JBywater, Oxonii 1877.
2) Hesiodus rec. ARzach, Lipsiae 1884 1902 (Rz.).

295 sq.: II 22, 16
296: II 22, 9; 30, 8
331: II 22, 16
VI 102 sqq.: IX 9, 12 sqq
IX 39: I 2, 8
X 72: XVI 12, 2
XI 245: IX 10, 3
246: IX 10, 3
248 sqq.: III 16, 15 sqq.; 22
596: II 30, 10 VI 20, 5
612: XIII 25, 16
XII 245 sq.: XIV 6, 3
XIII 1 sq.: V 1, 6
XV 44 sq.: XIV 6, 3
XX 241 sq.: XIII 25, 20
XXII 128; 137: XIV 6, 3
XXIII 296: IX 10, 3
Horatius
carm. I 3, 4 III 27, 20 (?): II 22, 2
serm. I 5, 78: II 22, 25
Q. Hortensius I 5, 2 sq. VII 16, 13 XIX 9, 7
Hyginus vd. Iulius
Hypsicrates grammaticus libri super his quae a Graecis accepta sunt XVI 12, 6

Isigonus Nicaeensis IX 4, 3
C. Iulius Caesar[1]) VI 9, 15 X 24, 2; cfr. ind. nom.
de analogia IV 16, 9 XIX 8, 3 sqq.
lib. I: I 10, 4 XIX 8, 7
lib. II: IX 14, 25
Anticatone IV 16, 8
ad C. Oppium et Cornelium Balbum epp. libris XVII 9, 1 sqq.
or. pro Bithynis V 13, 6
in Dolabellam act. I lib. I (?): IV 16, 8
or., qua Plautiam rogationem suasit XIII 3, 5
C. Iulius Hyginus
exemplis X 18, 7
in Vergil. comm.[2]) I 21, 2 sqq. V 8, 1 sqq. VII 6, 2 sqq. X 16
de Vergilio lib. IV: XVI 6, 14 sq.
de vita rebusque illustrium virorum (VI 1, 2; 6
lib. VI: I 14, 1
Iulius Modestus[2]) quaestionum confusarum (cfr. praef. 9) lib. II: III 9, 1
Iulius Paulus vd. ind. nom.
(M. Iunius) Brutus ICtus VI 15, 1 XVII 7, 3
Iunius (Gracchanus) XIV 8
Iuventius XVIII 12, 2

D. Laberius VIII 15 XVII 2, 21; 14, 1 sq. XIX 13, 3
in mimis XVI 7
Alexandrea XVI 7, 13 sq.
Anna Peranna XVI 7, 10
Cacomnemone XVI 7, 8
Catulario VI 9, 18
Coloratore VI 9, 4
Compitalibus XVI 7, 7; 9, 4
Cophino XVI 7, 2
Fullone XVI 7, 3
Gallis VI 9, 3
Gemellis I 7, 12 sq.
Lacu Averno XI 15, 1
Natal (?) XVI 7, 9
Necyomantia XVI 7, 12 XX 6, 6
Restione X 17, 2 sq. XVI 7, 6
Salinatore III 12, 2; 4
Saturnalibus XVI 7, 11
Sororibus IX 12, 11
Staminariis XVI 7, 4
Stricturis III 18, 9

1) C. Iuli Caesaris comm. rec. BDinter, Lipsiae 1876 (Di.).
2) BBunte, De C. Iulii Hygini vita et scriptis I. Marburgi 1846; cfr. et Hygini fabulae ed. BBunte, Lipsiae 1857 praef (Bu.).

Laelius Felix ad Q. Mucium lib. I: XV 27
C. Laelius Sapiens vd. ind. nom.
Laevius[1]) XIX 9, 7
in Alcestide XIX 7, 2 sq.
in Erotopaegniis II 24, 8 sq.
in Protesilaodamia XII 10, 5
Lampadio XVIII 5, 11
Largius Licinus in Ciceromastige XVII 1
P. Lavinius de verbis sordidis XX 11
Lenaeus XVII 16, 2
C. (Licinius) Calvus XIX 9, 7
in poematis IX 12, 10
Licinius poeta comicus XV 24 Licinius Imbrex Neaera XIII 23, 16 sq.
Licinius Mucianus IX 4, 15
L. Livius Andronicus XVII 21, 42
in Odyssia III 16, 11 VI 7, 11 sq.
Odyss. I 1: XVIII 9, 5
C. Lucilius[2]) I 3, 19; 16, 12 II 24, 5; 10 III 14, 10 IV 16, 6 VI 3, 28; 14, 6 VIII 5 IX 14, 22 XVI 5, 7 XVIII 5, 10 XX 8, 4; cfr. ind. nom.
satur. lib. I: X 20, 4
III: I 16, 2 XVI 9, 6
IV (?): II 24, 4; 10 IV 16, 6
V: XVIII 8; cfr. VIII 5
VII: IX 14, 23
IX (?): I 16, 12 XVIII 5, 10
XI: IV 17, 1 sq. XI 7, 9 sq.
XII: IX 14, 11
XV: I 16, 11 IV 17, 3
XVI: IV 1, 3
XX: III 14, 11 sq.
XXVI (?): XVI 5, 7
XXIX (?): vd. VI 3, 28
in Lucil. comm. scriptores II 24, 5
Lucretius
I 304: V 15, 4
326: XVI 5, 7
II 1153 sq.: XIII 21, 21
IV 221 sq.: I 21, 5 sqq.
526 sq.: X 26, 9
VI 1273: XII 10, 8
Q. (Lutatius) Catulus XIX 9, 10; 14; cfr. ind. nom.
Lysias cfr. ind. nom.

T. Maccius Plautus III 3 IV 7, 2 XV 24 XVIII 12, 3; 4 XX 10, 2 epigr. sepulcrale I 24, 1; 3 indices fabularum Plautin. III 3, 1 sqq.; cfr. ind. nom.
Addicto III 3, 14
Agroeco III 3, 9
Amphitr. 180: I 7, 17
Anu III 3, 9
Asinar. 16: I 22, 20
282 sqq.: VI 17, 12
539: XVIII 12, 5
Astraba XI 7, 5
Aulularia 291: III 14, 15
fragm. 2: VI 9, 6
Bacchid. 918: I 7, 3
1189: III 14, 14
Bis compressa III 3, 9
Boeotia III 3, 3 sqq.; 9
Casina 691: I 7, 11; 13
Cistell. 162: III 16, 2
231: VI 7, 3
Commorientibus III 3, 9
Condalio III 3, 9
Epidico 139 sq.: IV 6, 4
194: IV 17, 4
Freto III 3, 7 sq.
Geminis lenonibus III 3, 9

---

1) H. de la Ville de Mirmont, Études sur l'ancienne poésie latine, Parisiis 1903, non novi Baehrensio interim contentus.
2) Cfr. p. 307 adn. 2.

Menaechmis 157: III 14, 16
1047: XVIII 9, 4; 6
Mil. glor. 359: XV 15, 4
Mustellaria 280: XX 6, 12
Nervularia III 3, 6
Persa 534: V 21, 16
Poenulo 365: XIX 8, 6
1111: XIII 30, 6
Pseudulo 3 sqq.: XX 6, 9
Rudente 275: IX 12, 21
Saturione III 3, 14
Sticho 497: VI 17, 4; 6; 11
Trigeminis VI 9, 7
Trinummo 194: XVII 6, 7
Truculento 515: XIII 23, 11 sq.
com. nominis inc. III 3, 14
Manilius ind. Plaut. III 3, 1
(M.') Manilius ICtus XVII 7, 3
Masurius Sabinus III 16, 23 V 6, 27; 19, 11 sqq. X 15, 17 XI 18, 11; 22; 24 XIV 2, 1
de furtis XI 18, 12 sqq.
de indigenis comm. IV 9, 8 sq.
iuris civ. lib. II: IV 1, 21 sqq.; 2, 15 XI 18, 20 sq.
III: V 13, 5
memorialium (cfr. praef. 8) lib. I: VII 7, 8
VII: IV 20, 11
XI: V 6, 13 sq.; 27
Cn. Matius
Iliadis lib. II: VII 6, 5
XXI: IX 14, 14
[X]XIII: IX 14, 15
in mimiambis X 24, 10 XV 25 XX 9, 2 sq.
Memmius XIX 9, 7
Menander[1]) II 23; cfr. ind. nom.
Plocio II 23, 6 sqq. III 16, 3
monost. 45: XVII 21, 31
Menippus II 18, 7; cfr. M. Terentius Varro
Metellus vd. Caecilius
Mnesitheus XIII 31, 14
P. Mucius Scaevola pater XVII 7, 3
Q. Mucius Scaevola III 2, 12 sqq. IV 1, 17; 20; 22 V 19, 6 XVII 7, 3; cfr. ind. nom.
de iure civili lib. XVI: VI 15, 2
Musonius philosophus[2]) V 1 IX 2, 8 XVI 1 XVIII 2, 1

Cn. Naevius III 3, 15 VII 8, 5 VIII 14 epigr. sepulcr. I 24, 1 sq.; cfr. ind. nom.
belli Poenici carm.[3]) V 12, 7 XVII 21, 45
Hariolo III 3, 15
Hesiona trag. X 25, 3
Leonte III 3, 15
Triphallo II 19, 6
Naucrates X 18, 6
Neratius de nuptiis IV 4, 4
P. Nigidius Figulus[4]) II 26, 19 III 10, 2 IV 16, 1 V 21, 6 VIII 14 IX 12, 6 X 11, 2 sqq. XI 11 XIII 10, 4 XIV 1, 11 XIX 14, 1; cfr. ind. nom.
de animalibus lib. II: VI 9, 5
augurii privati lib. I: VII 6, 10
comm. grammaticis III 12, 1 X 4 XII 14, 3 sq. XIII 6, 3 XV 3, 4 sqq. XVII 13, 11 XVIII 4, 11 XIX 14, 4 sqq.
lib. XI: IV 9, 1 sqq.

1) Cfr. p. 313 adn. 2.

2) C. Musonii Rufi reliquiae et apophthegmata ed. JVPeerlkamp, Harlemi 1822 (Pe.). Nova editio ab Ottone Hense promissa nondum prodiit.

3) Cfr. p. 312 adn. 2.

4) P. Nigidii Figuli operum reliquiae coll. ASwoboda, Vindobonae 1889 (Sw.).

XXIII: XVII 7, 4 sqq.
XXIV: XIII 26
XXIX: X 5
de extis XVI 6, 12
de vento II 22, 31
Novius Lignaria XV 13, 4
Parco XVII 2, 8

(Octavius Lampadio XVIII 5, 11
Olympiadis ad Alexandrum M. ep. XIII 4
Onesicritus IX 4, 3
C. Oppius VI 1, 2; 6; cfr. ind. nom.

Pacuvius VI 14, 6 XIII 8, 4 XIV 1, 34 epigr. sepulcr. I 24, 1; 4; cfr. ind. nom.
Chryse IV 17, 15
Niptris (II 26, 13) XIII 30, 3
Paulo IX 14, 13
Pamphila lib. XI: XV 23, 2
comm. XXIX: XV 17, 3
Panaetius[1]) XII 5, 10 XVII 21, 1; cfr. ind. nom.
de officiis lib. II: XIII 28
Parthenius[2]) IX 9, 3 XIII 27, 1
Peregrinus Proteus vd. ind. nom.
Persaeus II 18, 8
Phaedo II 18, 1 sqq.
Philemo XVII 4, 1 sq.
Philippides III 15, 2
Philippus rex vd. ind. nom.
epp. libri IX 3, 3
ad Aristotelem ep. ib. § 3 sqq.
Philistio Locrus[3]) XVII 11, 6
Philochorus III 11, 2 XV 20, 5
Philolaus Pythagoricus vd. ind. nom.
Philostephanus IX 4, 3
Philoxenus XIX 2, 5
Pindarus XVII 10 XX 7, 2
Pyth. I 21 sqq.: XVII 10, 8 sqq.
Plato I 9, 9 sq. II 18, 1 IV 11, 3 VIII 8 IX 5, 7 XIV 3 XVII 12, 3
versus Platonis (?) XIX 11, 2 sq.; vd. ind. nom.
Gorgia p. 484: X 22, 3 sqq.; p. 508 coll. p. 473; 489: XII 9, 6; p. 525: VII 14, 6 sqq.
de legibus libri XII: XX 1, 4
lib. I p. 637 sqq.; 647 sqq.: XV 2, 3 sqq.
II p. 666; 671 sq.: ib.
III p. 694: XIV 3, 4
Parmenide p. 156: VII 13, 10 sq.
Phaedone II 18, 2
p. 60: VII 1, 6
Phaedro p. 230 sqq.: I 9, 9
p. 237: XIX 9, 9
Philebo IX 5, 7
Protagora V 3, 1
de rep. XIV 3, 3
lib. V p. 457 al.: XVIII 2, 8
p. 460; 468: XVIII 2, 8
VIII p. 568 cfr. Theaetet.
IX p. 571: IV 11, 3
Sympos. p. 212: I 9, 9
p. 180 sq.: XVII 20
Theaeteto (immo Theage p. 125, cfr. de rep. VIII p. 568) XIII 19, 2
Timaeo III 17, 5
p. 45: V 16, 4
p. 67 (?): V 15, 7

1) Panaetii et Hecatonis librorum fragmenta coll. HNFowler, Bonnae 1885 (F.).

2) Vd. p. 308 adn. 3.

3) MWellmann, Die Fragmente der sikelischen Ärzte Akron, Philistion und des Diokles von Karystos, Berolini 1901 (We.).

p. 86 (?): XVII 12, 3
p. 70 et 91: XVII 11, 1; 6
Plautius III 3, 10
Plautus vd Maccius
C. Plinius Secundus in libris naturalis historiae XVII 15, 6 (cfr praef 8)
lib. VII 2, 16 sqq.: IX 4, 7 sqq.
3, 34: ib. § 16
4, 36: ib. § 13 sqq
5, 40: III 16, 22 sq
5, 42: ib. § 24
X 49, 137: X 12, 7
XXV 5, 52: XVII 15, 6
XXVIII 8, 112 sqq.: X 12, 1 sqq.
studiosorum libris IX 16, 2 sqq.
Plutarchus[1]) cfr. ind. nom.
περὶ ἀοργησίας I 26, 7
de Herculis quantum inter homines fuit animi corporisque ingenio atque virtutibus I 1, 1
in Hesiodum commentarius IV: XX 8, 7
de Homero lib. I: IV 11, 11 sq.
II: II 8, 1 sqq. II 9
περὶ πολυπραγμοσύνης XI 16, 2
περὶ ψυχῆς lib I: I 3 (9?; 31) XV 10
symposiac VII 1: XVII 11, 1 sq
VII 3, 11: XVII 11, 6
VII 5, 3: III 5
VIII 4, 5: III 6
VIII 8: IV 11, 13
(de tuend. sanit. 7: III 5, 1)
Polybius VI 14, 10
Polystephanus (immo Philostephanus) IX 4, 3
(Pompeius) Lenaeus XVII 16, 2 sqq.
L. Pomponius
Aeditumo XII 10, 7
Gallis transalpinis XVI 6, 7
Mevia X 24, 5
Porcetra XVIII 6, 6
Pompylus vd. ind. nom.
M. Porcius Cato Censorius[2] II 17, 7 IV 9, 12; 12, 3 V (19, 14) X 21, 2 XI 8 XIII 24, 1 XVI 12, 8 XVIII 7, 3 XIX 10, 10; cfr. ind. nom.
de agricultura c. 151: III 14, 17 sq.; vd. de re rust.
[epistolicarum quaestionum lib. I: VI 10, 2]
de moribus carm.[3]) XI 2
originum libris II 22, 28 sq. III 7 XVIII 12, 7 (cfr. lib. I)
lib. I: I 16, 4; cfr. V 21, 6 XVIII 12, 7
II: XVII 13, 4
III: XVII 13, 3
IV: II 19, 9; 28, 5 sqq. V 21, 17 X 1, 10; 24, 7 XI 1, 6; 3, 2; cfr. III 7, 19 X 24, 7
V: VI 3, 7 sqq. (cfr. XIII 25, 13 sq.) XI 3, 2 XV 9, 5; 13, 5; cfr. II 22, 28 sq.
VI: XX 5, 13
VII: XIII 25, 15
in orationibus XIII 25, 12
or. de Achaeis II 6, 7
de aedilibus vitio creatis XIII 18
de bello Carthag. IX 14, 10; cfr. III 14, 19

1) Plutarchi Chaeronensis Moralia rec GNBernardakis, Lipsiae 1888 sqq. (Bern.).

2) M. Catonis praeter librum de re rustica quae extant rec. HJordan, Lipsiae 1860 (J); origines apud Peterum, cfr. p. 310 adn. 6

3) Etiam apud Baehrensium; cfr p 307 adn. 2.

de consulatu suo IV 17, 15
de decem hominibus, cum Thermum accusavit XIII 25, 12
de dote X 23
de falsis pugnis X 3, 15 sqq.
de re Floria IX 12, 7 sq. X 13, 2
in M. Fulvium Nobiliorem V 6, 24 sqq.
contra Furium X 24, 10
de innocentia sua (?) XX 9 lemm.
de Lusitanis, cum Ser. Galbam accusavit I 12, 17 XIII 25, 15
ad milites contra Galbam I 23, 1 sq.
ne imperium sit veteri, ubi novus venerit XX 2, 1
apud censores in Lentulum V 13, 4
Numantiae apud equites XVI 1, 3 sq.
de praeda militibus dividenda XI 18, 18
de Ptolomaeo contra Thermum XVIII 9, 1; 5 XX 11, 5
pro Rodiensibus VI 3, 7 sqq. XIII 25, 13 sq.
de sacrificio commisso VI 22, 3 = in L. Veturium XVII 2, 20
pro se contra C. Cassium X 14, 3
si se Caelius tr. pl. appellasset I 15, 8 sqq.
de suis virtutibus (contra Thermum) XVI 14, 2
contra Tiberium exulem II 14
pro L. Turio contra Cn. Gellium XIV 2, 21; 26
in L. Veturium vd. de sacrificio commisso
qua Voconiam legem suasit VI 13, 3 XVII 6, 1 sqq.
de re militari VI 4, 5
de re rust. I 3: X 26, 8; vd. de agricult.
M. Porcius M. f. Cato (Licinianus)
de iuris disciplina libri XIII 20, 9
M. Porcius Cato Nepos vd. ind. nom.
oratt. XIII 20, 1; 4; 10; 12; 16
Porcius Licinus XVII 21, 45 XIX 9, 10; 13
Posidippus II 23, 1
A. Postumius Albinus XI 8
historiae principio XI 8, 3
Postumius Festus XIX 13
Protagoras vd. ind. nom.
Publilius[1]) XVII 14
Pyrro XI 5, 4
Pythagoras vd. ind. nom.
Pythagorei aur. verb. v. 54: VII 2, 12

T. Quinctius Atta
in Aedilicia VI 9, 10
in Conciliatrice VI 9, 8

(P.) Rutilius (Rufus) VI 14, 10; cfr. IV 1, 22

Sabinus medicus III 16, 8
C. Sallustius Crispus X 21, 2; cfr. ind. nom.
in Catilina c. 3, 2: IV 15
5, 4: I 15, 18
7, 5: IX 12, 9
11, 3: III 1
[23, 1: II 17, 7 IV 17, 6]
23, 3: VI 17, 7 sq.; 11
33, 2: X 21, 2 XX 6, 14

1) Publilii Syri mimi sententiae rec. GMeyer, Lipsiae 1880 (M.).

in historiis[1] I 15, 13; (16?) II 17, 7; 27, 2 IV 17, 6 IX 12, 22 X 7, 1
lib. I: IX 12, 14 sq. X 26, 1 sqq.; 10; cfr. II 27, 2 IX 12, 22 XV 13, 8
lib. II: X 20, 10 XIII 30, 5
lib. IV: XVIII 4, 3 sqq.; cfr. I 15, 13 II 17, 7 IV 17, 6
Iugurtha c. 10, 2; 19, 7: X 21, 2
70, 2: I 22, 15
71, 3: X 21, 2
86, 2: XVI 10, 14; 16
[93, 3: vd. IX 12, 22]
97, 3: IX 14, 26
Santrae VII 15, 5
Sappho XIX 9, 4 XX 7, 2
Sempronius Asellio I 13, 10 II 13, 3
historiae lib. I: V 18, 7 sqq.
lib. IV: XIII 3, 6
lib. V: II 13, 2 sqq.
lib. XIII: IV 9, 12
lib. XIV: XIII 22, 8
C. Sempronius Gracchus I 11, 10 sqq. X 3 XX 6, 11
or. qua legem Aufeiam dissuasit XI 10
de legibus promulgatis IX 14, 16 sqq. X 3, 2 sqq.; 11
in P. Popilium XI 13
de P. Popilio circum conciliabula I 7, 7 sq.; 13
cum ex Sardinia rediit ad pop. in contione XV 12
C. Sempronius Tuditanus VII 4, 1; 4
comment. XIII: XIII 15, 4
[Servius (Clodius) XVII 21, 45]
Sinnius Capito[2] V 20, 1
epp. liber V 21, 9
ep. prima ad Pacuvium Labeonem V 21, 10 sqq.
litt. ad Clodium Tuscum V 20, 2
Sisenna vd. Cornelius
Sophocles vd. ind. nom.
in trag. *Αἴας Λοκρός* XIII 19, 2
Electra VI 5, 5 sq.
in trag. *Φθιώτιδες* XIII 19, 3
fr. 280: XII 11, 6
Sotion Peripateticus, *κέρας Ἀμαλθείας* (cfr. praef. 6) I 8
Speusippus III 17, 3 IX 5, 4
Suetonius Tranquillus[3] XV 4, 4 (cfr. pratum praef. 8)
ludicrae hist. lib. I: IX 7, 3
Stilo vd. Aelius
Sulpicius Apollinaris cfr. ind. nom.
ep. quadam XV 5, 3 sqq.
ad Erucium Clarum ep. XIII 18, 3
Ser. Sulpicius Rufus IV 2, 12 VII 5, 1
de dotibus IV 3, 2 IV 4
ad M. Varronem ep. II 10, 1
de sacris detestandis lib. II: VII 12, 1; 4
in reprehensis Scaevolae capitibus IV 1, 20
Syrus vd. Publilius

Terentius VI 14, 6; cfr. ind. nom.
Hautontim. 228: IV 9, 11
287: IV 16, 2
Phorm. 88: VI 7, 4
172: XX 6, 4; 11

---

1) C. Sallusti Crispi historiarum reliquiae ed. BMaurenbrecher, Lipsiae 1891 (M.).

2) MHertz, Sinnius Capito, Berolini 1844 (H.).

3) C. Suetonii Tranquilli praeter Caesarum libros reliquiae ed. AReifferscheid, Lipsiae 1860 (R.).

Terentius Scaurus[1] de Caesellii erroribus XI 15, 3 sqq.
M. Terentius Varro[2]) I 20, 4; 8 II 25, 10; 28, 3 III 3, 2 sqq.; 14 IV 16, 1 V 21, 6 VI 14, 6 IX 9, 10 X 7, 2; 27, 5 XI 6, 5 XVI 8, 2; 16, 2 sqq.; 18, 6 XVII 4, 3; 21, 24 XVIII 9, 4 XIX 10, 10; 14, 1 sq.; cfr. ind. nom.
in annalibus (?) XVII 21, 24
in antiquitatibus rer. divinarum[3])
lib. II: X 15, 32
VII: XVIII 12, 9
XIV: I 18, 1 sqq. III 16, 5 sq.; 9 sq. XV 30, 7; cfr. XVI 16, 2 sqq.; 17, 2
rer. humanarum[4]) XI 1, 1; 4
lib. I: XIII 17, 2 sqq.
XIV: I 18 lemm.
(XVI: V 4, 5)
XVII: I 16, 3
XXI: XI 1, 5 XIII 12, 5 sqq.; 13, 4 sqq.
XXV: XVII 3, 4 sq.
lib. de bello et pace I 25, 1 sqq.; 10; cfr. X 27, 5
de diebus III 2, 2 sqq.
de comoediis Plautinis lib. I: III 3, 2 sqq.; 9 sqq. [XVIII 9, 4?]
in libris disciplinarum XVIII 15, 2
lib. V: X 1, 4 sqq.
ad Ser. Sulpicium ep. II 10
epistolicarum quaestionum (cfr. praef. 9)
lib. I vd. VI 10, 2
lib. IV: XIV 8, 2 in litteris ad Oppianum XIV 7, 3 sqq.
hebdomad. vel de imaginibus lib. I: III 10; 11, 3; 7; cfr. XVII 4, 3
isagogicus ad Pompeium comm. XIV 7, 2 sq.
de ling. Lat. ad Ciceronem lib. VI 7, 59: X 21, 2
VII 4, 74 sq. (?): II 21, 8 sqq.
VIII (fragm.): II 25, 5 sqq.; 9
X 5, 81: VI 11, 8
XXIV: XVI 8, 6
in logistoricis[5])
Cato de lib. educ. IV 19, 2 XX 11, 4
Oreste de insania XIII 4, 1
Pio de pace XVII 18
Sisenna de historia XVI 9, 5
de poetis [XVII 4, 3 ?]
lib. I: I 24, 3 XVII 21, 43; 45
de re rust. lib. III 3, 1 sq.; 8: II 20, 1; 3
III 16, 12: II 20, 9

---

1) HKummrow, Symbola critica ad grammaticos latinos, Diss. Gryphiswald., Berolini 1880 (K.).

2) M. Terentii Varronis de lingua l. libri cum fragmentis, Biponti 1788 (Bip.); vd. adn. sqq.

3) P. Ovidii Nasonis fastorum libri sex ed. RMerkel, Berolini 1841 praef. (M.).

M. Terentii Varronis antiquitatum rerum divinarum libri I XIV XV XVI auctore RAgahd, Fleckeis. ann. suppl. XXIV 1, Lipsiae 1898 (Ag.).

4) PMirsch, De M. Terenti Varronis antiquitatum rerum humanarum libris XXV, stud. Lips. V 1, Lipsiae 1882 (Mi.).

5) M. Terentii Varronis saturarum Menippearum reliquiae rec. ARiese, Lipsiae 1865 p. 247 (R.).

saturae cynicae s. Menippeae [1]) II 18, 7 XIII 31, 1:
δὶς παῖδες οἱ γέροντες VII 5, 10
ecdemeticus XIX 8, 17
περὶ ἐδεσμάτων VI 16, 1 sqq. XV 19
ἱπποκύων III 18, 5
nescis quid vesper (serus) vehat I 22, 4 sq.; 10 XIII 11
de officio mariti I 17, 4
σκιομαχία XIII 23, 4
testamentum III 16, 3 sq.
ὑδροκύων XIII 31, 2 sq.
τὸ ἐπὶ τῇ φακῇ μύρον XIII 29, 5
de sermone Lat. [2]) (de lingua Lat. XVIII 12, 8) ad Marcellum (VI 14, 6) XVIII 12, 8
lib. II: XII 6, 3; 10, 4
III: XVI 12, 7 sq.
V (?): IX 9, 10
[de vita populi R. (?): X 23, 1]
Theocritus IX 9, 3 sqq.
III 3 sqq.: IX 9, 7 sqq.
V 88 sqq.: IX 9, 4 sqq.
Theodectes X 18, 6
Mausolus tragoedia X 18, 7
Theophrastus [3]) IV 13, 2 VI 8, 2 XVI 15, 1; cfr. ind. nom.
de amicitia VIII 6
lib. I: I 3, 10 sqq.
Theopompus X 18, 6 XV 20, 1 sqq. XVI 15, 1
Thucydides I 11, 1 sqq. XVII 21, 16
lib. V 70: I 11, 5
Timaeus in historiis XI 1, 1
Timon in sillo [4]) III 17, 4 sqq.
Tiro vd. Tullius
C. Trebatius IV 2, 9 sq.
de religionibus lib. II: VII 12, 4 sqq.
Tubero vd. Aelius
M. Tullius Cicero [5]) VI 9, 15 X 3 XII 2, 2 sqq. XIII 17, 2 XV 28 XVIII 7, 8; cfr. ind. nom.
Brut. XV 57 sqq.: XII 2, 4
XL 148: XI 2, 4
orat. XLVII 158: XV 3
XLVIII 159: II 17
L 168: XIII 21, 24 XVIII 7, 7
de or. lib. I 12, 51: I 15, 7
I 16, 71: XIII 17, 2
66, 268: IV 8, 8
III 35, 142: I 15, 5 sq.
III 60, 225: I 11, 15 sq.
or. Antonian. (= Philippic.)
I 5, 10: XIII 1, 1 sqq.
II 29, 71: I 22, 17
II 30, 76: XIII 22, 1; 6
II 31, 77: VI 11, 3 sqq.
VI 5, 15: I 16, 5
pro A. Caecina XI 30: VII 16, 12
pro Caelio III 6: XVII 1, 4 sqq.
pro Cluentio XXVI 72: XVI 7, 10
pro Milone XX 53: I 16, 15
in L. Pisonem I 1: XIII 25, 22 sq.

1) Petronii satirae ed. FBuecheler[3], Berolini 1882 p. 163 (B.).

2) AWilmanns, De M. Terentii Varronis libris grammaticis, Berolini 1864 (W.).

3) Theophrasti Eresii opera rec. FWimmer, III Fragmenta, Lipsiae 1862 (Wi.).

4) Corpusculum poesis epicae Graecae ludibundae II ed. Wachsmuth[2], Lipsiae 1885 (CW.), et apud Dielsium (vd. p. 312 adn. 1); item Xenophanes.

5) M. Tullii Ciceronis opera rec. JCOrelli[2] IV (fragmenta), Turici 1861 (Or.).

pro Cn. Plancio I 1: IX 12, 4 sq.
VI 16: XX 6, 11
XXVIII 68: I 4, 2 sqq.
de imp. Cn. Pompei XI 30: I 7, 20
XII 33: I 7, 16 sq.
de provinc. cons. VIII 19: III 16, 19 XV 5, 5 sq.
XII 29: III 16, 19 XV 5, 7
pro Quinctio XV 28, 3 sqq.
pro C. Rabirio IV 13: XII 3, 1
pro S. Roscio XV 28, 2 sqq.
XLV 131: IX 14, 19
contra Rullum de l. agr. XIII 25, 4 sqq.; 24 sqq.; 32
II 22, 59: XIII 25, 6
II 36, 100: VII 16, 7
pro Sestio XII 28: IX 14, 6
XXVII 58: XII 13, 25 sqq.
pro P. Sulla XXVI 72: VII 16, 6
in Verrem
or. de constit. accus. I 3 IV 9, 7
III 10 (?): XX 6, 11
IV 11: XIII 25, 10 sq.
V 19: XIII 25, 9
XII 37 (?): XX 6, 11
act. II
I (immo II 78, 192): VII 16, 13
II 78, 191: XIII 21, 16 sqq.
III 89, 207: XII 13, 17 sqq.
IV 44, 96: XII 10, 6
45, 99: XIII 21, 22
55, 122: II 6, 8
V 62, 161 sqq.: X 3, 7 sqq.
65, 167: I 7
66, 169: XIII 21, 15
contra contionem Q. Metelli XVIII 7, 7; 9
epp. ad Atticum lib. IX 5, 2: IV 9, 6
ad L. Plancum, in ep. Asin. Pollionis ad Cic. (epp. X 33, 5): I 22, 19
ad Ser. Sulpicium (epp. IV 4, 4): XII 13, 21 sqq.
de amicitia: VIII 6
IX 30: XVII 5
XI 36 (cfr. XII 42): I 3, 18
XVII 61: I 3, 13
de divin. lib. I 25, 53: XV 13, 7
I 30, 62: IV 11, 3 sq.
I 40, 87: XV 13, 7
de fato VII 2, 15
de finibus lib. II 13, 39: XV 13, 9
de officiis XIII 28, 1
de rep. lib. II (immo III 21, 32): I 22, 8; 10
V 9, 11: XII 2, 7 sqq.
VI 2, 2: VII 16, 11
Tusculan. disp. lib. I 7, 14: XVI 8, 8
III 31, 75: X 18, 2
de gloria lib. II: XV 6
de iure civ. in artem redigendo I 22, 7; 10
laus Catonis XIII 20, 3 sq.; 14
oeconomico XV 5, 8
M. Tullius Tiro[1]) I 7, 1 IV 10, 6 VI 3, 8 sq. XII 3, 3 sq. XIII 9, 1 sq.; 21, 16 XV 6, 2; cfr. ind. nom.
epistula X 1, 7 sq.
ad Q. Axium ep. VI 3, 10 sqq.
in pandectis (cfr. praef. 7) XIII 9, 3 sqq.

Valerius Aedituus XIX 9, 10 sqq.
Q. Valerius Antias V 21, 6 VI 19, 8 VII 8, 6
historia (annal.) III 8, 4 VII 7, 6

1) Tironiana et Maecenatiana coll. ALion[2], Gottingae 1846 (L.).

lib. XXII: VI 9, 12
XXIV: I 7, 10; 13
XXXXV: VI 9, 9
LXXV: VI 9, 17
Valerius Catullus XIX 9, 7
27, 1 sqq.: VI 20, 6
92: VII 16, 2 sqq.
Valerius Maximus factorum et dictorum memorabilium IX (immo VIII 1 ambust. 2) XII 7, 8
M. Valerius Messala XIII 14, 5 sq.
de auspiciis lib. I: XIII 15, 3 sqq.; 16, 1 sqq.
Valerius Probus I 15, 18 III 1, 5 sq. VI 7, 3; 9, 11 sq. IX 9, 12 sqq. XIII 21 XV 30, 4
commentationes XV 30, 5
ep. ad Marcellum IV 7
de occulta litterarum significatione in epp. C. Caesaris scriptura XVII 9, 5
Q. Valerius Soranus II 10, 3
C. Valgius Rufus[1]) de rebus per epistulam quaesitis lib. II: XII 3, 1 sq.
Varro vd. Terentius
Velius Longus de usu antiquae lectionis XVIII 9, 4
P. Vergilius Maro IX 9, 3 XII 2, 2; 10; cfr. ind. nom.; in Verg. comm. VI 20, 1 XVIII 5, 12; cfr. Annaeus Cornutus, Iulius Hyginus
Aen. XVII 10, 7
I 2 sq.: X 16, 6
241: XIII 21, 12
498 sqq.: IX 9, 12 sqq.
504: IX 9, 14
636: IX 14, 8
703 sq.: IV 1, 15
II 224: XIII 21, 6
II 436: IX 12, 17
460: XIII 21, 6
469 sq.: II 3, 5
554: XIII 21, 12
722 etc. (fulvus leo): II 26, 11
III 106: XIII 21, 5
119: XIII 27, 3
460: XV 13, 10
475: XV 13, 10
570 sqq.: XVII 10, 10 sqq.
618 sq.: V 8, 5
IV 261: II 26, 11
365 sqq.: XII 1, 20
590: II 26, 12
696: XIII 1, 5
V 309: II 26, 12
372: V 8, 5
374 etc. (arena fulva): II 26, 11
401 sq.: V 8, 5
738 sq.: III 2, 14 sqq.
VI 14 sq.: VII 6, 1 sqq.
17: X 16, 7
122 sq.: X 16, 12
167: V 8, 11
273 sq.: XVI 5, 11 sq.
365 sq.: IV 17, 9 X 16, 2 sqq.
438: II 6, 13
465: IV 16, 7
617 sq.: X 16, 12
760 sqq.: II 16
838 sqq.: X 16, 14 sqq.
VII 93: XVI 6, 3
187 sq.: V 8
279 etc. (fulvum aurum): II 26, 11
688: II 26, 11
VIII 404 sqq.: IX 10
643: XX 1, 54
709: II 22, 23

1) RUnger, De C. Valgii Rufi poematis commentatio, Halis 1848 (U.).

IX 616: VI 12, 6
X 314: II 6, 4
350 sq.: XIII 21, 11
706: IX 12, 22
XI 487 sq.: II 6, 22
678: II 22, 23
751 sq.: II 26, 11
770 sq.: II 6, 21
XII 407 sq.: VIII 5
Bucolica III 64 sq.: IX 9, 4 sqq.
VI 75 sqq.: II 6, 1
IX 23 sqq.: IX 9, 7 sqq.
Georg. I 25 sq.: XIII 21, 4
199 sqq.: X 29, 4
208: IX 14, 7
259 sqq.: X 11, 6
296: II 3, 6
395 sq.: VI 17, 8; 11
437: XIII 27, 2
II 18 sq.: IV 17, 5
224 sq.: VI 20, 1 sqq.
246 sq.: I 21
438 sq.: VI 17, 9; 11
479 sq.: IV 17, 11 sq.
III 4 sq.: II 6, 3
10: I 22, 12
82: II 26, 18
115 sqq.: XVIII 5, 7
126 sq.: I 22, 13
IV 6 sq.: V 12, 13
IV 198: IV 16, 7
479: II 6, 13

M. Verrius Flaccus XVI 14, 3 sq. XVIII 7, 5 sqq.
de obscuris Catonis[1]) lib. II: XVII 6, 2 sqq.
rerum memoria dignarum[1]) lib. I: IV 5, 6
de verborum significatu[1]) lib. IV: V 17, 1 sq.; 18, 2

Volcacius Sedigitus
indices Plaut. III 3, 1
de poetis XV 24

Xenophanes[2]) III 11, 2

Xenophon XIV 3
Cyropaedia XIV 3, 3
dictorum atque factorum Socratis comm. lib. I 1, 11: XIV 3, 5 sq.

Zeno Stoicus[3]) IX 5, 5 XIX 1, 14; cfr. ind. nom.

Auctores incerti I 15, 16 II 6, 9; 13, 1; 22, 24 IV 5, 5; 9, 1 XII 11, 7 XV 4, 3 XIX 11, 4

1) Sextus Pompeius Festus em. COMueller, Lipsiae 1839 praef. (M.).

2) Vd. p. 312 adn. 1 et 323 adn. 4.

3) The Fragments of Zeno and Cleanthes by ACPearson, Londinii 1891 (Pears.).

II

INDEX NOMINVM ET RERVM

A vocalis XIX 14, 6 in e mutata XV 15, 4 in i IV 17, 8
Ab praepositio in au mutata XV 3
Abaestumo XV 3, 4
Abdera V 3, 3
Abderites X 17, 4
Ablativus secundae declin. in u XIII 21, 15 sq. per defectionem dictus V 8, 3 sqq.
Abluvium XVI 7, 2
Abnumero XV 3, 4
Aborigines V 21, 7 XVI 10, 7
Abstemiae mulieres X 23, 1 prandium abstemium XIII 31, 16
Academia III 13, 1; 5 VI 14, 9 IX 5, 4
Academicus XI 5, 6 sqq. XVII 15, 1; 21, 48
Acarnae cephalaea X 20, 4
Acca Larentia VII 7
Accentiunculae XIII 6, 1
Accentus IV 7 VI 2, 11; 7 XIII 6, 1; 26, 3 XVII 3, 5
Accipitret XIX 7, 11
L. Accius XIII 2 XVII 21, 49; vd. ind. auct.
Accei vocativus XIV 5, 2
Accusativus tertiae declin. in im et is XIII 21, 6 sqq.
Acerbitas, acerbitudo XIII 3, 2
Acetum cur numquam concrescat XVII 8, 14
Achaei I 11, 8 II 6, 7 X 16, 15
Achaicum bellum X 16, 17
Achilles III 11, 5 IV 17, 14 X 16, 14 XIV 6, 4 Achilles Romanus II 11, 1
Achivi XI 4, 3
Acies, acii IX 14, 9; 14
C. Acilius VI 14, 9
Acina apud Catullum VI 20, 6
Acritas, acritudo XIII 3, 2
Acroatici libri XX 5, 6 sqq.
Acte XIV 6, 4
Actio ex sponsu IV 4, 2 in quadrupium XI 18, 10 actiones II 6, 16 XX 10, 1 sq. actiones rei uxoriae IV 3
Āctito IX 6, 1; 3
Actuariae naves X 25, 5
Ad praeverbium quando acuatur VI 7
Addictus III 3, 14
Ádfabre ubi acuendum VI 7, 5
Ádfatim VI 7, 2 sqq
Adfectiones -us I 26, 10 XIX 12, 3
Adficio III 16, 17 sqq. XV 5, 5
Adfines V 13, 2

Adherbal XVIII 12, 6
Adiectiva in osus IV 9, 12 in undus exeuntia XI 15
Adiunctum axioma XVI 8, 9
Adlegatus XIII 21, 19
Admiratio V 1, 5 sq.
Admodum VI 7, 2; 5
Admemordi VI 9, 6
Adoptatio V 19
Adoptivus filius V 19, 15
Adpótus pronuntiandum VI 7, 7
Adprimus VI 7, 7; 11 adprime VI 7, 7 XVII 2, 14
Adprobus et adprobe ubi acuantur VI 7, 5; 8 sq.
Adrogatio V 19
Adsentio(r) II 25, 9 XVIII 12, 10
Adsiduus XVI 10, 5; 8; 15 scriptor XIX 8, 15
Adspectu dativus IV 16, 7
Adulterio et adulteritas apud Laberium XVI 7, 2
Adversarius XIV 5, 4
-ae dativus XIII 26, 4
Aeacides X 16, 14 sqq.
Aeacus XV 21
Aebutia lex XVI 10, 8
Aediles curules IV 2, 1; 14, 2 sqq. VII 9, 2 sqq. XIII 13, 4 plebei X 6, 3 XVII 21, 11
Aeditimus, aeditumus, aedituus, aedituentes XII 10 aeditu(m)i Capitolii II 10, 4 VI 1, 6
Aegina II 21, 1
Aegyptii XI 18, 16; 17 XIV 1, 11 sacerdotes XX 8, 7 Aegyptius Homerus III 11, 6 Aegyptia palma VI 16, 5 lens XVII 8, 2
Aegyptus II 22, 23 V 14, 2 VII 17, 3 X 10, 2 olim Aeria XIV 6, 4
Q. Aelius Tubero I 22, 7
Aelur et luna XX 8, 6
Aemilia lex II 24, 12
Aemilius XIX 14, 6
M. Aemilius Lepidus XII 8, 5 sq.
Q. Aemilius Papus cos III 8, 6 sqq. censor XVII 21, 39
L. Aemilius Paulus III 4, 1 IV 20, 10 VI 12, 4 IX 14, 13 XIII 3, 6 XVI 8, 10
Aeneas II 16, 3; 4 X 16, 2 sqq.
Aeneis XVII 10, 7
Aenigma XII 6
Aequilibrium XX 1, 15; 33
Aequi XVII 21, 17
Aerario praefectus XIII 25, 30
Aeria XIV 6, 4
Aeschylus XIII 25, 7 XVII 21, 10; vd. ind. auct.
Aestumo XV 3, 4 sqq.
Aethalides IV 11, 14
Aetna XVI 9, 6 XVII 10, 8 sqq.
Áffatim VI 7, 2 sqq.
Affectiones, affectus vd. Adf.
Afri VIII 13
Africa IV 18, 3 V 14, 17; 26 VI 1, 4 VII 3, 1 IX 4, 7; 15 X 26, 6 XIII 20, 10 XVI 7, 8; 8, 11; 11, 4
Africanae syrtes XVI 11 lemm.
Africus ventus II 22, 12; 30, 1 sqq.
Africum mare XIII 30, 5
Agamemnoniae Mycenae X 16, 14
Agamemnon II 6, 11
Agathon XIX 11, 2
Agere cum populo XIII 16, 1
Ago IX 6, 1 sq.
Agon X 18, 5
Agrigentinus Empedocles XVII 21, 14
Agrippae nomen XVI 16, 1 campus XIV 5, 1

Agrippa Menenius XVII 21, 13
Ahenobarbus vd. Domitius
Ahenus II 3, 3; 5; 6
-ai genetivus XIII 26, 4
Aiax XIII 25, 18 XV 6, 3; 4
Aius deus XVI 17, 2
Alae X 9, 1 XVI 4, 6
Alba II 16, 1 XVII 21, 3
Alba linea pr. 11
Albania IX 4, 6
Albanus XX 1,54 nomen II 16,1
Alcestis XIX 7, 2
Alcibiades I 9, 9; 17, 2 XV 17, 1
Alcides X 16, 12
[Alcin(o)us XIX 9, 8]
Alco meretrix IV 11, 14
Alcyones III 10, 5
Alexander Magnus V 2 VI 1, 1 VII 8, 1 sqq. IX 3, 3 XIII 4 XVII 21, 1; 28 sqq. XX 5; cfr. ind. auct.
Alexander Molossus XVII 21, 33
Alexander (Paris) VII 5, 10
Alexandrea XVI 7, 13
Alexandria XVII 21, 41
Alexandrinum bellum VII 17, 3
Algificus timor XIX 4, 4
Allia V 17, 2
Al(l)iensis pugna IV 9, 6
Alpheus XIII 27, 3
Alucinari XVI 12, 3
Alumine oblita turris XV 1, 6 sq.
Alyattes Lydiae rex I 11, 7
Amaror I 21
Amarus X 5, 3
Amata virgo Vestalis I 12, 14; 19
Ambitiosus IX 12, 1
Ambracia VI 16, 5
Ambraciensis III 8, 1
Ambulare de navibus X 26, 7 sq.
Amicitia I 3 VIII 6 XVII 5
Amici(i) XIII 26, 4
Amorabundus XI 15, 1
Amphora XVIII 1, 9 sqq.
Amyntas IX 3, 1 XVII 21, 28
Anacreontea XIX 9, 4
Analogia II 25 XV 9, 4; cfr. ind. auct. s. v. C. Iulius Caesar
Anates Ponticae XVII 16, 1
Anaxagoras XV 20, 4; 8
Anchises II 16, 9 XV 13, 10
Ancilla Caesaris Augusti quinque pueros peperit X 2, 2
Ancora XIX 14, 7
Androclus servus V 14
Androgyni IX 4, 16
Androtion XV 28, 6
Angarius XIX 14, 7
Anguis XIX 14, 7
Animadversio cfr. poenae
Animalia alia alio sensu carent VI 6, 1
Anio XIII 23, 5; 6
Anna (ac) Peranna XIII 23, 4 XVI 7, 10
L. Annaeus Seneca XII 2
Annales et historia V 18
Annius Milo I 16, 15 XVI 8, 7 XVII 18
Annus κλιμακτηρικός XV 7, 2 Romuli et Homeri III 16, 16
Antia lex II 24, 13
Antias villa XVII 10, 1
Anticato IV 16, 8
Anticyra XVII 15, 6
Antigenidas XV 17, 1
Antigona XVIII 12, 9
Antiochina pecunia IV 18, 7 VI 19, 8
Antiochus Magnus, Asiae rex IV 18, 3 V 5 VI 2, 5 sqq. XII 13, 26
Antisthenes XIV 1, 29 XVIII 7, 4
Antistitae XIII 21, 22

Antistius Labeo XIII 12, 1 sq.; vd. ind. auct.
Antonianae (= Philippicae) orationes; vd. ind. auct. s. v. Tullius
L. Antonius I 16, 5
M. Antonius consul IV 6, 2
M. Antonius triumvir III 9, 4; 5 VI 11, 4 sqq. XV 4, 3; 4
Antonius Iulianus rhetor I 4 IX 1; 15 XV 1 XVIII 5 XIX 9 XX 9; vd. ind. auct.
Anulus in digito X 10 flaminis Dialis X 15, 6
Anuis et anu IV 16, 2 sqq.
Anxius XIV 5, 3; 4
Aonia XIV 6, 4
Apiaria II 20, 8
Apirocali XVIII 8, 1
Apluda XI 7, 3 sqq.
Apodixis XVII 5, 5
Apollinaris vd. Sulpicius
Apollo V 12, 12; 13 XIII 27, 3
App. vd. Adp.
Appius vd. Claudius
Apuli II 22, 21 Apulus equus II 22, 23
Aqua nivalis XIX 5 pluvialis et nix VIII 4
Aquilius Gallus XV 28, 3
Aquilo II 22, 9; 30, 1; 2; 8 sqq.
Aquor XVII 2, 9
Arbitratus XIII 21, 19
Arboreta, arbusta XVII 2, 25
Arcera XX 1, 29
Arcesilaus philosophus III 5
Archelaus rex XV 20, 9
Archelaus Mitridati praefectus XV 1, 4; 6; 7
Archilochus XVII 21, 8
Archytas X 12, 10 sq.
Arduus IV 15, 2 sqq.
Arena cfr. Harena
Arescon, Arescusa IX 4, 15
Argei X 15, 30
Argentum purum putum VII 5, 1
Argi, Argos III 9, 2; 4; 8 IX 4, 15 X 16, 14
Argivi I 11, 5
Argivum bellum X 16, 17
Argos vd. Argi
Argumenta XVII 5, 5; cfr. *ἀντιστρέφοντα*
Argyranche XI 9, 1
Arillator XVI 7, 12
Arimaspi IX 4, 6
Arion XVI 19
Ariopagitae XII 7, 5 sq.
Aristagoras XVII 9, 21; 24; 26
Aristippus XV 13, 9 XIX 1, 10
Aristodemus actor fabularum XI 9, 2
Aristogiton IX 2, 10 XVII 21, 7
Aristoteles III 17, 3 IV 11, 4 IX 3, 3; 5 XIII 5 XVII 21, 25; 35 XIX 5, 2 sqq. XX 5; cfr. ind. auct.
Arma plurativo numero XIX 8, 4 sq.
Arra, arrabo XVII 2, 21
Arretinum oraculum III 3, 8
Arrogatio V 19
Artemisia X 18
Arteriae III 10, 13 XVII 11, 2 sqq. XVIII 10, 5 sqq.; vd. *ἀρτηρία*
Artifices scaenici XX 4
Aruspices IV 5, 2 VI 1, 3
Arvales fratres VII 7, 8
Asculani XV 4, 3
Asellus vd. Claudius
Asia I 13, 11 II 6, 18 VI 2, 5 X 3, 5 XII 7, 1; 13, 26; 15, 2 XIII 2, 1 XVII 9, 19; 20; 21, 32 XIX 1, 7; 9, 1 XX 5, 7
Asiaticus XIX 1, 11
Asinius Pollio I 22, 19
Aspectu dativus IV 16, 7

Asphodelus XVIII 2, 13
Asses librarii XX 1, 31 viginti quinque in XII tabb XVI 10, 8
Astrologi XIV 1, 18
Atabulus II 22, 25
Ater dies V 17, 1
Aternia lex XI 1, 2
A. Aternius II 11, 1
Athenae I 2, 1 II 2, 1; 12, 1 III 13, 3 VI 5, 5 VII 10, 2; 4; 13, 1; 17, 1; 2 X 1, 1 XI 9, 1 XII 7, 5; 11, 1 XIII 11, 3 XV 2, 1; 3; 20, 10 XVII 8, 1; 21, 5 sqq. XVIII 2, 1; 10, 3; 13, 1 XIX 1, 4; 6, 2; 8, 1; 12, 1
Atheniensis I 3, 20 II 1, 5; 12, 1 III 2, 4 VI 14, 8 VII 10, 2; 17, 1 VIII 9 IX 2, 10 XI 18, 2; 4 XV 17, 1; 2; 20, 6; 10 XVII 8, 4; 21, 4 sqq. XVIII 3, 1 Atheniensis Homerus III 11, 6
Athones XVI 9, 6
Atilius XV 24
L. Atilius V 17, 2
M. Atilius Regulus VII 3; 4
M. Atilius Regulus filius IV 3, 2
Q. (Atilius) Serranus cos. XV 28, 3
Atinium plebiscitum XIV 8, 2 lex XVII 7, 1
Atque particula X 29
Atreus XIII 2, 1
Atrium XVI 5, 2
Attalus rex XII 13, 26
Atti idem quod Tetti III 16, 13; 14
Attica praef. 4 XV 1, 6 Attice XIV 6, 4
Attici II 3, 2 XIII 6 lemm.
Atticus I 2, 4 II 3, 1 III 17, 3 V 20, 3 XVII 8, 4 XVIII 10, 1 noctes praef. 4; 10 Attice XVII 8, 7
Atypus IV 2, 5
Au XV 3
Aufeia lex XI 10, 1
Aufero, aufugio XV 3, 2
Augeo pro augeor XVIII 12, 7
Augures I 12, 15; 17 V 8, 2 VII 6, 4 XIII 15, 3 XIV 1, 34 XV 4, 3
Auguralis virga V 8, 10
Augustus II 24, 14; 15 VI 8, 2 IX 11, 10 X 2, 2; 11, 5 XIII 6, 4; 12, 2; 21, 4 XV 7, 3; cfr ind. auct.
Aureus II 26, 5
Aurum coronarium V 6, 6
Aurunci I 10, 1
Auruncus deus V 12, 14
Auspicandi mos III 2, 10
Auspicium XIII 15, 4 XVI 4, 4
Auster II 22, 14; 30, 1 sqq. XVI 11, 4; 6; 7
Autumo XV 3, 4 sqq.
Avaritia III 1 XI 2, 2
Avarus X 5, 1; 3 XII 2, 13
Avens apud Laevium XIX 7, 19
Aventinus XIII 14, 4; 7
Avernus lacus XI 15, 1
Aves praepetes, inferae VII 6 obscenae XIII 14, 6
Axioma (ἀξίωμα) (V 11, 8) XVI 8

Babylonii III 2, 5 XIV 1, 11
Bacchae XIII 19, 3
Bagrada flumen VII 3
Baiuli V 3, 2
Balbus vitiosus IV 2, 5
Balbus vd. Cornelius
Barbam radere III 4, 2 sq.
Barbare XIII 6, 2
Barbarismus V 20, 4 XIII 6, 4
Bascinum, bascinare XVI 12, 4
Bassus vd. Ventidius
Bathyllus XIX 9, 6
Bellaria XIII 11, 6 sq.

Beneficus et liberalis apud Ciceronem XVII 5
Biantis syllogismus V 11
Bibax, bibosus III 12, 1
Bibliotheca Alexandrina VII 17, 3 Atheniensis VII 17, 1 sq. domus Tiberianae XIII 20, 1 Pacis V 21, 9 XVI 8, 2 Patrensis XVIII 9, 5 templi Traiani XI 17, 1 Tiburs IX 14, 3 XIX 5, 4
Bibulus cfr. Calpurnius
Bidentes hostiae XVI 6
Bisaltia XVI 15
Bithynia XVII 17, 2
Bithyni V 13, 6
Blaterones I 15, 20
Boeotia XII 5, 1 XIV 6, 4 fabula III 3, 3
Boreas II 22, 9; 30, 8 XIII 21, 11
Borysthenes IX 4, 6
Bosporicum mare XVII 8, 16
Botulus XVI 7, 11
Bovinator XI 7, 7 sqq.
Breviloquentia XII 2, 7
Brundisini XVI 6, 1
Brundisium VII 6, 6 IX 4, 1 XVI 6, 1 XIX 1, 1; 12
Bruttiani X 3, 17 sqq.
Bruttii X 3, 19
Brutus cfr. Iunius
Bucephalas V 2
Bucephalon oppidum V 2, 5
Busiris II 6, 3
Butes V 8, 5

Caecias II 22, 24
Sex. Caecilius ICtus XX 1
Q. (Caecilius) Metellus (Nepos) XVIII 7, 7; 9
Q. (Caecilius) Metellus (Numidicus) XIII 29, 1; 4; cfr. ind. auct.
Q. (Caecilius) Metellus Pius consul XV 28, 3 procos. IX 1, 1
Caecilius Statius IV 20, 13 XV 24 XVII 21, 49; cfr. ind. auct.
A. Caecina VII 16, 12
Caecitas IV 2, 4
Q. Caedicius tr. mil. III 7, 1; 20 sq.
Caeli vocat. XIV 5, 2
M. Caelius tr. pl. I 15, 9 sq.
M. Caelius (Rufus) XVII 1, 4; 8; 11
Caelum plurali numero caret XIX 8, 3 sqq. caeli limites regionesque quattuor II 22, 3 sqq.
Caeneus et Caenis IX 4, 14
Q. Caepio vd. Servilius
Caerimoniae IV 9, 8 nonnumquam singulari numero XIX 8, 13
Caerites, Caerites tabulae XVI 13, 7
Caerul(e)us color II 26, 18; 22; 30, 11
Caesar I 2, 12 V 14, 15 XII 5, 13 salutatio IV 1, 1 XX 1, 2; 55 Caesarum appellatio XIX 8, 3; vd. Augustus et Iulius
Caesia II 26, 19
Caius nepos Augusti XV 7, 3
Calciamentum VII 12, 3; cfr. XIII 22, 1
Caldonia XVI 7, 5
Calendae II 24, 11; 14 III 2, 6 V 17 XII 13
Caleni X 3, 3
Calēsco VII 15, 3; 6
Callicles apud Platonem X 22, 2
Callimachus XVII 21, 41; vd. ind. auct.
Callistratus III 13
Calo XV 27, 2
(M. Calpurnius) Bibulus cos. IV 10, 5
L. Calpurnius Piso XIII 25, 22

M. (Calpurnius) Piso II 20, 3
Calvisius Taurus philosophus I 9, 8 sqq. 26, 1 sqq. II 2 VII 10; 13 VIII 6 IX 5, 8 X 19 XII 5 XVII 8; 20 XVIII 10 XIX 6, 2 XX 4; vd. ind. auct.
Camarae X 25, 5
Camella XVI 7, 9
Camena I 24, 2 XVIII 9, 5
Camillus vd. Furius
Campanus sonipes I 16, 11 superbia I 24, 2
Candens XVII 10, 17 sq.
Caninum prandium XIII 31, 12 sqq.
Cannabus XVII 3, 4
Cannae III 15, 4
Cannensis pugna V 17, 5 VI 18, 2
Caper IX 9, 9 sqq.
Capio IX 6, 3 de eligendis virginibus Vestae etc. I 12, 13 sqq.
Capio subst. VI 10, 3
Capitium XVI 7, 9
Capitolinus II 10
Capitolium II 10, 2; 4; 13, 4 IV 18, 4; 5 V 12, 2; 17, 2 VI 1, 6 X 24, 6; 7 XII 8, 2 XIII 29, 1; 4 XVII 2, 14; 24 XVII 21, 22; 24
Căptito IX 6, 3
Capua VI 20, 1
Capite censi XVI 10, 10 sqq.
Carendum tui XIX 7, 7
Caria X 18, 2
Carmentis fanum XVIII 7, 2
Carmentes XVI 16, 4
Carneades Academicus VI 14, 9; 10 XVII 15, 1 sqq.; 21, 1; 48; cfr. ind. auct.
Carthaginienses III 7, 3; 13; 14, 19 VI 1, 4; 2, 6; 12, 7; 18, 2 VII 4, 1; 5, 1; 9 sq. IX 14, 10 X 1, 10; 24, 7; 27, 3; 4 XVII 9, 16; 21, 1; cfr. Poeni
Carthago VII 4, 2 civitas Hispaniae VII 8, 3
Sp. Carvilii Rugae divortium IV 3, 2 XVII 21, 44
Casinum IX 4, 15
Cassiopa XIX 1, 1
Cassita in fabula Aesopi II 29, 3 sqq.
C. Cassius Longinus cos. IX 4, 15
C. Cassius (Longinus) III 9, 4 sq.
Castor XI 3, 2; 6, 1 sqq.
Castrensis corona V 6, 2; 17; 19
T. Castricius rhetor I 6, 4 sqq. II 27, 3 XI 13 XIII 22
Casus dandi, interrogandi, rectus, vocandi ap. Nigidium XIII 26
Catascopium X 25, 5
Cateiae X 25, 2
Catilina II 7, 20 V 6, 15
Cato vd. Porcius
Catomum XVI 7, 4
Catulus vd. Lutatius
Caudex vd. Appius
Caudicae X 25, 5
Caudium XVII 21, 36
Caupuli X 25, 5
Caurus II 22, 12; 22
Cebes II 18, 4
Panda Cela XIII 23, 4*
Celatim XII 15, 1 sq.
Celoces X 25, 5
Celsinus vd. Iulius
Ceno II 25, 7
Censor, censores IV 12; 20 VI 22 XII 8, 5 sq. XIII 15, 4 XV 11, 2 XVI 13, 7 XVII 21, 44
Censorium opus facere XIV 7, 8
Centho vd. Claudius
Centuriae quot legionem efficiant XVI 4, 6

Centuriata comitia XV 27, 2; 4
Cepe et Cepetum XX 8, 7
Cephisia I 2, 2 XVIII 10, 1
Cercius II 22, 28
Cercuri X 25, 5
Cercyon Neptuni filius XV 21
Cereales XVIII 2, 11
Ceres IV 6, 8 XIII 21, 22; 23, 4
Cernendi natura V 16
Cetegus cfr. Cornelius
Chaeronea XVII 21, 30
Chalcedonia pelamys VI 16, 5
Chalcidicensis colonia X 16, 8 -ica arx X 16, 7
Chaldaei (mathematici) I 9, 6 III 10. 9 XIV 1 XV 20, 2
Chamaeleon X 12, 1 sqq.
Chilo Lacedaemonius I 3
Chiridota tunica VI 12, 2; 5
Chirographi exhibitio XIV 2, 7
Chryses IV 17, 15
Chrysippus cfr. ind. auct.
Cicero vd. Tullius
Cilices scari VI 16, 5
Cimbricum bellum XVI 10, 14
Cimmerium mare XVII 8, 16
Cippus XVI 7, 9
Circae filius XVI 11, 1
Circenses ludi III 10, 16
Circius II 22, 20; 28
Circuli septem in caelo III 10, 3 c. ἰσημερινός II 22, 5
Circus maximus V 14. 5
Cis, citra XII 13, 7 sq.
Cispius mons XV 1, 2
Cithara I 11, 6
Citiensis Zeno XVII 21, 38
Citra XII 13, 7 sq.
Civica corona V 6, 2; 11; cfr. II 11, 2
Civilis annus, dies III 2
Civitas XVIII 7, 5
Clarus Erucius VII 6, 12 XIII 18, 2 sq.
Classicus VI 13 scriptor XIX 8, 15
Classis procincta I 11, 3 X 15, 4 infra classem VI 13
Claudii a Sabinis orti XIII 23, 8
Claudius divus XIII 14, 7
Ti. Claudius Asellus II 20, 6 III 4, 1 IV 17, 1 VI 11, 9
Ap. Claudii Caeci frater XVII 21, 40 filius XVII 21, 42 filia X 6
Ap. Claudius Caudex cos. XVII 21, 40
C. Claudius Centho, Caeci filius, cos. XVII 21, 42; 43
Ap. Claudius (Crassus) IX 11, 3
C. Claudius (Pulcher) VII 16, 11
P. Claudius (Pulcher) X 6, 2
Claustritumus XII 10, 5
Cleopatra II 22, 23
Clientes V 13, 2 sqq. XX 1, 40
Climacteres III 10, 9
Clivus XIV 5, 2
P. Clodius I 16, 15 II 7, 20 X 20, 3
Clodius Tuscus V 20, 2
Clunacula X 25, 2
Cocio XVI 7, 12
Cognati V 13, 2 sqq.
Cognobilis XX 5, 9; 13
Cogo, coegi II 17, 11
Cohortes quot legionem efficiant XVI 4, 6
Cohortor XV 13, 5
Coicior in fullonicam XVI 7, 5
Coitus XIX 2, 8
Cōligatus II 17, 8
Colonia XVI 13, 3
Colophonius Homerus III 11, 6
Columbae simulacrum ab Archyta constructum X 12, 9 sq.

(Pontius) Cominius XVII 2, 24
Comitia plurativo numero XIX 8, 4 sq. calata, centuriata, curiata XV 27, 1 sqq. V 19, 6 XIII 15, 4
Comitialis morbus XVII 15, 6 XIX 2, 8
Comitiatum et contionem avocare XIII 16, 1
Communia verba XV 13 media et communia vocabula XII 9
Commutationes XVII 2, 26
Compitalia X 24, 3
Complures, compluria, compluriens V 21
Composuit vd. Conp.
Comprecationes deorum immortalium XIII 23
Con praepositio quando producatur II 17, 4 IV 17, 6 sqq.
Concilia et comitia XV 27, 4
Cŏncrepuit II 17, 2
Concubitu dativus IV 16, 7
Cōnexus II 17, 8 conexum axioma XVI 8, 9
Cōnfecit II 17, 2 IV 17, 6
Confiteor XV 13, 10
Congius XVIII 1, 9 sqq.
Coniectanea praef. 9; cfr. Alfenus et Ateius
Cōniicere IV 17, 2; 4; 7 sq.; cfr. coicior
Coniunctum axioma XVI 8, 10
Cŏnposuit II 17, 2
Consermonari XVII 2, 17
Consertum manum ex iure XX 10
Considerator XI 5, 2
Consiliosus IV 9, 12
Consolor XV 13, 1; 6
Cōnstituit IV 17, 6
Cōnsuevit II 17, 2
Consul, consules II 15, 4 sqq.; 24, 2 V 4, 3 XIII 12, 6; 15, 4 sqq.; 16, 1 XIV 7, 4 sqq. XVI 4, 2 sqq. XVII 21, 27; vd. senatus, comitia
Consulares in senatu XIV 7, 9
Contagium XII 9, 2
Contemplo XVIII 12, 5
Contio XVIII 7, 2; 6 sqq. contionem habere et avocare XIII 16
Contrarius XIV 5, 3; 4
Controversiae IX 15; 16
Convivium I 22, 5 XIII 11 VII 13 XVII 8 XVIII 2)
Cōpertus II 17, 7 IV 17, 6
Copia I 8, 2 XIV 6, 2 XVIII 6 lemm.
Copiari XVII 2, 9
Copulatum XVI 8, 10
Cor masculino genere VI 2, 3
Corbitae X 25, 5
Corinthius II 18, 9 XVI 19, 23 navitae Corinthii XVI 19, 8 sqq. Corinthia Lais I 8, 3
Corinthus I 8, 4 XIV 6, 4 XVI 19, 4; 8; 17 XVII 21, 23
Cn. Marcius Coriolanus XVII 21, 11
Cornelius sacerdos XV 18, 2 sq.
(L.) Cornelius Balbus XVII 9, 1
M. Cornelius Cetegus XII 2, 3; 11
Cn. [P. apud alios] (Cornelius) Dolabella XII 7
Cn. Cornelius Dolabella IV 16, 8 cos. XV 28, 3
(P.) Cornelius Dolabella cos. III 9, 4
M. Cornelius Fronto II 26 XIII 29 XIX 8; 10; 13
Cn. (Cornelius) Lentulus Clodianus XVIII 4, 3; 4; 6
P. Cornelius Rufinus IV 8 XVII 21, 39

P. Cornelius Scipio pater VI 1, 2 sqq.
P. Cornelius Scipio Africanus maior IV 18 VI 1; 19, 2 sqq. VII 8 XII 8, 1 sqq. XVII 21, 1; vd. ind. auct.
P. Cornelius Scipio Africanus minor II 13, 3 III 4, 1 sq. XIII 3, 6 XVI 8, 7; 10; 11 XVII 5, 1 sq.; vd. ind. auct.
L. Cornelius Scipio Asiaticus IV 18, 8 VI 19, 2 sqq. XVI 4, 2
P. (Cornelius) Scipio Nasica IV 20, 11
(L. Cornelius) Sisenna II 25, 9
L. (Cornelius) Sulla Felix II 24, 11 X 20, 10 XIII 14, 4 XV 1, 6; 7; 28, 3 XVIII 4, 4; vd. ind. auct.
P. Cornelius, cui primum cognomen Sullae inpositum I 12, 16
P. Cornelius Sulla reus I 5, 3 XII 12, 2
Cornicen XV 27, 2
Corona VI 4, 4 sub corona venire VI 4, 3 sq. coronae militares V 6; cfr. II 11, 2
Coronarium aurum V 6, 6
Corpus V 15, 3
Ti. Coruncanius I 10, 1 IV 6, 10; cfr. ind. auct.
Corvinus vd. M. Valerius
L. Cossitius IX 4, 15
Crassator XI 2, 5
Crassus vd. Licinius
Crastini die X 24, 8
Cremera XVII 21, 13
Crepidae, crepidulae, crepidarii XIII 22, 5; 7
Cresphontes VII 16, 10
Creta II 2, 1 XV 2, 1 olim Aeria XIV 6, 4
Cretenses I 11, 6
Critolaus Peripateticus VI 14, 9 sq. XVII 21, 44; vd. ind. auct.
Croceus II 26, 5
Croesus V 9
Crotoniensis XV 16, 1
Crystallus XIX 5, 5; 9
Cubus cfr. *κύβος*
Cumprime XVII 2, 14
Cuneus X 9, 1
Cuppediae VI 16
Cupressus generis masculini apud Ennium XIII 21, 13
Cupsones (?) VIII 13
Curiata comitia cfr. comitia
M'. Curius I 10, 1 X 16, 16 XIV 1, 24
Curro, cecurri VI 9, 1; 11; 14
Cursim XII 15, 1
Cursus navium X 26, 6
Curulis III 18, 4; 6
Cyclops, Cyclopes III 11, 5 IX 4, 6 Neptuni filius XV 21
Cydarum X 25, 5
Cylindrus lapis VII 2, 11
Cynicae saturae II 18, 7 XIII 31, 1
Cynicus II 18, 9
Cynthus IX 9, 13
Cyrenaici XV 13, 9
Cyrenensis XVII 21, 41
Cyrus X 16, 4 XIV 3, 3; 4

Daedalus VII 6, 1; 4; 6; 8
Danuvius XIV 1, 9
Darius (Hystaspis) XVII 9, 20 sq.
Darius (Codomannus) VII 8, 3 XX 5, 7
Dativus quartae declinationis in u IV 16, 5 quintae in e IX 14, 21 mei XIII 26, 4
Davus XVIII 12, 4
De praepositio VII 16, 3 sqq.
Decemviri X 3, 17 XIII 25, 6

decemviri legibus scribundis XIV 7, 5; cfr. tabb. XII
Decima, Parcae nomen III 16, 10 sq.
Decuriae XVIII 7, 5
Defendere IX 1, 8 sq.
Definitio IV 1, 10; 12
Delicia XIX 8, 6 deliciae cenarum VI 16
Delphi XII 5, 1
Delphini venerei et amasii VI 8; cfr. XVI 19, 16 sq.; 23
Delubra religiosa IV 9, 4; 7; 9
Demades XI 10, 1; 6
Demetrius Πολιορκητής XV 31
Democritus philosophus V 3, 4 sqq.; 15, 8 X 17 XVII 21, 18; cfr. ind. auct.
Demosthenes I 5, 1; 8, 3 sqq. III 13 VIII 9 IX 3, 1 XI 9; 10, 1 XV 28, 6 sq XVII 21, 31; 35; cfr. ind. auct.
Denarius cfr. δραχμή
Denicales feriae XVI 4, 4
Dentes quando gignantur et cadant III 10, 12 dente aliquo carens mancipium an rethiberi possit IV 2, 12 dentes ovium XVI 6
Deprecor VII 16
Depudicavit XVI 7, 2
Deque X 29, 3
Descendidi VI 9, 17 sq.
Destringor, destrinxi II 25, 7
Diagoras Rodius III 15, 3
Dialecticae lex XVI 2, 1
Dialectici VI 3, 35 XVI 2 lemm.; 8, 1; 8 dialecticus ex Platonis diatriba XVIII 13, 7
Dialis flamen I 12, 15; 16 X 15
Diana II 6, 18 IX 9, 13 sqq. XV 22, 5
Diarium V 18, 8
Dicaearchia VI 8, 5
Dicendi genera tria VI 14
Dictator XIV 7, 4 Carthaginiensium X 24, 7
Dĭctito IX 6, 3
T. Didius II 27, 2
Dido IX 9, 14
Dies III 2 status condictusve (cfr. X 24, 9) cum hoste XVI 4, 4 d. atri IV 6, 10 V 17, 1 sqq. inominalis V 17, 3 sqq. iusti in XII tabb. XX 1, 43 nefasti V 17, 1 religiosi IV 9, 4 sq.; 10 die genetivus IX 14, 25 sq. dies et dii genetivi ib. § 4 sqq. die crastini (cfr. II 29, 7), perendini, pristini, proximi, die quarto et die quarte X 24, 8 sqq.
Diespiter V 12, 5
Differentia et genus partes definitionis IV 1, 10
Digamma XIV 5, 2
Digitus minimo proximus anulo decoratus X 10
Dignor XV 13, 10
Di(s)iunctum (s. -tivum) proloquium V 11, 8 sqq. XVI 8, 12 sqq.
Dilargior XV 13, 8
Dimidius et dimidiatus III 14
Dimittere sanguinem X 8, 1
Dio Syracosius III 17, 2
Diogenes Cynicus II 18, 9 XVIII 7, 4; 13, 7 sq.
Diogenes Stoicus VI 14, 9 sq. XVII 21, 48; cfr. ind. auct.
Diomedes et Glaucus II 23, 7
Diomedes Thrax III 9, 2
Dionysia saltatricula I 5, 3
Dionysia VIII 11
Dionysius superior XVII 21, 19
Dionysius posterior XVII 21, 29
Diovis V 12

Disciplinosus IV 9, 12
Dispessis manibus XV 15, 4
Diurnare XVII 2, 16
Divinatio II 4, 1; 6
Divortium X 23, 4 primum IV 3, 1 sq. XVII 21, 44
Divus XV 5, 2
Dolabella vd. Cornelius
Dolentia XIX 7, 8
Dolus anceps voc. XII 9, 1
Dominatu dativus IV 16, 8
Domitianus XV 11, 4
Cn. et L. Domitii XV 13, 6
Cn. Domitius Ahenobarbus censor XV 11, 2
Domitius Insanus grammaticus XVIII 7, 1 sqq.
Domuis genetivus IV 16, 1
Dorici II 26, 10
Dos IV 3, 2; 4, 1 XVII 6, 1
Draco XI 18, 1; 2; 5
Drusus vd. Livius
Dubitanter XIX 7, 7
Dulciorelocus Nestor apud Laevium XIX 7, 13
Dulichiae rates II 6, 1
Duo(de)vicesimus V 4
Duritudo XVII 2, 20

E XIX 14, 6 e et i litteris veteres plerumque indifferenter usi X 24, 8; cfr. a
Ebrius XIV 5, 3; 4 XV 2
Echini XX 8, 4
Edepol XI 6, 4; 6
Edicta II 24, 15 III 18, 7 IV 2, 1; 6; 8; 10 X 15, 31 XI 17, 1 sq. XIII 15 XV 11, 2 XX 1, 37
Edo IX 6, 3
Edulcare XV 25, 2
Ego X 4, 4 XX 6, 8
Egregi et egregie XIV 5
ei XIII 26, 4 XIX 14, 8
Eisocratium XVIII 8, 2
Electra VI 5, 5 sqq.
Elegans, elegantia XI 2
Eleusinum certamen XV 20, 3 oppidum VIII 10 initia XI 6, 5
Elidensis Phaedon II 18, 1
Elissa XIII 1, 5
Ellebori species XVII 15
Eloquentia vd. loquentia
Elucus XVI 12, 3; cfr. IV 19, 1
Elutriare lintea XVI 7, 5
Empedocles XVII 21, 14; cfr. ind. auct.
Emplastrum *οὐδετέρως* apud Laberium dictum XVI 7, 13
Ennianista XVIII 5, 3
Ennianus XI 4, 3 XII 2, 7; 10 XIX 10, 13 XX 10, 5
Q. Ennius XII 2, 4 sqq.; 4, 5 XV 24 XVII 17, 1; 21, 43; 49; cfr. ind. auct.
Enses X 25, 2
Enthymema I 4, 2 VI 3, 27 XII 2, 14 XVII 20, 4 *ἐνθυμημάτια* VII 13, 4
Epaminondas XVII 21, 26
Ephesius vir pr. 12
Ephesus II 6, 18
Ephyre XIV 6, 4
Epictetus I 2, 6 II 18, 10 XV 11, 5 XVII 19, 1; cfr. ind. auct.
Epicurus II 18, 8 XVII 21, 38; cfr. ind. auct.
Epidicus IV 17, 4
Epirus X 16, 16
Epistulae morales praef. 9 XII 2, 3
Epitritos numerus XVIII 14, 3 sqq.
Eques pro equo XVIII 5, 4 equites pedarii III 18, 5
Equitare XVIII 5, 9 sq.
Erasistratus vd. ind. auct.
Ercto non cito I 9, 12
Erectheus VII 16, 9
Erit subruptum XVII 7, 1
Errabundus XI 15, 2 sqq.

Erraticae stellae (errones) III 10, 2 XIV 1, 11; 18
Erro XVI 12, 2
Erucius Clarus VII 6, 12 XIII 18, 2
Eruditio sera XI 7, 3 XV 30, 1
Êsito IX 6, 3
Esse: est, erat, fuit saepe absunt V 8, 7 est et erit XVII 7, 6 sqq
Etesiae II 22, 25; 30; 31
Etruria IV 5, 2
Etrusci aruspices IV 5
Euander I 10, 2
Euathlus V 10
Euclides Socraticus VII 10
Eudemus Rodius XIII 5
Eudoxus XVII 21, 23
Eunuchus IV 2, 6
Euphorbus IV 11, 14
Eupsones (?), verbum Graecum VIII 13
Euripides XIII 19, 2; 25, 7 XV 20 XVII 4, 3; 21, 18; 42; cfr. ind. auct.
Euripus XIX 14, 6
Europa, pars orbis X 7, 2
Eurotas IX 9, 13
Eurus II 22, 7 sqq. XVIII 11, 4
Euryclia XIV 6, 3
Eurystheus II 6, 3
Exadversum VI 7, 4
Exempla pro maximis poenis dicebant VII 14, 4
Exequiae XIX 8, 13
Exhibitio chirographi XIV 2, 7
Exigor pecuniam XV 14
Ex iure manum consertum XX 10
Exortus II 22, 3 sqq.
Exotericae Aristotelis auditiones XX 5, 5 libri ib. 6
Expassus XV 15, 1 sq.
Expensi latio XIV 2, 7
Explicuit, explicavit I 7, 20
Extergeor, extersi II 25, 7
Extrarius XIV 5, 4
Extremum X 21, 2

Fabam tangere Diali non mos est X 15, 12 fabis (fabulo § 1) num Pythagoras abstinuerit IV 11
Fabii apud Cremeram XVII 21, 13
(M.) Fabius Licinus cos. X 6, 4
Q. Fabius Maximus II 2, 13 V 6, 10 X 27, 3
Q. Fabius Q. F. Maximus II 2, 13
C. Fabricius Luscinus I 10, 1; 14, 1 sq. III 8 IV 8 XVII 21, 39
Facies XIII 30 facies, facie, faciei, facii genetivi; facie, faciei, facii dativi IX 14, 1 sqq.; 21 sqq.
Facinus anceps voc. XII 9, 1
Facio, făctito IX 6, 3
Factum itur contumelia X 14, 3
Facundiosus IV 9, 12
Faenerator XVI 12, 5; 7; 8
Faeneror XVIII 12, 10
Falernum VI 20, 6
Faliscus ager XX 8, 1
Fames XVI 3 fami genetivus IX 14, 4; 9 sqq.
Famosus IV 9, 12
Fannia lex II 24, 3; 5; 7 XX 1, 23
C. Fannius Strabo cos. II 24, 2 sqq. XV 11, 1
Fascinare, fascinum XVI 12, 4
Fatiscor XVII 2, 6
Fatum: Chrysippi doctrina VII 2 fatum atque natura apud Ciceronem XIII 1 Fata tria III 16, 9 sq.

Fauces orci apud Vergilium XVI 5, 11 sq.
Fauni V 21, 7 XVI 10, 7
Favisae Capitolinae II 10
Favonius II 22, 12
Favorinus philosophus I 3, 27; 10; 15, 17; 21, 4 II 1, 3; 5, 1; 12, 5; 22, 1 sqq.; 26, 1 sqq. III 1; 3, 6; 16, 17; 19, 1 sqq. IV 1 V 11, 8 sqq. VIII 2; 14 IX 8, 3; 13, 5 X 12, 9 XI 5, 5 XII 1 XIII 25 XIV 1; 2 [XV 8, 1] XVI 3 XVII 10; 12; 19, 1; 5 XVIII 1; 7 XIX 3 XX 1; vd. ind. auct.
Febris IV 2, 4 XVIII 10 febris laudes XVII 12, 2
Fecunditas XVI 12, 8
Fenerator vd. faenerator
Ferentinum X 3, 3
Feriae X 24, 3 XIX 8, 13 denicales XVI 4, 4 Latinae XIV 8, 1 praecidaneae IV 6, 9 sq.
Feriatus dies XIII 22, 1
Ferro vita humana similis XI 2, 6
Festinare XVI 14
Festus vd. Postumius
Fetialis XVI 4, 1 XVII 21, 36
Fetus, fetura XVI 12, 7 sq.
Fidenates XVII 21, 17
Fides IX 7, 3
Fidus Optatus II 3, 5
Fiere XIX 7, 10
Figura XIII 30, 2 -ae I 20, 1
Filiorum officia II 2; 7
Finis generis feminini XIII 21, 12
Finitimus XII 10, 1
Fistula C. Gracchi contionaria I 11, 10 sqq. fistulae duae ab oris faucibus deorsum proficiscentes XVII 11, 2
Flaccus vd. Fulvius
Flagitiis vitia leviora I 17, 6
Flamen Dialis I 12, 15; 16 X 15 Quirinalis VII 7, 7 flamines I 12, 6 XV 27, 1
Flaminia, fl. D. domus X 15, 7
Flaminica Dialis X 15, 26 sqq.
Flammeus color II 26, 5
Cn. Flavius Anni f. VII 9
Flavisae II 10, 3
Flavus (flavens) color II 26, 8; 12 sq.; 21 sqq.
Flocces XI 7, 3 sqq.
Floria res IX 12, 7
Fluctuis genetivus IV 16, 1
Flumina maxima X 7
Foedifragus XIX 7, 5
Fons generis masc. XV 9, 8
Forfices in re militari X 9, 1
Forma stata s. uxoria V 11, 10 sqq.
Formidolosus IX 12, 1; 7, 9
Formosus IV 9, 12
Forte XIX 7, 7
Fortescere XIX 7, 8
Fortitudo XII 5, 13
Fortuna XIII 23, 4
Forum Augusti IX 11, 10 Traiani XIII 25, 1
Fraces XI 7, 6
Frameae X 25, 2
Frater ex Nigidii sententia XIII 10, 4 fratres arvales VII 7, 8
Frequentativa IX 6
Fretu ablat. XIII 21, 15
Frons in re militari X 9, 1 virili genere XV 9, 3
Fronto vd. Cornelius
Fruniscor XVII 2, 5 sqq.
Frustra esse, frustrari XVIII 2, 7
Fufetia VII 7, 1 -tius XX 1, 54
Fuit vd. esse
Fullonica XVI 7, 5
M. Fulvius Flaccus cos. XVII 21, 40

M. Fulvius Flaccus Nobilior V 6, 24; 26 XII 8, 5 sqq.
Fulvus color II 26, 8; 11; 13
Fumus plurali numero cur careat XIX 8, 13
C. Fundanius X 6, 3
Funis feminini generis XIII 21, 21
Fur I 18, 3 sqq. VI 15 XX 1, 7 furum poenae XI 18, 3 sqq.
Furiosus IV 2, 15
L. Furius (Camillus) cos. IX 11, 3
M. Furius Camillus XVII 2, 14; 21, 20
Furtum VI 15 XI 18, 9; 10 sqq. XVI 4, 2; 10, 8 XVII 7, 1
Furvus I 18, 4; 6

G littera XIX 14, 7
Gaesa X 25, 2
Gaetuli XIV 1, 9
Gaia Taracia VII 7, 1
Gaius Augusti nepos XV 7, 3
Galatea IX 9, 6
Servius Galba I 12, 17 XIII 25, 15; vd. Sulpicius
Galli II 22, 20 V 4, 3; 17, 2 VI 9, 3 IX 11, 4 sqq.; 13, 7 sqq. XVI 6, 7 XVII 2, 12; 14; 24; 15, 7; 21, 22; 24
Gallia II 22, 28 III 9, 7 XV 4, 3 Narbonensis XIII 20, 12
Gallianum XIII 12, 4*
Gallica vox 'petorritum' XV 30, 6 sq. gladius IX 13, 17 bellum XVI 13, 7 Gallice II 25, 8 XI 7, 4
Gallicae XIII 22, 1; 3; 6
Aquilius Gallus XV 28, 3
Gauli X 25, 5
[Gellianum XIII 12, 4]
Cn. Gellius XIV 2, 21; 26; cfr. ind. auct.
L. Gellius V 6, 15
Geminus Servilius XII 4, 1
Genethliaci XIV 1, 1
Genetivus (s. casus patrius, ut IX 14, 18 interrogandi XIII 26, 3) IV 16, 3 IX 14 XX 6, 8 primae decl. in ai; secundae in i; mi XIII 26, 4 quartae decl. in uis IV 16 quintae in es, ei, ii, e IX 14
Genumana salicta XIX 13, 5
Genera dicendi VI 14, 1; cfr. differentia
Geometriae partes XVI 18
Geseoretae X 25, 5
Gĕstito IX 6, 3
Gladiorum vocabula X 25, 1 sqq. gladius Gallicus, Hispanicus IX 13, 14; 17
Glans Hiberica VI 16, 5
Glaucus XIII 27, 1; 2
Glaucus ap. Homerum II 23, 7
Glaucus color II 26, 18; 30, 11
Globus in re militari X 9, 1
Gorgias VII 14, 5; 7 X 22, 3
Gracchus vd. Sempronius
Gracile dicendi genus VI 14, 2
Gradior X 26, 9
Graecia I 1, 2; 2, 1; 8, 3 II 3, 2 III 7, 19; 9, 2 VI 5, 1 IX 3, 1; 4, 1 XI 10, 6 XII 5, 1; 15, 2 XIII 31, 3 XV 30, 6 XVI 6, 1 XVII 3, 1; 4; 21, 12; 16; 23 XVIII 2, 2
Graeciense scimpodium XIX 10, 1
Graecus et Graeci praef. 11 I 7, 6; 17; 8, 4; 9, 6; 15, 17; 18, 1; 5; 22, 9; 25, 8; 11; 26, 11 II 7, 2; 18; 20, 4; 21, 4; 9; 22, 8 sqq.; 23, 1; 3; 22; 26, 5 sqq.; 28, 1 III 9, 9; 10, 2 IV 3, 3; 11, 1 V 3, 2; 10, 1; 12, 10; 14, 1; 15, 5; 18, 8; 20, 4 VI 3, 34; 6, 1; 9, 13; 11, 2; 12, 3 VII 14, 4 VIII 2; 12 IX 9, 4; 15, 6 X 1, 1; 7, 1; 10, 1; 2; 12, 9; 18, 2; 25, 5 XI 7, 3; 16,

1; 9 XII 5, 2 XIII 6, 1; 9, 4 sqq.; 11, 7; 17, 1; 21 lemm.; 22, 7; 23, 3; 9; 19; 30, 2 XIV 3, 5 XV 1, 7; 3, 8; 14, 4 XVI 8, 12; 13; 12, 1; 6 XVII 2, 13; 3, 2; 4; 10, 13; 12, 1 XVIII 4, 10; 14, 1; 2 XIX 1, 7; 2, 1; 2; 5, 5; 9, 7; 10; 14, 8 XX 6, 2; 10 Graecus Ἕλλην I 18, 2
Graecus praef. 2 I 2, 1; 6; 7, 8; 8, 6 II 10, 3; 21, 1; 3; 23, 3; 19; 22; 25, 1; 4; 26, 7 sqq. III 3, 15; 7, 1; 19, 1 IV 3, 3; 5, 7 V 14, 1 VI 1, 1; 3, 34 IX 2, 1; 4, 3; 9, 1; 7 X 15, 29; 17, 1; 18, 2 XI 1, 1; 5, 1; 6; 8, 2; 3; 10, 6; 16, 2; 8 XII 1, 24 XIII 9, 4; 5; 18, 3; 24, 2; 25, 4; 8; 29, 5 XIV 1, 32 XV 2, 2; 11, 3; 14, 4 XVI 1, 1; 3; 3, 2; 8, 4 XVII 9, 18; 15, 3; 20, 7; 21, 1 XVIII 2, 3; 10, 11; 14, 2 XIX 1, 15; 11, 1; 12, 1; 13, 3 XX 7, 1 lingua I 18, 5 II 22, 1; 26, 5 sqq. V 20, 7 XI 1, 1 XIII 9, 4 XIX 13, 3 verbum, vocabulum, vox I 18, 1; 2 II 26, 18 IV 3, 3 V 18, 7; 20, 3 VI 12, 2 VII 15, 6 VIII 13 IX 5, 5 X 4, 4 XI 1, 1; 16, 2; 6 XIII 9, 4; 6; 22, 5 XV 30, 3 XVI 7, 13 XVII 5, 3 XVIII 9, 9 XIX 13, 4; 5 Graece I 16, 8; 18, 5; 20, 6; 22, 9 II 22, 9 sqq.; 26, 9 III 10, 1 V 3, 7; 15, 2; 3; 18, 2 VII 14, 2 IX 16, 7 XI 16, 6 XIII 9, 4; 31, 17 XIV 1, 1 XVI 9, 3; 12, 3 XVII 8, 7; 11, 2; 3; 17, 1 XX 4, 2
Graia res XX 1, 20*
Graminea corona V 6, 9 sq.
Granius praeco IV 17, 2
Grassator XI 2, 5
Gratia, anceps voc. XII 9, 1
Gratiae XIII 11, 2
Gratiosus IX 12, 1
Griphi I 2, 4
Gubernius XVI 7, 10
Gurdus apud Laberium XVI 7, 8

H littera sive spiritus II 3
Hadrianus imperator III 16, 12 XI 15, 3 XIII 22, 1; vd. ind. auct.
Halcyones vd. alcyones
Halucinari II 3, 3
Hamilcârem IV 7, 2 sq.
Hammon XIII 4, 2
Hannibal II 6, 7; (19, 9) IV 18, 3 V 5 VI 1, 4; 2, 4 sqq.; 18, 2 sqq. X 3, 19; (24, 6 sq.) XVI 8, 7; 11 Hannibâlem IV 7, 2 sqq.
Harena pluraliter XIX 8, 3; 6 sqq.
Harmodius IX 2, 10 XVII 21, 7
Harpalus X 16, 4
Haruspices vd. aruspices
Hasdrubal XVII 9, 16 Hasdrubâlem IV 7, 2 sq.
Hasta X 25, 2
Hebdomas III 10 -ades lunae XV 2, 3 cfr. III 10, 6 annorum et librorum III 10, 17
Hector XIII 25, 16; 18 XV 6, 3 sq.
Hectoreus ensis XV 6, 3
Hecuba XI 4
Hederam non tangere Diali mos est X 15, 12
Helicon III 11, 3
Hellanicus XV 23; cfr. ind. auct.
Helluari II 3, 3
Hemiolios numerus XVIII 14, 3 sq.
Herculaneus XI 6, 2
Herculanus pes I 1, 3
Hercules I 1 III 9, 2 X 16, 13 XI 6, 1 sqq. XIX 5, 4

Here XIII 23, 18
C. Herennius tr. pl. X 20, 10
Herie Iunonis XIII 23, 2
Hermaphroditi IX 4, 16
Hermundulus populus, -uli homines XVI 4, 1
Herodes Atticus I 2 IX 2 XVIII 10, 1 XIX 12; cfr. ind. auct.
Herodotus XV 23; cfr. ind. auct.
Heroi versus XVIII 15 lemm.
Hersilia XIII 23, 13
Hesiodus III 11 XVII 21, 3 XX 8, 7; cfr. ind. auct.
Hesterna noctu VIII 1
Hexametri XVIII 15
Hiatus iucundus VI 20, 3
Hiberica glans VI 16, 5
Hiberus II 22, 29
Hiempsal IX 12, 14
Hierocles Stoicus IX 5, 8
Hierocles VI 7, 9
Hippagines X 25, 5
Hipparchus XVII 21, 7
Hippias IX 2, 10 XVII 21, 7
Hippocrates III 16, 8 XVII 21, 18 Hippocratae XIV 6, 3; vd. ind. auct.
Hippocraticus XVII 11, 6
Hispania II 27, 2 VI 1, 8; 9, 12 VII 8, 3 X 26, 6 XVII 3, 1; 4 XIX 9, 7
Hispanicum verbum 'lancea' XV 30, 7 gladius IX 13, 14; 17
Hispanus II 22, 29 VII 8, 3
Hispanum os XIX 9, 2
Hister X 7, 1 sq.
Histiaeus XVII 9, 18 sqq.
Historia et annales V 18
Historia naturalis pr. 8
Homericus IX 9, 15 XIII 27, 3
Homerus I 15, 3 II 8, 1 III 11 IV 11, 11 VI 14, 7 XVII 21, 3; vd. ind. auct.
Homo IV 1, 12 V 18, 5
Honos anceps voc. XII 9, 3 sqq
Honus, Honustus II 3, 3
Hora Quirini XIII 23, 2
Horatia lex VII 7, 2
Horatii trigemini I 10, 1
Horatii Coclitis statua IV 5, 1
M. Horatius Pulvillus cos. XVII 21, 13
Q. Hortensius dictator XV 27, 4
(Q.) Hortensius (Hortalus) orator I 5, 3; cfr. ind. auct.
Hortor passive XV 13, 1
Hospites quo loco habiti V 13, 2; 5 sq.
Hostiae maiores, succidaneae, praecidaneae IV 6, 7 sqq. bidentes XVI 6, 15
Hostilia curia XIV 7, 7
Tullus Hostilius XVII 21, 8
A. Hostilius Mancinus IV 14, 3 sqq.
C. Hostilius Mancinus cos. VI 9, 12
L. Hostilius Tubulus II 7, 20
Humanitas, humanus XIII 17
Hyacinthus VI 8, 5
Hyades XIII 9, 4
Hyperion X 17, 4
Hyrcanae tigres XII 1, 20

I littera XIX 14, 6; cfr. a
Iacere II 6, 5 in compositis IV 17, 7
Iactare II 6, 5
Iaculorum vocabula X 25, 1 sq.
Ialysus Protogenis XV 31, 3
Iampridem XIX 14, 6
Ianus I 16, 5
Ianuspater V 12, 5
Iapyx ventus II 22, 2; 21 sqq.
Ida IV 17, 15
Idaeus XIII 25, 18

Idas XIII 21, 11
Idem Atti quod Tetti III 16, 13 sq.
Idiotae I 2, 6
Idus II 21, 7; 24, 11; 14 V 17
-ie, -iei, -ies, -ii genetivi sing. IX 14
Iecur XIX 14, 6 murium XX 8, 4*
Ietae III 11, 7
Ignarus IX 12, 20; 22
Ignis qua ratione possit ab aedificiis retineri XV 1 cur urinam lacessat XIX 4, 3
Igneus II 26, 5
Ignobilis XI 4, 4
-ii gen. sing. cfr. -ie; nom. plur. XIII 26, 4
Ilium XVII 3, 1 Ἰλιόθεν I 2, 8
Ill. vd. Inl.
Illyrii IX 4, 8
Illyrius ager XI 3, 2
Imagines in speculis XVI 18, 3
Immaturus X 11, 4
Imparilitas V 20, 1
Impendio fiere infit apud Laevium XIX 7, 10
Imperia XIX 8, 8
Impete magno XIX 7, 7
Impius XIV 5, 3; 4
Impolitia IV 12, 2
Impotentia plurali numero caret XIX 8, 6
In praepositio pro intra XII 13, 7; 8 pro contra XVII 2, 12 in compositis quando producatur II 17 IV 17, 9 in medium relinquere XVII 2, 11 in mentem, potestatem esse I 7, 16 sq.
Inaequalitas declinationum II 25, 3
Inamabilis II 6, 13 sq.
Incestus subst. XIII 21, 19
Incipio IV 17, 8
Incohare II 3, 3
Incontinens XIX 2, 2
Incontinentia XVII 19, 5
Incorporeus V 15, 1 sq.
Increpat XIX 14, 7
Inculpatus II 6, 10
Incurrit XIX 14, 7
Indefinitum verbum (ἀπαρέμφατον) I 7, 6
India IX 4, 9 sq.
Indicum bellum V 2, 4
Indifferens IX 5, 5 XII 5, 4; cfr. ἀδιάφορον
Indoctus II 17, 2
Industria anceps voc. XII 9, 1
Indutiae I 25 XIX 8, 13
Inedia III 10, 15
Inexplicabile (ἄπορον) IX 15, 6
Infames materiae (ἄδοξοι ὑποθέσεις) XVII 12
Infelix II 17, 2
Inferiae numquam singulari numero XIX 8, 13
Inferae aves VII 6, 10 sq.
Infestus IX 12, 1 sqq.
Infit vd. impendio
Infra classem VI 13, 2
Infrequens miles XVI 4, 5
Ingeniosus IV 9, 12
Ingenuus XIX 14, 7
Ingredi de navigantibus X 26, 7
Inhumanus II 17, 2
Iniicere IV 17, 9
Inimicitia(e) XIX 8, 4; 6
Iniuria IX 12, 13; 16 XIII 28, 4 XIX 8, 6 XX 1, 31 sqq.
Inlatabile I 20, 9
Inlatebrare XVII 2, 3
Inlaudatus II 6, 3; 9 sqq.
Inlotis pedibus I 9, 8 XVII 5, 14
Inmaturus X 11, 4
Ino tragoedia XIII 19, 4
Inominalis dies V 17, 3
Inopinabiles materiae vd. infames

Inous XIII 27, 2
Inp. vd. Imp.
Īnsanus II 17, 2
Inscientia plurali numero caret XIX 8, 6
Inscius XIV 5, 3; 4
Insece, insecenda (inseque, insequenda), insectio XVIII 9
Insilio IV 17, 8
Intemperans XIX 2, 2
Intentio VI 7, 5
Inter os et offam XIII 18
Intercessio XIII 12, 9 XIV 7, 6 intercessio testium XIV 2, 7
Interpretor XV 13, 1; 7
Interrex XIV 7, 4
Interrogandi casus vd. genetivus
Intestabilis VII 7, 3
Intolerantia XVII 19, 5
Intolerantibus pro intolerandis XIX 7, 10
Intra XII 13
Invidiosus IX 12, 1
Iocus I 24, 3 XIX 14, 6
Ionium mare XIX 1, 1
Ios insula III 11, 6
Iovispater V 12, 4
Iphigenia XIX 10, 11
Ira num conveniat sapienti I 26, 10
Iri factum X 14, 1
Iris XIII 25, 21
Isagogae XVI 8, 1
Ischia IV 13
Ismara XIII 21, 11
Isocrates X 18, 6 XVII 13, 2; cfr. ind. auct.
Isocratii XVIII 8, 1 Isocratium ib. § 2
Isopsephi versus XIV 6, 4
Ister X 7, 1 sq.
Italia I 10, 1; 12, 8 II 6, 7 III 8, 1 IV 4, 1 VI 8, 5; 11, 6 IX 4, 1 X 3, 19; 16, 3; 6; 16 XV 11, 4; 16, 2 XVI 11, 1; 19, 5; 20 XVII 21, 6; 33 XX 10, 9 transpadana XV 18, 1 unde nomen traxerit XI 1, 1; 2
Italica municipia X 3, 2
Italicenses XVI 13, 4
Italus sanguis II 16, 1
Iucundus XIX 14, 6
Iudicis officium XIV 2; 4 XX 1, 7
Iudicia privata XIV 2, 1
Iugurtha I 22, 15
Iugurthina historia XVI 10, 16 bellum XVI 10, 14
Iulia curia XIV 7, 7 lex II 15, 4; 24, 14 IV 4, 3 XIV 2, 1
Iulianus vd. Antonius
Iulius XV 29, 1; 2
C. Iulius L. f. pontifex IV 6, 2
C. Iulius Caesar IV 10, 5; 8 VIII 15 XV 4, 3; 5, 7; 18, 1; 2 XVII 9, 1 sqq.; 14, 2 XIX 8; 14, 1 divus Iulius XIII 14, 4; vd. ind. auct.
C. Iulius Caesar Aug. n. XV 7, 3
Iulius Celsinus XIX 7, 2; 10, 1; 11
Iulius Paulus I 22, 9 sqq. V 4, 1 XVI 10, 9 sqq. XIX 7, 1
Iumentum XX 1, 26; 28
M. Iuncus V 13, 6
Iuniores et seniores X 28, 1
(M. Iunius) Brutus ICtus VI 15, 1 XVII 7, 3
Iuno IV 3, 3 XIII 4, 2; 23, 2
Iupiter I 9, 10 IV 6, 2; 18, 3 V 12, 4 sqq. X 15, 20; 32; 16, 12 XII 6, 2; 8, 2; 3 XIV 1, 34; 6, 3 XV 21 Hammon XIII 4, 2 sq. Olympius I 1, 2 Iovem lapidem iurare I 21, 4 Iovis Capitolini cella VI 1, 6 filii XV 21
[Iurites XIII 23, 2]

Iusiurandum VI 18 militum XVI 4, 2; 4 virorum et mulierum XI 6
Iustitiae imago XIV 4
Iustitium XX 1, 43
Iusti dies XX 1, 43
Iuventa X 28, 2

Labeo Pacuvius V 21, 10
Laberius tr. mil. III 7, 21
Laberius mimographus vd. ind. auct.
Laboriosus IX 12, 1; 10
Lac(te) XII 1 XIX 8, 13
Lacedaemonii I 11 II 15, 2; 8 XI 18, 17 XVII 9, 6; 21, 19; 23; 26 XVIII 3
Lacedaemonius Chilo I 3, 1 populus XVIII 3, 2
Lacernae XIII 22, 1
Lachrumae II 3, 3
Laco III 7, 19 XII 2, 7
Laconica terra XVI 19, 16 tibia I 11, 10
C. Laelius I 22, 8 XVI 4, 2 XVII 5, 1
Laestrygones XV 21
Laetabundus XI 15, 8
Laetitia II 27, 3
Laevianus XIX 7, 2; 12
M. Laevinus vd. Valerius
Lais I 8, 3
Lampadio XVIII 5, 11
Lancea X 25, 2 XV 30, 7
Lanigerae bidentes XVI 6, 6
Lapithae XVIII 5, 7
Larentia VII 7, 1; 5 sqq.
Largior XV 13, 8
Latinus et Latini II 10, 3 V 12, 4; 20, 1 IX 13, 20 XIII 6 lemm.
Latinus pr. 2 I 2, 4; 26, 11 II 22, 2; 23, 3; 25, 1 V 21, 11 VI 17, 4 IX 15, 2 XII 1, 24; 6, 3; 10, 4 XIII 9, 5; 21, 20; 25, 12 XV 11, 1; 2; 24 lemm. XVI 12, 7 XVII 2, 5 XVIII 2, 3 XIX 9, 9; 10; 13, 3; 4 lingua II 22, 1; 25, 5; 26, 5 V 20, 7 VI 11, 8; 14, 6; 17, 3 VII 15, 5 X 24, 2 XI 3, 1 XIII 9, 2; 10, 2; 23, 19 XVI 6, 1; 8, 6 XVIII 5, 10; 12, 8; 14, 1 XIX 8, 2; 6; 13, 3 oratio II 26, 5 VII 16, 1 VIII 8 X 22, 3 XI 3, 1; 16, 1 XVIII 13, 5 vox, verbum, vocabulum I 20 lemm. II 26, 18 V 20, 1 XI 1, 5 XII 10, 1; 13, 4 XIII 9, 4; 10, 1; 25, 4; 30, 1 XV 30, 7 XVII 2, 6; 20, 7 XIX 10, 10; 13, 5 feriae XIV 8, 1 Latine I 7, 19; 20, 9 II 22, 9 sqq. IV 1, 6; 18; 2, 11 V 3, 2; 21, 6 VIII 2 IX 1, 8; 14 lemm.; 15, 6 XIII 9, 5; 23, 9 XVI 7, 13 XVII 2, 19; 17, 1 XVIII 7, 2; 9, 9; 14, 2 XIX 8, 6
Latio expensi XIV 2, 7
Latium IV 3, 1; 4, 1; 3 VI 12, 1 X 23, 1 XI 8, 3
Lato XIII 23, 4*
Latona IX 9, 12 sqq.
Laudare II 6, 16 laudari frigide turpius quam acerbius vituperari XIX 3, 2
Laudationes funebres XIII 20, 17
Laurens ager et Laurentina via X 2, 2 ora IX 12, 22
Lavandaria XVI 7, 5
Lavinia II 16, 1 sqq.
Lavinium X 16, (6;) 8
Lavo, lavor, lavi II 25, 6 sq.
Leaena XIII 7
Lebadia XII 5, 1
Lectio et lectiones antiquae pr. 6
Lēctito IX 6, 3
Lēctor a legendo XII 3, 4

Legio quot centurias etc. habeat XVI 4, 6
Legitimus XII 10, 1
Lego IX 6, 3 legerim XVIII 2, 14
Lembi X 25, 5
Lenaeus vd. Pompeius
Lentulus vd. Cornelius
Lenunculi X 25, 5
Leo Androcli V 14 Λέων de leaenis Homerus XIII 7, 3
Leonides Lacedaemonius III 7, 19
Lepidus vd. Aemilius
Leporaria II 20, 1 sqq.
Lepus I 18, 2 II 25, 6 lepores in Bisaltia XVI 15
Lesbia VII 16, 2; 13
Lesbius XVI 19, 3; 23 Lesbium vinum XIII 5, 5 sqq.
Lesbos XIII 5, 3; 11
Leucae oppidum I 13, 11
Leuctra XVII 21, 26
Levenna homo XVI 7, 11
Levis et levitas VI 11
Lex X 20, 1 sqq. XV 27, 4 legis actiones centumviralium causarum XVI 10, 8 leges sumptuariae II 24 XX 1, 23 lex Aebutia etc. vd. Aebutia etc.
Liberalis XVII 5, 10
Liberi bellaria XIII 11, 7
Liberi de uno filio filiave II 13
Libertini ab ingenuis num adoptentur V 19, 11 sq.
Libripens XV 13, 11
Liburni XVII 3, 4
Licinia lex sumptuaria II 24, 7 sqq. XV 8 lemm. XX 1, 23
Licinia lex vd. Licinius Stolo
Licinius cliens Catuli I 11, 16
Licinius comicus XV 24
Licinius tr. pl. VI 9, 9
L. Licinius Crassus XI 2, 4 censor XV 11, 2
M. (Licinius) Crassus IV 10, 5 V 6, 23 XIV 7, 1
P. Licinius Crassus Mucianus I 13, 9 sqq.
Q. (immo P.) Licinius Crassus cos. IX 4, 15
L. Licinius Lucullus cos. XI 8, 2
Licinius Stolo VI 3, (37;) 40 XVII 21, 27 XX 1, 23
Licium XII 3, 3; cfr. furta
Līctor XII 3 lictores II 2, 13 XIII 12, 6 lictor curiatus XV 27, 2
Lignari XVII 2, 9
Lĭgo XII 3, 1; 4
Limum XII 3, 3
Linea I 20, 7 sqq. alba praef. 11
Linguaces I 15, 20
Lingulae X 25, 2 sq.
Lintres X 25, 5
Liticines XX 2, 2
Litterator et litteras sciens XVIII 9, 2
Lituus V 8, 2; 8 sqq.
L. Livius poeta XVII 21, 42; vd. ind. auct.
Livius Drusus XVII 15, 6
Locuples X 5, 2
Locutuleii I 15, 20
Longa Alba II 16, 1
Longae (naves) X 25, 5 longi versus XVIII 15
Longaevus II 16, 8 sqq.
Longinus vd. Cassius
Loquentia I 15, 18
Lorarii X 3, 19
Lorea X 23, 2
Lua Saturni XIII 23, 2
Lucani II 19, 7
Lucanus VI 11, 7 X 16, 3
Lucetius V 12, 6 sq.
Lucilius VI 14, 6 XVII 21, 49; cfr. ind. auct.
Lucilius amicus Senecae XII 2, 3

Lucullus vd. Licinius
Ludibundus XI 15, 2 sqq.
Ludus I 24, 3
Lunae curriculum I 20, 6 III 10, 6 XIV 1, 4 hebdomades XV 2, 3 lunae solisque defectiones II 28, 4 quam συμπτωσίαν multa habeant cum luna XX 8; cfr. XIV 1, 3
Luscinus vd. Fabricius
Luscitiosus servus IV 2, 11
Luscius XV 24
Lusitanus X 26, 3 XV 22, 4
(Q. Lutatius) Catulus I 11, 16
Q. (Lutatius) Catulus curator restituendi Capitolii II 10, 2
Lutescere XVIII 11, 3 sq.
Luteus color II 26, 8; 14 sq.
Lutulentus XI 15, 6
Luxuries, -ii IX 14, 9; 16 sqq.
Lycium VII 16, 1 XX 5, 4
Lycurgus II 15, 2
Lydia I 11, 7
Lysias I 9, 9 II 5

T. Maccius Plautus III 3 XV 24 XVII 21, 47; cfr. ind. auct.
Macedo philosophus XIII 8, 4 sq.
Macedones VI 3, 2 XV 20, 10
Macedonia et Macedonis IX 3, 1 XIV 6, 4 XV 20, 9 sq. XVII 21, 28
Macetae IX 3, 1
Machaerae X 25, 2
Maculo XVIII 12, 2*
Maeandri XVI 8, 17
Magistratuum gradus XIII 12 sq.; 15 sq. XIV 7, 4
Magistri equitum II 19, 9 X 24, 7
Magni(i) XIII 26, 4
(Maharbal) X 24, 7
Maia Volcani XIII 23, 2
Malas malaxavit XVI 7, 7
C. Mamilius cos. XVII 21, 43*
Mancinus vd. Hostilius
Manciolis tenellis apud Laevium XIX 7, 10
Mancipia IV 2 VI 4; cfr. servi
Manifestarius I 7, 3
Manilia meretrix IV 14, 3 sq.
[C. Manilius cos. XVII 21, 43]
(M'.) Manilius XVII 7, 3
Manipuli XVI 4, 4
Manlia(na) imperia I 13, 7 IX 13, 20
C. Manlius tr. pl. VII 11, 2
M. Manlius (Capitolinus) (IX 2, 11) XVII 2, 14; 21, 24
L. (Manlius) Torquatus I 5, 3
T. Manlius Torquatus IX 13
Manuarius, manuari apud Laberium XVI 7, 2 sq.
Manubiae XIII 25
Manum ex iure consertum XX 10
Marathonia pugna XVII 21, 9
Marcellus IV 7, 2 XII 6, 3; 10, 4 XVIII 12, 8
Cn. Marcius Coriolanus XVII 21, 11
M. Marcius praetor VI 9, 9
Q. Marcius Rex cos. XIII 20, 10
Mare XIX 8, 13 austris spirantibus glaucum et caeruleum, aquilonibus obscurius atriusque II 30, 11 incongelabile XVII 8, 16
C. Marius X 1, 3 XVI 10, 14; 16 XX 6, 11
M. Marius quaestor Sidicinus X 3, 2 sq.
Mars IV 6, 2 XIII 23, 2; 10 sqq. XVI 6, 7
Marsi XVI 11, 1 sq.
Marsicum bellum II 27, 2
Marspater et Marspiter V 12, 5

(Marsus) Circae filius XVI 11, 1
Martius campus VII 7, 4 XV 27, 5 triumphus V 6, 22 hastae IV 6, 1 sq.
Massilia X 16, 4
Mater familias XVIII 6, 4 sqq.
Materiae infames XVII 12, 1
Matrima et patrima virgo Vestalis I 12, 2
Matrimonium XVIII 6, 8
Matrona XVIII 6
Mature, maturare, maturus X 11
Mauretania X 26, 2
Maurus, Maurice II 25, 8
Mausolus rex Cariae X 18
Mavors XIII 23, 16; 18
Mecastor XI 6, 3; 6
Medici III 10, 13; 16, 1 IV 19, 2 XVII 11 XVIII 10, 11
Mediocre dicendi genus VI 14, 2
Mediocritas I 26, 11
Medium vinum XIII 31, 17 in medium relinquere XVII 2, 11
Megalenses ludi II 24, 2 XVIII 2, 11
Megara, Megarenses VII 10, 2 sqq.
Mehercle XI 6, 3
M(e)i XIII 26, 4 mei genetivus XX 6, 7 sqq.
Mel XIX 8, 13
Melanippa V 11, 12 (VI 9, 17)
Melicae grues VI 16, 5
Melicertes XIII 27, 1; 2
Mellaria II 20, 9
Membra apud Vergilium IX 10, 2; 6
Memnon XIX 7, 6
Memoriae natura VIII 7
Memoriae et Vsus filia Sapientia XIII 8
Memoriales praef. 8 IV 20, 11 V 6, 13 VII 7, 8
Menander II 23, 1 sqq. III 16, 3 sqq. XVII 4; 21, 42; vd. ind. auct.
Mendacium dicere et mentiri XI 11
Mendicimonium XVI 7, 2
Menelaus VI 14, 7 XII 2, 7
Menenius Agrippa cos. XVII 21, 13
Menippea satura I 17, 4 II 18, 7 XIII 31, 1
Menippus philosophus II 18, 7
Mensura vocis XVI 18, 4
Mentiri XI 11 XVIII 2, 10
Meridies II 22, 3 sqq.
Meropa VI 3, 28
Mesanculae X 25, 2
Messalla vd. Valerius
Messana X 3, 12
Metellus vd. Caecilius
Methymnaeus XVI 19, 3
Metrici XVIII 15, 1
Mettus Fufetius XX 1, 54
Metus IX 12, 13 sqq.
Mihi vd. pronomina
Milesii I 11, 7 XV 10, 2 legati XI 9
Milesii nominis virgines XV 10
Miletus XI 9, 1
Militare aes VI 10, 2 -aris animadversio X 8, 1
Militum iusiurandum XVI 4, 2
Mille et milli I 16
Annius Milo I 16, 15 XVI 8, 7 XVII 18
Milo Crotoniensis XV 16
Miltiades XVII 21, 9
Mimas IX 12, 22
Minerva (II 26, 19) X 16, 14 XIII 23, 4
Minoïa regna VII 6, 1
Minos XV 21
C. Minucius Augurinus VI 19, 2
Q. Minucius Thermus X 3,

17 XIII 25, 12 XVIII 9, 1; 5 XX 11, 5
Misertus est mei, nostri XX 6, 7
Mitridates XI 10, 4 XV 1, 4; 6 XVII 16, 2 sqq.; 17, 2
Mitridatios antidotus XVII 16, 6
Moderamenta XIII 6, 1
Modice XII 13, 23
Modus XII 13, 24
Moechimonium XVI 7, 2
[Moedia X 25, 5]
Moenia plurativo numero XIX 8, 4 sq.
Moera III 16, 11
Molae trusatiles III 3, 14
Moles Martis XIII 23, 2
Molossus Alexander XVII 21, 33
Monocoli IX 4, 9
Mons generis masc. XV 9, 8
Morbosus IV 2
Morbus quantum a vitio differat IV 2, 2 sqq. in duodecim tabulis XX 1, 25 sqq. comitialis XVII 15, 6 XIX 2, 8 sonticus XVI 4, 4 XX 1, 27
Mordeo, memordi VI 9, 1 sqq.; 14 sq.
Moriens quo temporis momento moriatur VII 13, 5 morituri inedia quoto die mortem oppetant III 10, 15
Morosus IV 9, 12
Morta nomen Parcae III 16, 11
Mortales multi XIII 29
Mortualia XVIII 7, 3
Mōtito IX 6, 3
Motus terrae cfr. terra
Mŏveo, mōtus IV 17, 10 IX 6, 3
Q. Mucius Scaevola P. M. V 19, 6 XI 2, 4 XV 27, 1 XVII 7, 3; cfr. ind. auct.
Mulier sterila IV 2, 9 mulieres non adrogantur V 19, 10 non per Herculem deiurant XI 6 abstemiae X 23 vir mulieri iudex X 23, 4
Mulierosus IV 9, 2; 12
Mullus IV 11, 13*
Multa XI 1
Multicolora, multiiuga, multiformia XI 16, 4
Multigrumi fluctus apud Laevium XIX 7, 15
L. Mummius X 16, 17 XVI 8, 10
L. Munatius Plancus I 22, 19 X 26, 1
Mundus muliebris generis neutrius IV 1, 3
Muneror XVIII 12, 10
Municipes, municipia XVI 13
Muraena Tartesia VI 16, 5
Muralis corona V 6, 2; 16; 19
Murrina X 23, 2
Murtea corona V 6, 20
Mures et luna XX 8, 4
Musa XIII 11, 2 XVIII 9, 3 XIX 9, 7 Musae praef. 6; 19
Musica XIII 31, 3
Musici III 10, 13 XVI 18, 1
Musonius philosophus V 1 IX 2, 8 XVI 1 XVIII 2, 1
Mutitare II 24, 2 XVIII 2, 11
Muto pro mutor XVIII 12, 8 sq.
Mutuatica pecunia XX 1, 41
Mutus IV 2, 15
Mycenae X 16, 14
Mydia X 25, 5*
Mylattenses (?) I 13, 11 sqq.
Myoparones X 25, 5
Myops IV 2, 11
Mys, Epicuri servus II 18, 8

N adulterinum XIX 14, 7
Cn. Naevius I 24, 1 sq. III 3, 15 XV 24 XVII 21, 45; vd. ind. auct.

M. Naevius tr. pl. IV 18, 3
Nani XVI 7, 10 XIX 13, 2 sq.
Narbonensis Gallia XIII 20, 12
Narratio XVIII 9, 4; 11
Nasamones XVI 11, 4; 8
Nascatur homo quoto mense III 10, 7; 8; 16
Natalis dies III 2, 1 sqq.
Naupactus VI 8, 2
Nausicaa IX 9, 12; 14
Navalis corona V 6, 2; 18 sq.
Naves ut Liburni atque Graeci suerint XVII 3, 4 navium appellationes X 25, 1; 5
Naxos III 15, 1
Ne XIII 23, 19 ne — quoque XVII 2, 18
Neaera XIII 23, 16
Neapolis IX 15, 1
Nebulosus XX 3, 3
Necessarii XIII 3, 4
Necessitas, necessitudo XIII 3
Nefasti dies IV 9, 5 V 17, 1
Negotiositas (πολυπραγμοσύνη) XI 16, 3
Neoptolemus V 15, 9; 16, 5 XIII 3, 2
Neptunus II 28, 1 III 16, 15 sq. XIII 27, 3 XVII 14, 4 Neptuni Salacia XIII 23, 2 filii XV 21
Neptunuspater V 12, 5
Nequam, nequitia VI 11
Nereus XIII 27, 1
Neria, Nerio, Nerienes Martis XIII 23
Nero XIII 23, 8
Nervi XIII 23, 9
Nerviae in fidibus IX 7, 3
Nescius IX 12, 18 sq.
Nestor VI 14, 7 XIX 7, 13 sq.
Ng XIX 14, 7
Nicaeensis IX 4, 3
Nicanor VII 17, 2
Nicias Pyrri amicus III 8, 5; 8
Nicomedes V 13, 6 XI 10, 4
Nicopolis XV 11, 5
Nigidianus XIX 14, 3
P. Nigidius Figulus IV 9, 1; 16, 1 XIX 14, 1 sqq.; cfr. ind. auct.
Nilus X 7, 1 XIV 1, 9
Niobae filii XX 7
Niptra tragoedia XIII 30, 3
Nitēscere VII 15, 3; 6
Noctescere XVIII 11, 3 sq.
Nocticolor Memnon XIX 7, 6
Noctu hesterna VIII 1
Nola et Nolani VI 20, 1 sq.
Nolo VI 11, 8
Nomen mihi est XV 29 nomina non positiva (θέσει), sed naturalia (φύσει) X 4
Nominativus plur. secundae declin. in ii XIII 26, 4
Nona III 16, 10
Nonae II 24, 11; 14 V 17
Nos vd. pronomina. nostrum et nostri XX 6, 3 sqq.; 11
Notae censoriae IV 12; 20 VI 22 vocum XIII 6, 1
Nova via XVI 17, 2
Novus, novicius VII 5, 1 sqq.
Novissimus, novissime X 21
Nox et noctu VIII 1
Nudius quartus X 24, 10
Numa rex I 12, 10 IV 3, 3
Numantia II 13, 3 XVI 1, 3; 8, 7
Numeri innumeri I 24, 3 numerorum figurae quaedam vocabula in lingua latina non habent XVIII 14, 1 sqq.
Numida XIX 10, 1
Numidicus vd. Caecilius
Nundinae singulari numero carentes XIX 8, 13
Nutrices infantum XII 1, 5

O littera XIX 14, 6

Ob praepositio IV 17, 6 sqq.
Obba apud Laberium XVI 7, 9
Obesus XIX 7, 3
Ŏbices IV 17, 10 sqq.
Ōbiicere IV 17, 1; 10
Oblittera gens XIX 7, 4
Oblitus est mei, nostri XX 6, 7
Obnoxius, obnoxie, obnoxiosus VI 17
Obscenae aves XIII 14, 6
Obsidionalis corona V 6, 2; 8 sqq.
Obsignatio tabularum XIV 2, 7
Occaso sole (III 2,3) XVII 2,10
Occasus II 22, 3 sqq.
Occecurrit VI 9, 11
Oceanus et luna XIV 1, 3 sq. intra et citra oceanum XII 13, 17 sqq.
Oculorum vis V 16
Offa: inter os et offam XIII 18
Offendere IX 1, 9
Officia I 13, 1 II 2; 7 V 13
Officiosus IV 9, 12
Oleaginea corona V 6, 4
Olearum folia IX 7
Oleum cur saepe congelascat XVII 8, 8 sqq. ex rosa XIV 6, 3
Olympia III 15, 3 XV 20, 3
Olympias Philippi uxor VI 1, 1 XIII 4
Olympicum stadium I 1, 2 sq.
Olympius Iuppiter I 1, 2 II 23, 9
Onus, onustus II 3, 3
Onychinum tegimen apud Laevium XIX 7, 15
Oppianus XIV 7, 3
C. Oppius VI 9, 11 XVII 9, 1; vd. ind. auct.
Opposita XVI 8, 13
Optatus Fidus II 3, 5
Opulenti XI 4, 4
Opulescere XVIII 11, 3 sq.
Opus est divitias XVII 2, 15
Oraculum Arretinum III 3, 8
Oratio in pectore nasci debet, non in ore I 15, 1 in oratione tria dicendi genera VI 14, 1 orationis principia VI 3, 12 sqq.
Orbis in re militari X 9, 1
Orchus I 24, 2 orci vestibulum et fauces XVI 5, 11 sq.
Orestes III 10, 11 VI 5, 5; 7
Oriades IX 9, 13
Oriae X 25, 5
Oriens XVII 21, 32
Oriolae X 25, 5
Ornatu dativus IV 16, 8
Ornithones II 20, 2
Oropus III 13, 5 VI 14, 8
Orthium carmen XVI 19, 14
Osce II 25, 8 XVII 17, 1
Oscedo IV 20, 9
Oscitatio III 16, 24 IV 20, 9 VIII 3
Ostia XVIII 1, 2
Ostrea cum luna *συμπτωσίαν* habent XX 8, 3 sq. Tarenti VI 16, 5
Ostrinus color II 26, 5
-osus inclinamentum IV 9; cfr. III 12
(M'.) Otacilius Crassus cos. X 6, 4
Otia XVII 2, 23
Ovalis corona V 6, 3; 20 sqq.
Ovatio, ovare V 6, 21 sqq.; 27
Oves virili genere XI 1, 4 bidentes XVI 6, 6 sqq.

Pabulor XVII 2, 9
M. Pacuvius poeta I 24, 4 VI 14, 6 XIII 2 XVII 21, 49; vd. ind. auct.
Pacuvius Labeo V 21, 10
Paelex IV 3, 3
Paene XVII 1, 9

Paenitere XVII 1, 5 sqq. XX 6, 7
Paenuria XVII 1, 9
Paestum, olim *Ποσειδώνιον* XIV 6, 4
Palatinus mons XIII 14, 2 aedes IV 1, 1 area XX 1, 1
Palatium XII 12, 2 XIX 13, 1
Pales XIII 23, 4
Palinurus X 16, 2 sq ; 9
Palma II 26, 9 III 6, 2; 9, 9 Aegyptia VI 16, 5
Paludamentum VII 12, 3
Pamphila XIX 9, 11
Panaetius XII 5, 10 XVII 21, 1; vd. ind. auct.
Pancratiastae XIII 28, 3
Panda Cela XIII 23, 4
Pando, passus, pansum XV 15
Panopea XIII 27, 2
Paphlagonia XVI 15
Papia lex I 12, 11 sq.
L. Papirius III 16, 23
Papirius Praetextatus I 23
Papus vd. Aemilius
Parca III 16, 9 sqq.
Pareus III 19, 2 sqq.
Parendum num sit semper patri II 7
Parentes quanto honore sint habiti V 13, 2; vd. pater
Parnasia laurus IV 17, 5
Parones X 25, 5
Parthi XV 4, 4
Partim hominum X 13
Partus III 10, 7: 16, 1 sqq. X 2 XIV 6, 4 XVI 16
Passum X 23, 2
Patavium XV 18, 1
Pater primum nomen habitum V 13, 4 erga patres liberorum officia II 2; 7
Patiendi verba activo sensu adhibita XVIII 12
Patrensis bibliotheca XVIII 9, 5
Patricii XIII 15, 4 XV 27, 4 XVIII 2, 11
Patrimus I 12, 2
Patroclus VI 7, 11
Patronus proximum nomen post patrem V 13, 4
Paulus vd. Aemilius et Iulius
Pausanias XVII 20, 2
Pavimentum VII 12, 3
Pacis bibliotheca (templum) V 21, 9 XVI 8, 2
Peccatorum puniendorum rationes VII 14 peccatu ablativus XIII 21, 16 sqq.
Pectunculus VI 16, 5
Pedarii (s. pedanei) III 18
Pedestre scutum IX 13, 14
Pedis debilitas IV 2, 4
Pelasgi I 10, 1
Pelethronii Lapithae XVIII 5, 7
Peleus III 11, 5 XII 1, 20
Peloponnesiacum bellum II 1, 5 XVII 21, 16
Pelusiotae XX 8, 7
Pennae praepetes VII 6, 1 sqq.
Pēnsito IX 6, 3
Penus IV 1
Peranna cfr. Anna
Perdicum bina corda XVI 15
Peregrinus Proteus philosophus VIII 3 XII 11
Perendini die X 24, 9
Perennare XVII 2, 16
Periander Corinthi rex XVI 19, 4; 17 sqq.
Pericles I 3, 20 XV 17, 1
Periculum anceps voc. XII 9, 2
Peripatetica disciplina I (3, 10;) 8, 1 XIX 5, 2
Peripateticus II 18, 8 VI 14, 9 IX 5, 6 XVII 21, 48 XVIII 1
Pernicies pernicii IX 14, 9; 12; 19

Persae VII 17, 1 XVII 9, 21; 21, 9; 32; 33
Persaeus Zenonis servus II 18, 8
Perses, Macedonum rex VI 3 passim
Persona V 7
Pertemptare IX 9, 15
Pessinuntii aselli VI 16, 5
Pestilenta loca XIX 7, 7
Petilii tr. pl. IV 18, 7
Petorritum XV 30
Phaedon II 18, 1; cfr. ind. auct.
Phalarica X 25, 2
Pharsalii campi XV 18 lemm.
Phaseli X 25, 5
Philemo XVII 4, 1; 2
Phileros XIX 9, 12
Philippides comicus III 15, 2
Philippus, pater Alexandri II 27, 1; 5 V 2, 2 VI 1, 1 VIII 9 IX 3 XIII 4, 1 XVII 21, 1; 28 sqq.; cfr. ind. auct.
Philippus, pater Persae VI 3, 2 XVIII 9, 3
Philolaus Pythagoricus III 17, 1
Philosophus quomodo dolorem ferat XII 5 pavor num philosopho sit dignus XIX 1; 12 philosophi fallaces castigati I 2 IX 2 X 22 XIII 8, 5; 24, 2 XVII 19 servitutem servierunt II 18 ex Italia eiecti XV 11, 1; 3 sqq.
Phocis X 16, 4
Phoebus XV 25, 1
Phormio XVII 21, 23
Phrygia II 29, 1
Phrygia attagena VI 16, 5
Phryx Aesopus II 29 lemm.
Phthisis IV 2, 4
Picens XV 4, 2
Picus V 8, 6
Pigitum XV 13, 9
Pigneror XVIII 12, 10
Pignoriscāpio VI 10 XIV 7, 10
Pilleati servi VI 4
Pilum X 25, 2
Pindarus vd. ind. auct.
Pinus caesa VIII 4
Piraeus II 21, 1 XV 1, 6
Pisae I 1, 2
Piscinae II 20, 2; 6 sq.
Pisistratus Nestoris f. XIV 6, 3
Pisistratus tyrannus VII 17, 1 XVII 21, 5; 7
M. (Pupius) Piso II 20, 3
Pittacium XVI 7, 9
Placidae X 25, 5
Plancius I 4, 2; 3 IX 12, 4
Plancus I 22, 19 X 26, 1
Planetes XIV 1, 11 sqq.
Planipes saltans I 11, 12
Planum, schema geometricum I 20, 1 sq. plane apud Plautum VI 17, 4
Planus pro sycophanta XVI 7, 10
Plato I 9, 9; 10 II 5; 8, 9; 18, 1; 2 III 13; 17, 1 sqq. XIV 3 XVI 8, 9 XVII 21, 29 XVIII 13, 7; vd. ind. auct.
Platones XIV 1, 29
Platonicus VII 10, 1 XV 2, 1; 3 Platonicos locos Latina oratione interpretaturo Gellio quid usu venerit VIII 8; cfr. XVII 20, 7
Plautia rogatio XIII 3, 5
Plautius III 3, 10
Plautus vd. Maccius
Plebeii ludi II 24, 3
Plebisscitum X 20, 1; 6 XV 27, 4
Plebs et populus X 20, 5
Πλειάδες III 10, 2 XIII 9, 6 XIX 9, 6
Plerique omnes VIII 12

Plistonices V 14, 1 VII 8, 1
Plurativo numero quae verba careant, quae singulari XIX 8
Plura, pluria V 21
Plutarchus I 26, 5 sqq. XI 16, 7; 8; cfr. ind. auct.
Poenae militares X 8 XVI 4, 5 poenarum causae VII 14
Poeniceus color II 26, 8 sq. III 9, 9
Poenicus metus IX 12, 15 populus X 27 lemm. bellum VI 1, 4 VII 3 X 6, 4 XVII 21, 45 res XVII 9, 16 verbum VIII 13 castra VI 18, 3
Poenus et Poeni III 4, 1; 7, 3 V 6, 10 VI 18, 5 VII 4, 2; 4 IX 12, 12 X 3, 19; 27, 2 XVII 21, 40; 42; 46; 50 Hannibal IV 18, 3 V 5, 5 X 3, 19 XVI 8, 7 populus X 27, 1; cfr. Carthaginienses
Pollux XI 6, 4 sqq.
Polus histrio VI 5, 1
Polycrita III 15, 1
Polyphontes rex VI 3, 28
Pomerium XIII 14 XV 27, 4
Pompeia curia XIV 7, 7
Cn. Pompeius Magnus I 7, 16; 20 IV 10, 5 IX 12, 14 X 1, 6 sq.; 20, 3; 10 XIII 25, 6 XIV 7, 1 XV 4, 3; 18, 1 XVII 16, 2; 17, 2 XIX 8, 3
(Cn.) Pompeius Strabo XV 4, 3
M. Pomponius praetor XV 11, 1
Pomptinus ager IX 11, 4
Pompylus, Theophrasti servus II 18, 8
Pons generis masc. XV 9, 8
Ponticae anates XVII 16, 1
Ponticus Heraclides VIII ext.
Pontifices I 12, 15 V 17, 2 X 15, 17 XI 3, 2 pontificis sponsa I 12, 7 pontific(i)um ius I 12, 17 XVI 6, 13 sqq.
C. Pontius Samnis I 25, 6 II 19, 8
(Pontius) Cominius XVII 2, 24
Pontones X 25, 5
Pontus XVII 16, 2; 17, 2
M. Popilius censor IV 20, 11
P. Popilius I 7, 7 XI 13, 1
Populabundus XI 15, 7 sq.
Porca praecidanea IV 6, 8
Porcetra XVIII 6, 4
Porcia familia XIII 20 lex X 3, 13
Porcius tr. pl. XIII 12, 6
Porcius Licinus cfr. ind. auct.
L. Porcius Cato Saloniani f. XIII 20, 13
M. Porcius Cato Censorius IV 18, 7 X 3, 15 XI 8, 1; 4 XIII 20, 3 sqq.; 24, 1 sq. XVII 21, 47; cfr. ind. auct.
M. Porcius M. Censorii f. Cato (Licinianus) XIII 20, 7; 9
M. Porcius M. f. M. n. Cato Nepos XIII 20
M. Porcius Cato Nepotis f. XIII 20 § 3 sq.
M. Porcius M. Censorii f. Cato Salonianus XIII 20, 7 sq.; 13; 15
M. Porcius Cato Vticensis pater XIII 20, 3 sq.; 11 sqq.
M. Porcius Cato Vticensis IV 10, 8 XIII 20, 3 sq.; 11; 14
Porculi minusculi IV 11, 6
Portus Brundisinus VII 6, 6 IX 4, 1 Velini X 16, 2 sqq.
Posco, peposci VI 9, 1; 9; 14
Poseidon XIII 27, 3
Postliminium VI 18, 7 sq.
Postumia lex VI 20, 6
Postumiana imperia I 13, 7
A. Postumius cos. IV 6, 2

Sp. Postumius XVII 21, 36
Postumius Festus XIX 13, 1; 4
Olus Postumius Tubertus XVII 21, 17
Postuma proles II 16, 5
Postumus Silvius II 16, 3
Postverta dea XVI 16, 4
Poto, potus sum II 25, 7
Potus num delabatur in pulmonem XVII 11, 1
Praecidaneus IV 6, 7 sqq.
Praecox X 11, 9
Praeda XIII 25
Praefectus aerario XIII 25, 30 urbi XIV 7, 4; 8, 1 sqq.
Praeficae mulieres XVIII 7, 3
Praefiscine, praefiscini X 24, 8
Praemature X 11, 8
Praémodum VI 7, 12
Praemorsisse VI 9, 7
Praenestini XVI 13, 5 Praenestinus recessus XI 3, 1
Praenomina patriciorum quorundam interdicta IX 2, 11
Praepes VII 6 IX 4, 1
Praepositiones quando producantur II 17 IV 17
Praeteritum tempus VI 9, 13
Praeterpropter XIX 10
Praetextatus I 23
Praetor, praetores V 19, 2; 24, 3 XIII 13; 15, 4; 16, 1 XIV 2, 1; 7, 4 XX 1 sparsim; 10, 8
Prandeo, pransus sum II 25, 7; cfr. XV 13, 5
Prandium abstemium et caninum XIII 31, 11 sqq.
Pratum praef. 8
Praxiteles XIII 17, 3 sq.
Prensionem qui magistratus habeant XIII 12, 4 sqq.
Priamus XIII 21, 12
Pridie X 24, 8
Princeps senatus IV 10, 2 sqq. XIV 7, 9
Privativa pars V 12, 10
Privata iudicia XIV 2, 1
Privilegium X 20, 1 sqq.; 9 sq.
Priva apud veteres X 20, 4
Pro praepositio II 17, 3 sqq. XI 3
Probationes XIX 1, 16
Problemata praef. 7; cfr. ind. auct. s. v. Aristoteles
Probus vd. Valerius
Procincta classis I 11, 3 X 15, 4 in procinctu testamentum XV 27, 3
Proclive et proclivi X 24, 8
Proconnesius IX 4, 3
Prodicus XV 20, 4
Prodigere XV 5, 2
Prodromi II 22, 25
Prŏfanum II 17, 5
Profata XVI 8, 2
Prōferre II 17, 5
Prŏfestum II 17, 5 profesti dies II 24, 14
Prōficere II 17, 5
Prŏficisci II 17, 5
Profligare XV 5 prōfligare II 17, 5
Prŏfugere II 17, 5
Prŏfundere II 17, 5
Progenies, progenii IX 14, 9; 13
Progredi de scaphis X 26, 10
Proiicere IV 17, 15
Proletarii XVI 10 proletarius scriptor XIX 8, 15
Proloquia XVI 8, 2 sq.; 6 sq.
Prometheus tragoedia XIII 19, 4
Pronomina ego, tu, mihi, tibi, nos, vos quomodo pronuntientur X 4, 4 quomodo declinentur XX 6
Pronuntiatum XVI 8, 8

Properatim XII 15, 1
Propero X 11, 6 XVI 14
Propicius VII 5, 1
Propitius XIV 5, 3; 4
Proportio II 25 XV 9, 4
Proprius VII 5, 1 XIV 5, 3; 4
Prorsa XVI 16, 4
Prosodia XIII 6, 1; 26, 3 XVIII 12, 8
Prosumiae X 25, 5
Protagoras V 3; 10
Protagorion ἀντιστρέφον V 10; 11, 1
Protesilaodamia XII 10, 5
Proteus Peregrinus VIII 3 XII 11
Protogenes XV 31, 3; 4
Providentia VII 1, 1 IX 5, 8
Psylli IX 12, 12 XVI 11, 3 sqq.
Ptolomaei VII 17, 3
Ptolomaeus XVII 21, 41 XVIII 9, 1 XX 11, 5
Pudere personaliter XV 13, 9
Pudor cur sanguinem diffundat XIX 6
Pudoricolor aurora XIX 7, 6
Pueri, pueritia IV 19 X 28, 1 sq.
Puerperii numerus X 2; cfr. partus
Pugiones X 25, 2
Pulmo XVII 11
Pulvero XVIII 12, 4
Pulverulenta loca XIX 7, 7
Pulvillus Horatius XVII 21, 13
Pulvis XIX 8, 13
Pumiliones XVI 7, 10 XIX 13, 2
Pungo, pepugi VI 9, 1; 10; 14 sqq.
Punicus vd. Poenicus
Pupilli V 13, 2; 4 sq.; 19, 10
Puricius VII 5, 3
Purpurat XVIII 11, 3 sq.
Purum putum VII 5, 2
Putare VII 5, 6
Puteolanum mare VI 8, 2
Puteoli (VI 8, 5) XVIII 5, 1
Puteus I 18, 2
Putus, puto VII 5, 5 sqq.
Pygmaei IX 4, 10
Pyramides I 20, 3
Pyrenaeus IV 17, 15
Pyrronii philosophi XI 5
Pyrrus Achillis filius II 3, 5
Pyrrus rex III 8 X 16, 15 sq. XIV 1, 24 XVII 21, 37
Pyrrus (Pythagoras) IV 11, 14
Pythagoras I 1, 1; 9, 1 sqq.; 20, 6 IV 11 XVII 21, 6 Pythagorae XIV 6, 3
Pythagorici I 9 IV 11, 3; 11 sqq. -icus Archytas X 12, 9 Philolaus III 17, 1; 5 Xenophilus IV 11, 7; vd. ind. auct. s. v. Pythagorei
Pythia XII 5, 1

Quadrantalia (κύβοι) I 20, 3
Quadrati versus II 29, 20 IV 7, 4
Quadrigae plurativo numero dicendae XIX 8, 4 sqq.
Quadrupes equus XVIII 5, 5 sqq.
Quaesitores XI 5, 2
Quaestiones epistolicae et confusae praef. 9 III 9, 1; cfr. ind. auct. s. v. Cato et Varro
Quaestores XIII 12, 6; 13, 1 sqq.; 25, 29 sq. quaestor Sidicinus X 3, 3; cfr. consules, praetores
Quando moriens moreretur sim. VII 13, 5
Quarto et quartum X 1, 3; 6
Quatere, quassare II 6, 5
Quercus cibus antiquissimus V 6, 12
Quies VII 15, 6
Quiĕsco VII 15

Quin particula XVII 13
P. Quinctius XV 28
Quindecimviri I 12, 6; 19, 11
Quinquatrus II 21, 7
Quirinalis flamen VII 7, 7 lituus V 8, 1 sq.; 6
Quirinus XIII 23, 2
Quirites I 6, 2; 12, 14 IV 18, 3 V 19, 9 VII 11, 3 X 14, 3; 24, 3 XI 1, 2; 10, 2 XII 9, 4 XV 12, 4; 27, 4
Quoad vivet et quoad morietur; quoad senatus habebitur et dimittetur VI 21

Rapio et răptito IX 6, 3
Raro, rarenter II 25, 8
Ratariae X 25, 5
Re particula II 19, 3
Recentatur XV 25, 1
Recepticius servus XVII 6
Recipere XVII 6, 6 sqq.
Reciproca argumenta V 10, 2; cfr. ἀντιστρέφοντα
Recuperatores XX 1, 13
Redhibitio IV 2
Refrigerare XIII 31, 17
Regulus vd. Atilius
Religiosus IV 9
Relinquere in medium XVII 2, 11
Remittere animum XVIII 2, 1
Remus XIII 14, 5
Rescire II 19
Restare I 22, 17
Retae XI 17, 4
Retanda flumina XI 17, 2; 3
Rex sacrificulus X 15, 21 XV 27, 1
Rhetor, rhetores I 6, 4 X 19, 1 XIV 2, 1; 4, 2 ex Italia eiecti XV 11, 1 rhetorum disciplinae VI 3, 19
Rhetoricus sophista XVII 5, 3
Rhetoriscus XVII 20, 4
Rhod(an)us vd. Rod.
Rica VII 10, 4 X 15, 28
Ridibundus XI 15, 2 sqq.
Risus I 24, 3
Rivus XIV 5, 2
Robigus deus V 12, 14
Roboraria II 20, 5 sq.
Robur X 12, 3
Rodanus X 7, 2
Rodienses VI 3 sparsim XIII 25, 13
Rodii III 15, 3 VI 3 XV 31, 3; 4
Rodius helops VI 16, 5 vinum XIII 5, 5 sqq.
Rodus XIII 5, 3 XV 31, 1
Rogare praetorem consulemve iure praetor non potest XIII 15, 4
Rogatio X 20, 1; 7 sqq.
Roma I 2, 1; 23, 4; 24, 2 II 20, 5 III 2, 11; 3, 14; 15; 16, 12; 21 IV 3, 1; 5, 1 V 4, 3; 6, 10; 12, 2; 13, 1; 14, 4; 6; 26 VI 3, 2; 5; 6; 8, 5; 12, 1; 14, 8; 17, 1; 18, 2; 4; 9 VII 3; 4, 1; 4; 6, 12 IX 11, 9; 15, 2 X 16, 3; 23, 1; 24, 6; 7 XI 7, 3 XII 13, 1 XIII 2, 1; 11, 3; 13, 1; 18, 3; 22, 1 XIV 1, 1; 2, 11; 5, 1; 7, 4 XV 1, 3; 11, 1; 3; 5; 12, 4; 29, 2 XVI 10, 1; 16, 4 XVII 10, 1; 13, 5; 8; 21, 1 sqq. XVIII 4, 1; 6, 1; 7, 1 XIX 8, 1 XX 1, 6; 6, 1; 8, 3; 10, 2
Romani I 18, 4 II 15, 2; 21, 1; 22, 8 sqq.; 24, 1; 28, 2 III 2, 16; 8, 1; 16, 9 V 5, 4; 5; 18, 8 VI 3, 15; 12, 3; 18, 1; 3 IX 2, 11; 14, 12 X 3, 19; 10 lemm.; 16, 16 XIII 6 lemm.; 9, 4 XVII 2, 9; 21, 33 XVIII 2, 2; 9, 3
Romanus I 7, 2; 9, 12; 11, 9; 13, 10; 25, 6 II 11, 1; 24, 3 III 2, 8; 7, 4; 14; 8, 8 IV 1, 18; 12, 2; 16, 1 VI 12, 3 VIII 3 IX 11,

5; 13, 14 XI 6, 1; 7, 3; 8, 2; 3 XIII 12, 2; 23, 1 XVI 10, 10; 13, 6; 7 XVII 21, 1; 33 XX 1, 20; 6, 14 populus I 6, 5; 12, 14; 13, 11; 14, 1 II 2, 6 III 2, 7; 8, 5; 15, 4 IV 5, 2; 4; 18, 3 V 5, 2; 6, 10; 12 lemm.; 13, 2; 17, 2 VI 2, 6; 3, 1 sqq.; 14, 8; 18, 2; 19, 7 VII 5, 1; 7, 1; 6 X 3, 13; 19; 13, 4; 23, 1; 24, 3; 9; 27, 1; 28, 1 XI 1, 1; 18, 6 XII 3, 1 XIII 13, 1; 3; 14, 3; 22, 1; 23, 1; 25, 29 XV 4, 3 XVI 4, 1; 13, 2; 6; 8; 9 XVII 2, 21; 21, 11; 17; 33; 36; 48 XX 1, 1; 10; 22; 39; 54 Romane XIII 22, 2
Romulus I 16, 3 III 16, 16 VII 7, 6; 8 XI 14 XIII 14, 2; 5 XVII 21, 45
Rosae apud Homerum XIV 6, 3
Q. Roscius histrio V 8, 4
S. Roscius IX 14, 19 XV 28
Ruber, rubor, rubidus, rufus II 26, 4 sqq.
Rufinus vd. Cornelius
Rugo XVIII 12, 3
Rumices X 25, 2
Rumpiae X 25, 2; 4
Russus II 26, 6; 8
Rusticus sermo II 21, 8 XI 7, 5 XIII 6, 3
Rutilus II 26, 8 sq.

Sabini XI 1, 5 XIII 23, 8; 9
Sabinus fundus VI 11, 9 verbum XI 1, 5 XIII 23, 7
Sacellum VII 12, 5 sq.
Sacerdotes Aegyptii XX 8, 7 populi Romani I 12, 3 X 24, 9 publii X 15, 1; cfr. Vesta
Sacra diurna et nocturna III 2, 8 sacrorum detestatio XV 27, 3
Sacrificulus rex X 15, 21 (XV 27, 1)
Saepta II 20, 5
Saevitia XIV 4, 5
Salacia Neptuni XIII 23, 2
Salamis XV 20, 5 XVII 21, 12
Salernum I 16, 2
Salio IV 17, 8
Salius I 12, 6
Sallustiana lectio XVIII 4, 1
C. Sallustius I 15, 18 IV 15, 1 X 26, 1 XVII 18; cfr. ind. auct.
Salonianus cfr. M. Porcius
Salonius cliens Catonis XIII 20, 8
Saltem particula XII 14
Saltuatim XII 15, 1 sq.
Samius athleta V 9, 5 gutus XVII 8, 5 Pythagoras XVII 21, 6
Samni(te)s I 14, 1; 25, 6 XI 1, 5 XVII 2, 21; 21, 36
Samos VI 16, 5
Sanates XVI 10, 8
Sanctitas, sanctimonia, sanctitudo XIII 3, 2 XVII 2, 19
Sandaliarius (vicus) XVIII 4, 1
Sanguineus II 26, 5 sanguinis dimissio X 8 sanguinem cur pudor diffundat, timor contrahat XIX 6
Sapientia cfr. Memoria
Sapientes IV 1, 16 septem I 3, 1 III 10, 16 XI 18, 5
Sapphica XIX 9, 4
Sardinia XIII 30, 5 XV 12, 1
Sarpedon XV 21
Sarra XIV 6, 4
Saturio fabula III 3, 14
Saturnalia II 24, 3 XVIII 2, 1; 13, 1 -icia XVIII 2 lemm.
Saturnus XIII 23, 2
Saturnuspater V 12, 5
Sauromatae IX 4, 6
Saxa rubra VI 11, 6
Scaenici artifices XX 4 fabulae X 3, 19

Scaevola vd. Mucius
Scalae Graecae X 15, 29
Scaphae X 25, 5
Scimpodium Graeciense XIX 10, 1
Scindo, scicidi VI 9, 15 sqq.
Scio II 19, 5
Scipiades IV 17, 1
Scipio vd. Cornelius
Sciron Neptuni filius XV 21
Scirpi XII 6, 1
Scorpii X 25, 2
Scripserim, legerim, venerim cuius temporis verba sint XVIII 2, 14
Scrīptito IX 6, 3
Scrofa et porcetra XVIII 6, 4
Sculna apud Varronem XX 11
Scutum pedestre IX 13, 14
Scylla XIV 6, 3
Scytale XVII 9, 6 sqq.
Scythae IX 4, 6 XVI 3, 4; 8
Scythicum mare XVII 8, 16
Secta, sectio, sectius XVIII 9, 6 sq.
Secundo sole II 22, 31
Securim apud Vergilium XIII 21, 16
Sedo XVIII 12, 6
Seianus equus III 9
Cn. Seius III 9, 2
Seleucus Nicanor VII 17, 2
Sella curulis III 18, 4
Semiphalarica X 25, 2
Sempronia lex X 3, 13
Sempronius Asellio tr. mil. ad Numantiam II 13, 3; cfr. ind. auct.
Ti. Sempronius aed. pl. X 6, 3
C. Sempronius Gracchus I 11, 10 sqq. VI 19, 6 X 3, 1 XI 13, 4 XII 8, 1; cfr. ind. auct.
(Ti.) Sempronius Gracchus cos. iterum II 2, 13
Ti. Sempronius Gracchus Ti. et C. Gracchorum pater VI 19, 6 VII 16, 11 XII 8
Ti. Sempronius Gracchus VI 19, 6 XII 8, 1 quaestor VI 9, 12 tr. pl. II 13, 4 sqq.
M. Sempronius Tuditanus cos. XVII 21, 42; 43
Senarii versus XVIII 15
Senatus XVIII 7, 5 senatus habendi ius mosque III 18 IV 10 XIV 7; 8 senatuis et senatu IV 16, 1; 5 senatu movere IV 8, 7 XVII 21, 39 senatusconsultum III 18, 1 sq. XIV 7, 9; 12 sq.
Seneca XII 2
Seniores X 28, 1
Senones V 17, 2
Senonicum bellum XVII 21, 21; 26
Sensus quinque VI 6 XIX 2
Sentior nemo dicit II 25, 9
Septem vd. hebdomas. terrarum spectacula III 10, 16 X 18, 4 sapientes vd. sapientes
Septemviri epulones I 12, 6
Septenarius numerus III 10
Septentriones II 22, 3 sqq. III 10, 2 septentrionum ἔτυμον II 21, 4 sqq.
Septentrionarius ventus II 22, 15
Sepulchrum II 3, 3
Sequester et sequestro positum XX 11, 2 sqq.
Sera eruditio vd. ὀψιμαθία
(L. Sergius) Catilina II 7, 20 V 6, 15
Sermocinari, sermonari XVII 2, 17
Serpens ab Regulo oppugnatus VII 3; cfr. Marsi
Serra in re militari X 9, 1
Q. (Atilius) Serranus XV 28, 3
Q. Sertorius II 27, 2; 5 X 26, 2 XV 22

Servilianus I 2, 1
Q. (Servilius) Caepio cos. III 9, 7 XV 28, 3
Servilius Geminus XII 4, 1; 4
Ser. Galba I 12, 17 XIII 25, 15
Ser. Sulpicius vd. Sulpicius
Servius Tullius vd. Tullius
Servi philosophi II 18 pilleati VI 4 furti manifesti prensi XI 18, 8; cfr. mancipia, recepticius
Sestertii cfr. talentum
Sestius IX 14, 6 XII 13, 25
Setinus finis XVI 9, 6
Sexagesimus tertius annus periculosus XV 7
Sextum X 1, 10
Sibones X 25, 2
Sibyllae oracula IV 1, 1
Sibyllini libri I 19
Sicae X 25, 2
Sicani I 10, 1
Siciles X 25, 2
Sicilia I 7, 20 III 7, 3 X 6, 2 XIII 25, 9; 10; 11 XVI 19, 5 XVII 21, 19; 29
L. Sicinius Dentatus II 11
Sici(n)nistae, sicinnium XX 3
Siculus XIII 25, 10
Sidicinus quaestor X 3, 3 -um Teanum ibd.
Sigillaria II 3, 5 V 4, 1
Significor XVIII 12, 10
Silenta loca XIX 7, 7
Siliceus XIX 7, 10
Silvae praef. 6
Silvii Albae regnantes XVII 21,3 Postumus Silvius II 16
Sirenes XV 20, 8
Sirenii scopuli XVI 8, 17
Sisenna XVI 9, 5
Sisto, stiti II 14
Sithon(ia) XIV 6, 4
Siticines apud Catonem XX 2
Smyrna IX 4, 15
Smyrnaeus Homerus III 11, 6 mulier XII 7, 1
Sobrius XIV 5, 3; 4
Sociale bellum XV 4, 3
Socrates I 17 II 1; 18, 1; 4; 5 VII 10 VIII 11 X 22, 4; 10; 17 XII 9, 6 XIV 3, 3 sqq.; 6, 5 XV 20, 4 XVII 21, 18; 19 XVIII 4, 1 XIX (1, 10;) 2, 7; 9, 9 Socratae XIV 1, 29
Socraticus II 18, 1; 14 IV 1 lemm. VII 10, 1 IX 5, 3 XIV 3, 11
Sol occasus III 2, 3 XVII 2, 10 sole secundo II 22, 31 solis defectiones II 28, 4 sqq. solis exortus et occasus II 22, 3 sqq.
Solarium III 3, 5
Soleae, soleatus XIII 22
Solidum, schema geometricum I 20, 1; 3
Soliferrea X 25, 2
Soloecismus V 20; cfr. I 7, 3 XV 9, 3 soloecum V 20, 6
Solon II 12, 1 sq. XI 18, 5 XVII 21, 3 sqq.
Solstitialis II 22, 5 sqq. IX 7
Solstitium III 10, 4
Somniculosus IX 12, 11 sq.
Somnus XIII 9, 5
Sonticus morbus XVI 4, 4 XX 1, 27
Sophia XIII 8, 3
Sophismata XVIII 2, 10; 13, 2; cfr. I 2, 4 V 10; 11 VI 3, 35 VII 13, 7 XVIII 1, 12
Sophista, sophistae V 3, 7 VI 3, 34 XVII 5, 3; 12, 1; 21, 1 XVIII 4, 1
Sophocles XIII 19, 2; 3 XVII 21, 18; 42; vd. ind. auct.
Soror XIII 10, 3
Soterici lecti XII 2, 11 sq.
Spadix color II 26, 8 sqq. III 9, 9
Spari X 25, 2

Spathae X 25, 2
Species XIII 30, 2 specii et specie genetivi IX 14, 15; 25
Speciosus IV 9, 12
Speculorum imagines XVI 18, 3
Speusippus philosophus cfr. ind. nom.
Sphaera κρικωτή III 10, 3
Spondeo, spepondi VI 9, 14 sq.
Sponsalia, sponsus, sponsa IV 4
Sponsa pontificis I 12, 7
Squalere II 6, 4; 19 sqq.
Squalor II 6, 25
Stadia Graeca I 1, 2 sq.
Stationes ius publice docentium XIII 13, 1
Statius, servile nomen IV 20, 10 sqq.; vd. Caecilius
Status condictusve dies cum hoste XVI 4, 4 stata forma V 11, 12; 14
Stellae cfr. erraticae, planetes
Sterila femina IV 2, 8; 9
Sternuisse a coitu abortivum III 16, 24
Stlattae X 25, 5
Sto VIII 5
Stoica XII 5, 5
Stoicus I 2 II 18, 8 VI 14, 9 VII 2, 1 IX 5, 8 XVII 15, 1; 21, 1; 48 XVIII 1 XIX 1, 7 sqq.; 12, 2 de natura vocis humanae V 15, 6 de videndi ratione V 16, 2 de dolore XII 5 XIX 12 de pallore metuque XIX 1 de vita beata XVIII 1, 4 sqq. eorum ἀπάθεια XIX 12, 2 sqq. disciplina I 2, 3; 22, 7 XII 5, 1 XIX 1, 4
Stolidus XVIII 4, 3 sqq.
Stolo cfr. Licinius
Stomachi natura XVII 11
Strabo vd. Fannius
Stribiligo V 20, 1
Strūctor a strŭendo XII 3, 4
Stupēsco VII 15, 3; 6
Stuppa XVII 3, 4
Stygia palus II 6, 13
Suada XII 2, 3
Suaviloquens iucunditas apud Ciceronem XII 2, 7
Suavitas, suavitudo XIII 3, 2
Sub praepositio IV 17, 6 sqq.
Sub corona venire VI 4, 3 sqq.
Subductisupercilicarptores apud Laevium XIX 7, 16
Sŭbices IV 17, 13 sq.
Sūbiicere IV 17, 3; 5
Subnixo animo XVII 2, 4
Subsidia X 9, 1
Subsolanus ventus II 22, 8
Subulcus XIII 9, 5
Subvades XVI 10, 8
Succidaneae hostiae IV 6, 2 sqq.
Suculae stellae XIII 9
Suffragii ius XVI 13, 7
Sulla vd. Cornelius
Sulpicius Apollinaris II 16, 8 sqq. IV 17, 11 VII 6, 12 XI 15, 8 XII 13 XIII 18, 2 sq.; 20 XVI 5, 5 XVIII 4 XIX 13 XX 6; cfr. ind. auct.
Q. Sulpicius tr. mil. V 17, 2
Ser. (Sulpicius) Galba I 12, 17 XIII 25, 15
P. Sulpicius Gallus VI 12, 4
Ser. Sulpicius (Rufus) ICtus cfr. ind. auct.
Sum vd. esse
Sumptuariae leges II 24
Super XIII 9, 5
Supero I 22, 15
Supersum I 22
Supinus XIII 9, 5
Suprema multa XI 1, 2; 4
Sues XIII 9, 4 sq.
Suspiciosus IX 12, 1; 7 sq.

Susque deque XVI 9
Syades XIII 9, 5
Syllogismus I 2, 4 II 8, 1 V 11 XV 26; cfr. sophismata
Synanche XI 9, 1
Sypnus (?) XIII 9, 5*
Syracosius Dio III 17, 2
Syria III 9, 4 XV 4, 4
Syrtes Africanae XVI 11 lemm.

Tabulae Caerites XVI 13, 7 tabularum obsignatio XIV 2, 7 XII tabulae I 12, 18 III 2, 13; 16, 12 VI 15, 1 VII 7, 3 VIII 1 XI 18, 6 sqq. XV 13, 11 XVI 10, 5 sq.; 8; 15 XVII 2, 10; 21, 15 XX 1, 3 sqq.; 10, 8 sq.
Taenarus XVI 19, 16; 23
Talabarriones, talabarriunculi XVI 7, 6
Talentum XI 9, 2 quot sestertiis constet III 17, 3 V 2, 2 talentum magnum XI 10, 6
Taliones in XII tabulis XVI 10, 8 XX 1, 14 sqq.
Tangere II 6, 5 tetigi VI 9, 14
Gaia Taracia VII 7, 1
Tarentum VI 16, 5 XIII 2, 1
Tarpeium saxum XVII 21, 24 XX 1, 53
Sp. Tarpeius cos. II 11, 1
L. Tarquinius (Collatinus) XV 29, 2
Tarquinius Priscus XVII 21, 4
Tarquinius Superbus I 19 XVII 21, 6
Tartesia muraena VI 16, 5
T. Tatius XIII 23, 13
Taurus vd. Calvisius
Taurus sidus XIII 9, 4; 6
Taurus mons XII 13, 15 sqq.
Taxare II 6, 5
Taygetus (Τηΰγετος) IX 9, 12
Teanum Sidicinum X 3, 3
Tegimen onychinum XIX 7, 15
Telemachus XIII 25, 20 XIV 6, 3
Telorum vocabula X 25, 1 sq.; 4
Temetum X 23, 1
Tempestas, anceps, voc. XII 9, 1
Templum locus per augures constitutus XIV 7, 7
Temporis filia Veritas XII 11, 7
Tendo, tetendi VI 9, 14
M. Terentius XI 1, 4
P. Terentius (Afer) VI 14, 6 XV 24 XVII 21, 49; cfr. ind. auct.
M. Terentius Varro III 10, 17 IV 9, 1 XIX 14, 1; cfr. ind. auct.
Tergiversator XI 7, 9
(Terminus) XII 6
Ternio (τριάς) I 20, 6
Terra movit II 28 IV 6, 1 terrai in genetivo XIII 25, 4 terrae XIX 8, 8; 13
Tertium et tertio X 1 tertium quartumque X 1, 3; 11
Tesserae I 20, 4
Testabilis VII 7, 2
Testamentum VII 12 testamentorum genera XV 27, 3
Testimonium V 13, 4 VII 7, 2 XX 1, 53
Testor XV 13, 1; 7; 10; 11
Tettius vd. Attius
Thasiae nuces VI 16, 5
Theatrum Pompei X 1, 7 sqq.
Thebae III 10, 16
Thebani XVII 21, 26
Thebanus ager XVII 3, 4
Themistocles XVII 21, 12
Theognis I 3, 19
Theophrastus II 18, 8 VIII 6; 9 XIII 5, 3; 11; 12; cfr. ind. auct.

Theotimus XIX 9, 14
Thermopylae III 7, 19
Thermus vd. Minucius
Thersites I 15, 11 Thersitae laudes XVII 12, 2
Thesauri apud Graecos II 10, 3
Theseum certamen XV 20, 3
Theseus X 16, 12 sq.
Thessalia XIV 6, 4 XV 18, 1; 3
Thetis XII 1, 20
Thracia III 9, 2 XIV 6, 4
Thracus homo XIX 12, 6 sq.
Thraeca natio X 25, 4
Thrax III 9, 2
Threicius XIII 21, 11
Thucydides I 11, 1 XV 23 XVII 21, 16
Thynnus X 20, 4
Thysdritanus IX 4, 15
Tiberianae domus bibliotheca XIII 20, 1
Tiberinus campus VII 7, 4
Tiberis XII 13, 8 XX 1, 47
Tiberius exul II 14, 1
Tiberius imperator II 24, 15 V 6, 14 XVI 13, 5
Tibi vd. pronomina
Tibia I 11 IV 13 XV 17, 1
Tibicen, tibicines I 11, 3 IV 13, 1 sqq.
Tibur XIX 5, 1
Tiburs bibliotheca IX 14, 3 XIX 5, 4
Timaeus Platonis III 17, 5
Timarchus XVIII 3, 1
Timochares Pyrri amicus III 8, 1; 3; 5
Timocrates XV 28, 6
Timor cur alvum citam faciat XIX 4 cur sanguinem contrahat XIX 6; vd. sapiens
Tiro vd. Tullius
Tironianus liber XIII 21, 16 cura I 7, 1
Titi vocat. XIV 5, 2
L. Titius V 19, 9
Titiae balneae III 1, 1
Tityrus IX 9, 7; 11
Toga sola viri Romani olim amicti VI 12, 3
Tollere I 17, 4 sq. tetuli VI 9, 14
Tolosanum oppidum et aurum III 9, 7
Tonus summus XIII 26, 1; 3
L. Torquatus I 5, 3
T. Torquatus IX 13, 2; 19
Trabea XV 24
Tragulae X 25, 2
Traianus XIII 25, 28 Traiani templi bibliotheca XI 17, 1 forum XIII 25, 1
Transalpibus XV 30, 6
Transfretari, transfretatio, transgredi etc. X 26
Tres et tris XIII 21, 10 sq.
Tribunus aerarius VI 10, 3
Tribunus militaris XVI 4, 2 tr. militares pro consulibus (consulari imp.) XIV 7, 5 XVII 21, 19
Tribuni plebei III 2, 11 IV 14, 4 VI 19, 3 sqq. XIII 12, 4; 6; 9 XIV 7, 4; 8, 2 XV 27, 4 XVII 21, 11
Tribus XVIII 7, 5
Tributa comitia vd. comitia
Tributus, tributum XIII 21, 19
Trifaces X 25, 2
Trigon II 21, 10
Triones II 21, 7
Tripus in monte Helicone ab Hesiodo positus III 11, 3
Triquetra I 20, 2 (II 21, 10)
Trisaeclisenex Nestor apud Laevium XIX 7, 13
Triticum plurali numero caret XIX 8, 3 sqq.
Triumphalis corona V 6, 4 sq.; (21)

Triumviri XIII 12, 6 reip. constituendae III 9, 4 XIV 7, 5
Troia X 16, 14
Troianum bellum XVII 21, 3
Trusatiles molae III 3, 14
Tu, tui XX 6, 8 sq.; cfr. pronomina
Tuba I 11, 1 V 8, 8
Tubicines XX 2, 1; 2 tubicinis sacrorum filia I 12, 7
Tubero Aelius I 22, 7
Tubertus Postumius XVII 21, 17
Tubulus vd. Hostilius
Tuditanus vd. Sempronius
Tullia XVIII 12, 9
Tullianus XII 13, 19 XVIII 7, 9
Servius Tullius X 16, 3; 28, 1 XIII 14, 4 XVII 21, 5
M. Tullius Cicero I 5, 2 II 25, 5 IV 10, 6 V 6, 15; 8, 4 VI 3, 8 X 1, 7; 3, 1; 20, 3; 21, 1; 24, 1 XI 11, 1 XII 3, 3; 12, 1 XIII 28, 1 XV 28 XVI 8, 6 XVII 1; 2, 5; 5, 1 sqq.; 13, 2 XIX 8, 3; 14, 1; cfr. ind. auct.
M. Tullius Tiro I 7, 1 VI 3 XIII 9, 1; 21, 16 XV 6, 2; cfr. ind. auct.
Tullus Hostilius XVII 21, 8
Tunica VI 12 VII 10, 4 X 15, 20 XIII 22, 1
Turbulentus XI 15, 6
L. Turius XIV 2, 21; 26
Turpilius XV 24
Turres X 9, 1 XV 1, 6 turrim et turrem XIII 21, 6
Tusce II 25, 8 XI 7, 4
Tusculanus homo XIII 24, 2 -anum II 20, 3
Tuscus Clodius V 20, 2
Tutela V 13
Tutor a tuendo XII 3, 4 tutorum munera V 13; 19, 10
Typhones XIX 1, 3
Tyranni triginta XVII 21, 19
Tyrius IX 9, 14
Tyros olim Sarra XIV 6, 4

U littera XIX 14, 6
Uber dicendi genus VI 14, 2
Vlixes I 15, 3 II 26, 13 V 1, 6 VI 14, 7 IX 12, 17 XI 4, 2 XIV 6, 3 Vlixis socii XIV 6, 3
Vls, ultra XII 13, 7 sq.
Vmbri III 2, 6
Vmbria III 2, 6
Ŭnctito IX 6, 3
Ŭngo IX 6, 3
Urbes XIX 8, 8 et urbis XIII 21
Urina XIX 4, 3; 6
Ursa quomodo fetus conformet XVII 10, 3
Urtica IV 11, 13
Usurpare in XII tabb. III 2, 12 sq.
Usus cfr. memoria
Ususcāpio VI 10, 1
Utica XIII 20, 3; 11; 12; 14
Uticenses XVI 13, 4
Utor passive XV 13, 1; 4
Uxoria forma V 11, 13 rei ux. actiones IV 3, 1 Biantis de re uxoria syllogismus V 11

V littera XIX 14, 6
Vagire XVI 17, 2
Valerius XIX 14, 6 Váleri vocativus XIII 26
L. Valerius V 19, 9
Q. Valerius XVII 21, 43
P. Valerius (Flaccus) consul IV 3, 2
M. (Valerius) Laevinus aed. cur. XIII 13, 4
(M.) Valerius Maximus Corvinus IX 11
Valerius Messala a Q. Metello Numidico accusatus XV 14, 1

M. Valerius Messala augur vd. ind. auct.
M. Valerius Messala cos. II 24, 2 XV 11, 1
Valerius Probus vd. ind. auct.
Q. Valerius Soranus II 10, 3
Valitudo anceps voc. XII 9, 1
Vani XVIII 4, 3 sqq.
Varro vd. Terentius
Varronianae fabulae III 3, 3
Vades in XII tabb. XVI 10, 8
Vaticanus ager XVI 17 XIX 7, 1 deus XVI 17
Ve particula V 12, 9 XVI 5, 5 sqq.
Vecors V 12, 10
Vĕctito IX 6, 3
Vediovis V 12, 1; 8; 11
Vegrandis V 12, 10
Vehemens II 3, 3 V 12, 10 XVI 5, 6
Vehere II 6, 5 IX 6, 3
Veiens bellum XVII 21, 13
Veii XVII 21, 20
Velia X 16, 3 sqq. cfr. portus
Vellicatim XII 15, 1 sq.
Vemens cfr. vehemens
Vena III 10, 13 X 8, 1 XVIII 10, 5 sqq.
Venatio V 14, 5
Venenum anceps voc. XII 9, 2 XVII 16
Venerim vd. scripserim
Veneror XV 13, 10
Venerius triumphus V 6, 22
Vennonius XIX 14, 6
(P.) Ventidius Bassus XV 4
Ventriculus XVII 11, 2
Ventus XIX 8, 13 ventorum vocabula regionesque II 22
Venus V 6, 22 IX 10, 1 XV 13, 10 XVIII 12, 4 XIX 2, 3; 9, 7; 12; 14
Venusina plebs X 3, 5
L. Veratius XX 1, 13
Verbosus IV 9, 12
Verbum indefinitum I 7, 6 verba ignota fugienda I 10 XI 7 adulterina et barbara VIII 2 frequentativa IX 6 ancipitia IX 12 XI 12 XII 9 non positiva sed naturalia X 4 pluribus idem significantibus cur optimi quique auctores saepe utantur XIII 25, 9 sqq. pleraque Latina ex ea significatione, de qua nata sunt, decesserunt XIII 30, 1 communia XV 13 agendi pro patiendi verbis posita XVIII 12 alia cur plurali numero, alia singulari careant XIX 8 XII tabb. XVI 10, 8 XX 1, 6; 10, 8 verba dedit XVII 2, 24
Vereor passive XV 13, 1; 3; 9
Vergiliae III 10, 2 XIII 9, 6
Vergilius I 21, 7 XVII 10 XX 10, 2; cfr. ind. auct.
Veritas Temporis filia XII 11, 7
Vero apud Ennium XVIII 2, 12; 16
Verres vd. ind. auct. s. v. Tullius Cicero
Verruca III 7, 6; 13
Versus per singula vocabula singulis syllabis increscentes XIV 6, 4 isophsephi XIV 6, 4 longis. hexametri (heroi) XVIII 15 quadrati II 29, 20 IV 7, 4 senarii XVIII 15, 1
Veruta X 25, 2
Vesanus V 12, 10
Vescus V 12, 10 XVI 5, 6 sq.
Vesevus VI 20, 1
Vestae aedes I 12, 9 XIV 7, 7 Vestae sacerdos s. Vestalis virgo I 12 VII 7, 2 X 15, 31
Vestibulum XVI 5
Vesticeps V 19, 7
Vestimentum VII 12, 3
Vestri, vestrum, vestrorum XX 6

L. Veturius XVII 2, 20
Ti. Veturius cos. XVII 21, 36
Vetus X 21, 2 XVI 5, 6
† Vetutiae X 25, 5
Vexare II 6, 1 sqq.; 5 sqq.
-uis et -ui et -u IV 16
Via Laurentina X 2, 2 nova XVI 17, 2
Viaticum XVII 2, 13
Viator, viatores IV 10, 8 XII 3, 1 XIII 12, 6
Victoria praepes VII 6, 5 Victoriae aedes X 1, 7
Victoriosus IV 9, 12
Victu dativus IV 16, 6
(Vicus) Sandaliarius XVIII 4, 1
Videndi ratio V 16
Vindicia XX 10, 7
Vinosus III 12, 3 IV 9, 2; 12 VI 12, 5
Vinulentus XI 15, 6
Vinum XIX 8, 13 mulieribus Romanis interdictum X 23 Lesbium et Rodium XIII 5, 5 sqq. cur rarenter congelascat XVII 8, 8 sqq. vini genera XIII 31, 14 sqq. vina dulciora XIII 11, 7
Viperarum morsibus tibicinium mederi IV 13, 2
Viri non per Castorem deiurant XI 6
Virescere XVIII 11, 3 sq.
Viridis color II 26, 4 sqq.
Virites Quirini XIII 23, 2
Virosus VI 12, 5
Virtus num sola vitam beatam efficiat XVIII 1
Visa animi XI 5, 6 XIX 1, 15; 18
Vita humana uti ferrum est XI 2, 6 vita beata XVIII 1 vitae XVII 2, 22
Vitiosus III 12, 3
Vitium quantum a morbo differat IV 2 vitia flagitiis leviora I 17, 6 quomodo nascantur VII 1, 13 duo gravissima Epicteti XVII 19, 5
Vītor a vĭendo XII 3, 4*
Vivaria II 20, 1; 4
Vocabula cfr. verba
Vocalium natura ex Nigidii doctrina XIX 14, 5 sq.
Vocationem (ius vocandi) qui magistratus habeant XIII 12, 1 sqq.; 13, 1 sqq.
Vocativus (s. casus vocandi) vocabulorum in ius XIV 5; cfr. XIII 26, 1 sqq.
Voconia lex VI 13, 3 XVII 6, 1 XX 1, 23
Voculationes XIII 6, 1; 26, 3
Volcanus IX 10, 1 Volcani area IV 5, 4 Maia XIII 23, 2
Volnus IX 12, 17
Volsci XVII 21, 11
Volturnus II 22, 10
Voluptas: variae philosophorum opiniones IX 5; cfr. XII 5, 7
Volusius XIX 14, 6
Vos vd. pronomina et vestri
Vox corpusne sit an incorporeum V 15 vocum notae XIII 6, 1
Vul. cfr. Vol.

Xanthippe I 17, 1 VIII 11
Xeniades II 18, 9 sq.
Xenophilus IV 11, 7
Xenophon XIV 3; cfr. ind. auct.
Xerxes VII 17, 1 XVII 21, 12

Zeno II 18, 8 IX 5, 5 XVII 15, 1 sq.; 21, 38; vd. ind. auct.
Zmyrna vd. Smyrna
Zodiacus III 10, 4 XIII 9, 6

Ἀγγεῖον XVIII 10, 9
Ἀγοραῖοι male litterati XVII 3, 2
Ἀδιαφορεῖν susque deque ferre XVI 9, 3
Ἀδιάφορον indifferens I 2, 9 II 7, 18 IX 5, 5
Ἄδοξοι ὑποθέσεις infames materiae XVII 12, 1
Ἁδρός uber VI 14, 1
Ἀθηνᾶ II 23, 9
Αἰγυπτιακά I 2, 10
Αἴθοψ οἶνος XVII 8, 10
Αἰθρηγενέτης βορέας II 22, 9
Αἱμονία Thessalia XIV 6, 4
Αἴσθησις sensus VI 6, 1 XIX 2, 1
Αἰσχύνη XIX 6, 3
Ἀκαλήφη urtica IV 11, 13
Ἀκόλαστος nequam VI 11, 2 incontinens XIX 2, 2; 5
Ἀκουστικοί I 9, 4
Ἀκρατεῖς incontinentes, intemperantes XIX 2, 2; 5
Ἀκρόασις ἐπιδεικτική II 22, 25
Ἀκροατικά XX 5, 1; 3; 4
Ἀκτή Attice XIV 6, 4
Ἀκύρως XIX 7, 3
Ἀλύειν (alucinari) XVI 12, 3
Ἀμαλθείας κέρας praef. 6 I 8, 1
Ἅμαξα septentriones II 21, 3; 4; 9
Ἀμπελῶνες II 20, 9
Ἀμφισβητούμενον ἀντὶ ὁμολογουμένου XVII 5, 3
Ἀναγνώστης XVIII 5, 2; 5
Ἀναίσθητος hebes et stupens I 26, 10
Ἀναλγησία I 26, 10 XII 5, 10
Ἀνάλγητος hebes et stupens I 26, 10
Ἀναλογία proportio, similium similis declinatio II 25, 1 sqq. XV 9, 4
Ἀνανεοῦται denuo nascitur, fit recens XV 25, 1
Ἀνατομαί X 10, 2
Ἀνέχου καὶ ἀπέχου XVII 19, 6
Ἀνθηρά praef. 6
Ἀνθρωποφάγοι IX 4, 6
Ἀντικείμενα opposita XVI 8, 13
Ἀντιστρέφοντα reciproca V 10, 1; 11, 1 IX 16, 7
κατὰ Ἀντίφρασιν XI 1, 5 XIX 7, 3
Ἀνωμαλία inaequalitas declinationum consuetudinem sequens II 25, 1 sqq.
Ἀξίωμα proloquium, profatum al. XVI 8, 2 sqq.
Ἀοργησία non iracundus animus I 26, 10
Ἀπάθεια XII 5, 10 XIX 12, 2; 10
Ἀπαρέμφατον indefinitum I 7, 6
Ἀπαρκτίας septentrionarius II 22, 15
Ἀπειρόκαλοι XVIII 8, 1
Ἄπλατες inlatabile I 20, 9
Ἀπόδειξις XVII 5, 5
Ἀποπροηγμένα XII 5, 7
Ἀπορητικοί XI 5, 6
Ἄπορον inexplicabile IX 15, 6
Ἀργέστης caurus II 22, 12
Ἄρτεμις IX 9, 12
Ἀρτηρία XVII 11 VIII 10
Ἀσώματον incorporeum V 15, 2
Ἄσωτος nequam VI 11, 2
Ἄτυπος IV 2, 5
Αὐτόματος θάνατος XIII 1, 6 sqq.
Ἀφηλιώτης subsolanus II 22, 8
Ἀχθοφόροι baiuli V 3, 2

Βάρβαρον V 20, 5

Βορέας aquilo II 22, 9; vd. Boreas
Βούλιμος fames XVI 3, 9
Βοώτης II 21, 3 XIX 9, 6

Γλαυκός II 26, 18; 30, 11
Γλαυκῶπις II 26, 19
Γραμμή linea I 20, 7; 9
Γράφω, γέγραφα VI 9, 13

Δαφνῶνες II 20, 9
Δειλινὸς περίπατος XX 5, 5
Δημαγωγοί oratores III 13, 3
Δημηγορία contio XVIII 7, 2
Δημήτηρ VI 16, 7
Διεζευγμένον ἀξίωμα disiunctum XVI 8, 12; cfr. II 7, 22
Διδασκαλικά praef. 8 (III 11, 4)
Δικαιαρχία VI 8, 5
Διονυσιακοὶ τεχνῖται XX 4, 4
Διοπείθης XVII 4, 5
Δραχμή I 8, 5

Ἑβδομάς III 10
Ἐγχειρίδια praef. 7
Εἱμαρμένη fatum VII 2, 1; 3 XIII 1, 6
Εἰς μέσον θεῖναι XVII 2, 11
εἰς τετάρτην καὶ εἰς πέμπτην X 24, 1
Εἰσαγωγαί XVI 8, 1
Εἰσαγωγικόν XIV 7, 2
Εκεχειρία indutiae I 25, 9
Ἐκποδὼν ποιεῖν offendere IX 1, 9
Ἐλεγεῖα ἐρωτικά XIX 9, 4
Ἑλικών praef. 7
Ἕλλην Graecus I 18, 2
Ἐμποδὼν ἔχειν defendere IX 1, 9
Ἐνθύμημα (τια) vd. Enthymema
Ἐνόρχας caper IX 9, 7; 9 sq.
Ἐξωμίδες tunicae substrictae VI 12, 3
Ἐξωτερικά XX 5, 1; 2
Ἐπαγωγή VI 3, 35; 44
Ἐπακτρίδες actuariae X 25, 5
Ἔπη verba, versus XVIII 9, 10
Ἐπιγλωττίς XVII 11, 4 sqq.
Ἐπιδεικτικὴ ἀκρόασις II 22, 25
Ἐπίκοινον XIII 7, 3
Ἐπιμελοῦμαι ὑμῶν habeo curam vestrum XX 6, 2
Ἐπίπεδον planum I 20, 2
Ἐπίτασις intentio VI 7, 5
Ἔρρειν errare XVI 12, 2
Ἐρυθρός II 26, 6
Ἐρύμανθος IX 9, 12
Ἐτησίαι etesiae II 22, 25; 30 sq.
Εὑρήματα praef. 6
Εὐρόνοτος volturnus II 22, 10
Εὐφωνία sonitus vocum iucundior XIII 21 lemm.
Ἐφεκτικοί XI 5, 6
Ἐφημερίς V 18, 7; 8
Ἐφοδίασον institue, instrue XVII 2, 13
Ἐφόδιον sumptus viae, facultas et paratus XVII 2, 13
Ἐχεκλῆς V 9, 5
Ἐχεμυθία I 9, 5
Ἑωθινὸς περίπατος XX 5, 5

Ζεύς II 23, 9 IX 9, 12
Ζέφυρος favorinus II 22, 12
Ζῷα λογικά (homines) XIV 1, 23

Ἠμαθία Macedonia XIV 6, 4
Ἡσυχάζοντες (griphi) I 2, 4

Θάλασσα *ἡ ἔσω* X 7, 1 XIV 6, 3 *ἡ ἔξω* XIV 6, 3
Θάνατος αὐτόματος XIII 1, 6 sqq.
Θεριναὶ τροπαί solstitiales II 22, 5
Θέσει τὰ ὀνόματα X 4, 2

'Ιαπυγία II 22, 21
῞Ιππος II 3, 2*
'Ισημερινός aequinoctialis II 22, 5
'Ισοκατάληκτα XVIII 8, 1
῾Ιστιοκῶποι actuariae X 25, 5
῾Ιστορία rerum cognitio praesens V 18, 2
῾Ιστορία παντοδαπή praef. 8
'Ισχνός gracilis VI 14, 1 sq.
'Ιταλοί boves XI 1, 1
῾Ιχθύς II 3, 2

Καθήκοντα officia I 13, 1
Κανονική pars geometriae XVI 18, 1; 4; 5
Κάρδοπος XIII 25, 8
Κατάγλωσσοι I 15, 17
Κέλητες celoces X 25, 5
Κήδομαι ὑμῶν habeo curam vestrum XX 6, 2
Κηρία praef. 6
Κηφισιεύς XVII 4, 5
Κίκονες I 2, 8
Κιρρός II 26, 6 XIII 31, 14
Κλεαρίστα IX 9, 5
Κλέπτης fur I 18, 5
Κλιμακτήρ III 10, 9 XV 7, 3
Κλιμακτηρικός XV 7, 2
Κοιλία ἡ κάτω ventriculus XVII 11, 2
Κόλασις (poenae causa) VII 14, 2*
Κόλον alvus XII 5, 2 XVII 11, 2
Κολωᾶν I 15, 11
Κρατῶ, κεκράτηκα VI 9, 13
Κρηπῖδες crepid(ul)ae XIII 22, 7
Κρικωτή (sphaera) III 10, 3
Κρίσιμος III 10, 14
Κρύσταλλος XIX 5, 5; 9
Κρωβύλη II 23, 9
Κύαμοι fabuli, testiculi IV 11, 1; 2; 9; 10
Κύβος quadrantal I 20, 3 sqq.
Κυριεύοντες (griphi) I 2, 4

Λαγωός lepus I 18, 2
Λαλῶ, λελάληκα VI 9, 13
Λάμια II 23, 12
Λαύρη XIV 6, 3*
Λειμῶνες praef. 6
Λέων, λέαινα XIII 7, 2 sqq.
Λητώ IX 9, 12; 15
Λιβυκός IX 9, 7
Λίψ africus II 22, 12
Λογικὰ ζῶα (homines) XIV 1, 23
Λόγος V 3, 7
Λούω, λέλουκα VI 9, 13
Λύχνοι praef. 7

Μαθήματα I 9, 6 XIV 3, 5
Μαθηματικοί I 9, 6: cfr. Chaldaei
Μάκτρα XIII 25, 8
Μελαγχολία (intemperies) XVIII 7, 4
Μελισσῶνες mellaria II 20, 9
Μέλος altior mensura vocis XVI 18, 4
Μέσος mediocris VI 14, 1 sq. μέσα (ἀδιάφορα) in medio II 7, 18
Μετρική (species) XVI 18, 5
Μετριότης mediocritas I 26, 11
Μῆκος ἀπλατὲς ἡ γραμμή I 20, 9
Μοχθηρός taeter, molestus, inlepidus XVIII 4, 10
Μύρον XIII 29, 5
Μύωψ luscitiosus IV 2, 11

Νᾶνοι pumiliones XVI 7, 10 XIX 13, 2
Νεῦρα nervi XIII 23, 9
Νηρεΐδες XIII 23, 3
Νοτίς umor II 22, 14
Νότος auster II 22, 14
Νουθεσία (poenae causa) VII 14, 2

Ξανθός II 26, 6

Ὁμοιόπτωτα XVIII 8, 1
Ὁμοιοτέλευτα XVIII 8, 1
Ὁμολογούμενον XVII 5, 3
Ὀνόματα φύσει ἢ θέσει X 4
Ὀπτική pars geometriae XVI 18, 1
Ὁρισμός demonstratio I 25, 11
Οὐ XIX 14, 8
Ὀψιμαθία sera eruditio XI 7, 3; cfr. XV 30, 1

Πάγκαρπος praef. 8
Πάθος affectus, affectio I 26, 11 XIX 12, 3; cfr. XVIII 7, 4
Παιδεία eruditio, institutio in bonas artes, humanitas XIII 17, 1
Παλλακίς, πάλλαξ paelex IV 3, 3
Πανδέκται praef. 7 XIII 9, 3
Παντοδαπὴ ἱστορία praef. 8
Παραγωγή inanis productio XI 15, 6
Παράδειγμα exemplum poena) VII 14, 4
Παράδεισοι vivaria, leporaria II 20, 4
Παραδιεζευγμένον disiunctum XVI 8, 14
Παραιτεῖσθαι deprecari VII 16, 11
Παρακείμενον praeteritum VI 9, 13
κατὰ Παρακολούθησιν per sequellas VII 1, 9
Παραξιφίδες praef. 7
Παραστιχίς XIV 6, 4
Πάρεργα praef. 8; cfr. XVII 20, 5
Πάρισα XVIII 8, 1
Πέμματα bellaria XIII 11, 7
εἰς Πέμπτην X 24, 1
Πέπλος praef. 6
Πεπρωμένη fatum XIII 1, 7
Περίπατος XX 5, 5
Περιπλομένου ἐνιαυτοῦ adfecto anno III 16, 15; 17
Περισσός supervacaneus, abundans, afluens, exuberans I 22, 9
Πλειάδες Vergiliae III 10, 2 XIII 9, 6 XIX 9, 6
Ποιῶ, πεποίηκα VI 9, 13
Πολιορκητής XV 31, 1
Πόλοι (minimi circuli caeli) III 10, 3
Πολυμαθίη praef. 12
Πολυπραγμοσύνη XI 16
Πολυσαρκία, πολυτροπία, πολυφιλία XI 16, 5
Ποσειδώνιον Paestum XIV 6, 4
Πραγματικά praef. 8
Προβλήματα praef. 7
Προηγμένα productiones XII 5, 7
Προσεπιδοξάζειν XIX 1, 18 sq.
Προσῳδία notae vocum, moderamentum, accentiuncula, voculatio, tonus summus XIII 6, 1; 26, 3
Πρόσωπον facies XIII 30, 2
Πρότασις V 11, 8
τὰ Πρῶτα κατὰ φύσιν XII 5, 7
Πυρρός II 26, 6

Ῥυθμός longior mensura vocis XVI 18, 4

Σατράπης provinciae praefectus X 18, 2
Σεισίχθων II 28, 1
Σκεπτικοί XI 5, 1; 6
Σκυτάλη XVII 9, 15
Σόλοικον V 20, 5
Σοφιστεία XVIII 6, 1
Σπάδιξ termes palmae, poeniceus II 26, 8; 9; 10 III 9, 9
Σπαρτά, σπάρτα spartum XVII 3
Σπάρτοι XVII 3, 4
Σπεῦδε βραδέως X 11, 5

Στερεόν solidum I 20, 2
Στέρησις I 26, 10 V 12, 10
Στρωματεῖς praef. 7
Συγκαταθέσεις XIX 1, 16
Συγκατατίθεσθαι XIX 1,18; 20
Συμπεπλεγμένον ἀξίωμα coniunctum, copulatum XVI 8, 10
Συμφωνία διὰ τεσσάρων (collatio quaternarii numeri) III 10, 13
Συνημμένον ἀξίωμα adiunctum, conexum XVI 8, 9
Συνουσία XIX 2, 8
Σύπνος XIII 9, 5*
Σφαῖρα κρικωτή III 10, 3
Σφυγμός XVIII 10, 10
Σχήματα figurae I 20, 1
Σωρεῖται (griphi) I 2, 4

Τανυπτέρυξ praepes VII 6, 12
Ταραντῖνος X 12, 10
Τέταρτον X 1, 11 *εἰς τετάρτην* X 24, 1
Τεχνικοί (acutuli et minuti doctores) XVII 5, 3
Τεχνῖται περὶ τὸν Διόνυσον XX 4
Τηΰγετος IX 9, 12
Θεῖναι εἰς μέσον XVII 2, 11
Τιμωρία (poenae causa) VII 14, 3
Τόποι praef. 8
Τραγημάτια, τραγήματα bellaria VII 13, 12 XIII 11, 7
Τραχεῖα ἀρτηρία XVII 11, 3; 5
Τριάς ternio I 20, 6
Τριγών triquetra figura II 21, 10
Τρίτον καὶ τέταρτον tertium quartumque X 1, 11
Τροπαὶ θεριναί, χειμεριναί II 22, 5
Τύποι (demonstratio) I 25, 11

Ὑάδες Syades, suculae XIII 9, 4
Ὑάκινθος VI 8, 5
Ὑπέρ super XIII 9, 5
Ὕπνος somnus XIII 9, 5
Ὑπογραφαί (demonstratio) I 25, 11
Ὕπτιος supinus XIII 9, 5
Ὑποθέσεις materiae XVII 12, 1
Ὕες XIII 9, 4
Ὑφορβός subulcus XIII 9, 5
Ὕω XIII 9, 4

Φαινεράτωρ faenerator XVI 12, 5
Φαντασίαι visa XI 5, 6 XIX 1, 15; 18
Φιλανθρωπία humanitas XIII 17, 1
Φλέψ vena XVIII 10, 4
Φοῖνιξ poeniceus, rutilus II 26, 6; 9 III 9, 9
Φορτικός taeter, molestus, inlepidus XVIII 4, 10
Φρέαρ puteus I 18, 2
Φυσικοί I 9, 7
Φυσιογνωμονεῖν I 9, 2
Φύσει τὰ ὀνόματα X 4, 2
Φώρ fur I 18, 5

Χαλεπόν difficile, molestum, incommodum, intractabile IV 15, 6
Χαρακτῆρες genera dicendi VI 14, 1
Χάρις I 3, 27
Χειμεριναὶ τροπαί brumales II 22, 5
Χιλιάς unum mille I 16, 8
Χιτωνίσκοι, χλανίσκια I 5, 1

Ψᾶρες, ψῆρες XIII 21, 25
Ψυχροποιός XIX 4, 4
Ψύχω refrigero XIII 31, 17

Ὠθεῖν II 30, 7
Ὠρωπός III 13, 5 VI 14, 8

Wissenschaftliche Ausgaben griechischer und lateinischer Schriftsteller

im Verlage von

B. G. Teubner in Leipzig.

Sammlung wissenschaftlicher Commentare zu griechischen und römischen Schriftstellern.

Aetna. Von S. Sudhaus. geh. *M.* 6.—, in Leinw. geb. *M.* 7.—
Lucrez Buch III. Von R. Heinze. geh. *M.* 4.—, in Leinw. geb. *M.* 5.—
Sophokles Elektra. Von G. Kaibel. geh. *M.* 6.—, in Leinw. geb. *M.* 7.—

Kritische und kommentierte Ausgaben.

Neue Erscheinungen 1895—1902.

Acta Apostolorum: s. Lucas.
Demetrii Phalerei qui dicitur de elocutione libellus. Praefatus recensuit adnotavitque L. Radermacher. geh. *M.* 5.
Didascaliae apostolorum fragmenta Veronensia Latina. Accedunt canonum qui dicuntur apostolorum et Aegyptiorum reliquiae. Ed. Edm. Hauler. Fasc. I: Praefatio, fragmenta, imagines. geh. *M.* 4.
Euangelium sec. Matthaeum cum var. lect. ed. Fr. Blass. geh. *M.* 3.60.
Euripidis fabulae edd. R. Prinz et N. Wecklein. geh.

Vol. I. P. I: Medea. Ed. II. *M.* 2.40.
„ I. „ II: Alcestis. Ed. II. *M.* 1.80.
„ I. „ III: Hecuba. *M.* 1.60.
„ I. „ IV: Electra. *M.* 2.—
„ I. „ V: Ion. *M.* 2.80.
„ I. „ VI: Helena. *M.* 3.—
„ I. „ VII: Cyclops. *M.* 1.40.
„ II. „ I: Iphig. Taur. *M.* 2.40.
„ II. „ II: Supplic. *M.* 2.—
Vol. II. P. III: Bacchae. *M.* 2.—
„ II. „ IV: Heraclidae. *M.* 2.—
„ II. „ V: Hercules. *M.* 2.40.
„ II. „ VI: Iphig. Aul. *M.* 2.80.
„ III. „ I: Andromacha. *M.* 2.40.
„ III. „ II: Hippolytus. *M.* 2.80.
„ III. „ III: Orestes. *M.* 2.80.
„ III. „ IV: Phoenissae. *M.* 2.80.
„ III. „ V: Troades. *M.* 2.80.
„ III. „ VI: Rhesus. *M.* 3.60.

Grammatici Graeci. Pars III. Scholia in Dionysii Thracis artem grammaticam rec. A. Hilgard. geh. *M.* 36.—
Hesiodi carmina. Accedit Homeri et Hesiodi certamen. Rec. A. Rzach. geh. *M.* 18.—
Homeri carmina. Recensuit et selecta lectionis varietate instruxit A. Ludwich. Pars prior: Ilias. Vol. prius. geh. *M.* 16.—
Q. Horati Flacci opera recc. O. Keller et A. Holder. Vol. I. Carminum libri IV, Epodon liber, Carmen saeculare. Iterum rec. O. Keller. geh. *M.* 12.— Vol. II, Fasc. I. Sermonum libri II. geh. *M.* 4.— Vol. II, Fasc. II. Epistulae, De arte poetica. geh. *M.* 6.—
[Lucas.] Acta Apostolorum s. L. ad Theophilum lib. alter. Sec. formam quae vid. Romanam rec. Fr. Blass. geh. *M.* 2.—
[——] Evangelium sec. Lucam s. L. ad Theoph. lib. prior. Sec. formam quae vid. Romanam rec. Fr. Blass. geh. *M.* 4.—
Pindari carmina prolegg. et comm. instr. ed. W. Christ. geh. *M.* 14.—
—— —— ed. Schroeder. Ed. V. geh. *M.* 14.—
Platonis Sophista ed. O. Apelt. geh. *M.* 5.60.
Statius' Silvae, herausg. u. erkl. v. Fr. Vollmer. geh. *M.* 16.—
Stoicorum veterum fragmenta coll. I. ab Arnim. Vol. II. geh. *M.* 14.—
Theophrasts Charaktere, hrsg., übers. u. erkl. v. d. Philol. Gesellsch. zu Leipzig. geh. *M.* 6.—
Thucydidis historiae rec. C. Hude. Tom. I. geh. *M.* 10.— Tom. II. geh. *M.* 12.—

